

Els catàlegs de paisatge de Catalunya

Metodologia

Els catàlegs de paisatge de Catalunya

Metodologia

Autors:

Joan Nogué, Pere Sala, Jordi Grau

Edició a cura de:

Pere Sala, Jordi Grau, Gemma Bretcha

Agraïments:

Lídia Busquets, Albert Grau, Guillem Gutiérrez, David Huerva, Anna Jiménez, Elena Juncosa, Anna Montero, Laura Puigbert, Júlia Trias, Montse Vila

Agraïment especial dels autors

La metodologia d'elaboració dels catàlegs de paisatge publicada en el present llibre té com a base el document *Prototipus de Catàleg de Paisatge. Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya*, elaborat per l'Observatori l'any 2005 com a resultat d'un complex encreuament de mirades de més de setanta institucions, grups de recerca universitaris i experts per tal d'obtenir el màxim consens en els seus continguts. Els autors del present llibre agraïeixen les contribucions inicials d'aquestes persones i institucions, així com dels coordinadors de cada equip universitari citats a la taula 2 de la pàgina 24, els equips de participació, la Subdirecció General de Planificació Territorial i Paisatge del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya i les desenes de col·laboradors. Entre tots han fet possible, a través del procés d'elaboració dels respectius catàlegs, l'evolució i l'enriquiment de la metodologia de partida per assolir el resultat que ara es publica.

Disseny gràfic:

Eumo_dc

Correcció de català:

Ferran Mayans

Fotografies de coberta:

Observatori del Paisatge

Fotografies de l'interior:

Observatori del Paisatge: p. 15, 17, 24, 26, 27, 54,64, 68, 70, 71, 74 (imatge 27), 75, 78, 79, 82, 83, 84 (imatge 40), 87, 88 (imatge 44), 90, 91, 93, 98, 101, 102, 104, 106, 108, 112, 115 (imatges 66 i 68), 121, 122, 123, 126, 127, 129

Espai TReS. Territori i responsabilitat social: p. 29, 37, 131

Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya: p. 74 (imatge 26)

Jordi Díaz: p. 84 (imatge 39)

Griselda Coca: p. 88 (imatge 45), 115 (imatge 67)

Edita:

Observatori del Paisatge de Catalunya

Carrer Hospici, 8. 17800 Olot

www.catpaisatge.net

© dels textos, l'Observatori del Paisatge

© de les fotografies, els autors respectius

Primera edició:

Desembre 2016

Impressió:

Novoprint

Dipòsit legal: GI 1710-2016

ISBN: 978-84-617-6545-4

Els catàlegs de paisatge de Catalunya : Metodologia / Joan Nogué, Pere Sala, Jordi Grau. - Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Barcelona: ATLL, 2016. - p. ; cm. - (Documents; 3)

ISBN 978-84-617-6545-4

I. Nogué i Font, Joan II. Sala i Martí, Pere III. Grau Oliveras, Jordi IV. Observatori del Paisatge (Catalunya) V. Aigües Ter Llobregat VI. Documents ; 3

1. Paisatge

712.2

7	PRESENTACIÓ
9	1. INTRODUCCIÓ
13	2. ELS CATÀLEGS DE PAISATGE DE CATALUNYA. CONCEPTE, CONTINGUTS I FUNCIONS
14	2.1. Antecedents europeus
15	2.2. El concepte de paisatge en els catàlegs
15	2.3. Què són i què no són els catàlegs de paisatge
16	2.4. Àmbit i escala d'aplicació
17	2.5. Continguts i estructura
22	2.6. Funcions dels catàlegs
23	2.7. Fases d'elaboració
24	2.8. Equips de treball que han elaborat els catàlegs
25	2.9. Aprovació dels catàlegs de paisatge
25	2.10. Elaboració i aprovació de les directrius del paisatge
28	2.11. Procés de consulta i participació pública i social
42	2.12. Els números dels set catàlegs
44	2.13. Accés a la informació dels catàlegs de paisatge
47	3. LES UNITATS DE PAISATGE
49	3.1. Concepte d'unitat de paisatge
50	3.2. Criteris generals per delimitar les unitats de paisatge
52	3.3. Variables utilitzades per delimitar les unitats de paisatge
54	3.4. Procediment per a la delimitació d'unitats de paisatge
54	3.5. Denominació de les unitats de paisatge
55	3.6. La participació pública en la delimitació i denominació de les unitats de paisatge
57	3.7. Un país de 134 paisatges
58	3.8. Representació cartogràfica de les unitats de paisatge
61	4. CARACTERITZACIÓ I AVALUACIÓ DEL PAISATGE
62	4.1. Valors en el paisatge
95	4.2. Expressió artística del paisatge
98	4.3. Dinàmiques en el paisatge
104	4.4. Miradors i itineraris
111	4.5. Avaluació del paisatge
113	4.6. Paisatges d'atenció especial
119	5. DE LA CARACTERITZACIÓ A L'ACCIÓ: OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA, CRITERIS I ACCIONS
120	5.1. Què són els objectius de qualitat paisatgística
124	5.2. Criteris i accions
130	5.3. Participació pública en la definició dels objectius de qualitat paisatgística, els criteris i les accions
133	6. REPTES I PERSPECTIVES
137	7. GLOSSARI
141	8. BIBLIOGRAFIA

Joan Nogué

Director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya

Des de l'Observatori del Paisatge de Catalunya sempre hem volgut explicar el que fem i com ho fem. Per això hem posat tant d'èmfasi en la comunicació, en l'explicació a tort i a dret i en més d'un idioma dels resultats de la nostra tasca. D'aquí vénen les nostres dues col·leccions de llibres, les coedicions, les webs, els portals, els dossiers digitals, els butlletins electrònics, la nostra activa presència en les xarxes socials, etc. D'aquí vénen, també, els seminaris, les jornades, els congressos, els tallers, les conferències arreu del territori. Som un consorci públic, ocasionalment amb la participació de l'empresa privada, però públic en essència, no només per llei, sinó per convenciment. Ens devem a la societat i treballem per a la societat. Som un servei públic i una eina de país. I és per això que la transparència i la difusió completa del coneixement que generem són dues de les nostres màximes prioritats, i aquesta publicació n'és una mostra més.

Els catàlegs de paisatge de Catalunya. Metodologia pretén posar a l'abast de qualsevol lector, de qualsevol persona interessada, la metodologia emprada a l'hora d'elaborar l'instrument probablement més reeixit que la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge preveia. En efecte, es tracta d'explicar amb pèls i senyals com s'han elaborat els catàlegs de paisatge, amb quins criteris, partint de quins supòsits, a quina escala, quines funcions tenen, quins són els passos que s'han seguit, qui els ha elaborat, com s'hi ha implicat la ciutadania, i com i on es pot aconseguir tota la informació generada. En definitiva, es tractava d'explicar-ho tot, i no per un deix o tic diguem-ne acadèmic, sinó per voluntat de servei. Perquè estem convençuts que una societat ben informada –també en temes de paisatge– és una societat més madura i més democràtica. I perquè el *govern del paisatge* és cosa de tots, i no hi ha govern possible, és a dir, protecció, gestió i ordenació del paisatge en el cas que ara ens ocupa, si abans no n'hem identificat la diversitat i complexitat i no hem acordat col·lectivament quins

objectius cal perseguir per tal de millorar aquest bé comú que és el paisatge. La metodologia aquí presentada ens explica com s'han ordenat i pautat els passos necessaris per aconseguir-ho. Com s'indica en la Introducció que segueix a continuació, els catàlegs de paisatge, inspirats en l'articulat del Conveni europeu del paisatge, són una eina fonamental per al coneixement del territori i s'han convertit en el principal projecte de generació de coneixement sobre paisatge a Catalunya. Els catàlegs han representat un gran esforç d'innovació i d'imaginació a l'hora d'identificar, interpretar i representar cartogràficament elements, valors i dinàmiques dels paisatges, a l'hora de definir i plasmar en un mapa objectius de qualitat paisatgística, o en el moment de fer comprensible l'enorme varietat de realitats paisatgístiques del país. De ben segur que podíem haver arribat a un grau d'excel·lència més elevat, però creiem modestament que s'han superat a bastament els reptes que ens plantejàrem quan el govern, tot seguint els preceptes de la llei abans esmentada, ens encomanà ja fa uns anys l'elaboració dels catàlegs... partint de zero. Sí, literalment partint de zero: no hi havia precedents al país, i els pocs que existien a nivell internacional s'havien pensat i dissenyat per a àmbits geogràfics i realitats paisatgístiques molt diferents a la nostra i, per tant, no es podien importar mecànicament. Calia estar a l'aguait de tot el que s'havia fet arreu del món que ens poguéssim inspirar i donar pistes, però calia construir una metodologia pròpia i singular, sempre, però, inspirada en el Conveni europeu del paisatge. I innovar no és fàcil. Per això, ara, mirant enrere i recordant d'on veníem i on som, la valoració que fem del camí recorregut no pot ser més que positiva. Que alguna cosa hem fet bé ens ho mostren, també, les continuades adaptacions del nostre model a altres realitats, tant peninsulars com d'arreu d'Europa i del món. No ens molesta, ans tot al contrari: ens satisfà de manera especial haver pogut contribuir a l'exportació de coneixement, de *know-how*, arreu del món des d'aquest nostre petit país, Catalunya.

Aquesta és una obra coral, en què han participat tots i cadascun dels membres de l'Observatori del Paisatge de Catalunya. Hi ha, però, dues persones que han pres la responsabilitat de portar l'obra a bon port, de pensar-la i redactar-la. Són, precisament, les dues persones que més han estat involucrades al llarg de tots aquests anys en el dia a dia de l'apassionant (però a voltes feixuga) tasca d'elaboració dels set catàlegs de paisatge de Catalunya. Em refereixo a Pere Sala, el nostre coordinador, i Jordi Grau, el seu col·laborador més proper. Sense la seva enorme capacitat de treball, il·lusió i passió per la feina ben feta, aquesta obra no hauria estat possible. Els estic molt agraït. I no em voldria oblidar de dos actors clau en aquest llarg i engrescador procés de confecció dels catàlegs de paisatge de Catalunya: els equips universitaris de totes les universitats públiques catalanes que, coordinats i dirigits per nosaltres mateixos, hi han participat activament i, per descomptat, els milers de ciutadans i ciutadanes que s'hi han implicat, bé col·laborant de manera activa i decidida en les corresponents sessions de participació i consulta ciutadanes, bé fent-nos arribar suggeriments de tota mena fins i tot un cop acabats els catàlegs.

1. **Introducció**

En la darrera dècada el paisatge ha despertat un interès creixent entre les institucions, els agents socials i culturals, i la societat catalana i europea en general. Els motius són ben diversos: des del deteriorament patit per molts paisatges, amb la consegüent pèrdua dels seus valors i de la seva idiosincràsia, fins a una creixent conscienciació sobre aquesta qüestió que ha generat una opinió cada cop més escoltada per les institucions. Però si hi ha un factor que hi ha contribuït decididament –i n’ha estat, també en part, una conseqüència– és l’aprovació el 20 d’octubre de 2000 del Conveni europeu del paisatge (CEP), impulsat pel Consell d’Europa, i ratificat avui per prop de 40 estats. El Conveni europeu del paisatge és el primer tractat internacional que tracta el paisatge per si mateix i té l’objectiu de fomentar la conservació i millora de l’extraordinària diversitat de paisatges europeus.

Un dels aspectes més innovadors del Conveni europeu del paisatge és que situa per primera vegada el paisatge com un element central del desenvolupament, i no pas com un factor defensiu o reactiu. Amb el conveni, es va passar de l’encarament tradicional entre valor paisatgístic i desenvolupament econòmic a un desenvolupament que utilitza precisament el valor econòmic del paisatge, de la història, de la cultura i de la identitat dels llocs per plantejar una nova forma de desenvolupament. Parlar de paisatge avui és parlar d’una manera proactiva i innovadora de la qualitat de vida de la ciutadania i del desenvolupament territorial i local. Ja s’han superat els temps en què parlar de paisatge era gairebé sinònim de parlar de la seva protecció.

El desembre del 2000, tot just dos mesos després que s’aprovés el Conveni europeu del paisatge, el Parlament de Catalunya s’hi va adherir.¹ Tanmateix, els passos fonamentals es van dur a terme l’any 2004, amb el naixement a finals d’aquell mateix any de l’Observatori del

1. A través de la Resolució 364/VI del Parlament de Catalunya, del 14 de desembre de 2000, d’adhesió al Conveni europeu del paisatge.

Paisatge de Catalunya, i l’any següent, amb l’aprovació de la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge,² i del posterior Decret 343/2006, que la desenvolupa en forma de reglament. La llei és un autèntic reflex dels principis del Conveni europeu del paisatge; i ho és des de la seva naturalesa global, transversal, integradora i estratègica.

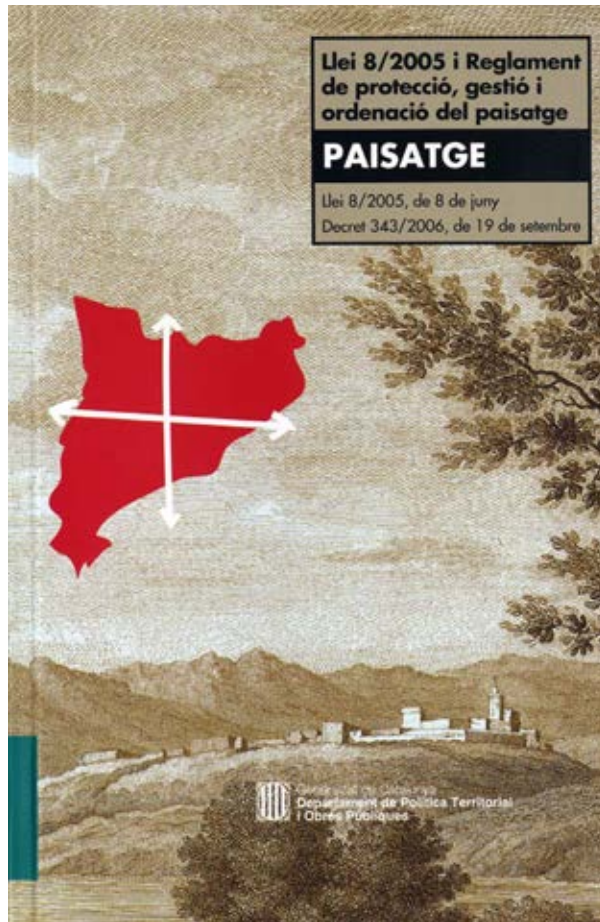
Amb la llei i el reglament que se’n desprèn el paisatge va començar a convertir-se, sobretot, en una peça fonamental de moltes polítiques d’ordenació territorial, i va començar a emergir en polítiques sectorials de caràcter social, cultural i econòmic. Una de les seves qualitats és el fet que és una llei pragmàtica i tangible, que persegueix uns objectius mitjançant la creació d’uns instruments (catàlegs de paisatge, directrius del paisatge, cartes del paisatge, estudis i informes d’integració i impacte paisatgístic, i el Fons per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge) i, per tant, l’obtenció de resultats ben visibles per tots els agents implicats en la matèria.

Uns mesos abans de l’aprovació de la llei, es creà l’Observatori del Paisatge de Catalunya. Operatiu des de l’1 de març del 2005, va ser concebut com un ens d’assessorament de l’administració catalana i de conscienciació de la societat en general en matèria de paisatge. En tots aquests anys, s’ha convertit en l’espai de trobada per excel·lència de la Generalitat de Catalunya, l’administració local, les universitats, els col·lectius professio-

2. Publicada al DOGC núm. 4407, del 16 de juny de 2005, i desplegada a través del Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d’impacte i integració paisatgística (DOGC núm. 4723, del 21 de setembre de 2006). Les actuacions en matèria de paisatge de la Generalitat de Catalunya s’inscriuen en el marc de la nova política territorial que s’orienta a promoure un desenvolupament econòmic i social del país que sigui compatible amb l’equilibri territorial i amb la millora de la qualitat dels paisatges del nostre país. La nova política territorial es fonamenta en: el reconeixement de les potencialitats i la diversitat paisatgística del territori català, davant d’alguns dels processos que ha sofert el territori durant les darreres dècades i que en deterioren els valors paisatgístics i la qualitat de vida de la població, i el foment del caràcter integrat de les activitats en el territori, per tal que el paisatge n’esdevingui un element clau en el disseny i desenvolupament.

Catàlegs de paisatge	Documents de caràcter descriptiu i prospectiu, aplicables als àmbits territorials, que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n’identifiquen els valors i l’estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir.
Directrius del paisatge	Determinacions que, basant-se en els catàlegs de paisatge, precisen i incorporen normativament les propostes d’objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials parcials o en els plans directors territorials.
Cartes del paisatge	Instrument de concertació d’estratègies entre els agents públics i els privats, aplicables a escala local, supramunicipal o comarcal, per tal de dur a terme actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge que tinguin per objectiu mantenir-ne els valors.
Estudi d’impacte i integració paisatgística	Document tècnic destinat a considerar les conseqüències que té sobre el paisatge l’execució d’actuacions, projectes d’obres o activitats, i a exposar els criteris adoptats per a la seva integració.
Informe d’impacte i integració paisatgística	Exposició escrita que té per objecte avaluar la idoneïtat i suficiència dels criteris o les mesures adoptades en els estudis d’impacte i integració paisatgística per integrar en el paisatge les actuacions, usos, obres o activitats a realitzar.
Fons per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge	Instrument financer de la Generalitat de Catalunya amb la finalitat de destinar-lo a les actuacions de millora i conservació del paisatge, adreçades a ens públics, entitats privades sense ànim de lucre i persones físiques i jurídiques que actuïn amb aquests objectius.

Taula 1. Instruments previstos a la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i al Decret 343/2006, de 19 de setembre, que la desenvolupa.

Imatge 1. Coberta de la publicació de la *Llei 8/2005 i Reglament de protecció, gestió i ordenació del paisatge*.

nals i, en general, la societat catalana en tot el que fa referència al paisatge.

L'Observatori té una important capacitat de generació de coneixement i de creació de sinergies, complicitats i interdependències, des de la proximitat i l'experiència quotidiana. Vet aquí, per tant, un centre que busca influir en la definició i el disseny de les tendències de fu-

tur, i que actua com un gran paraigua sota el qual qualsevol persona interessada en el paisatge pot arrecerar-se.

El coneixement és la base per poder prendre decisions en matèria de paisatge. Doncs bé, els catàlegs de paisatge que ha elaborat l'Observatori, inspirats en el Conveni europeu del paisatge i creats per la Llei del paisatge, són una eina fonamental per a conèixer el territori, i s'han convertit en el principal projecte de generació de coneixement sobre paisatge a Catalunya. Els catàlegs han representat un gran esforç d'innovació i d'imaginació a l'hora d'identificar, interpretar i representar cartogràficament elements, valors i dinàmiques dels paisatges, a l'hora de definir i plasmar en un mapa objectius de qualitat paisatgística, o en el moment de fer comprensible l'enorme varietat de realitats paisatgístiques del país, sense disposar de gaires referències prèvies, i essent plenament conscients que no s'ha arribat a l'estadi final.

Precisament perquè els catàlegs són concebuts com unes eines molt adequades per ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial, el seu abast es va correspondre, des del principi, amb el de cadascun dels àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials de Catalunya vigents l'any 2005: Alt Pirineu i Aran, Camp de Tarragona, Comarques Centrals, Comarques Gironines, Terres de Lleida, Regió Metropolitana de Barcelona i Terres de l'Ebre. Ara bé, l'elaboració dels catàlegs de paisatge va ser des del principi tot un repte, amb escassos precedents a Europa. Com es podia traduir la nova filosofia que emanava del Conveni europeu del paisatge en un instrument concret de planificació territorial? Cal tenir present, a més, que estem davant d'un concepte complex, polièdric, amb una enorme càrrega cultural, que és portador de valors tangibles i intangibles, i que és alhora una realitat objectiva i una construcció social. Per tots aquests motius, quan parlem de paisatge, no és fàcil assolir consensos.

Els catàlegs han permès posar els fonaments d'un país que comença a ser normal, modern, en l'àmbit de les

polítiques de paisatge (s'està situant a l'altura d'altres països, com França, Regne Unit o els Països Baixos, que feia anys que tenien instruments semblants). Han implicat consens metodològic –no sense superar nombrosos reptes conceptuals, d'escala i disciplinaris– i participació (una qüestió cada cop més rellevant), i han estat el resultat d'un extens treball de disseny i coordinació per part de l'Observatori del Paisatge, en col·laboració amb les universitats públiques catalanes i el Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, cosa que ha fomentat la interdisciplinarietat. Val a dir que el fet que els catàlegs hagin estat aprovats per consellers pertanyents a diverses formacions polítiques és una mostra excel·lent de continuïtat i maduresa institucional.

Els catàlegs són un instrument innovador tant pel que fa a la seva concepció metodològica com a la seva aplicació a les polítiques públiques. La identificació dels valors en el paisatge i l'establiment d'objectius de qualitat paisatgística, per exemple, fan dels catàlegs l'eina base per a la definició de les directrius del paisatge, una eina de la Llei del paisatge que vincula i facilita el pas dels catàlegs de paisatge als instruments de planejament, a les polítiques sectorials i, en definitiva, a l'acció sobre el territori. Per tant, estableixen allò que seria convenient d'abordar en el futur des de tots els àmbits, i defineixen un model paisatgístic a l'escala pertinent. Aquest és un aspecte molt rellevant –i una de les poques referències existents a Europa.

Per tots aquests motius, els catàlegs de paisatge s'han convertit en un instrument de referència que també ha permès obtenir, per primera vegada, el mapa de les unitats de paisatge de Catalunya (134 en total), basades en el caràcter paisatgístic, que constata que Catalunya té una gran diversitat i riquesa de paisatges i que és un dels països amb més diversitat del continent europeu. El mapa serveix de referència per a les polítiques urbanístiques, turístiques, culturals, educatives o de sensibilització. En aquest sentit, els catàlegs han intentat combi-

---

nar una informació tècnicament rigorosa amb un llenguatge fàcil d'entendre i aplicar, una tasca ambiciosa i complexa. Això permet que els catàlegs contribueixin a la planificació dels espais oberts, s'hagin incorporat als llibres d'educació secundària obligatòria i estiguin servint de base per a agents locals a l'hora d'impulsar tota mena d'iniciatives de paisatge.

Els catàlegs de paisatge han aparegut en uns moments de canvi de paradigma en relació amb la nova forma d'entendre l'acció política i les noves formes de govern del territori que exigeix la societat. La ciutadania vol deixar de ser un espectador passiu de les transformacions del seu entorn més immediat per convertir-se en un actor protagonista en la presa de decisions. Dit d'una altra manera, la ciutadania vol ser coresponsable del futur del territori on viu. D'aquí prové l'interès que ha suscitat la lectura del territori en clau paisatgística, com també la divisió en 134 unitats de paisatge, que no són vistes com entitats politicoadministratives, sinó com espais de vida, llocs de trobada, contenidors de memòries col·lectives o, fins i tot, àmbits idonis per repensar el govern del paisatge. Estan naixent noves formes de govern del paisatge, entès com un element essencial de la qualitat de vida, com un bé comú, a més a més d'expressió de la diversitat territorial i col·lectiva, que prenen els catàlegs com a base.

Els catàlegs de paisatge representen una de les fites més notables de la Llei del paisatge, i han marcat un abans i un després en el coneixement i la gestió del paisatge a Catalunya. Si parlem de paisatge, Catalunya –i bona part d'Europa– ha entrat en una nova etapa en què té al davant els reptes de la qualitat, la identitat, la internacionalització, la competitivitat, la transversalitat, la creativitat, la cooperació, el desenvolupament local i l'emprenedoria, la importància dels valors, la recerca, la formació o la comunicació. També, el repte d'inserir el paisatge en les polítiques territorials i sobretot en les que tenen un major interès social, com la salut i el benestar, l'educació, les energies renovables i la lluita

contra el canvi climàtic, o la transició cap a una economia més sostenible. L'Observatori del Paisatge, a través del document *Catpaisatge 2020. País, paisatge, futur*, estableix el seu full de ruta basant-se precisament en aquests reptes, conscient que els resultats dels catàlegs estan ajudant a passar dels plantejaments generals que han caracteritzat els últims anys les polítiques de paisatge a actuacions més concretes.

Els catàlegs de paisatge van néixer en un moment en què resultava vital implantar una nova cultura de l'ordenació territorial basada en una gestió prudent, en un tractament nou i imaginatiu del sòl no urbanitzable i del paisatge en el seu conjunt, i en una nova forma de govern i de gestió del territori basada en el diàleg i la concertació social. Avui es pot dir amb el cap ben alt que s'ha culminat la primera generació de catàlegs, que, inevitablement, algun dia caldrà revisar i actualitzar, amb una visió oberta i amb una clara voluntat d'anar-los millorant, adaptant-los a les necessitats i oportunitats del moment, a partir d'una discussió que ha de ser tan plural com sigui possible.

Ara, amb tots els catàlegs de paisatge finalitzats i aprovats pel Departament de Territori i Sostenibilitat, és el moment més indicat per explicar-ne la metodologia d'elaboració. Aquesta publicació, doncs, fa èmfasi en els aspectes metodològics que han funcionat, els que s'han anat millorant durant el procés d'elaboració i els que segueixen suposant un repte. En definitiva, explica i deixa constància de la metodologia utilitzada per a l'elaboració dels set catàlegs de paisatge i constitueix alhora una base i un precedent per a eines metodològiques futures.

2. Els catàlegs de paisatge de Catalunya. Concepte, continguts i funcions

Els catàlegs de paisatge van ser concebuts per la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge com un instrument per protegir, gestionar i ordenar el paisatge a Catalunya, i com a eines de suport a la implementació de polítiques de paisatge en el planejament territorial i urbanístic. Van ser pensats, també, com a eines molt útils en el desenvolupament d'altres polítiques i estratègies de caràcter sectorial lligades al paisatge (conservació de la natura, agricultura, indústria, infraestructures de transport, cultura i turisme), així com a la sensibilització de la societat catalana en matèria de paisatge i dels valors ambientals, culturals i estètics. Els catàlegs també fomenten una forma de governança del paisatge basada en la participació i la concertació dels agents socials que intervenen o viuen en el territori. Aquest últim aspecte és important perquè implica la societat catalana en la gestió i la planificació del seu propi paisatge.

Els catàlegs de paisatge s'inspiren en els apartats c) i d) de l'article 6 del Conveni europeu del paisatge

6c. Identificació i qualificació. Amb la participació activa de les parts interessades, de conformitat amb l'article 5.c i amb vista a aprofundir en el coneixement dels seus paisatges, cada part es compromet:

- a identificar els seus propis paisatges amb tot el seu territori;
- a analitzar les seves característiques i les seves forces i pressions que els transformen;
- a prendre nota de les transformacions;
- a qualificar els paisatges així definits, tenint en compte els valors particulars que li atribueixen les parts i la població interessades.

6d. Objectius de qualitat paisatgística. Cada part es compromet a definir els objectius de qualitat paisatgística per als paisatges identificats i qualificats, prèvia consulta al públic, de conformitat amb l'article 5.c.

La metodologia utilitzada, que s'anirà desplegant en les properes pàgines i els propers capítols, va ser el resultat d'un complex encreuament de mirades de més de setanta institucions, grups de recerca i experts per tal d'obtenir el màxim consens en els seus continguts. Els catàlegs van ser elaborats per especialistes de les universitats públiques catalanes, sota la coordinació de l'Observatori del Paisatge (vegeu l'apartat 2.8). Ara bé, no es tracta de treballs amb una finalitat merament acadèmica, sinó dissenyats i elaborats per ser útils per a la planificació territorial, urbanística i sectorial. Són, alhora, rigorosos des del punt de vista científic, però presenten un llenguatge poc tècnic i comprensible per a bona part de la població. Són metodològicament clars, extrapolables a altres territoris i comparables amb altres experiències que s'elaboren en diversos estats i regions europeus.

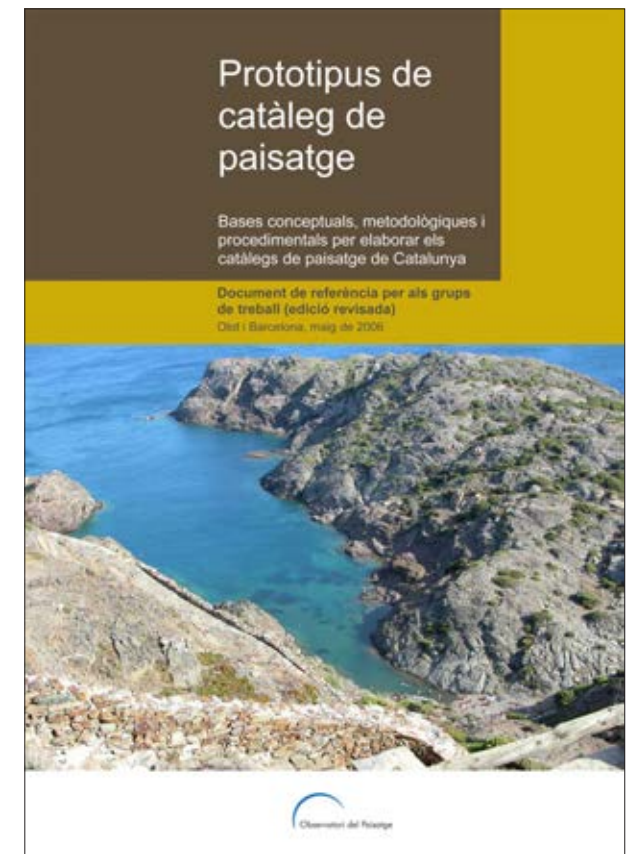
Aquest capítol descriu amb detall l'abast, el contingut, el procediment d'elaboració, l'estructura i les funcions dels catàlegs de paisatge. Per la seva importància en tot el procés d'elaboració, també es dedica un apartat específic a descriure i a destacar els aspectes més rellevants dels mecanismes de participació ciutadana.

2.1. Antecedents europeus

Els catàlegs de paisatge van representar una eina completament nova amb pocs precedents a escala internacional, per bé que a Europa ja hi havia una important base de coneixement en aquest aspecte. Convé destacar en aquest sentit l'experiència acumulada en països europeus com el Regne Unit (concretament, l'oficina governamental Countryside Agency, actualment Natural England) i Irlanda, amb les avaluacions del caràcter del paisatge (Landscape Character Assessment), o Bèlgica, França, Portugal i Espanya, amb els respectius atlas paisatgístics, que han identificat i avaluat els paisatges a escala estatal. La principal diferència entre les expe-

riències esmentades i els catàlegs de paisatge radicava en el seu objectiu final i la seva integració en el procés d'aprovació dels plans territorials parcials.

Un cop l'Observatori del Paisatge va rebre l'encàrrec de la Generalitat de Catalunya d'elaborar els catàlegs de paisatge, van sorgir algunes preguntes: com han de ser els catàlegs de paisatge? A quina escala de treball s'han de fer? Quins continguts han d'incloure, més enllà del que estableix la Llei del paisatge? Quins valors s'han d'identificar? Com s'avaluen? Com es posen al mateix

Imatge 2. Coberta del *Prototipus de catàleg de paisatge* (Nogué i Sala, 2006) elaborat per l'Observatori l'any 2006.

nivell els elements naturals del paisatge, els culturals i els perceptius? Què són els objectius de qualitat paisatgística? I, la principal pregunta, com s'han de traduir els objectius de qualitat paisatgística en directrius útils per al planejament territorial i urbanístic? No hi havia cap mètode reconegut universalment per estudiar, identificar i avaluar els paisatges i la seva diversitat ni, encara menys, per aplicar les directrius resultants en el planejament territorial.

S'estava, per tant, davant d'un autèntic repte. Aquests dubtes, sumats al caràcter innovador de l'eina i la seva transcendència en la planificació territorial a Catalunya, van impulsar l'Observatori del Paisatge a preparar un prototipus de catàleg de paisatge (Nogué i Sala, 2006) que establia un marc comú de treball per elaborar els set catàlegs de paisatge d'una forma coherent i coordinada. Aquest document, confegit d'una manera semblant a les *guidelines* d'origen anglosaxó, va ser posat a la consideració de més de setanta institucions, grups de recerca i experts en paisatge de Catalunya i fora de Catalunya per tal d'obtenir el màxim consens sobre els continguts.

2.2. El concepte de paisatge en els catàlegs

Els catàlegs de paisatge parteixen d'una visió integrada del paisatge que pren els components naturals i culturals conjuntament, mai per separat. Partint de la definició del Conveni europeu del paisatge, el paisatge s'entén en els catàlegs com una àrea, tal com és percebuda per la població, el caràcter de la qual és el resultat de la interacció dinàmica de factors naturals (com el relleu, la hidrologia, la flora o la fauna) i humans (com les activitats econòmiques o el patrimoni històric). El paisatge es concep, al mateix temps, com una realitat física i segons la representació que ens en fem. És la fesomia d'un territori amb tots els seus elements naturals i antròpics,

i també els sentiments i les emocions que desperten en el moment de contemplar-los. El paisatge és concebut en els catàlegs com un producte social, la projecció cultural d'una societat en un espai determinat des d'una dimensió material, espiritual i simbòlica (vegeu el capítol 3 sobre la identificació d'unitats de paisatge).

Definició de paisatge, segons l'article 1 del Conveni europeu del paisatge

Paisatge fa referència a una àrea, tal com la percep la gent, el caràcter de la qual és resultat de l'acció i la interacció de factors naturals i/o humans.

Aquest enfocament multidimensional del paisatge es tradueix en la multiplicitat de valors que el caracteritzen. Els catàlegs parteixen de l'existència de diversos valors o tipus de valors del paisatge (naturals, històrics, d'ús social, estètics, productius, simbòlics), atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que hi viu i en gaudeix. Aquest és un dels motius que expliquen per què la metodologia utilitzada per elaborar els catàlegs de paisatge és qualitativa. No tots els paisatges tenen el mateix significat per a tothom i, d'altra banda, a cada paisatge se li poden atribuir diversos valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep.

Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències perceptives respecte al paisatge que dificulten, d'entrada, la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom.

2.3. Què són i què no són els catàlegs de paisatge

L'article 10 de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya defineix els catàlegs de paisatge de Catalunya com "els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir". Dit d'una altra manera, els catàlegs de paisatge són les eines que ens permeten conèixer com és el nostre paisatge i quins valors té, quins factors expliquen que tinguem un determinat tipus de paisatge i no un altre, com evoluciona el nostre paisatge en funció de les actuals dinàmiques econòmiques, socials i ambientals, i que, finalment, definiran quin tipus de paisatge volem i com podem assolir-lo.

És important deixar clar que els catàlegs de paisatge no són un mer inventari d'elements, espais o valors, tal com podria suscitar el terme *catàleg*. Els catàlegs són molt més que això. Els catàlegs de paisatge aporten informació de gran interès sobre tots els paisatges catalans, els seus valors existents i aquells que podem potenciar, i contribueixen d'aquesta manera a definir i aplicar polítiques de paisatge, que han de comptar amb la connivència i la participació activa de tots els agents socials que intervenen en el territori. L'anàlisi del paisatge que es fa als catàlegs és qualitativa, valora els elements de cadascun dels paisatges identificats però defuig d'intentar ordenar els paisatges en funció de si tenen més valor o menys.

Els resultats dels catàlegs s'apliquen al conjunt del territori català i no només als espais més singulars o excepcionals. No exclouen cap part del territori; ben al contrari, analitzen els espais marginals i degradats, els quotidians –com per exemple els paisatges de les àrees comercials o els espais industrials– o els formats per infraestructures i equipaments (aeroports, grans nusos de comunicació, naus industrials, gasolineres). L'abast és, doncs, global, i va des dels espais naturals fins als urbans, passant pels rurals i periurbans.

Una altra característica important dels catàlegs de paisatge és que integren la participació pública com a eina per implicar i coresponsabilitzar la societat en la gestió i planificació del seu paisatge. Els catàlegs han intentat superar la clàssica lògica sectorial i han articular formes participatives i transversals de treballar i de generar el coneixement. L'absència d'una metodologia participativa unànimement reconeguda en l'àmbit del paisatge va afavorir que el procés tingués un caràcter pioner, experimental i en construcció permanent a mesura que s'anessin elaborant els catàlegs de paisatge i s'anés aprenent dels possibles errors. Amb la finalitat d'incidir en totes les fases d'elaboració del catàleg, i buscant la màxima representativitat, es van combinar diverses tècniques de participació a diferents nivells, com entrevistes telefòniques, estudis d'opinió, consultes a través d'internet, entrevistes als agents i a experts, tallers de treball o sessions informatives, que s'expliquen en l'apartat 2.11 d'aquest capítol.

Es volia així implicar la societat en la identificació i valoració del paisatge, copsar la percepció del paisatge que té la població i, alhora, recordar a la ciutadania que té dret a un paisatge de qualitat. Aquesta cooperació entre els diversos agents, com càrrecs electes, l'àmbit científic, els tècnics i els ciutadans, a l'hora d'elaborar els catàlegs ha tingut com a resultat uns catàlegs que compatibilitzen el rigor científic amb la comprensió del contingut i dels resultats per part de la població.

Els catàlegs de paisatge:

- aporten informació de gran interès sobre tots els paisatges catalans i generen consciència en matèria de paisatge.
- són eines de suport per tal d'introduir el paisatge en el planejament territorial i urbanístic així com en les polítiques sectorials.
- parteixen d'una visió integrada del paisatge que pren els components naturals i culturals conjuntament, mai per separat.
- parteixen de l'existència de diversos valors del paisatge atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que hi viu i en gaudeix.
- s'apliquen al conjunt del territori català i no només als espais singulars o excepcionals.
- integren la participació pública com a eina per implicar i coresponsabilitzar la societat en la gestió i planificació del seu paisatge.
- són rigorosos des del punt de vista científic, però empen un llenguatge poc tècnic i comprensible per a bona part de la població.

Els catàlegs de paisatge no són:

- un mer inventari d'elements, espais o valors, tal com podria suscitar el seu nom, sinó una eina de coneixement i de planificació.
- uns documents que excloguin cap part del territori; ben al contrari, analitzen els espais marginals i degradats, els quotidians, o els formats per infraestructures i equipaments.
- treballs amb una finalitat merament acadèmica, sinó documents útils per a la planificació territorial, urbanística i sectorial.
- el resultat d'una mera recopilació i acumulació de dades i d'informació, sinó de l'articulació de processos de generació de coneixement i reflexió conjunta amb els actors del territori.
- treballs que classifiquen els paisatges en funció de si tenen més valor o menys que els altres. Ans al contrari, identifiquen els valors que té cadascun dels paisatges.

Per acabar, val la pena remarcar que els catàlegs no són el resultat d'una mera recopilació i acumulació de dades i d'informació, sinó de l'articulació de processos de generació de coneixement i reflexió conjunta amb els actors del territori. Aquest enfocament ha contribuït a superar la fragmentació dels discursos sobre paisatge i ha promogut la coresponsabilitat de tota la societat, procurant transmetre passió i sensibilitat per la preservació dels valors del paisatge.

2.4. Àmbit i escala d'aplicació

Tal com s'ha esmentat, els catàlegs de paisatge es conceben normativament com unes eines útils per ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial. És per aquest motiu que el seu abast territorial –del qual depèn la seva escala de treball– es correspon amb el dels plans territorials parcials (d'acord amb els àmbits de planificació territorial de Catalunya vigents l'any 2005):

- Alt Pirineu i Aran
- Camp de Tarragona
- Comarques Centrals
- Comarques Gironines
- Regió Metropolitana de Barcelona
- Terres de Lleida
- Terres de l'Ebre

Els àmbits territorials tenen una superfície mitjana de 4.586 km². L'àmbit marca, sens dubte, l'escala de treball. Els catàlegs de paisatge han estat elaborats a una escala òptima per als instruments de planejament territorial, tal com estableix la Llei del paisatge. Aquesta escala d'anàlisi és 1:50.000, tot i que en alguns indrets s'entra en més detall. A efectes pràctics, això vol dir, per exemple, que els catàlegs no han identificat tots i cadascun dels murs de pedra seca del país, una tasca ingent i que seria més pròpia d'anàlisis d'escala de més detall,

Mapa 1. Àmbits territorials d'aplicació dels catàlegs de paisatge de Catalunya (vigents l'any 2005).

com la local, sinó que la cartografia mostra les àrees del paisatge que han estat modelades per murs de pedra seca. Conseqüentment, la seva representació cartogràfica també és una altra, més genèrica, poligonal en aquest cas, i que deixa molt clars la singularitat i l'interès de les zones en qüestió.

Un altre exemple derivat de l'ús d'una escala determinada: els catàlegs no han identificat i analitzat totes les masies de Catalunya i les seves característiques arquitectòniques, sinó que la cartografia assenjala on aquestes masies configuren paisatges concrets, singulars i diferents entre uns llocs i els altres, normalment caracteritzats per espais agroforestals. L'esforç de baixar de l'escala territorial a l'escala local és un pas imprescindible per desenvolupar polítiques de paisatge locals, així com per introduir el paisatge en el planejament municipal.

2.5. Continguts i estructura

La Llei del paisatge de Catalunya, en l'article 11, estableix quins són els continguts mínims que incorporen els set catàlegs de paisatge:

- L'inventari dels valors paisatgístics presents a la seva àrea.
- L'enumeració de les activitats i els processos que incideixen o han incidit de manera més notòria en la configuració actual del paisatge.
- L'assenyalament dels principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge.
- La delimitació de les unitats de paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents sobre les quals pot recaure un règim diferenciat de protecció, gestió o ordenació.
- La definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge. Aquests objectius han d'expressar les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.

- La proposta de mesures i accions necessàries per assolir els objectius de qualitat paisatgística.

De la mateixa manera, el Decret 343/2006, que desenvolupa la Llei del paisatge, en el seu article 6 defineix els documents que ha de contenir cada catàleg:

- Memòria de la diagnosi i avaluació.
- Objectius de qualitat paisatgística.
- Cartografia.
- Arxiu fotogràfic, que haurà d'incloure documentació sobre l'estat actual del paisatge i, si és possible, del seus antecedents històrics.
- Altres estudis que es considerin oportuns en funció de les especificitats de cada àmbit territorial.
- Base de dades i enllaços dels elements susceptibles d'intervenir com a elements de paisatge.

Aquests continguts i documents definits per la llei i el decret es desenvolupen a través de: la memòria, la cartografia, l'inventari d'agents del paisatge i l'arxiu fotogràfic.

Imatge 3. Mostra dels diversos continguts i formats dels catàlegs de paisatge.

2.5.1. Memòria

Aquest document està format per dos volums. El volum I fa l'anàlisi del paisatge de tot l'àmbit territorial del catàleg, i el volum II conté una fitxa específica per a cadascuna de les unitats de paisatge.

Volum I: Àmbit territorial

- Introducció
- Metodologia
- Factors naturals que condicionen el paisatge
- Evolució històrica del paisatge
- El paisatge actual i les seves dinàmiques (actuals i futures)
- Expressió artística del paisatge
- Valors en el paisatge
- Rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge
- Avaluació del paisatge
- Paisatges d'atenció especial
- Objectius de qualitat paisatgística
- Criteris i accions
- Conclusions
- Documentació de referència

Figura 1. Format del Volum I de la memòria. Document de mida DIN A3, lletra Arial 12 i doble columna.

Volum II: Unitats de paisatge

Contingut de cada unitat de paisatge:

- Dades generals
- Fotografia representativa del paisatge
- Trets distintius
- Principals valors
- Composició de quatre fotografies representatives dels valors i trets distintius
- Mapa de situació
- Elements naturals que constitueixen el paisatge
- Evolució històrica
- Paisatge actual i les seves dinàmiques
- Expressió artística del paisatge
- Valors en el paisatge
- Principals rutes i punts d'observació del paisatge
- Avaluació del paisatge
- Objectius de qualitat paisatgística
- Criteris i accions
- Mapes de punts d'observació, itineraris i de valors del paisatge

Figura 2. Format del Volum II de la memòria. Document de mida DIN A3, lletra Arial 11 i triple columna (a les pàgines interiors). En la composició es pot observar la primera pàgina d'una fitxa d'una unitat de paisatge, amb les dades generals, els trets distintius i els principals valors; la segona pàgina, amb una composició fotogràfica; la tercera, amb el mapa de situació; dues pàgines interiors, i un dels mapes de valors del paisatge.

2.5.2. Cartografia

Després de segles d'història, el mapa continua tenint un enorme poder de fascinació, de suggestió i, fins i tot, d'intriga. I allò que hi ha en un mapa sol ser interpretat i llegit com a quelcom verídic, inapel·lable, inamovible, objectiu. De la mateixa manera que un plànol, imprès o digital, ajuda a traçar l'itinerari d'un viatge, les administracions públiques no prenen decisions sobre el territori sense basar-se en la cartografia. D'aquí prové la importància que té la cartografia en els catàlegs de paisatge.

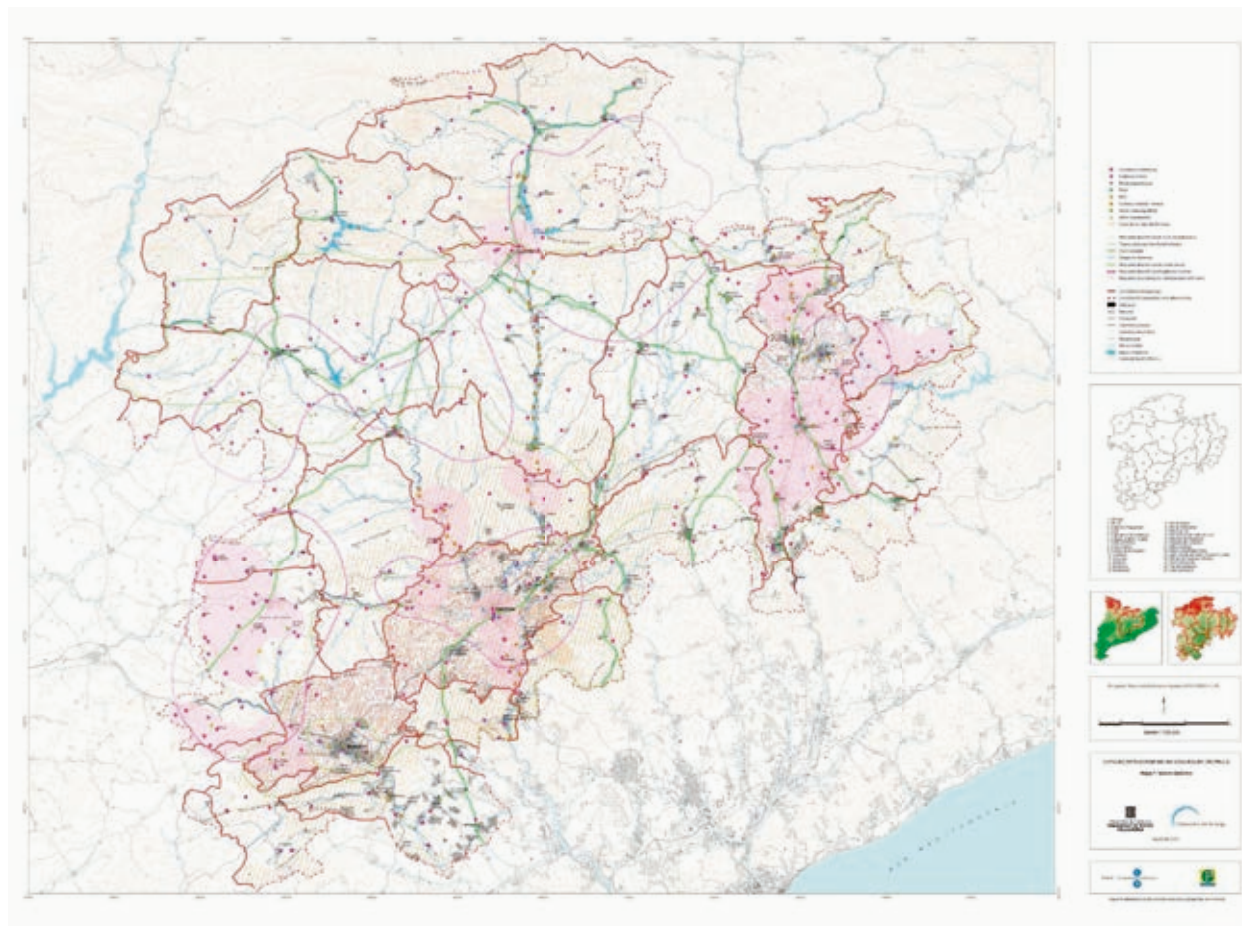
Així, la memòria escrita es complementa amb 14 mapes de tot l'àmbit territorial, en format DIN A0, i amb els mapes de situació i de valors específics, de punts d'observació i itineraris de cada unitat de paisatge, que s'integren a les fitxes del volum II de la memòria.

Mapes DIN A0

- Mapa d'unitats de paisatge
- Mapa d'unitats de paisatge i límits administratius
- Mapa dels paisatges d'atenció especial
- Mapes de visibilitats (grau d'exposició visual)
- Mapa dels miradors
- Mapa d'itineraris
- Mapa dels valors naturals i ecològics
- Mapes de valors estètics
- Mapa dels valors històrics
- Mapa dels valors productius
- Mapa dels valors d'ús social
- Mapa dels valors simbòlics
- Mapa de dinàmiques en el paisatge
- Mapa d'objectius de qualitat paisatgística

L'experiència ha posat en relleu que, a l'hora de plasmar les propostes en directrius del paisatge (vegeu l'apartat 2.10), la representació cartogràfica d'estructures, patrons o elements paisatgístics com ara la combinació de fons escènics i fites del paisatge, les fileres i els paravents arbrats, les estructures parcel·làries singulars, o els nu-

clis encimbellats, entre molts altres, ha fet possible una definició i una territorialització d'aquestes directrius del paisatge i, per tant, una vinculació més estreta amb el planejament territorial i urbanístic, així com una adequació del seu ús a diferents polítiques sectorials.

Mapa 2. Format dels mapes generals de tot l'àmbit. A la imatge, mapa de valors històrics. Escala numèrica mitjana 1:400.000 i imprès en mida DIN A0.

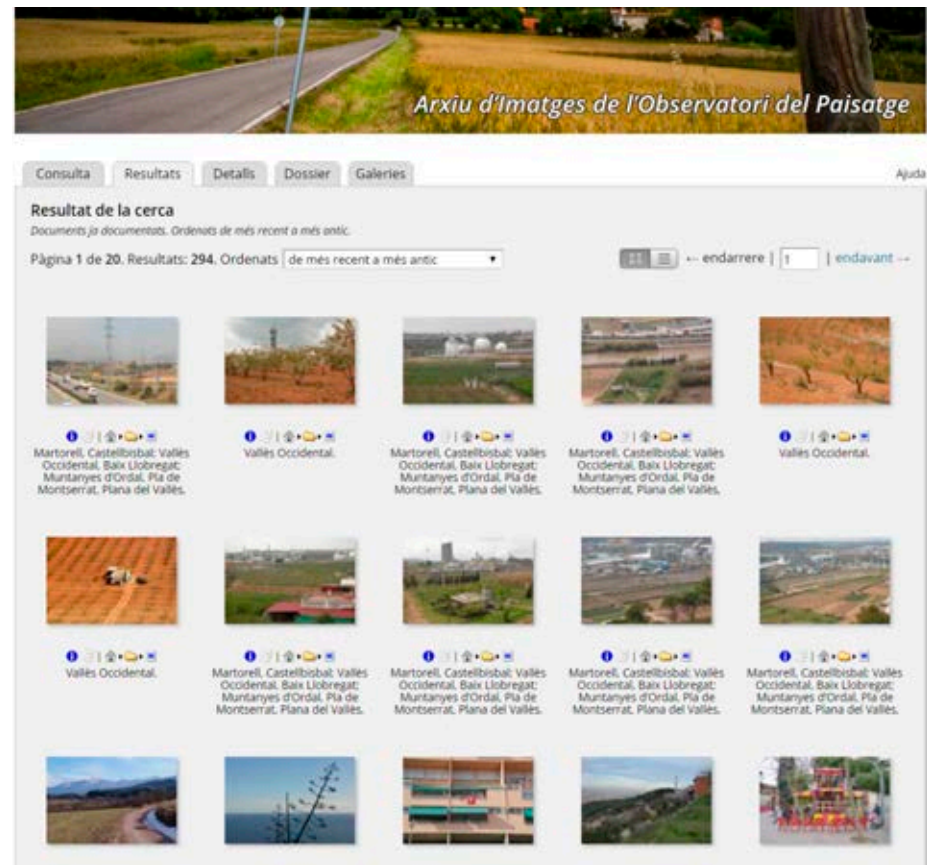
2.5.3. Inventari d'agents del paisatge

Tenint present l'esforç realitzat a l'hora de recollir l'opinió de la ciutadania a través dels processos de participació (vegeu l'apartat 2.11), també es va generar una base de dades amb els agents entrevistats (administracions, entitats, col·legis professionals, universitats, etc.) que, d'una manera o altra, estan implicats en la protecció, gestió i ordenació dels paisatges a Catalunya. Aquest inventari ha estat molt útil per informar els agents sobre l'estat d'elaboració i aprovació dels catàlegs.

2.5.4. Arxiu fotogràfic

Les fotografies tenen un paper cabdal en l'estructura dels catàlegs de paisatge, complementen la memòria i ajuden activament a explicar el caràcter dels paisatges de Catalunya. L'arxiu fotogràfic esdevé la base de dades amb totes les fotografies realitzades durant el procés d'elaboració de cada catàleg de paisatge, degudament classificades per unitats de paisatge, així com altres criteris. Les fotografies han passat a ser propietat de l'Observatori del Paisatge per formar el seu arxiu d'imatges. La selecció de fotografies per a l'arxiu s'ha fet tenint en compte que han de ser:

- Representatives i classificades per a cada unitat de paisatge o paisatge d'atenció especial.
- Representatives dels principals recorreguts i punts des dels quals es percep el paisatge.
- Panoràmiques àmplies que permetin visualitzar les característiques (elements, formes, estructures, colors) que defineixen cada unitat de paisatge i la diferència de les unitats veïnes.
- Una mostra dels principals trets i valors.
- Il·lustradores dels canvis estacionals que pateixen determinats elements del paisatge.
- Capaces de reflectir els processos que intervenen en els canvis paisatgístics recents.
- Fotografies històriques que il·lustrin les transformacions que hi ha hagut en el paisatge.

Imatge 4. Pàgina de resultats de l'Arxiu d'imatges de l'Observatori del Paisatge.

2.6. Funcions dels catàlegs

El Decret 343/2006 que desenvolupa la Llei del paisatge atorga les següents funcions als catàlegs de paisatge:

- a) Elaborar una diagnosi de l'estat del paisatge, tot identificant els seus valors actuals i potencials des dels punts de vista patrimonial, cultural, estètic, ambiental i econòmic.
- b) Establir propostes i mesures destinades a integrar el paisatge en el planejament territorial i urbanístic, i, en particular, definir a través dels objectius de qualitat paisatgística les orientacions per a l'establiment de les directrius del paisatge que han de formar part dels plans territorials parcials i els plans directores territorials.
- c) Orientar el contingut de les cartes del paisatge³.
- d) Donar pautes i criteris per a la definició dels plans i estratègies sectorials.
- e) Proporcionar els objectius de qualitat paisatgística i la informació paisatgística necessària en els processos d'avaluació ambiental de plans i programes, en els d'estudis d'impacte ambiental i en els estudis d'impacte i d'integració paisatgística i en qualsevol altre de naturalesa semblant.
- f) Servir de base per a la realització de les campanyes de sensibilització i educació en matèria de paisatge.
- g) Orientar les iniciatives i projectes dels agents econòmics i socials.
- h) Donar pautes i criteris per emprendre una anàlisi de les necessitats, del context propi i de les repercussions per a les dones i els homes en totes les qüestions relacionades amb el paisatge, amb l'objectiu de con-

3. La Llei del paisatge defineix en l'article 14 les cartes del paisatge com "els instruments de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats per tal de dur a terme actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge que s'adrecin al manteniment dels seus valors". A diferència dels catàlegs, que tenen un àmbit d'aplicació coincident amb els plans territorials parcials, les cartes són d'aplicació municipal, supramunicipal o bé comarcal.

tribuir a l'assoliment del benestar individual i social de les persones.

Aquestes funcions descrites al decret es poden agrupar en funcions territorials i en funcions sectorials.

2.6.1. Funcions territorials dels catàlegs

Tal com ja s'ha esmentat, els catàlegs de paisatge són instruments que faciliten una clara imbricació entre el planejament territorial i l'urbanístic pel que fa a la implementació de polítiques de paisatge. Dit d'una altra manera, orienten la integració del paisatge en els instruments d'ordenació territorial a Catalunya a diferents escales.

És per això que les principals funcions territorials dels catàlegs són les següents:

Utilitat per als plans territorials parcials

Segons determina la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge, la classificació i caracterització dels paisatges, així com els objectius de qualitat associats a cadascun, seran incorporats, amb caràcter normatiu, a través de les directrius del paisatge, com a normes, directrius i recomanacions del paisatge als plans territorials parcials elaborats pel Departament de Territori i Sostenibilitat i als plans directores territorials que el Departament consideri oportuns, prèvia consulta pública.

Utilitat per al planejament urbanístic

La Llei del paisatge estableix que seran els mateixos plans territorials parcials i, depenent de cada cas, també els plans directores territorials els que determinaran en quins supòsits les directrius del paisatge seran d'aplicació directa, d'incorporació obligatòria en la modificació i revisió del planejament urbanístic, i en quins altres constituïran únicament recomanacions per al

planejament urbanístic i per a altres plans o programes de naturalesa sectorial amb afecció en el paisatge. Des del punt de vista del planejament urbanístic, a més, els catàlegs de paisatge es conceben com a eines de gran utilitat per a tècnics en urbanisme.

Utilitat per a les comissions territorials d'urbanisme

Les comissions territorials d'urbanisme del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya emeten informes en el procediment d'avaluació ambiental, resolen expedients de planejament, atorguen autoritzacions d'obres en sòl no urbanitzable, elaboren estudis de detall, projectes d'urbanització i instruments de gestió i informes sobre l'autorització d'usos i obres provisionals. Per als representants de les comissions territorials d'urbanisme, els catàlegs de paisatge són una eina molt útil, ja que es doten de directrius i recomanacions en clau paisatgística que poden ajudar a determinar la idoneïtat o no d'alguns dels projectes sobre els quals han d'elaborar informes.

2.6.2. Funcions sectorials

Més enllà de la seva utilitat per al planejament territorial, els catàlegs de paisatge tenen també les funcions següents:

- Constituir una base sòlida per a la definició d'estratègies específiques de paisatge per a determinats territoris de Catalunya. En aquest sentit, esdevenen una referència a l'hora d'elaborar les cartes del paisatge, que han de tenir en compte el que s'ha establert en els catàlegs de paisatge que afecten el seu àmbit.
- Actuar de documents de base per a campanyes de sensibilització sobre la diversitat paisatgística de Catalunya i els seus valors ambientals, culturals i estètics, i per a la inserció del paisatge en diferents nivells de l'ensenyament a Catalunya.

- Ser útils en el procés de definició de plans i estratègies sectorials, com per exemple polítiques de conservació de la natura (política d'espais naturals, de connectors ecològics, de biodiversitat, etc.), polítiques agràries sostenibles, polítiques de desenvolupament rural o polítiques de promoció turística associada al paisatge.
- Actuar de documents de partida per a la definició d'estratègies regionals o locals encaminades a un desenvolupament sostenible del territori.
- Proporcionar els objectius de qualitat paisatgística i la informació paisatgística necessaris per als processos d'avaluació ambiental de plans i programes i per als estudis d'impacte ambiental de projectes amb incidència sobre el territori, així com els estudis d'impacte paisatgístic que estableix la Llei d'urbanisme.
- Actuar de documents de referència per desenvolupar i aplicar el Fons per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, instrument financer de la Generalitat de Catalunya creat per la Llei del paisatge amb la finalitat de destinar-lo a actuacions de millora paisatgística.

2.7. Fases d'elaboració

La metodologia d'elaboració dels catàlegs de paisatges segueix els principis del Conveni europeu del paisatge i consta de quatre fases:

Fase 1. Identificació i caracterització. És la primera fase del procés d'elaboració dels catàlegs, en què s'identifiquen les àrees del territori que tenen un caràcter semblant (prenent com a base l'estudi dels elements naturals, culturals i visuals que configuren el paisatge, així com els més perceptius i simbòlics, que també el defineixen), es classifiquen les àrees identificades –que prenen el nom d'unitats de paisatge (vegeu el capítol 3)–, es cartografien i se'n descriu el caràcter, tot inventariant de manera com més exhaustiva millor els valors paisat-

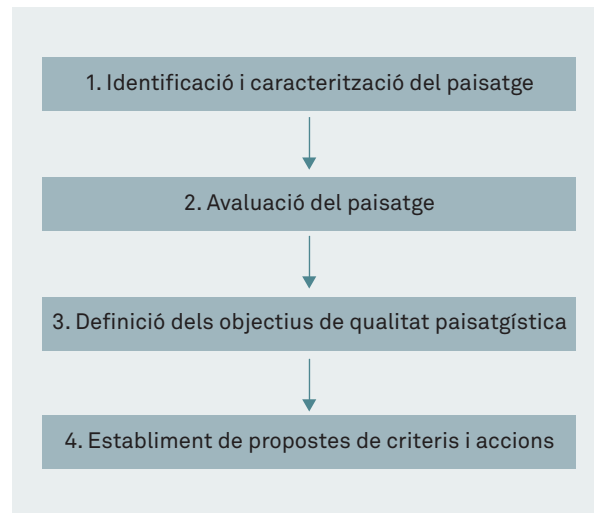

Figura 3. Fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge.

gístics de cada unitat de paisatge –recollint els valors atribuïts per la població– i descrivint la dinàmica general del paisatge i els factors naturals i socioeconòmics que han intervingut –i intervenen– en la seva evolució i transformació. Aquesta fase també analitza el paisatge actual, les seves dinàmiques i la possible evolució futura del paisatge bo i considerant les dinàmiques naturals del medi, així com les tendències socioeconòmiques, la legislació vigent i la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials actuals (vegeu l'apartat 4.3). També en aquesta fase s'assenyalen els principals recorreguts i punts d'observació des dels quals es percep el paisatge. Aquests miradors i itineraris fan, a més, una important funció pedagògica sobre l'evolució i els valors dels paisatges (vegeu l'apartat 4.4). Però, de tots els processos de caracterització del paisatge, el més significatiu és el d'identificació dels valors, atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix (valors naturals, valors estètics, valors productius, valors històrics, valors d'ús social i valors simbòlics) (vegeu l'apartat 4.1).

Durant el procés de caracterització del paisatge també s'identifiquen els paisatges d'atenció especial, aquells sectors del territori amb trets molt singulars o bé aquells que són objecte de grans transformacions amb repercussions paisatgístiques importants (vegeu l'apartat 4.6).

Fase 2. Avaluació del paisatge. El segon pas, d'avaluació, consisteix a estudiar les debilitats, les amenaces, les fortaleses i les oportunitats per protegir, gestionar i ordenar el paisatge, d'una manera sostenible (vegeu l'apartat 4.5).

Fase 3. Definició dels objectius de qualitat paisatgística. És la plasmació per part de les administracions públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn, després de conèixer-ne l'estat, els valors i els riscos, tant per a l'àmbit territorial com per a cada unitat de paisatge. En la definició dels objectius de qualitat, la participació dels agents implicats en les transformacions que tenen lloc en el paisatge i en el seu ús pren un paper rellevant (vegeu l'apartat 5.1).

Fase 4. Establiment de criteris i accions. Un cop establerts els objectius de qualitat paisatgística, s'han concretat per a cada objectiu tots aquells criteris i accions específics que haurien d'emprendre les administracions competents per tal d'assolir-lo. Els esmentats criteris i accions van adreçats, sobretot, a les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials. En cap dels dos casos es tracta d'una llista exhaustiva de criteris i accions, atès que l'assoliment de l'objectiu de qualitat paisatgística depèn en molts casos de dinàmiques que s'escapen de l'àmbit d'actuació del catàleg de paisatge (vegeu l'apartat 5.2).

2.8. Equips de treball que han elaborat els catàlegs

La Llei del paisatge assigna a l'Observatori del Paisatge de Catalunya, entitat de suport a la Generalitat de Catalunya en les qüestions relatives al paisatge, la tasca d'elaborar els catàlegs de paisatge. Una altra de les característiques dels catàlegs és la seva capacitat per articular formes participatives i transversals de treballar i de generar coneixement. Per exemple, per a l'elaboració dels set catàlegs, l'Observatori va signar convenis amb diversos grups de recerca de les universitats catalanes, els quals van crear equips de treball interdisciplinaris amb especialistes en els àmbits de l'anàlisi, la gestió i la intervenció en el paisatge; la planificació territorial i urbanística; la participació ciutadana, i la comunicació.

El fet d'elaborar el catàleg de manera multidisciplinària i transversal, conjuntament amb responsables d'institucions, especialistes que provenen de l'àmbit acadèmic, professionals com urbanistes, geògrafs, ambientòlegs, arquitectes, sociòlegs, i fins i tot artistes, i la mateixa ciutadania, diversifica i enriqueix enormement les visions dels paisatges, però no és aquesta una tasca fàcil

Imatge 5. Treball de camp durant l'elaboració del Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals.

Catàleg de paisatge	Equip de treball		Equip de participació
	Universitat	Director de l'equip	
Comarques Gironines	Universitat de Girona. Laboratori d'Anàlisi i Gestió del Paisatge del Departament de Geografia	Josep Pintó. Doctor en Geografia	Direcció general de participació ciutadana de la Generalitat de Catalunya
	Universitat Politècnica de Catalunya. Centre de Recerca i Projectes de Paisatge (CRPPB)	Jordi Bellmunt. Arquitecte	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social
Terres de l'Ebre	Consorci de Serveis Agroambientals de les comarques del Baix Ebre i Montsià (CODE)	Josep Aragonès. Biòleg	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social
	Universitat Rovira i Virgili. Departament de Geografia	Sergi Saladié. Doctor en Geografia	CODE
Camp de Tarragona	Universitat de Girona. Laboratori d'Anàlisi i Gestió del Paisatge del Departament de Geografia	Josep Pintó. Doctor en Geografia	Direcció general de participació ciutadana de la Generalitat de Catalunya
	Universitat Rovira i Virgili. Departament de Geografia	Josep Oliveras. Catedràtic d'Anàlisi i Geografia Regional	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social
Terres de Lleida	Universitat de Lleida. Departament d'Enginyeria Agroforestal	Cristina Vega. Enginyer de munts i dra. enginyera en Geosedia i Cartografia	
	Universitat Politècnica de Catalunya. Centre de Recerca i Projectes de Paisatge (CRPPb)	Jordi Bellmunt. Arquitecte	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social
Alt Pirineu i Aran	Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia	David Molina . Doctor en Geografia	Direcció general de participació ciutadana de la Generalitat de Catalunya
		Albert Pèlachs. Doctor en Geografia	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social
Regió Metropolitana de Barcelona	Universitat Politècnica de Catalunya. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori (DUOT).	Joaquim Sabaté. Catedràtic del Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori (DUOT).	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social. Institut d'estudis regionals i Metropolitans de Barcelona Cooperativa ETCS (estratègies de transformació comunitària sostenible) Direcció general de participació ciutadana de la Generalitat de Catalunya
Comarques Centrals	Universitat de Barcelona. Departament de Geografia Física i Anàlisi geogràfica regional	Antonio Gómez. Doctor en Geografia	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social Direcció general de participació ciutadana de la Generalitat de Catalunya

Taula 2. Equips que han elaborat els catàlegs de paisatge.

(vegeu el capítol 6). Les dificultats són diverses i és difícil superar-les: tradicions disciplinàries i metodologies molt tancades en elles mateixes, dificultats per treballar en equip atesa la poca tradició i experiència, o interessos corporatius que sovint interfereixen excessivament en el diàleg interdisciplinari. En definitiva, aquest ha estat un punt clau des de l'origen i un dels més difícils de superar.

L'Observatori del Paisatge va dirigir, coordinar i supervisar el desenvolupament de tots els catàlegs de paisatge i també en va redactar alguns capítols.

Les tasques de l'Observatori es van centrar a:

- Fer un seguiment constant dels treballs.
- Contrastar sobre el terreny les unitats de paisatge i la resta de continguts.
- Vetllar per l'aplicació del prototipus de catàleg de paisatge i el conveni signat amb els equips de treball.
- Facilitar els contactes i les fonts d'informació necessàries per al desenvolupament dels treballs.
- Organitzar reunions entre els equips de treball i els responsables de la redacció dels plans territorials parcials del Departament de Territori i Sostenibilitat.
- Coordinar aspectes metodològics i de continuïtat de contingut en relació amb els altres catàlegs.
- Coordinar la consulta ciutadana lligada al procés d'elaboració de cada catàleg.
- Donar suport a la redacció d'alguns capítols i a l'elaboració de la cartografia, sobretot en relació amb els valors del paisatge, els objectius de qualitat paisatgística i els criteris i les accions.
- Vetllar perquè tots els actors implicats (administració, universitat, professionals, etc.) adoptessin un llenguatge comú, que no sempre és fàcil d'assolir, però que es fa imprescindible per tal d'obtenir un consens.

2.9. Aprovació dels catàlegs de paisatge

El Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, estableix que els catàlegs de paisatge han de ser aprovats amb caràcter previ pel Departament de Territori i Sostenibilitat i han de ser sotmesos a un termini d'informació pública com a mínim d'un mes, mitjançant un anunci publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC) i en un diari de difusió habitual en el territori objecte del catàleg de paisatge. De manera simultània al tràmit d'informació pública, s'obre un període de consulta als ens locals i a les organitzacions econòmiques i socials. Els escrits presentats en el tràmit d'informació pública i consulta han de ser objecte de valoració per part del Departament de Territori i Sostenibilitat, que, si escau, ha d'introduir en el document els suggeriments, les propostes i les observacions corresponents. Posteriorment ha de formular una proposta d'aprovació del catàleg de paisatge. L'acord d'aprovació del catàleg correspon al conseller o consellera de Territori i Sostenibilitat (DTES) i ha de ser publicat al DOGC.

Taula 3. Dates d'inici, lliurament i d'aprovació dels catàlegs de paisatge.

Catàlegs	Inici	Lliurament al DTES	Informació pública per part del DTES	Aprovació per part del DTES
Camp de Tarragona	2005	31 d'octubre de 2006	30 de juliol de 2008	19 de maig de 2010
Terres de Lleida	2005	31 d'octubre de 2006	27 de novembre de 2007	5 d'agost de 2008
Alt Pirineu i Aran	2006	29 de juliol de 2011	15 de maig de 2012	3 d'abril de 2013
Comarques Gironines	2006	26 de febrer de 2010	6 de setembre de 2010	23 de novembre de 2010
Terres de l'Ebre	2006	23 de juliol de 2009	9 de novembre de 2009	16 de juliol de 2010
Regió Metropolitana de Barcelona	2007	29 de desembre de 2011	10 d'abril de 2014	11 de desembre de 2014
Comarques Centrals	2008	1 de setembre de 2015	19 de gener de 2016	29 de juliol de 2016

2.10. Elaboració i aprovació de les directrius del paisatge

La llei també estableix que, un cop aprovats els catàlegs, la classificació i caracterització dels paisatges, així com els objectius de qualitat i els criteris i les accions associats a cadascun, seran incorporats amb caràcter normatiu com a directrius del paisatge als plans territorials parcials i als plans directors territorials que el Departament de Territori i Sostenibilitat consideri oportuns, prèvia consulta pública. Les directrius del paisatge són, per tant, l'eina que connecta els objectius de qualitat paisatgística i els criteris i les accions amb els instruments de planificació, perquè precisin i incorporen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística que emanen dels catàlegs en els plans territorials parcials o en els plans directors territorials. Aquesta connexió és un dels principals reptes existents en aquest moment.

El mateix decret també estableix que les directrius del paisatge van destinades a l'ordenació, gestió i protecció de tots els paisatges, i afecten tant a paisatges valorats com a aquells que es poden considerar en risc, en el sentit de millorar-los o evitar un major empitjorament de la seva qualitat.

Actualment, els plans territorials parcials que incorporen les directrius del paisatge són el Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre, aprovat el 27 de juliol de 2010, i el Pla territorial parcial de les Comarques Gironines, el 14 de setembre de 2010.

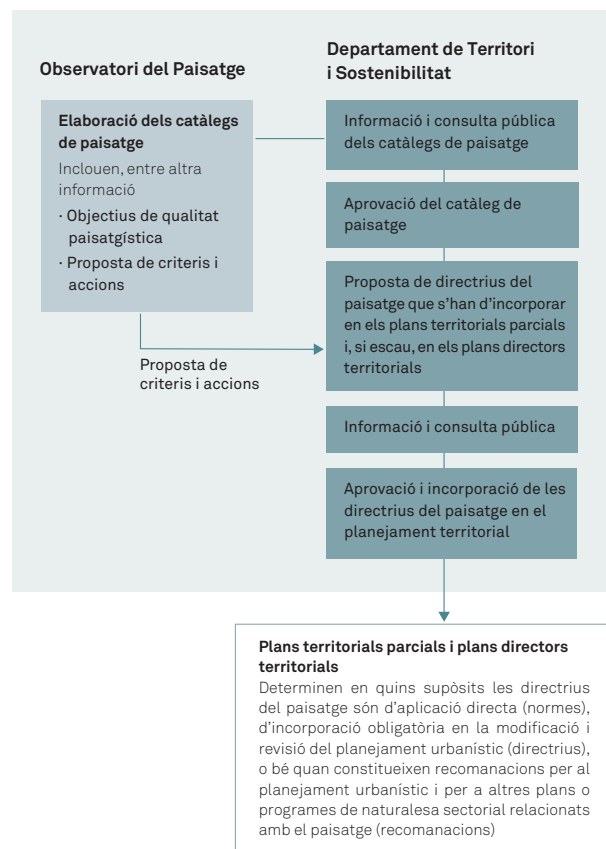

Figura 4. Procés d'integració de directrius del paisatge en el planejament (segons la Llei 8/2005, del paisatge). Un cop els catàlegs de paisatge han estat aprovats pel conseller, el govern utilitza els objectius de qualitat paisatgística i les propostes per definir les directrius del paisatge.

EXEMPLE

Dues directrius del paisatge del Pla territorial parcial de les Comarques Gironines (2010)

Article 3.6

Directrius de l'objectiu de qualitat paisatgística 4

Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris, ubicades en zones visuals no preferents o notòries i dissenyades o redissenyades tenint en compte la integració en l'entorn, els tractaments de façana i les tipologies constructives, així com que respectin els espais identitaris i patrimonials de les poblacions on s'ubiquen.

1. Localitzar les noves implantacions de polígons d'activitat econòmica en àrees de creixement amb continuïtat amb les trames urbanes o els polígons ja existents i minimitzant la formació de façanes amb una exposició visual directa a les vies de comunicació per tal d'evitar l'efecte carretera aparador.
2. Garantir que les possibles actuacions futures en tres nodes territorials que seran objecte de transformacions territorials tinguin especial cura pel que fa a la integració en la matriu territorial preexistent, així com els elements paisatgístics singulars que hi són presents. En aquest sentit, es palesen els següents condicionants:

- Entorn de l'Aeroport de Girona: àrea de paisatges agroforestals articulats per masies, de valor històric.
- Entorn del centre logístic intermodal del Far d'Empordà: àrea de conreus de regadiu d'origen històric amb valor agrícola i a les proximitats del nucli encimbellat del Far d'Empordà, que també forma part del patró d'as-

Imatge 6. Una de les directrius recomana evitar la construcció de noves àrees especialitzades en determinats espais agraris d'elevat valor productiu, com per exemple la Vall d'en Bas.

sentaments històrics de la Plana de l'Empordà. Les actuacions en aquesta àrea s'haurien de realitzar preservant la visibilitat del nucli del Far d'Empordà des de les vies de comunicació properes (principalment l'A-2 i la C-31).

- Entorn de l'enllaç entre l'AP-7 i l'autovia C-35 en el triangle Maçanet de la Selva-Vidreres-Sils: àrea de paisatges agroforestals articulats per masies, de valor històric, i també amb un gran valor natural i ecològic. En aquests espais també hi són presents formacions de boscos caducifolis (rouredes) i de pollancredes i platanedes de l'espai fluvial, característiques de la matriu paisatgística de la Plana de la Selva.

3. Evitar la construcció de noves àrees especialitzades en els espais agraris d'elevat valor productiu (Baix Empordà, Alt Empordà, Vall d'en Bas), en els espais agrícoles singulars (pla de Martís, riera de Santa Coloma, arrossars de Pals, arrossars de Fortià i Sant Pere Pescador, arrossars de Bellcaire d'Empordà, Vall d'en Bas i Vall de Bianya) o espais agroforestals singulars (mosaic dels Aspres, mosaic de Terrades, mosaic dels Terraprimms, mosaic de les Gavarres i mosaic de Brunyola, plans de Canet d'Adri) a què fa referència l'objectiu de qualitat paisatgística 14 (article 3.16).

4. El desenvolupament de nous polígons industrials, de serveis o logístics als següents nodes d'activitat econòmica (àrea de l'Aeroport de Girona, àrea del centre logístic intermodal del Far d'Empordà i àrea de l'enllaç entre l'AP-7 i l'autovia C-35 en el triangle Maçanet de la Selva-Vidreres-Sils) aniran acompanyats per estudis d'impacte i integració paisatgística.

5. Promoure la recuperació de valors paisatgístics a les àrees on s'han perdut per causa de processos de degradació, sovint motivats per certes activitats, com les extractives (pedreres i sorreres), i/o d'instal·lacions obsoletes. Sobre aquests espais cal actuar-hi promovent-ne la gestió i/o la transformació. Aquests espais són: pedrera de Girona; pedrera dels Comuns

(Tortellà); explotacions de guixos (Beuda); pedrera de Gualta; pedrera d'Ullà; pedreres calcàries situades entre Llers, Figueres i Avinyonet de Puigventós; zona del puig de Gorners d'Albons; pedrera de la zona de les Trescases fins a Corella (Figueres); zona d'extracció d'àrids i la planta de tractament associada de les ribes del riu Fluvià, entre Torroella de Fluvià i l'Arbre Sec; activitats extractives de Setcases; activitat extractiva La Ramona, els Gorgs i els Mallats, a Oix; el Subridell (Beget, Camprodon); gravera de Tolosa (Vallfogona de Ripollès); sorrera de Cavorques (Port de la Selva); zona d'extracció d'àrids de l'extrem nord-est del municipi de Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura; zona d'extracció d'àrids entre Sant Sadurní de l'Heura i Calonge, activitats extractives de sauló i granit dels vessants propers a la riera de Santa Coloma de Farners.

Article 3.8

Directrius de l'objectiu de qualitat paisatgística 6

Uns paravents de xiprers i unes tanques arbrades cuidats i protegits com a elements estructurals i característics del patrimoni rural de la Plana de l'Empordà i l'Empordanet - Baix Ter.

1. Els paravents de xiprers i les tanques arbrades es consideren un valor paisatgístic en si mateixos, caracteritzats per l'estacionalitat (menys en el cas del xiprer) i la verticalitat de la formació, definides per l'estructura parcel·lària lineal perpendicular als cursos fluvials i la linealitat del traçat, en contrast amb els conreus, les làmines d'aigua i els fons escènics.

2. Es recomana la preservació d'aquests elements o, en el cas que calguin transformacions en aquests paisatges derivades de canvis necessaris en els sistemes d'explotació, que les actuacions es facin seguint les pautes pròpies dels paisatges agraris preexistents. En la mateixa línia, s'integraran paisatgísticament les obres públiques que afectin o travessin les tanques

arbrades. En aquesta direcció, s'han d'establir relacions entre aquests paisatges lineals i els fons escènics que l'envolten.

3. Per la seva vàlua paisatgística, el desenvolupament urbà tindrà un tractament específic en els nuclis amb la presència de tanques arbrades que estan en els municipis de Figueres, Vilabertran, el Far d'Empordà, Santa Llogaia d'Àlguema, Cabanes, Fortià, Peralada, Vila-sacra, Vilanova de la Muga, Castelló d'Empúries, Siurana, Riumors, Vilamacolum, Torroella de Fluvià, Sant Pere Pescador, Torroella de Fluvià, l'Armentera, Viladamat, Albons, la Tallada d'Empordà, Bellcaire d'Empordà, Torroella de Montgrí, Ullà, Ullastret, Gualta i Serra de Daró. En aquests casos, les possibles noves extensions s'integraran en les estructures preexistents de manera harmònica i respectant-ne la singularitat. En aquest sentit, els plans d'ordenació urbanística municipal dels nuclis esmentats haurien de protegir i ordenar el patrimoni dels paravents de xiprers i les tanques arbrades de més interès paisatgístic i la planificació, la gestió i la recuperació de les restants.

Imatge 7. L'article 3.8 va encaminat a preservar i recuperar els paravents de xiprers i les tanques arbrades en els indrets on la seva presència és o va ser més notòria.

2.11. Procés de consulta i participació pública i social

L'anàlisi del paisatge és una tasca que ha estat reservada tradicionalment a experts i especialistes en disciplines diverses com la geografia, l'ecologia, l'arquitectura o les ciències ambientals. El Conveni europeu del paisatge aporta una visió innovadora quan insisteix en la importància que els ciutadans i agents socials i econòmics intervinguin i participin en les decisions relatives a la protecció, gestió i ordenació dels paisatges. És fonamental que tothom pugui reconèixer el seu propi paisatge i que la ciutadania i l'administració participin de manera conjunta en les decisions que afecten la protecció, gestió i ordenació del paisatge. El conveni també afirma que és responsabilitat de l'administració, a través de les polítiques públiques, vetllar per l'adequada protecció, gestió i ordenació del paisatge, però també cal que els ciutadans, individualment o col·lectiva, s'involucrin en la definició d'aquestes polítiques i reclamin el seu dret a un paisatge de qualitat.

El Decret 343/2006 preveu en l'article 12 que, un cop el catàleg de paisatge ha estat aprovat amb caràcter previ pel Departament de Territori i Sostenibilitat, aquest ha de ser sotmès a un termini d'informació pública als ens locals i a les organitzacions econòmiques i socials concernides. Però els processos de participació pública que s'han integrat en els catàlegs de paisatge van més enllà d'aquest procediment reglat. Si bé en molts casos la participació ciutadana s'entén més com una finalitat que no pas com un instrument, l'Observatori del Paisatge la considera una eina per millorar i legitimar els catàlegs de paisatge, sensibilitzar la població sobre el paisatge i garantir la qualitat democràtica dels processos.

Per exemple, la participació de la població en els catàlegs és bàsica per conèixer les preferències paisatgístiques dels ciutadans i també per identificar els valors del paisatge més intangibles, imperceptibles des de l'anà-

lisi de la cartografia existent o des del treball de camp, però imprescindibles per analitzar el paisatge d'una manera integrada i per poder percebre'n tots els matisos. En aquest sentit, l'Observatori del Paisatge va dirigir un procés de participació i consulta pública i social per a cadascun dels set catàlegs de paisatge que tenia com a objectiu principal que els agents implicats i els ciutadans a títol individual que ho desitgessin expressessin la percepció que tenen del paisatge, debatessin

Imatge 8. Coberta del llibre *Paisatge i participació ciutadana* (Nogué et al., 2010).

les transformacions que hi tenen lloc i poguessin contribuir a definir objectius per millorar-lo.

Totes les fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge van acompanyades de participació ciutadana, de manera que s'hi pot incidir ja des de la fase de caracterització del paisatge, a l'inici de l'elaboració dels catàlegs. En cap cas la participació es va plantejar com una eina suplementària del treball tècnic dels equips, sinó com un complement per ajudar a obtenir resultats objectius o per concertar polítiques de paisatge entre els participants.

A continuació es resumeix la metodologia emprada en el procés de participació i consulta pública i social dels catàlegs de paisatge. Es pot disposar d'informació més específica sobre tot el procés de participació dels catàlegs de paisatge en el llibre *Paisatge i participació ciutadana* (Nogué et al., 2010), elaborat per l'Observatori del Paisatge i també disponible en format digital en català i anglès al seu web (www.catpaisatge.net).

2.11.1. Participants

Els participants són els autèntics protagonistes de qualsevol procés de participació. La tipologia i el nombre de participants, la diversitat de perfils i de discursos que representen, així com la seva cultura, són factors que condicionen significativament qualsevol procés participatiu. Els mecanismes participatius dels catàlegs es van dirigir, principalment, a dos tipus d'interlocutors: els agents del paisatge i el conjunt de la societat.

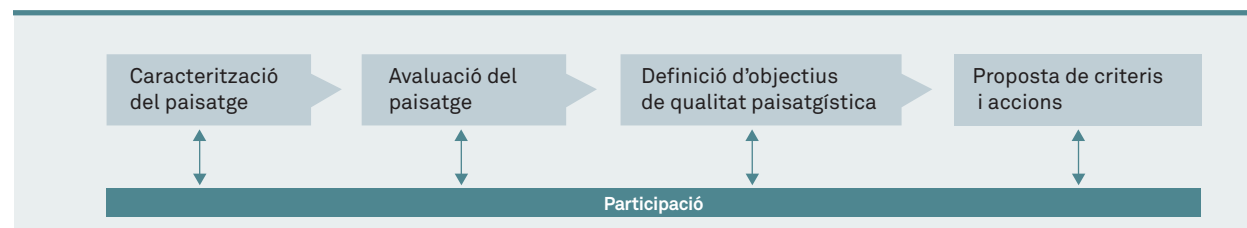

Figura 5. Incidència de la participació en les fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge.

Imatge 9. Participants dels tallers celebrats durant l'elaboració del Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals.

Agents del paisatge: són persones o entitats públiques o privades interessades en el paisatge, que en fan ús o tenen competències en la seva gestió. Es van tenir en compte dos tipus d'agents: els de l'àmbit d'estudi i els externs. Els agents de l'àmbit d'estudi són representants d'administracions locals, d'altres institucions del territori (col·legis professionals amb delegació, universitats, centres de recerca) o de sectors econòmics vinculats al paisatge (pagesos, ramaders, constructors, empreses turístiques), i col·lectius socials que centren la seva activitat principal en aquell territori (entitats excursionistes, entitats de conservació del patrimoni cultural, agrupacions de propietaris, usuaris del medi, grups ecologistes, caçadors). Els agents externs a l'àmbit d'estudi són, en canvi, representants dels departaments de la Generalitat (sobretot dels departaments de Territori i Sostenibilitat; Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació; Cultura i Mitjans de Comunicació, incloent-hi les agències i altres organismes públics) i representants d'altres entitats públiques i privades externes a l'àmbit territorial (col·lectius del sector primari, organitzacions no governamentals i instituts i grups de recerca, entre d'altres).

Persones a títol individual: atès que es considera necessari que els catàlegs recullin l'opinió del conjunt de la societat, es va convidar a participar persones a títol individual, sobretot residents a les zones objecte d'estudi i visitants. Aquestes persones aporten un coneixement vivencial sobre el paisatge, generat a partir de l'experiència del paisatge en la seva vida quotidiana.

2.11.2. Tipologia de les tècniques de participació

Per maximitzar l'obtenció d'informació es van combinar instruments participatius amb components qualitius, quantitius i deliberatius:

Tècniques quantitatives: també anomenades distributives, busquen el coneixement objectiu sobre determinats fets, opinions, actituds, motivacions o sen-

timents a partir dels quals poder fer inferències sobre la realitat objecte d'estudi. Per als catàlegs de paisatge es va optar per utilitzar alguns instruments amb el format de la pregunta-resposta (qüestionari semiestructurat), propi de les tècniques quantitatives.

Tècniques qualitatives: la percepció del paisatge és tan diversa i depèn de tants factors que es fa difícil cenyir-se a una interpretació dels punts de vista de la ciutadania i els agents del paisatge en termes estrictament quantitius. Les tècniques qualitatives, també anomenades estructurals, es basen en la conversa i l'anàlisi del discurs per assolir coneixement subjectiu (opinions, sentiments o creences), per tal de fer emergir idees, reflexions, valors o dimensions del fenomen que altrament quedarien exclosos. En aquest tipus de tècniques no és rellevant la representativitat de la mostra dels participants, sinó la del discurs.

Taula 4. Aspectes positius i inconvenients de les tipologies de les tècniques utilitzades en els catàlegs.

Tipologia tècnica	Aspectes positius	Inconvenients
Quantitativa	<ul style="list-style-type: none"> • Possibilita arribar a un gran nombre de persones. • Permet generar un volum d'informació important. • Facilita un elevat control sobre les respostes. • En funció de la mostra, permet realitzar inferències sobre un grup poblacional més gran. 	<ul style="list-style-type: none"> • Es fa difícil abordar la dimensió emocional del paisatge. • No permet l'intercanvi i el debat. • No facilita reflexions ni anàlisis aprofundides. • No permet enregistrar realitats més enllà d'aquelles estructurades en els qüestionaris.
Qualitativa	<ul style="list-style-type: none"> • Permet identificar els principals discursos sobre paisatge. • S'assoleix un grau elevat d'aprofundiment en les aportacions. • Permet abordar la dimensió emocional del paisatge. • Permet enregistrar una gran diversitat de realitats. 	<ul style="list-style-type: none"> • No permet l'intercanvi i el debat. • No arriba a un gran nombre de persones.
Deliberativa	<ul style="list-style-type: none"> • S'assoleix coneixement grupal. • Permet l'intercanvi i el debat. • Permet detectar elements de consens i de dissens. 	<ul style="list-style-type: none"> • Es fa difícil convocar tots els perfils i discursos significatius. • Els participants han d'estar disposats a determinades dinàmiques grupals. • No arriba a un gran nombre de persones. • És difícil abordar tot l'àmbit territorial del catàleg de paisatge.

Tècniques deliberatives: les tècniques deliberatives o dialèctiques consisteixen a obtenir informació i coneixement a través de la interacció entre participants. Pretenen, a partir del diàleg, obtenir coneixements del grup, contrastar punts de vista, explorar vies de consens i posar de manifest elements de dissens. Es tracta de treballar i debatre per arribar al consens a través de l'argumentació i del raonament, o, quan això no sigui possible, recollir la diversitat d'opinions.

2.11.3. Instruments utilitzats

Els mecanismes de participació en els catàlegs de paisatge han estat transversals i, per tant, presents durant tot el procés d'elaboració. La participació de la societat en cada fase d'elaboració del catàleg de paisatge havia de donar resposta a diferents reptes. En la primera fase (identificació i caracterització), és fonamental que la població reconegui i s'identifiqui amb el seu paisatge. En aquesta fase del procés es copsen els valors que els ciutadans de cada territori donen al seu paisatge i les

dinàmiques i els processos que el transformen. En la segona fase (avaluació del paisatge), els agents de cada territori són clau per identificar les amenaces i les potencialitats paisatgístiques i per avaluar en quin grau ho són. En la tercera fase (definició dels objectius de qualitat paisatgística), la participació pren un paper rellevant amb l'objectiu d'incorporar els principals agents en la presa de decisions públiques sobre el paisatge. I en la quarta fase (establiment de criteris i accions), que representa la concreció en mesures de les preferències genèriques definides a la fase anterior, la participació dels agents és de nou un element clau.

Com ja s'ha esmentat, la metodologia participativa, igual que la resta de metodologies d'elaboració dels catàlegs, es va anar construint i perfilant a mesura que es van anar elaborant els catàlegs. Aquest fet, sumat a les característiques de cada territori i al condicionant dels recursos disponibles, va fer que els processos i, per tant, els instruments participatius no fossin iguals en tots els catàlegs. En total es van utilitzar vuit instruments dife-

Instrument	Tipologia de participants	Fases dels catàlegs amb major incidència	Catàlegs
Enquesta telefònica	Persones a títol individual	Caracterització i avaluació	Terres de l'Ebre
Estudi d'opinió	Persones a títol individual	Caracterització i avaluació	Regió Metropolitana de Barcelona (RMB)
Consulta web	Persones a títol individual	Caracterització, avaluació i definició dels objectius de qualitat paisatgística (OQP)	Tots els catàlegs
Entrevistes a agents	Agents del paisatge i persones a títol individual	Caracterització i avaluació	Tots els catàlegs excepte RMB
Grups de discussió	Agents del paisatge	Avaluació i definició OQP	Terres de l'Ebre
Tallers amb agents	Agents del paisatge	Definició OQP i definició de criteris i accions	RMB, C. Centrals i Terres de l'Ebre
Tallers persones a títol individual	Persones a títol individual	Avaluació, definició OQP i definició de criteris i accions	C. Gironines i Alt Pirineu i Aran
Tallers oberts	Persones a títol individual i agents del paisatge	Caracterització i avaluació	RMB, C. Centrals i Terres de l'Ebre

Taula 5. Relació dels instruments de participació, les fases, el tipus de participació i els catàlegs en què s'han aplicat.

Catàleg i instruments	Participants
Alt Pirineu i Aran	
Entrevistes a agents	21
Taller amb persones a títol individual	9
Consulta web	152 (243 aportacions)
TOTAL	182 participants
Camp de Tarragona	
Entrevistes a agents	24
Consulta web	566 (849 aportacions)
TOTAL	590 participants
Comarques Centrals	
Tallers oberts	32
Entrevistes a agents	38
Tallers amb agents	52
Consulta web	176 (211 aportacions)
TOTAL	375 participants
Comarques Gironines	
Entrevistes a agents	32
Taller amb persones a títol individual	7
Consulta web	551 (827 aportacions)
TOTAL	590 participants
Regió Metropolitana de Barcelona	
Tallers oberts	32
Estudi d'opinió	1.050
Tallers amb agents	62
Consulta web	577 (737 aportacions)
TOTAL	1.721 participants
Terres de l'Ebre	
Enquesta telefònica	811
Consulta web	251 (376 aportacions)
Entrevistes a agents	22
Grups de discussió	33
Tallers amb agents	45
Tallers oberts	21
TOTAL	1.183 participants
Terres de Lleida	
Entrevistes a agents	22
Consulta web	313 (470 aportacions)
TOTAL	335 participants

Taula 6. Instruments de participació utilitzats en cada catàleg i nombre de participants.

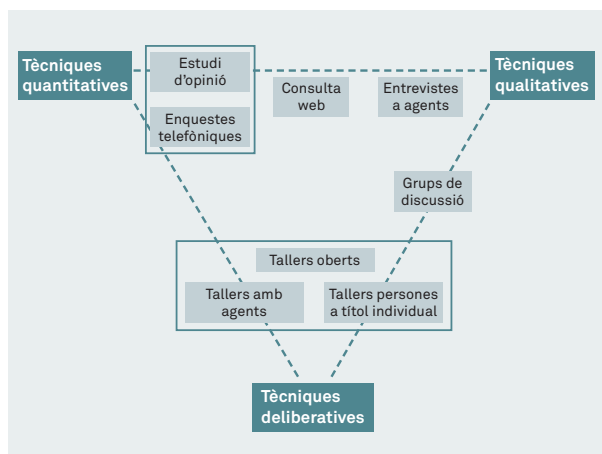

Figura 6. Classificació dels instruments participatius dels catàlegs segons la tipologia de tècniques utilitzades.

rents, però, mentre alguns instruments es van fer servir només en un catàleg, n'hi ha d'altres que es van emprar en tots els catàlegs, encara que amb lleugeres modificacions. Així, les diferents combinacions d'instruments van generar processos participatius propis per a cada catàleg (vegeu les taules 5 i 6).

Enquesta telefònica

L'enquesta telefònica es va fer a una mostra de població representativa de la realitat social del territori de les Terres de l'Ebre (l'únic catàleg en què es va emprar aquest instrument). L'objectiu principal era obtenir una primera aproximació a la percepció del paisatge per part de la ciutadania i el seu posicionament sobre la qüestió. Aquest procés participatiu, que va durar dos mesos, es va iniciar un cop es disposava d'una diagnosi inicial i d'una primera proposta d'unitats de paisatge de les Terres de l'Ebre. El disseny del qüestionari es va pensar acuradament per tal que les preguntes tinguessin un marcat caràcter divulgatiu i l'enquesta durés entre 10 i 15 minuts.

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Contactar amb una mostra representativa de la societat. · Caracteritzar el tipus de contacte que la població manté amb l'entorn. · Aproximar-se a la percepció i a la vivència del paisatge. · Determinar la percepció ciutadana sobre l'evolució del paisatge (passat, present i futur pròxim), així com també sobre els factors que n'influencien l'evolució. · Determinar el grau d'implicació social en temes de paisatge. · Identificar els principals desitjos, actituds i posicionaments vers el paisatge. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Població de 18 anys i més que resideix a l'àmbit	Nombre de participants	800 persones
Durada aproximada	Uns 2 mesos	Dedicació demanada als participants	Respondre telefònicament les preguntes d'un qüestionari (15 minuts)
Requisits de l'instrument	Disposar d'una proposta avançada d'unitats de paisatge, d'elements identificatius i de diagnosi del paisatge per a l'àmbit.		
Catàlegs	Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre		
Punts clau de l'enquesta telefònica	<ul style="list-style-type: none"> · Realitzar-la durant la primera fase d'elaboració del catàleg. · El pressupost destinat a les entrevistes ha de permetre arribar a una quantitat de població que sigui estadísticament representativa, per la qual cosa la mida de la població és determinant. · Reservar un temps al principi de l'entrevista per facilitar que la persona entrevistada es relaxi i deixar les qüestions personals que puguin ser més delicades per al final. · Formar l'equip d'entrevistadors quant als objectius de l'estudi i sobre els principals conceptes vinculats al paisatge. · Dur a terme una prova pilot amb un nombre reduït d'entrevistes abans de procedir amb el conjunt de la població per tal d'introduir millores si escau. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · Permet realitzar inferències sobre un grup poblacional més gran atesa la representativitat de la mostra objecte d'estudi. · Facilita un elevat control sobre les respostes ja que propicia l'operativitat i l'anàlisi de les dades obtingudes mitjançant el qüestionari estructurat. · Genera un important volum d'informació. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · No dóna lloc al debat i a l'intercanvi entre els participants. · No facilita les reflexions i les anàlisis profundes. · No permet reflectir cap altra realitat més enllà de l'estructurada en les preguntes del qüestionari. · Presenta dificultats per a copsar la dimensió més vivencial del paisatge. 		

Taula 7. Resum de les característiques de l'enquesta telefònica.

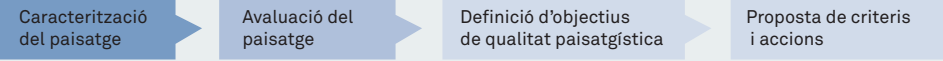
■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

L'enquesta telefònica va possibilitar conèixer valoracions, opinions, percepcions i actituds en relació amb el paisatge d'una mostra representativa de la població de les Terres de l'Ebre. Es va accedir a molta gent en poc temps, fet que va propiciar que el nombre de participants fos major que en altres mecanismes utilitzats. Al mateix temps, la mostra també presentava una major diversitat que la d'altres instruments, ja que es va enquestar persones a títol individual (seleccionades a l'atzar i localitzades a casa seva), moltes de les quals possiblement no haurien accedit a altres instruments participatius, per manca d'interès específic o perquè la difusió no els hauria arribat.

Estudi d'opinió

Va consistir en un conjunt d'entrevistes realitzades porta per porta per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona amb l'objectiu d'obtenir una primera aproximació a la percepció, a la vivència i als valors del paisatge, així com als desitjos en relació amb el paisatge per part de la població de la Regió Metropolitana de Barcelona. Aquest procés participatiu va durar sis mesos. El qüestionari es va dissenyar perquè les entrevistes tinguessin una durada aproximada de 30 minuts, fossin al màxim de divulgatives i fessin emergir les diferències territorials de l'àmbit territorial del catàleg, evitant tractar únicament aquells paisatges, aspectes i elements més coneguts. El qüestionari estava format per 33 preguntes.

Malgrat que l'estudi d'opinió va arribar a una quantitat important de persones de la Regió Metropolitana de Barcelona, moltes de les quals probablement no hi haurien participat per altres vies o mecanismes per iniciativa pròpia, la limitació de pressupost va impedir que s'assolís una mostra estadísticament prou representativa del conjunt de prop de cinc milions de persones que viuen en aquest àmbit territorial. De tota manera, sí que es van poder copsar múltiples visions diferents sobre el paisatge d'aquesta àrea.

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Aproximar-se a la percepció i a la vivència del paisatge que experimenta la població. · Identificar unitats de paisatge. · Identificar valors del paisatge, especialment els intangibles. · Identificar els principals desitjos, actituds i posicionaments vers el paisatge. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Població de 16 anys i més que resideix a l'àmbit	Nombre de participants	1.050 persones
Durada aproximada	Uns 6 mesos	Dedicació demanada als participants	Entrevistes d'uns 30 minuts
Requisits de l'instrument	<ul style="list-style-type: none"> · Disposar d'una primera aproximació al paisatge de l'àmbit. · Disposar d'imatges i mapes de l'àmbit territorial. 		
Catàlegs	Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona		
Punts clau de l'estudi d'opinió	<ul style="list-style-type: none"> · Dissenyar un qüestionari on, sempre que sigui viable, les preguntes tinguin múltiples respostes possibles. D'aquesta manera, s'evita que s'esmentin únicament aquells paisatges, aspectes o elements més habituals, i es fan emergir les diferències territorials. · Formar els equips d'entrevistadors i codificadors quant als objectius de l'estudi i quant als principals conceptes vinculats al paisatge. · Dur a terme una prova pilot amb un nombre reduït d'entrevistes abans de procedir amb el conjunt de la població triada. · Reservar un temps al principi de l'entrevista per a explicar a la persona entrevistada la rellevància de la seva opinió i experiència envers la percepció del paisatge i definir els principals conceptes que apareixen al llarg del qüestionari per tal de garantir que totes les respostes siguin comparables. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · S'arriba a persones que no haurien participat amb altres mecanismes de caràcter més voluntari. · Genera un important volum d'informació. · Permet un elevat control sobre les respostes en facilitar l'operativitat i l'anàlisi de les dades obtingudes gràcies a la codificació de totes les respostes. · Aborda la dimensió emocional del paisatge. · Possibilita lligar aspectes socials i demogràfics a la percepció del paisatge. · El qüestionari semiestructurat utilitzat inclou una elevada proporció de preguntes obertes que permeten una anàlisi més enriquidora. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · No dona lloc al debat ni a l'intercanvi d'opinions entre els entrevistats. · No facilita les reflexions ni les anàlisis profundes. · No propicia el consens en la percepció del paisatge. · Limita la realitat a la que està estructurada en les preguntes del qüestionari. 		

Taula 8. Resum de les característiques de l'estudi d'opinió.

■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

Consulta ciutadana per mitjà del web

Aquest mecanisme va consistir en una consulta per mitjà del web de l'Observatori del Paisatge adreçada a la ciutadania en general per copsar la seva percepció sobre el paisatge, identificar valors i contrastar alguns resultats obtinguts pels equips redactors dels catàlegs. La consulta a través del web es va utilitzar en tots els catàlegs de paisatge, però la concepció i el disseny van anar evolucionant al llarg del procés d'elaboració dels catàlegs, incorporant-hi millores sempre que es va considerar necessari.

La consulta es va posar en funcionament una vegada els equips redactors van haver acabat de definir la proposta d'unitats de paisatge i havien iniciat les fases d'avaluació del paisatge i de definició d'objectius de qualitat paisatgística. La raó per esperar a aquest grau de desenvolupament del catàleg rau en el fet que la consulta s'estructurava en unitats de paisatge, i, si el catàleg estava

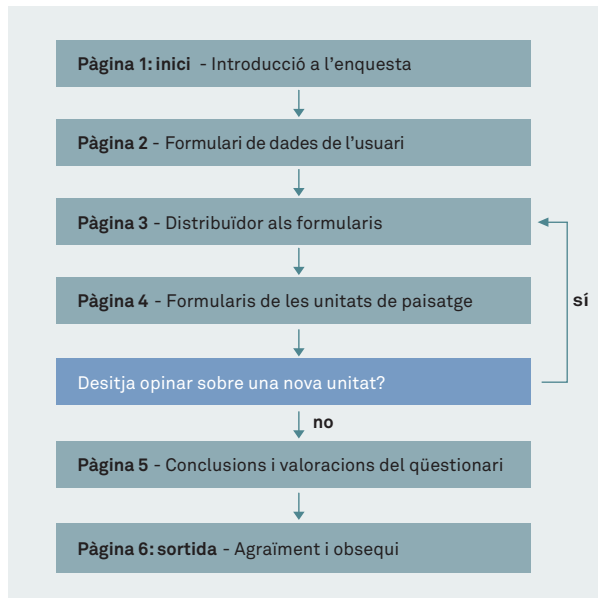

Figura 7. Esquema de la consulta per mitjà del web.

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Contribuir a la reflexió personal sobre el paisatge. · Copsar la percepció i opinió que la ciutadania té del paisatge, i el sentiment general respecte al paisatge de l'àmbit territorial de cada catàleg. · Contrastar alguns dels resultats obtinguts per l'equip redactor (límits i noms de les unitats de paisatge, avaluació del paisatge, etc.). · Identificar valors del paisatge, o prioritzar valors prèviament identificats pels equips redactors. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Persones a títol individual	Nombre de participants	Entre 200 i 800 per catàleg
Durada aproximada	Entre 2 i 4 mesos	Dedicació demanada als participants	Omplir formularis en línia (15-20 minuts)
Requisits de l'instrument	Disposar d'una proposta avançada d'unitats de paisatge, d'elements identificatius i de diagnòstic del paisatge.		
Catàlegs	Tots els catàlegs de paisatge de Catalunya		
Punts clau de la consulta ciutadana per mitjà del web	<ul style="list-style-type: none"> · Consulta anònima a fi d'incentivar la participació ciutadana. · Dissenyar formularis que es puguin respondre amb poc temps per evitar que els participants l'abandonin a mitges. · Realitzar la consulta en una fase avançada d'elaboració del catàleg a fi d'introduir qüestions concretes que permetin aprofundir en determinats conceptes. · Utilitzar mitjans de comunicació digitals i altres canals informatius (lístes de distribució electròniques, etc.) per tal d'augmentar la difusió de la consulta i el nombre de respostes obtingudes. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · Permet recollir un gran nombre d'aportacions amb una despesa relativament baixa. · Permet l'ús de fotografies i mapes, que ajuden a il·lustrar el catàleg de paisatge i faciliten la resposta de la consulta. · Permet que es produeixi un fenomen boca-orella amb la distribució del vincle d'accés a la consulta per correu electrònic, per exemple. · L'accés és senzill; només cal un ordinador amb Internet. · L'estructura per unitats de paisatge apropa l'escala de treball a la ciutadania en general. · La plataforma virtual creada es pot aprofitar per a consultes posteriors, de manera que la despesa de cada nova consulta disminueix. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · No permet el diàleg i la comunicació entre els participants. · No proporciona una visió d'una mostra representativa de la ciutadania de l'àmbit. · No facilita arribar a totes les franges d'edat, ja que els sectors de població de més edat (majors de 65) tenen dificultat per accedir a Internet i pràcticament en queden exclosos. · No permet que les aportacions que fan els participants tinguin un grau elevat de profunditat. 		

Taula 9. Resum de les característiques de la consulta ciutadana per mitjà del web.

■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

en una fase avançada d'elaboració, el qüestionari podia aprofundir més en determinats conceptes.

El procés va durar entre dos i quatre mesos, segons el catàleg. Els continguts de la consulta eren de caràcter divulgatiu i incorporaven fotografies i mapes per ajudar a il·lustrar el catàleg i facilitar la comprensió de tots els usuaris interessats a participar-hi. Per evitar que els participants abandonessin el qüestionari a mig fer, es van preparar formularis que es poguessin respondre amb facilitat en uns 15 o 20 minuts.

En conjunt es pot assegurar que les aportacions efectuades pels participants van ajudar a contrastar i validar els treballs efectuats pels equips redactors dels catàlegs i van generar nova informació per als treballs que encara s'havien de desenvolupar.

Entrevistes a agents del paisatge

Es van entrevistar en profunditat agents del paisatge per tal de conèixer la seva opinió sobre les problemàtiques, els valors, les característiques i els reptes del paisatge. Les entrevistes anaven adreçades als agents de manera individual. Aquest mecanisme es va utilitzar en tots els catàlegs de paisatge excepte el de la Regió Metropolitana de Barcelona, ja que, per les característiques d'aquell àmbit territorial, es va optar per substituir-lo per tallers amb agents del paisatge.

Les entrevistes, d'una hora i mitja de durada, es van realitzar en les primeres fases d'elaboració del catàleg, i el procés va tenir una durada d'entre dos i tres mesos. En alguns casos, si els discursos eren similars o si diversos agents compartien uns mateixos interessos, es va entrevistar més d'un agent en una mateixa entrevista. De tota manera, es va procurar que el mecanisme no derivés en grups de discussió, ja que aquest no era l'objectiu. El caràcter flexible de l'instrument va afavorir que les entrevistes no fossin idèntiques i que no es preguntés exactament el mateix a tots els agents, sinó

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Conèixer l'opinió dels entrevistats sobre les problemàtiques, valors, característiques i reptes del paisatge. · Recollir la percepció dels agents de paisatge sobre el seu entorn. · Detectar els discursos més significatius de l'àmbit territorial. · Obtenir informació sobre valors difícilment identificables per altres mitjans. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Agents del paisatge	Nombre de participants	Entre 20 i 30 per catàleg
Durada aproximada	Entre 2 i 3 mesos	Dedicació demanada als participants	90 minuts aproximadament
Requisits de l'instrument	<ul style="list-style-type: none"> · Disposar d'un llistat d'agents exhaustiu i actualitzat. · És opcional disposar d'un mapa d'unitats. 		
Catàlegs	Tots els catàlegs de paisatge excepte el de la Regió Metropolitana de Barcelona		
Punts clau de les entrevistes a agents del paisatge	<ul style="list-style-type: none"> · Adaptar el contingut de les entrevistes a cada agent. · Adaptar el discurs al registre adequat de cada agent per evitar una eventual sensació d'incomoditat davant de massa tecnicismes. · Realitzar l'entrevista en un espai propi de l'agent del paisatge a fi de facilitar la convocatòria i que la persona entrevistada se senti còmoda. · Mostrar una proposta d'unitats pot condicionar la resposta dels agents. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · Permet obtenir informació aprofundida sobre el paisatge. · La conversa relaxada i oberta facilita que emergeixin discursos, com ara la dimensió més vivencial del paisatge, que difícilment sorgirien a través d'altres mecanismes. · El contingut de l'entrevista es pot adaptar a mesura que es desenvolupa, segons l'interès de la conversa. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · No crea espai per al debat. · Arriba a un nombre reduït de persones. 		

Taula 10. Resum de les característiques de les entrevistes amb profunditat.

■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

que el contingut (i de vegades el registre) s'adaptés en funció dels agents. Això va enriquir els resultats.

Treballar amb els agents de paisatge de forma individualitzada va afavorir copsar opinions bastant representatives dels diversos col·lectius amb interessos en el paisatge (caçadors, ecologistes, excursionistes, gestors d'espais protegits, enginyers forestals, pagesos, estudiosos o promotors del patrimoni cultural) i obtenir una percepció social del paisatge força fidedigna. Les entrevistes també van servir per conèixer el teixit social del territori i per implicar el món associatiu i institucional en el procés d'elaboració dels catàlegs.

Bona part de l'entrevista anava dirigida a la identificació d'unitats del paisatge i a la caracterització i valoració del paisatge. I, de fet, gràcies a les entrevistes, es va poder obtenir un mapa de les unitats identificades pels agents i un llistat dels principals valors del paisatge que van ajudar a perfilar la proposta inicial dels diferents equips redactors dels catàlegs.

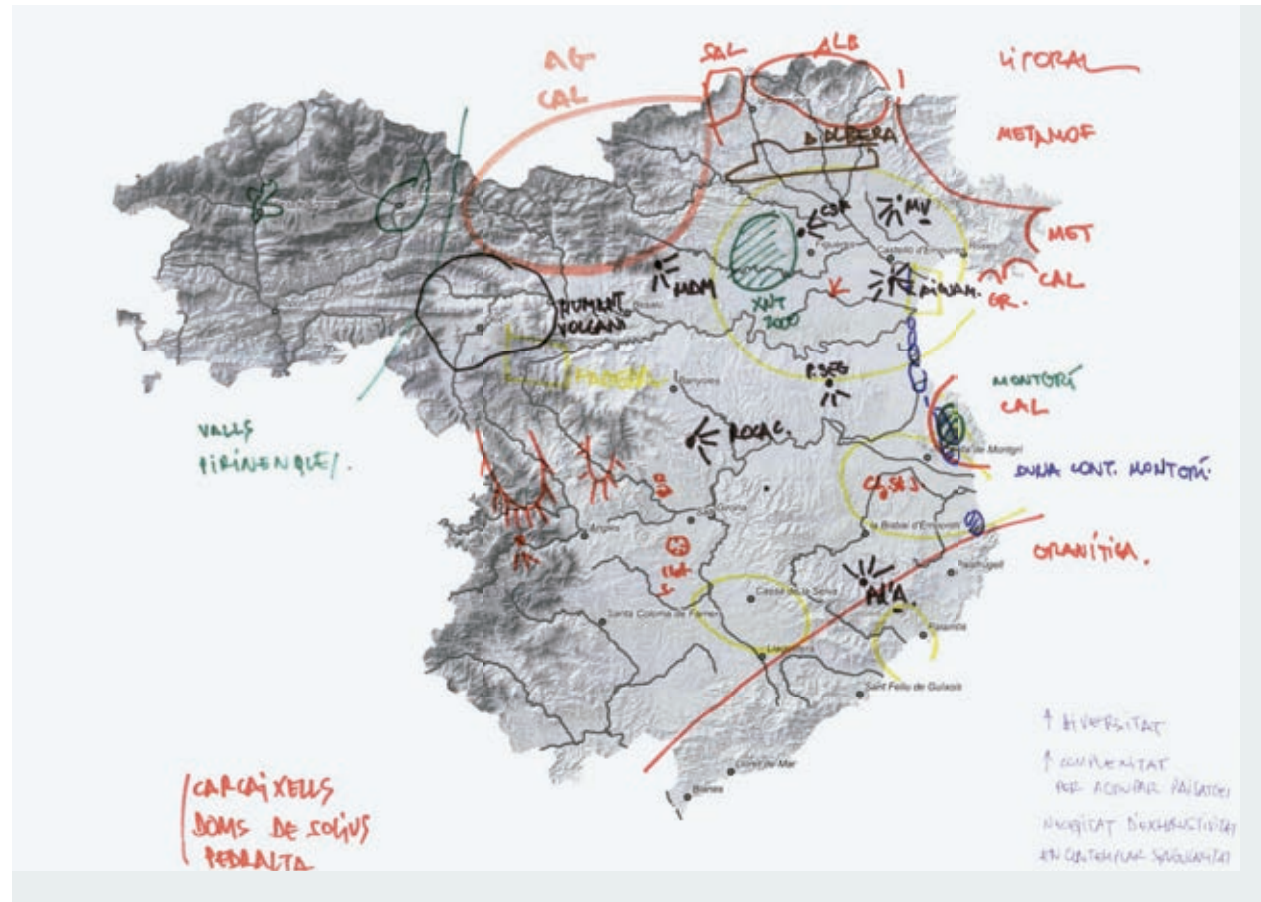

Figura 8. Mapa resultant d'una entrevista en profunditat a agents del paisatge de les Comarques Gironines.

Grups de discussió

El grup de discussió va consistir en una reunió d'agents del paisatge que van interaccionar i debatre entre ells per a la producció d'un discurs de grup qualitativament diferent a la suma dels discursos individuals. Aquest mecanisme només es va utilitzar en el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre.

Aquesta activitat, d'uns dos mesos de durada, es va iniciar quan la fase de caracterització del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre estava pràcticament tancada i es disposava, per tant, d'una proposta avançada d'unitats de paisatge i de la diagnosi del paisatge de l'àmbit. Els debats, que van durar entre 90 i 180 minuts, van ser de caràcter obert, autoregulats quant als torns d'intervenció, i amb molt poques interrupcions per part de la persona dinamitzadora. El fet que aquest instrument es realitzés en una fase una mica avançada del catàleg va afavorir l'anàlisi i la validació de la informació de les fases de caracterització i avaluació, així com la definició d'objectius de qualitat paisatgística com a punt de partida per a la futura fixació de criteris i accions.

Els principals temes tractats van ser: els elements més representatius del paisatge; els factors de canvi dominants en el paisatge; el paper que el paisatge i els seus valors han de tenir en el desenvolupament econòmic de l'àmbit territorial; com posar en valor el paisatge de l'àmbit, i el paper dels agents socioeconòmics, administracions públiques, entitats i plataformes, i societat civil en la preservació i potenciació del paisatge i els seus valors.

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Determinar, per creació pròpia del grup o per validació de la informació obtinguda en altres mecanismes, la caracterització i avaluació del paisatge de l'àmbit. · Definir objectius de qualitat paisatgística. · Definir el mapa de discursos sobre la caracterització, l'avaluació i els objectius paisatgístics per a poder treballar posteriorment els criteris i les accions en els següents tallers participatius. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Agents de paisatge	Nombre de participants	33 persones
Durada aproximada	Uns 2 mesos	Dedicació demanada als participants	De 90 a 180 minuts
Requisits de l'instrument	<ul style="list-style-type: none"> · Disposar d'una proposta avançada d'unitats de paisatge i de la diagnosi del paisatge de l'àmbit. · Disposar d'un llistat d'agents del paisatge. 		
Catàlegs	Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre		
Punts clau del grup de discussió	<ul style="list-style-type: none"> · Repartir o, si cal, duplicar, els àmbits d'influència i els posicionaments existents entre els grups de discussió i de les entrevistes als agents, atès que són dos instruments complementaris. · Preparar bé la funció de la persona dinamitzadora. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · Permet la construcció de discurs mitjançant el diàleg i el debat entre els agents. · Si s'aplica en el moment central del procés participatiu, el grup de discussió facilita el treball en següents mecanismes, ja que amplia el ventall de discursos enregistrats i els sotmet a debat per a construir consens. · S'assoleix un elevat grau d'aprofundiment en les aportacions dels grups i es genera coneixement grupal. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · Dificulta el control sobre determinats tipus de personalitats (caràcters dominants o tímids, amiguismes). · És difícil controlar l'assoliment del clímax discursiu, ja que cal habilitat per a dirigir el grup cap a l'empatia col·lectiva en el mínim temps possible. · Cal un esforç extra en la programació de les sessions pel fet de treballar en grup, atesa la dificultat d'assegurar l'assistència per a cada convocatòria. 		

Taula 11. Resum de les característiques dels grups de discussió.

■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

Tallers amb agents del paisatge

El mecanisme va consistir en reunions de debat temàtiques amb una selecció de representants d'institucions, entitats públiques i privades, sectors econòmics i socials o experts en la matèria, per definir i prioritzar objectius de qualitat paisatgística i proposar criteris i accions. A diferència de les entrevistes en profunditat i dels grups de discussió, els tallers buscaven incitar el debat entre diversos agents del paisatge amb visions totalment diferenciades sobre un mateix tema. Aquests tallers es van realitzar per al Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals, per al de la Regió Metropolitana de Barcelona i per al de les Terres de l'Ebre.

Els tallers amb agents del paisatge es van realitzar en el moment en què els equips redactors dels catàlegs estaven treballant en la definició dels objectius de qualitat paisatgística i els criteris i accions, és a dir, quan la diagnosi dels catàlegs ja estava molt avançada. Es van crear diversos grups: per una banda, els experts i les persones coneixedores del paisatge (participants a títol individual) i, per l'altra, els agents del paisatge (participants que representaven entitats i administracions).

Imatge 10. Els objectius de qualitat paisatgística proposats pels participants es van penjar en un plafó per debatre'ls amb tots els assistents.

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Donar a conèixer la diagnosi de paisatge elaborada per l'equip redactor. · Proposar, discutir i prioritzar objectius de qualitat paisatgística. · Proposar criteris i accions per al catàleg de paisatge. · Contrastar els treballs efectuats pels equips redactors. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Agents del paisatge i persones a títol individual	Nombre de participants	Entre 50 i 100 per catàleg
Durada aproximada	Uns 3 mesos	Dedicació demanada als participants	5 hores, en 2 jornades (temàtica i plenària)
Requisits de l'instrument	Disposar d'una diagnosi (caracterització i avaluació del paisatge) molt avançada.		
Catàlegs	Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals, Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre		
Punts clau dels tallers amb agents del paisatge	<ul style="list-style-type: none"> · Preparar bé la funció de la persona dinamitzadora. · Procurar que els grups de treball incorporin representants de perfils diferents. · Proporcionar informació prèvia als assistents per establir un marc comú de discussió, així com assegurar-se que la difusió arriba a prou gent. · Delimitar bé els objectius de la sessió i què s'espera dels participants per tal d'evitar aportacions poc rellevants per al catàleg. · Evitar la repetició dels debats de les sessions anteriors en la sessió de tancament. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · Permet generar debat. · Permet detectar elements de consens i de dissens. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · No garanteix l'aportació de persones tímides o poc avesades a parlar en públic. · Dificulta arribar a persones poc enteses en la matèria. 		

Taula 12. Resum de les característiques dels tallers amb agents del paisatge.

■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

La contraposició de discursos va permetre detectar punts de consens i de dissens en relació amb el paisatge desitjat (objectius de qualitat paisatgística) per la societat civil del territori, i va enriquir les aportacions i els resultats finals. Així doncs, aquest mecanisme va

proporcionar als equips redactors una base sòlida sobre la qual acabar de definir els objectius de qualitat per als catàlegs de paisatge i alguns criteris i accions, a més de contrastar, de forma implícita, la diagnosi realitzada.

Tallers amb persones a títol individual

Aquest mecanisme va consistir en sessions de treball amb persones de diversos perfils que, a títol individual, es van reunir en tres ocasions per debatre sobre els valors, les problemàtiques i els reptes dels paisatges de l'àmbit territorial. Aquesta tècnica es va utilitzar per als catàlegs de paisatge de les Comarques Gironines i de l'Alt Pirineu i Aran. Amb una durada d'uns tres mesos, es van realitzar durant la fase d'avaluació del paisatge.

Per facilitar la identificació dels participants amb els paisatges es va optar per treballar amb una escala territorial més reduïda que la dels catàlegs de paisatge. El treball a escala de detall facilita que la població identifiqui millor els seus referents quotidians, a diferència de les escales més grans, en què els fenòmens es tornen més abstractes. Per tant, es pot dir que les escales de detall faciliten la participació de la població amb un perfil no tècnic.

Els tallers van consistir en tres trobades consecutives de tres hores cada una, durant les quals els participants van anar aproximant-se al paisatge de forma gradual. Els tallers, molt centrats en la dinàmica de grups, van disposar d'una persona encarregada de dinamitzar les sessions, moderar-les, informar i fer de mitjancera quan fos necessari.

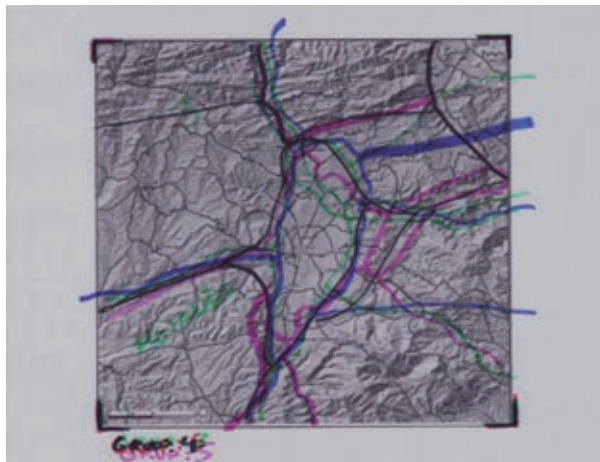
Els tallers van permetre fer una exploració profunda d'alguns aspectes del catàleg de paisatge que difícilment s'haurien pogut estudiar amb altres mecanismes. En el treball en grup, a diferència de l'entrevista, les aportacions individuals són significatives fins a cert punt. Si bé és cert que en determinats moments es buscava, precisament, fer ressaltar la genuïnitat personal (que prové d'un context cognitiu i emocional diferent al del grup de treball), en general es prioritzava allò col·lectiu.

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Aprofundir en la caracterització de cada unitat de paisatge prèviament definida i contrastar-ne la validesa. · Tractar els valors intangibles del paisatge. · Trobar criteris d'actuació paisatgística. · Donar veu a persones representatives dels discursos del territori, però que no representen una entitat. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Persones a títol individual	Nombre de participants	Entre 6 i 10 per catàleg
Durada aproximada	Uns 3 mesos	Dedicació demanada als participants	3 sessions d'unes 3 hores cada una
Requisits de l'instrument	<ul style="list-style-type: none"> · Cal un coneixement previ de les característiques de l'àmbit i de la seva realitat social. · És preferible haver avançat en la redacció del catàleg de paisatge. 		
Catàlegs	Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines, Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran		
Punts clau dels tallers amb persones a títol individual	<ul style="list-style-type: none"> · Disposar d'informadors locals que puguin donar suport a l'hora de seleccionar els participants i de convocar-los. · Preparar bé la funció de la persona dinamitzadora, ja que aquesta ha de desenvolupar múltiples tasques: moderació o mediació, conducció de la sessió, processament de la informació, etc. · Dedicar temps i recursos a la fase de contacte amb els potencials participants per tenir capacitat de reacció davant de possibles imprevistos. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · Es revelen punts de vista que no sorgeixen en les entrevistes individuals i mostra com canvien i es formen les actituds i les opinions. · Obre el ventall de plantejaments i valors que intervenen quan es tracta el paisatge. · Integra el coneixement tècnic amb el de l'experiència per assolir un diagnòstic col·lectiu més ric, alhora que es genera coneixement grupal. · Afavoreix l'aprenentatge social sobre el paisatge. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · S'arriba a un nombre limitat de persones. · Resulta costós si es vol abordar tot l'àmbit del catàleg de paisatge. · Prendre un àmbit territorial limitat és arriscat. · Cal un esforç extra en la programació de les sessions pel fet de treballar amb un grup tancat, atesa la dificultat d'assegurar l'assistència de les persones convocades a cada taller. 		

Taula 13. Resum de les característiques dels tallers amb persones a títol individual. ■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

Tallers oberts

Aquest mecanisme va consistir en sessions obertes a totes les persones interessades en el catàleg de paisatge, en què s'explicava què era el catàleg i en quina fase d'elaboració es trobava, i s'hi recollien també les opinions dels assistents. Aquest mecanisme es va utilitzar per al Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, per al de les Comarques Centrals i per al de les Terres de l'Ebre.

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> · Presentar el procés d'elaboració del catàleg de paisatge i el procés participatiu vinculat. · Fer una primera presa de contacte amb persones i entitats del territori, i implicar-les en el procés participatiu. · Identificar, delimitar i caracteritzar les unitats de paisatge. · Recollir una primera aproximació a l'avaluació del paisatge. 		
Incidència en les fases d'elaboració del catàleg			
Tipologia dels participants	Persones a títol individual i agents de paisatge	Nombre de participants	Entre 20 i 100 persones per catàleg
Durada aproximada	Uns 3 mesos	Dedicació demanada als participants	Unes 3 hores
Requisits de l'instrument	Disposar d'un llistat d'agents del paisatge.		
Catàlegs	Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals, Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre		
Punts clau dels tallers oberts	<ul style="list-style-type: none"> · Per a l'èxit d'assistència, cal un bon exercici de convocatòria, utilitzant tantes eines com estiguin a l'abast (díptics, trameses postals, enviament de correus a llistes de distribució electrònica, etc.). · Si els equips redactors estan presents durant aquestes sessions, poden aprofitar per interactuar amb alguns participants. En cap cas, però, és desitjable generar discussions entre els participants i l'equip redactor. · Indicar als participants l'escala del treball, és a dir, la mida aproximada que han de tenir les unitats de paisatge que proposin. L'orientació d'aquesta mida es pot fer indicant el número d'unitats desitjats per a l'àmbit. · Fer una presentació prèvia sobre el concepte de paisatge per homogeneïtzar discursos. 		
Aspectes positius	<ul style="list-style-type: none"> · Permet arribar a un gran nombre de persones. · Genera debat entre les persones que assisteixen als tallers. · Es pot vincular a la tasca informativa de l'inici dels processos participatius. 		
Inconvenients	<ul style="list-style-type: none"> · No dóna peu a aprofundir en algunes qüestions per tractar-se d'una fase primerenca en l'elaboració dels catàlegs de paisatge. 		

Taula 14. Resum de les característiques dels tallers oberts.

■ molta incidència; ■ força incidència; ■ poca incidència; ■ sense incidència

Figures 9 i 10. Resultat dels exercicis d'identificació de les unitats de paisatge d'Osona (a dalt) i el Solsonès (a baix).

Els tallers oberts van tenir lloc en la fase més inicial d'elaboració dels catàlegs de paisatge i es van aprofitar per informar sobre els catàlegs i els processos participatius vinculats. Per tal de facilitar la participació, es van realitzar tallers diferenciats d'unes tres hores pràcticament per a cada una de les comarques de l'àmbit dels catàlegs.

Com que es van fer a l'inici dels treballs d'elaboració dels catàlegs, la informació generada va ser molt benvinguda per desenvolupar la primera fase del catàleg de paisatge i va contribuir a la identificació i delimitació de les unitats de paisatge i la identificació d'elements destacats, miradors i itineraris. També va servir per obtenir una primera impressió de la rellevància territorial de les qüestions paisatgístiques, els principals discursos al voltant de la temàtica, i els eixos fonamentals de consens i de dissens en cada territori. En poques sessions es va generar un gran volum d'informació.

2.11.4. La informació, la comunicació i el retorn

Des del principi es va tenir clar que qualsevol procés participatiu havia d'anar acompanyat d'un bon pla de comunicació i sensibilització per tal d'assolir la màxima participació i implicació dels agents institucionals, econòmics i socials, i de persones a títol individual, així com per transmetre als participants la informació i els coneixements necessaris per garantir una bona experiència participativa.

El web de l'Observatori del Paisatge, la principal eina de comunicació de què disposa l'organisme, va estructurar el gruix de les tasques d'informació i comunicació vinculades als catàlegs, a més d'incloure el mecanisme de participació de la consulta a través del web. De fet, el web té apartats dedicats específicament als catàlegs de paisatge i als processos de participació associats. També es van utilitzar altres instruments de comunicació per donar a conèixer els processos participatius dels catàlegs de paisatge, com l'emissió de comunicats

Tens dues formes de participar-hi:
Sessió informativa i taller participatiu

S'han organitzat quatre sessions informatives i quatre tallers participatius perquè pugis conèixer una mica més el paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona i participa en l'elaboració del seu catàleg de paisatge.

L'objectiu de les sessions informatives és introduir la ciutadania en la temàtica del paisatge i oferir la possibilitat a qui estigui interessat de prendre part en el taller participatiu posterior.

Terrassa
 Sessió informativa: Dimecres, 18 de novembre de 2007 - De 19 a 20.30 h.
 Lloc: Sala Auditori del Parc de l'Indústria interior del parc, zona Montanyola, avda. per l'Est. Sant Joan de Vilatorrada, 10.
 Taller participatiu: Dimecres, 19 de desembre de 2007 - De 9 a 14 h.
 Lloc: CFMAIPO s.l. Ignatí, 35.

Sabadell
 Sessió informativa: Dimecres, 20 de novembre de 2007 - De 19 a 20.30 h.
 Lloc: Plaça Major s. Rovelló, 1/19.
 Taller participatiu: Dimecres, 19 de desembre de 2007 - De 9 a 14 h.
 Lloc: Edifici Mirador s. Desvalls, 12.

Mataró
 Sessió informativa: Dimecres, 21 de novembre de 2007 - De 19.30 a 21 h.
 Lloc: Centre Cívic Pla del Best s. Joan de Sant Joan, 6.
 Taller participatiu: Dimecres, 19 de desembre de 2007 - De 9 a 14 h.
 Lloc: Centre Cívic Pla del Best s. Joan de Sant Joan, 6.

Barcelona
 Sessió informativa: Dimecres, 22 de novembre de 2007 - De 19 a 20.30 h.
 Lloc: Governador Ferrer s. Escal, 4-6.
 Taller participatiu: Dimecres, 19 de desembre de 2007 - De 9 a 14 h.
 Lloc: Governador Ferrer s. Escal, 4-6.

Tu participis en les sessions informatives o en el taller de cada sessió informativa.

Internet

A través del web de l'Observatori del Paisatge, www.catpaisatge.net, podràs opinar sobre els paisatges de Regió Metropolitana de Barcelona.

Inforna-te'n i digues-hi la teva!

Podràs participar per a l'elaboració del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona

Sessions informatives a Terrassa, Sabadell i Barcelona
 Tel. 93 552 60 63
dgparticipacio@igencat.net

Per assistir a una sessió informativa, cal que truques al 93 552 60 63 o que enviaïs un correu electrònic a dgparticipacio@igencat.net, en què has de consignar a quina de les sessions vols assistir, el nom i cognoms, el telèfon i l'adreça electrònica. La inscripció en els tallers participatius es farà al final de cada sessió informativa.

www internet
www.catpaisatge.net

Més informació:

Generalitat de Catalunya
 Departament d'Interior,
 Relacions Institucionals i Participació
 Direcció General
 de Participació Ciutadana

Av. Diagonal, 408 - 08008 Barcelona
 Tel. 93 552 60 63 - Fax 93 552 60 70
dgparticipacio@igencat.net

Observatori del Paisatge

Generalitat de Catalunya
 Departament d'Interior,
 Relacions Institucionals i Participació
 Direcció General
 de Participació Ciutadana

Com t'agradaria que fos el paisatge?

Regió Metropolitana de Barcelona

Procés participatiu per a l'elaboració del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona

Inforna-te'n i digues-hi la teva!

Què són els catàlegs de paisatge?

Són instruments per protegir, gestionar i ordenar el paisatge de Catalunya i estan concebuts, principalment, com a eines de suport a la planificació territorial. També són útils en altres polítiques públiques que hi estan relacionades com ara: la conservació de la natura, l'agricultura, la indústria, les infraestructures de transport, la cultura o el turisme.

La Llei de paisatge de Catalunya els defineix com els documents que determinen els diferents tipus de paisatges de Catalunya, identifiquen els seus valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir. Els catàlegs ens permeten conèixer com són els nostres paisatges, quins valors tenen, quins factors condicionen que tinguen determinats paisatges i, no una altra, com evolucionen i, finalment, quins paisatges volem i com podem assolir-los.

Quins continguts tenen?

Els catàlegs contenen, entre altres aspectes:

- Els valors en el paisatge.
- Les activitats i els processos que iniciaven o han iniciat de manera més notable en la configuració actual del paisatge.
- Els principals reconeguts i focs dels quals es percep el paisatge.
- La delimitació dels diversos paisatges i el seu nom.
- La definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada paisatge.
- Una proposta de mesures i d'accions necessàries per assolir els objectius de qualitat paisatgística.

Quants catàlegs hi ha?

L'Observatori del Paisatge elabora, per encàrrec de la Generalitat de Catalunya, set catàlegs de paisatge que coincideixen amb les set demarcacions territorials de Catalunya.

Vols participar en l'elaboració del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona? T'expliquem com fer-ho

Actualment, l'Observatori del Paisatge està elaborant el Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona. Un equip de persones expertes s'encarrega de l'elaboració tècnica, però és fonamental que la ciutadania identifiqui i valori el paisatge on viu, conegui les dinàmiques que el transformen, les seves potencialitats i oportunitats, els seus riscos i, especialment, que participi en les decisions sobre la seva protecció, gestió i conservació.

Imatges 11 i 12. Tríptics informatiu de les sessions informatives del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona.

de premsa, conferències, missatges de correu electrònic a llistes de distribució especialitzades, edició de tríptics explicatius o articles que explicaven els treballs d'elaboració dels catàlegs, entre d'altres. Un altre mitjà important de difusió dels processos participatius dels catàlegs van ser les mateixes sessions i instruments participatius.

Per tal d'assegurar una bona informació i comunicació, l'Observatori del Paisatge va desenvolupar diversos instruments de comunicació: unes sessions informatives al principi de cada catàleg, una bústia del paisatge oberta durant tot el període d'elaboració del catàleg, i les tasques de retorn, realitzades a la finalització de cada mecanisme participatiu. A continuació s'exposen els dos principals mecanismes d'informació i comunicació esmentats, així com les diverses vies de retorn de la participació.

Sessions informatives dels catàlegs

Per a alguns mecanismes es va fer evident la importància que els participants disposessin d'un marc comú per a la participació. Així doncs, es van realitzar sessions informatives dels catàlegs amb l'objectiu de capacitar per a la participació tothom qui ho desitgés. Per a quatre catàlegs de paisatge (Comarques Gironines, Alt Pirineu i Aran, Regió Metropolitana de Barcelona i Comarques Centrals), l'Observatori del Paisatge de Catalunya i la Direcció General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya van organitzar conjuntament unes sessions obertes a totes les persones interessades, en les quals es donava informació d'interès.

Per assegurar la màxima difusió de les sessions informatives, es van convocar els agents de paisatge identificats, així com les administracions locals. A més, per a alguns agents es va fer una convocatòria reforçada amb trucades telefòniques. Totes les convocatòries incorporaven un tríptic que es va editar per a cadascuna de les sessions (vegeu l'exemple de les imatges 11 i 12).

Bústia de paisatge

L'Observatori del Paisatge va habilitar al seu web l'enllaç a una adreça electrònica anomenada bústia de paisatge, on les persones interessades van fer arribar opinions o consultes sobre els catàlegs de paisatge, així com altres informacions que hi estaven relacionades. Aquestes aportacions (impactes, itineraris, miradors, valors, imatges, documentació, estudis) van procedir tant de persones a títol individual com d'agents del paisatge. Algunes persones i entitats també van utilitzar la bústia per mostrar interès i oferir-se per col·laborar en l'elaboració del catàleg.

Retorn de la participació

En els processos de participació ciutadana és important informar, de forma ràpida i clara, les persones que han participat sobre quines aportacions dels processos participatius s'han tingut en compte i quines no. Aquesta

tasca, que rep el nom de retorn de la participació, aporta transparència a tot el procés i evita que es creï la impressió que el procés no ha servit per a res. En els catàlegs, el retorn va tenir lloc en dues fases: en la primera es van comunicar als participants (i, en el cas de les consultes a través del web, a totes les persones interessades) els resultats obtinguts per cada instrument participatiu, i la segona fase tenia lloc quan el Departament de Territori i Sostenibilitat aprovava un determinat catàleg.

2.11.5. Incidència de la participació

La participació va enriquir els catàlegs de paisatge. La informació obtinguda en el procés de participació va incidir-hi de diverses maneres. En general, es poden identificar cinc tipus d'aportacions:

- Aportacions amb informació nova: les aportacions amb informació que els equips redactors dels catàlegs no coneixien es corresponen principalment

Instrument	Caracterització del paisatge	Avaluació del paisatge	Objectius de qualitat paisatgística	Criteris i accions
Enquesta telefònica	••	•	-	-
Estudi d'opinió	••	•	-	-
Consulta web	•••	••	••	•
Entrevistes a agents	•••	••	•	-
Grups de discussió	•••	••	•	•
Tallers amb agents	-	•	•••	••
Tallers pers. títol individual	•	••	••	••
Tallers oberts	••	••	•	-

Taula 15. Aportació dels diversos instruments participatius en cada fase del catàleg.

- sense incidència; • poques aportacions;
•• força aportacions; ••• moltes aportacions

amb valors intangibles, de pertinença o simbòlics. És la informació que més difícilment es pot aconseguir sense la complicitat de la ciutadania.

- Aportacions que corroboraven els treballs de l'equip: moltes aportacions van coincidir amb la informació de què ja disposaven els equips redactors.
- Aportacions que contradeien els treballs de l'equip: en alguns casos, les aportacions obtingudes a través de la participació van obligar els equips redactors dels catàlegs a revisar aspectes dels documents tècnics dels catàlegs de paisatge, com per exemple la definició dels límits o dels noms de les unitats de paisatge.
- Aportacions que matisaven els treballs de l'equip: informacions que els equips ja coneixien però a les quals es va donar més importància gràcies a la participació, com per exemple els llocs significatius, elements d'interès o llocs des d'on observar el paisatge.
- Aportacions nul·les: les opinions massa generals, de massa detall o que no tenien relació directa amb el paisatge es van considerar no vàlides.

Tots els mecanismes de participació utilitzats van proporcionar, en una o altra mesura, informació vàlida per als catàlegs de paisatge (vegeu la taula 15), i els mecanismes es van complementar entre ells. Les principals aportacions de la participació en els catàlegs estan relacionades amb la definició i delimitació de les unitats de paisatge, la identificació de valors, la localització de les principals rutes i miradors del paisatge, l'anàlisi de les dinàmiques i la definició d'objectius de qualitat paisatgística i criteris i accions. En els capítols 3, 4 i 5, que descriuen amb detall la metodologia seguida en cada fase d'elaboració dels catàlegs, s'exposen exemples concrets sobre la incidència de la participació en cada cas.

2.11.6. Algunes valoracions sobre el procés de participació

La disponibilitat de recursos, la representativitat de la participació i l'escala de treball van ser els aspectes que més van condicionar aquesta participació. Amb més recursos, per exemple, es podrien haver entrevistats més agents i es podrien haver celebrat més tallers o consultes ciutadanes estadísticament més representatives. Un augment de recursos també hauria permès reforçar la implicació de la ciutadania, amb una campanya d'informació i comunicació més exhaustiva.

D'altra banda, com ja s'ha esmentat, l'ús d'instruments diferents va afavorir la representativitat, ja que l'objectiu de la participació era precisament conèixer els punts de vista d'un ventall ampli de la ciutadania de cada àmbit. Ara bé, en la majoria d'instruments (tret de les enquestes, en les quals hi havia control directe sobre les mostres), va haver-hi col·lectius que proporcionalment van participar-hi poc: gent gran, gent jove, immigrants, visitants, turistes o habitants de segones residències, entre d'altres. Tots aquests perfils eren d'un elevat interès per al catàleg de paisatge: el paisatge de la memòria de la gent gran, les voluntats de futur de la població jove o la percepció particular del paisatge d'un nouvingut o d'una persona amb més dificultats per accedir a determinats paisatges. En canvi, en gairebé la totalitat dels instruments, hi van participar sobretot les persones més sensibilitzades amb el paisatge i el medi ambient, i les dels territoris que tenien una tradició més arrelada de participació, o les de llocs on s'estava produint una transformació paisatgística més important. D'altra banda, també hi va haver persones que no tenien cap interès en participar, com va ser el cas dels promotors urbanístics i constructors en algun taller de les Comarques Gironines i l'Alt Pirineu i Aran.

En tercer lloc, cal tenir present que un catàleg abasta un àmbit territorial molt extens, i és complicat poder arribar a tots els racons del territori. Aquest és, de fet, un dels principals reptes, i és extrapolable a la planificació territorial. Aquesta escala (tant espacial com temporal) està tan allunyada de la percepció habitual que la societat té del paisatge que només és comunicable a través de representacions amb un alt nivell d'abstracció, i aquesta és una qualitat accessible a uns pocs ciutadans amb uns determinats coneixements tècnics. De tota manera, l'escala de les unitats de paisatge va permetre, en alguns casos, conjurar aquest problema, ja que és molt més propera al ciutadà.

L'experiència dels catàlegs de paisatge es pot considerar un pas en la bona direcció, però encara queda molt de camí per recórrer per tal que els ciutadans i les administracions prenguin conjuntament les decisions relacionades amb la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge. Per aconseguir-ho cal treballar per a una major implicació, educació i conscienciació de la població.

2.12. Els números dels set catàlegs

Amb l'elaboració dels set catàlegs de paisatge, és indubtable que s'ha generat un gran volum d'informació sobre els paisatges catalans de què fins ara no es disposava. A continuació es presenta una taula amb dades que constaten la dimensió d'aquesta informació (paisatges identificats, fotografies, pàgines de text, persones implicades, agents de paisatge entrevistats, etc.).

Alt Pirineu i Aran	
3	volums
773	pàgines (DIN-A3)
79	mapes
778	fotografies publicades a la memòria
853	fotografies de l'arxiu fotogràfic de l'Alt Pirineu i Aran
20	unitats de paisatge identificades
3	paisatges d'atenció especial
10	objectius de qualitat paisatgística per a tot l'Alt Pirineu i Aran
184	críteris per assolir els objectius de qualitat paisatgística
81	accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística
21	agents del paisatge entrevistats
243	aportacions a la consulta ciutadana a través del web
78	persones implicades en l'elaboració del catàleg
123	miradors
43	itineraris
Terres de Lleida	
3	volums
631	pàgines (DIN-A3)
103	mapes
273	fotografies publicades a la memòria
1.119	fotografies de l'arxiu fotogràfic de Terres de Lleida
22	unitats de paisatge identificades
4	paisatges d'atenció especial
21	objectius de qualitat paisatgística per a tot Terres de Lleida
138	críteris per assolir els objectius de qualitat paisatgística
70	accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística
22	agents del paisatge entrevistats
470	aportacions a la consulta ciutadana a través del web
62	persones implicades en l'elaboració del catàleg
76	miradors
55	itineraris
Camp de Tarragona	
3	volums
661	pàgines (DIN-A3)
67	mapes
321	fotografies publicades a la memòria
256	fotografies de l'arxiu fotogràfic del Camp de Tarragona
29	unitats de paisatge identificades

4	paisatges d'atenció especial
21	objectius de qualitat paisatgística per a tot el Camp de Tarragona
135	críteris per assolir els objectius de qualitat paisatgística
89	accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística
24	agents del paisatge entrevistats
849	aportacions a la consulta ciutadana a través del web
74	persones implicades en l'elaboració del catàleg
41	miradors
72	itineraris
Comarques Gironines	
3	volums
933	pàgines (DIN-A3)
70	mapes
809	fotografies publicades a la memòria
816	fotografies de l'arxiu fotogràfic de les Comarques Gironines
26	unitats de paisatge identificades
3	paisatges d'atenció especial
18	objectius de qualitat paisatgística per a totes les Comarques Gironines
222	críteris per assolir els objectius de qualitat paisatgística
74	accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística
32	agents del paisatge entrevistats
827	aportacions a la consulta ciutadana a través del web
101	persones implicades en l'elaboració del catàleg
77	miradors
135	itineraris
Terres de l'Ebre	
3	volums
885	pàgines (DIN-A3)
73	mapes
601	fotografies publicades a la memòria
806	fotografies de l'arxiu fotogràfic de Terres de l'Ebre
19	unitats de paisatge identificades
4	paisatges d'atenció especial
15	objectius de qualitat paisatgística per a totes les Terres de l'Ebre
153	críteris per assolir els objectius de qualitat paisatgística
91	accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística
22	agents del paisatge entrevistats

376	aportacions a la consulta ciutadana a través del web
140	persones implicades en l'elaboració del catàleg
30	miradors
45	itineraris
Regió Metropolitana de Barcelona	
3	volums
825	pàgines (DIN-A3)
65	mapes
530	fotografies publicades a la memòria
531	fotografies de l'arxiu fotogràfic de la Regió Metropolitana de Barcelona
25	unitats de paisatge identificades
5	paisatges d'atenció especial
11	objectius de qualitat paisatgística per a tota la Regió Metropolitana de Barcelona
169	críteris per assolir els objectius de qualitat paisatgística
55	accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística
62	agents del paisatge entrevistats
737	aportacions a la consulta ciutadana a través del web
52	persones implicades en l'elaboració del catàleg
115	miradors
50	itineraris
Comarques Centrals	
3	volums
1.042	pàgines (DIN-A3)
70	mapes
743	fotografies publicades a la memòria
778	fotografies de l'arxiu fotogràfic de les Comarques Centrals
27	unitats de paisatge identificades
3	paisatges d'atenció especial
12	objectius de qualitat paisatgística per a totes les Comarques Centrals
177	críteris per assolir els objectius de qualitat paisatgística
79	accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística
38	agents del paisatge entrevistats
211	aportacions a la consulta ciutadana a través del web
62	persones implicades en l'elaboració del catàleg
82	miradors
78	itineraris

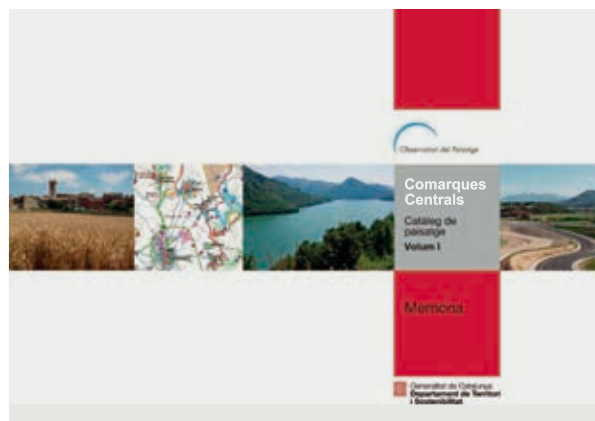
Taula 16. Dades numèriques dels catàlegs de paisatge.

2.13. Accés a la informació dels catàlegs de paisatge

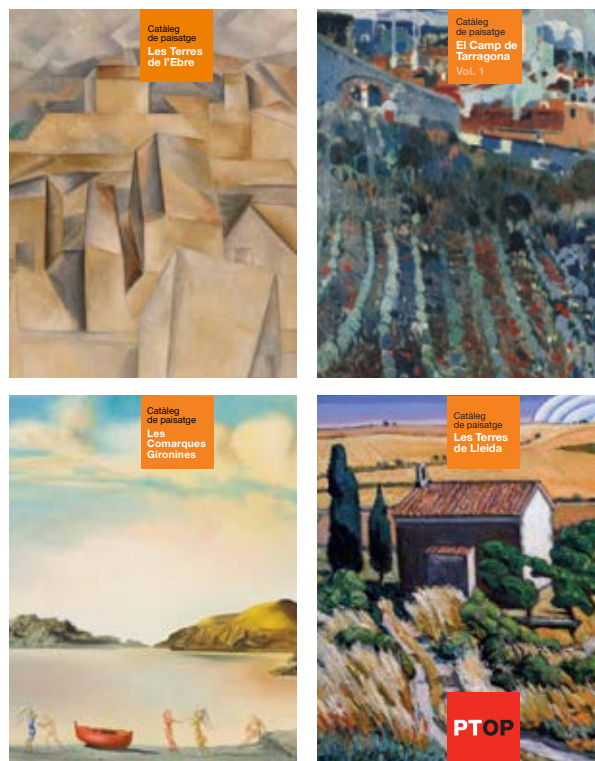
La informació continguda en els catàlegs de paisatge es pot consultar íntegrament en diversos formats:

- Els set documents tècnics dels catàlegs, tal com han estat aprovats pel Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, poden descarregar-se en format PDF des del web de l'Observatori del Paisatge de Catalunya (www.catpaisatge.net) i des del web del Departament de Territori i Sostenibilitat (<http://territori.gencat.cat>). La descàrrega també permet obtenir la totalitat dels mapes en format PDF.
- Els catàlegs de paisatge també tenen una **edició publicada** que n'actualitza els continguts. També poden descarregar-se en format PDF des del web de l'Observatori del Paisatge de Catalunya (www.catpaisatge.net) i des del web del Departament de Territori i Sostenibilitat (<http://territori.gencat.cat>).
- L'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), en col·laboració amb l'Observatori del Paisatge, ha publicat el **mapa de les unitats de paisatge**.
- El **mapa de les unitats de paisatge es pot consultar i descarregar en cinc formats diferents**: PDF, Shape d'ArcGis (shp), KML de Google Earth, enllaç al servei WMS i a la plataforma Instamaps creada per l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC).
- **Conté un cercador** que permet accedir des de cadascuna de les 134 unitats de paisatge, de les comarques o dels municipis.

Tots aquests formats incrementen el potencial d'ús de la informació continguda en els catàlegs i els mapes de paisatges, en les polítiques de planificació i gestió, en la recerca o en la sensibilització, entre altres àmbits.

Imatge 13. Portada del Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals, l'últim que va ser aprovat.

Imatge 14. Portades dels quatre catàlegs publicats.

Imatge 15. Apartat específic dels catàlegs de paisatge al web de l'Observatori (www.catpaisatge.net).

Dades urbanístiques de les unitats de paisatge

Al llarg dels últims anys diverses institucions i entitats han publicat llibres o altres documents tècnics que s'endinsen en els catàlegs o en les unitats de paisatge (vegeu el capítol 3). Un exemple és el document *Unitats de paisatge.2015*, editat per la Direcció General d'Ordenació del Territori i Urbanisme del Departament de Territori i Sostenibilitat (disponible a <http://territori.gencat.cat>).

El document, estructurat en fitxes, està concebut com un instrument de sensibilització sobre els paisatges de Catalunya, de suport a la planificació urbanística i sectorial i com una eina útil per a iniciatives culturals i socials que aglutinin els territoris de cada unitat. Les fitxes d'aquest inventari combinen textos i imatges. La primera part conté un mapa de la unitat i un de la seva situació a Catalunya, la relació dels municipis inclosos, una descripció sintètica dels trets definidors de la unitat, l'enllaç a la informació completa del catàleg de paisatge al qual pertany i algunes fotografies de la unitat extretes dels catàlegs. La segona part conté una relació dels trets paisatgístics més distintius i una altra dels principals valors de la unitat de paisatge. Cada fitxa també conté un quadre amb dades estadístiques que facilita la comparació entre elles, en aspectes com la divisió administrativa, els principals trets geogràfics (cobertes del sòl, sòls en pendent i ocupació del sòl no urbanitzable per edificacions), categories d'espais oberts del planejament territorial, espais naturals protegits, classificació urbanística, així com les expectatives de desenvolupament i les infraestructures que hi transcorren.

DIVISIÓ ADMINISTRATIVA

	Sencers	Parts	Total
Nombre municipis	10	11	21
Nombre comarques		3	3
Nombre nuclis població	99		
Km de costa	36.478		
Km de límit amb França i Aragó			

COBERTES DEL SÒL

	Superfície (ha)	Percentatge
Sòl artificialitzat Improductiu	4.690	40,2%
Conreu	1.476	12,1%
Forestal	5.778	47,5%
Aigües continentals		0,0%

SISTEMA D'ESPAYS OBERTS EN EL PLANEJAMENT TERRITORIAL

	Superfície (ha)	Percentatge
Sòl protecció especial	5.598	46,0%
Sòl protecció territorial	0	0,0%
Sòl protecció preventiva	1.302	10,7%

SÒL EN ESPAI PROTEGIT

	Superfície (ha)	Percentatge
Espais naturals de protecció especial (ENPE)		
Protecció especial d'interès natural (PEIN)	2.704	22,2%

SÒL EN PENDENT

	Superfície (ha)	Percentatge
Menys del 20%	7.005	57,5%
Més del 20%	5.176	42,5%

SÒL NO URBANITZABLE | GRAU D'OCCUPACIÓ PER EDIFICACIONS

Percentatge de sòl no urbanitzable	57%
Nombre edificacions	4985
Superfície edificada (m2)	816.868
m2 lliure / m2 ocupat	85
Nombre edificacions / km2	71
Ocupació mitjana de les edificacions (m2)	164

CLASSIFICACIÓ DEL SÒL (MUC)

	Superfície (ha)	Percentatge
Sòl urbà	4.051	33,3%
Sòl urbà no consolidat	226	1,9%
Sòl urbanitzable delimitat	770	6,3%
Sòl urbanitzable no delimitat	120	1,0%
Sòl no urbanitzable	6.961	57,2%

SÒL URBÀ | QUALIFICACIONS MUC

	Superfície (ha)	Percentatge
Teixit compacte (R1-R5)	815	6,7%
Ciutat jardí (R6)	1.298	10,7%
Activitat econòmica (A1-A3)	219	1,8%
Altres sòl urbà	1.719	14,1%
Total	4.051	33,3%
Relació R6 / R1-R5		1,59 m2/m2

SÒL EN SECTORS DE DESENVOLUPAMENT

	Superfície (ha)	Sòl pendent d'edificar (ha)
Urbà no consolidat residencial	210	114
Urbanitzable delimitat residencial	512	283
Urbanitzable no delimitat residencial	20	
Urbà no consolidat activitat econòmica	17	12
Urbanitzable delimitat activitat econòmica	154	55
Urbanitzable no delimitat activitat econòmica	4	

XARXA DE MOBILITAT

	Longitud (Km)	m / ha
XARXA VIÀRIA		
Xarxa bàsica	42,6	3,50
Comarcal	4,1	0,34
Local	70,2	5,77
Total carreteres	116,9	9,61
XARXA FERROVIÀRIA		
Línia convencional	24,6	2,02
Alta velocitat	0,0	0,00
Total	24,6	2,02

Figura 11. Fragment del document *Unitats de paisatge.2015* editat per la Direcció General d'Ordenació del Territori i Urbanisme del Departament de Territori i Sostenibilitat.

3. Unitats de paisatge

La primera fase d'elaboració dels catàlegs de paisatge té com a principal objectiu la caracterització dels paisatges de cada àmbit territorial, tal com s'explica en el capítol 2. El primer pas en el procés de caracterització del paisatge és la identificació paisatgística, de la qual resulten les unitats de paisatge, basades en el caràcter del paisatge, i, per tant, en aquells elements naturals, culturals –tangibles i intangibles– i visuals que distingeixen un determinat paisatge respecte d'un altre. Dit d'una altra manera, identificar un paisatge significa especificar quins són els seus trets distintius.

Les unitats de paisatge, doncs, representen aquelles porcions del territori que tenen un caràcter propi, i són el primer pas per analitzar i descriure les característiques internes, analitzar-ne l'estat actual i descriure'n les dinàmiques que l'han conduït a adquirir l'aparença actual i que el transformen, bo i especificant també els processos evolutius que l'afecten. Aquesta tasca, per tant, fa un primer diagnòstic molt necessari dels valors i dels reptes del paisatge, i contribueix a la comprensió i visualització de l'estructura i el funcionament general de cadascun dels àmbits del planejament territorial i de la diversitat paisatgística de Catalunya, expressada en grans conjunts paisatgístics. També és bàsica per a la formulació, més endavant, dels objectius de qualitat paisatgística (vegeu el capítol 5) dirigits a la millora i la bona gestió del paisatge (recuperació, restauració, dinamització...), així com de criteris i accions (vegeu l'apartat 5.2), per integrar-se en els plans territorials parcials i en altres instruments de planejament territorial i urbanístic, i també en les polítiques sectorials.

Aquesta última funció atorga a les unitats de paisatge que emanen dels catàlegs una importància rellevant, pel simple fet que s'han delimitat pensant que han de fer servei als instruments de planificació territorial, al planejament urbanístic i a totes les decisions d'actuació i intervenció sobre el territori derivades de la implementació de polítiques sectorials (d'infraestructures, agràries, forestals, turístiques).

La quantitat i varietat de variables paisatgístiques que poden utilitzar-se per a la identificació i caracterització del paisatge constitueixen, d'entrada, una dificultat metodològica a l'hora de trobar el procediment per realitzar aquest tipus de treballs. En aquest sentit, la metodologia utilitzada que s'explica en aquest capítol parteix de tres premisses fonamentals: procediment

senzill, ús de la màxima informació disponible i utilitzat per al planejament territorial i urbanístic i per a la planificació sectorial. La identificació i la caracterització no serien completes sense la participació de la societat civil en el reconeixement dels seus paisatges, tal com s'explica en l'apartat 3.6.

Mapa 3. Mapa d'unitats de paisatge de les Comarques Centrals.

3.1. Concepte d'unitat de paisatge

Una anàlisi acurada dels estudis fets sobre paisatge a Catalunya abans de l'any 2005, data en què es va dissenyar la metodologia dels catàlegs, constata que per delimitar i caracteritzar les tipologies de paisatge s'ha emprat principalment el concepte *unitat de paisatge*, que alhora forma part d'una família de conceptes afins que sovint expressen realitats diferents. Aquesta diversitat en la conceptualització del terme ha contribuït a enriquir les visions que es tenen sobre els paisatges, però, com a contrapartida, no ha facilitat la comunicació entre els especialistes.

Les metodologies tradicionals per delimitar i caracteritzar unitats de paisatge es poden agrupar sota dos grans corrents. Des de les visions sistèmiques s'han desenvolupat un seguit de mètodes per dividir els paisatges en unitats cada cop menors amb la voluntat d'explicar l'estructura i la dinàmica dels paisatges, posant l'accent en les interaccions existents entre els diversos components. Des de visions entroncades amb els estudis regionals s'ha tendit a dividir els paisatges en unitats coherents des del punt de vista morfològic i funcional, amb la intenció de caracteritzar els agents i les dinàmiques que mantenen la particular fesomia de cada unitat resultant.

Els catàlegs de paisatge donen un sentit nou i un significat únic a la unitat de paisatge, d'acord amb les tendències observades arreu d'Europa i a escala internacional, tendències que donen cada vegada més importància als elements dinàmics, perceptius i vivencials del paisatge (a més dels estàtics i materials), a l'hora de definir-ne el caràcter. Es tracta d'un concepte operatiu d'unitat de paisatge, entesa com una part del territori caracteritzada per una combinació específica de components paisatgístics de caràcter natural, cultural i simbòlic, així com de dinàmiques clarament recognoscibles, que en

Dues aproximacions metodològiques per delimitar unitats de paisatge

Les metodologies sintètiques parteixen d'establir divisions o agrupacions de sectors del territori a partir del reconeixement de característiques homogènies. El criteri fonamental és el reconeixement de les discontinuïtats paisatgístiques més rellevants del medi geogràfic. Es pot procedir a partir de subdivisions d'unitats de rang superior basades en la diferenciació interna, o a l'inrevés i efectuar una classificació per aglomeració que procedeix per un sistema d'agregació d'unitats de rang inferior basat en les similituds morfològiques de cada sector.

El mètode sintètic té els primers antecedents en els treballs de reconeixement del territori efectuats pel CSIRO australià en els anys 50 i 60 del segle passat, i va ser adoptat i modificat més tard per la FAO. L'Ecologia del Paisatge de Troll i la Geografia dels Ecosistemes de Bailey també utilitzen el mètode sintètic per a la delimitació d'unitats de paisatge. A Espanya ha estat la metodologia emprada en la identificació de les unitats de paisatge de l'*Atlas de los paisajes de España*. Aquest mètode es recolza en gran mesura en la informació extreta de les imatges captades per sensors remots que és complementada amb el treball de camp.

La metodologia de tipus analític utilitza la superposició o

agregació de capes d'informació sobre els elements del paisatge que es consideren rellevants. Cadascun d'ells és representat per mitjà de mapes temàtics que se sobreposen per tal de definir les unitats territorials després de valorar la integració dels diferents mapes temàtics. El mètode va ser introduït en els estudis sobre el paisatge per l'arquitecte McHarg en l'obra de referència *Design with nature*.

Aquesta orientació és la seguida per Antrop en els treballs de caracterització del paisatge de Bèlgica, encara que enriquida per la introducció de procediments de base estadística i la utilització dels sistemes d'informació geogràfica en l'anàlisi de les variables. La Countryside Commission, en l'establiment de les unitats de paisatge del *The Character of England*, va seguir un mètode sintètic aplicat per experts en paisatge, però que després va ser validat amb els resultats obtinguts per mitjà d'un procediment de tipus analític, el Twinspan, elaborat amb aquesta finalitat.

Encara que els dos sistemes poden ser perfectament complementaris, la primera de les metodologies porta a l'establiment d'unitats de tipus corològic mentre que la segona si s'aplica estrictament pot conduir a una tipificació o tipologia d'unitats amb caràcter general.

conjunt li confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori, i que és alhora reconeguda i viscuda com a tal per la població.

Metodològicament, això significa que la unitat de paisatge no és només el resultat de la delimitació d'una combinació específica d'elements merament estructurals, com el relleu, la vegetació o els usos del sòl. La unitat de paisatge considera també les relacions particulars (socials, econòmiques, culturals) que s'han establert entre un territori i els seus habitants i que configuren part de la identitat de les persones que hi viuen. Així, les unitats identificades s'han obtingut mitjançant l'anàlisi i la interacció de molts factors: el clima, la combinació

de formes del relleu (muntanyes, valls, planes, etc.), la vegetació, els usos del sòl (cultius, zones urbanitzades, boscos de ribera, etc.), l'organització de l'espai, el patrimoni, la mil·lenària activitat humana sobre el territori (camins, estructures paisatgístiques seculars i modernes, etc.), la percepció (textura, colors, formes, visibilitats, etc.) i les dinàmiques paisatgístiques existents, entre molts altres factors. També s'han analitzat les relacions que s'estableixen entre la població i el seu paisatge i que difícilment es poden identificar amb la simple superposició de capes cartogràfiques (proximitat, vincles emocionals, sentiment de pertinença, etc.). En la identificació d'aquests aspectes, que es tracten en

Caràcter del paisatge

Una característica rellevant de les unitats de paisatge en els catàlegs és precisament la de basar-se en el *caràcter*, és a dir, en els trets propis i distintius de cadascuna, trets en essència de caràcter natural, cultural i simbòlic. Aquest enfocament s'ha demostrat molt útil tant en la pròpia comprensió del terme *paisatge* per part de l'administració, les entitats i la població en general com en l'aplicació dels instruments vigents. El terme *caràcter* no té aquí, ni molt menys, una accepció estàtica. Els paisatges són dinàmics per naturalesa i aquest dinamisme va modelant-ne el caràcter sense, però, desfigurar-lo del tot, sinó mantenint al llarg del temps uns trets característics recognoscibles visualment que li donen identitat i personalitat. Són paisatges que heretem però que alhora continuem construint, als quals injectem contemporaneïtat, i ens els mirem i els interpretem com un patrimoni des del present.

l'apartat 3.3, els processos de participació ciutadana realitzats durant l'elaboració dels catàlegs han tingut un paper clau (vegeu l'apartat 3.6).

El resultat d'aquest procés fa que cada unitat de paisatge sigui única, singular, diferent de la resta que li són veïnes i de les d'altres racons del país. Per tant, cadascun d'aquests paisatges, com els d'arreu, és exclusiu, senzillament perquè les ciutats i les seves perifèries, els mosaics agroforestals, la vegetació, l'arquitectura, els noms de cada lloc, les olors, els sons, el tacte o altres impressions sensorials configuren paisatges que són característics de cada indret i d'enlloc més.

3.2. Criteris generals per delimitar les unitats de paisatge

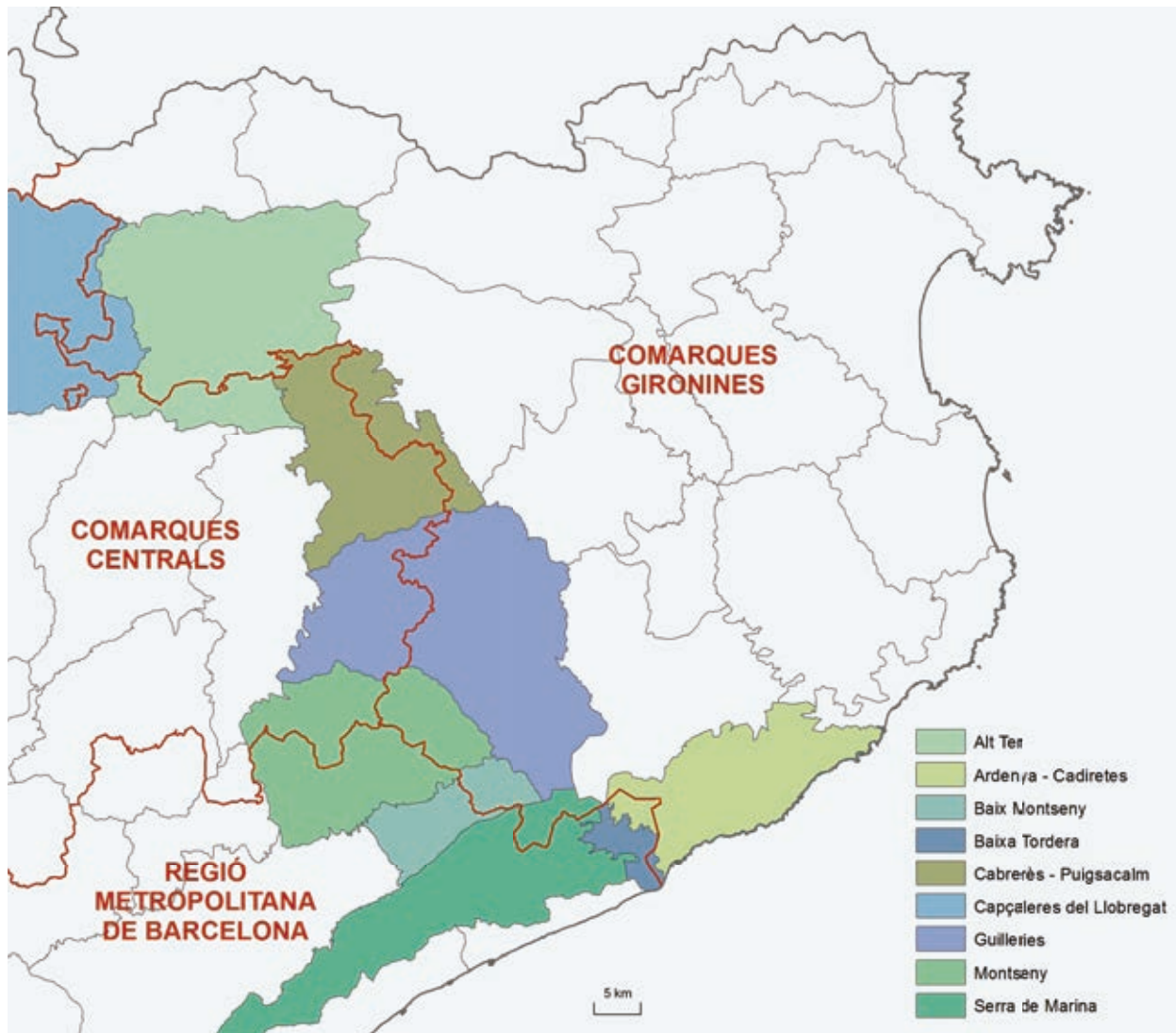
La delimitació de les unitats de paisatge té presents els criteris següents:

- Cobreixen tot el territori, de manera que cada punt o cada lloc pertany sempre a una determinada unitat de paisatge. Aquesta observació és important perquè indica que el catàleg de paisatge no està concebut com una suma de catàlegs de diversos espais d'interès paisatgístic, ni tampoc atén només aquells paisatges amb uns determinats valors escènics, històrics o naturals excepcionals, sinó que abraça tot tipus de paisatges fins a cobrir l'últim racó del territori, sobretot aquells que tenen una menor atenció, tal com insisteix el Conveni europeu del paisatge.
- Són prou grans en extensió perquè no es perdi la seva eficàcia en el procés d'incorporació de les directrius en el planejament i en les polítiques sectorials. Els àmbits territorials se subdivideixen en entre 20 i 30 unitats de paisatge, depenent de les característiques de cada regió, per tal que no es perdi la seva eficàcia en el procés d'incorporació de les directrius en el planejament.
- L'objectiu principal dels catàlegs de paisatge, és a dir, integrar el paisatge en la planificació territorial, marca sens dubte l'escala de treball. Per tant, l'escala és la mateixa que la utilitzada en els plans territorials parcials, és a dir, 1:50.000, tal com s'esmenta en el capítol anterior (vegeu l'apartat 2.4). Aquest nivell de detall és òptim per estudiar la informació en matèria de paisatge necessària per a la planificació territorial, els plans sectorials de desenvolupament o altres estratègies de desenvolupament territorial. Això no exclou, però, que la identificació de determinats elements paisatgístics que defineixen la unitat de paisatge

ge es faci a través de cartografia de base amb escales més grans (1:25.000).

- El fet que la definició de les unitats es basi en el seu *caràcter*, i no en la seva tipologia (avetosa, conreus de secà, bosc de ribera, etc.), crea unes unitats que en alguns casos poden presentar una certa heterogeneïtat interna, la qual s'aprecia amb nitidesa a mesura que s'augmenta l'escala. Per tant, s'han buscat les discontinuïtats paisatgístiques a l'escala de treball preestablerta i identificat aquelles configuracions del territori expressades en paisatges amb identitat pròpia i que es distingien dels paisatges circumdants. El més important era la identificació neta d'una àrea amb característiques pròpies, més que l'extrema precisió en els límits. Alguns exemples són les Serres de Montsià - Godall, la Vall Baixa del Llobregat, les Altes Nogueres o el Paisatge fluvial del Segre, molt diverses internament.
- La definició de les unitats es basa en elements paisatgístics perdurables en el temps, per assegurar que els catàlegs tindran un període de vigència elevat.
- La participació ha tingut un pes rellevant en la identificació de les unitats de paisatge, tant pel que fa als límits com a la seva denominació, tal com s'explica en l'apartat 3.6. Alguns aspectes més intangibles, com el sentiment de pertinença o el sentit de lloc, fonamentals en la definició de la unitat, no haurien estat possibles d'identificar sense la participació de la població i dels agents.
- Un aspecte remarcable i que ha plantejat alguns reptes metodològics ha estat evitar discontinuïtats d'unitats de paisatge en els espais limítrofs entre els àmbits territorials. Això vol dir que una unitat de paisatge determinada no traça necessàriament el seu límit coincidint amb el límit de l'àmbit territorial, sinó que té una continuïtat cap als àmbits territorials veïns, ja que en molts casos la delimitació no segueix criteris paisatgístics.

Mapa 4. Continuitat de les unitats de paisatge entre els catàlegs de paisatge de les Comarques Gironines, de les Comarques Centrals i de la Regió Metropolitana de Barcelona.

En el Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines, per exemple, hi ha nou unitats que tenen continuïtat en els àmbits territorials veïns (Regió Metropolitana de Barcelona i Comarques Centrals). Aquestes nou unitats són: l'Ardenya - Cadiretes, la Baixa Tordera, la Serra de Marina i el Baix Montseny, que tenen continuïtat per la Regió Metropolitana de Barcelona; l'Alt Ter, el Cabrerès - Puigsacalm, les Guillerries i les Capçaleres del Llobregat, que tenen continuïtat per les Comarques Centrals, i el Montseny, que té continuïtat pels dos àmbits (Regió Metropolitana de Barcelona i Comarques Centrals).

- Les unitats de paisatge també tenen en compte la seva continuïtat en els límits amb altres comunitats autònomes (Aragó i País Valencià) o estats europeus veïns (Andorra i França). Els resultats obtinguts per les unitats de paisatge en aquests límits, tot i ser el resultat de l'ús d'una metodologia molt concreta, estan contrastats amb altres iniciatives de classificació del paisatge a escala estatal i europea, com l'*Atlas de los paisajes de España* (elaborat pel Ministeri de Medi Ambient) i el *Pan-European Landscape Character Map and Classification* (escala 1:5.000.000) de Landscape Europe.⁴

4. El *Pan-European Landscape Character Map and Classification* és un mapa d'unitats de paisatge de tot Europa amb l'objectiu d'esdevenir una cartografia de referència per a estats i regions europeus en el desenvolupament de les polítiques d'aplicació del Conveni europeu del paisatge.

3.3. Variables utilitzades per delimitar les unitats de paisatge

La delimitació de les unitats de paisatge parteix de la identificació dels elements naturals, patrimonials, visuals i perceptius que distingeixen un determinat paisatge d'un altre. Les sis variables paisatgístiques utilitzades per delimitar les unitats de paisatge són els elements fisiogràfics, els usos del sòl, la dimensió històrica del paisatge, les visibilitats, les dinàmiques i la percepció i el sentiment de pertinença:

- **Factors fisiogràfics.** La litologia, les diferències d'altitud, el pendent dels vessants o les orientacions permeten explicar part de les característiques d'un determinat territori i tenen un paper important en la distribució de les comunitats vegetals i dels aspectes relacionats amb les activitats humanes, tant de tipus agrari, com industrial o urbà, a més de condicionar sovint el traçat de les grans infraestructures de comunicació. La litologia ha estat obtinguda a partir del mapa geològic digital de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), mentre que l'altitud, les orientacions i els pendents han estat obtinguts a partir del Model Digital d'Elevacions de Catalunya que subministra també l'ICGC. També s'han tingut en compte altres variables biofísiques (sòls, temperatures, precipitacions, hidrografia, etc.).
- **Usos del sòl.** Els usos del sòl són un factor important en la caracterització i delimitació de les unitats de paisatge. Els espais forestals, agrícoles i urbans presenten una gran diferenciació pel que fa als elements i les morfologies que els caracteritzen, fet que permet distingir a primer cop d'ull els paisatges on predomina netament un o altre dels usos del sòl esmentats. El procediment que s'ha seguit en l'anàlisi dels usos del sòl orientada a la delimitació de les unitats de paisatge ha partit de la utilització dels mapes

de cobertes del sòl del CREAL i de l'ICGC. Aquestes bases es diferencien sobretot en l'escala de representació de la informació. També s'ha incorporat la informació sobre la vegetació, la qual va ser extreta del mapa dels hàbitats de Catalunya. Aquesta informació ha permès diferenciar dins les àrees amb predomini de les cobertes forestals aquells tipus de vegetació de caràcter marcadament diferent i que, per tant, dotaven de personalitat pròpia el paisatge.

Un mapa d'usos del sòl no és un mapa de paisatges

Aquesta és una qüestió rellevant, més aviat de caràcter conceptual, que té una conseqüència cartogràfica evident. Si s'entén el paisatge com una suma de natura i cultura, de passat i present, de coneixement i sentiment, es pot convenir que paisatge, territori i medi ambient no són el mateix, tot i que estan molt connectats. Una de les primeres conseqüències cartogràfiques d'aquesta constatació és, per exemple, la naturalesa d'un mapa d'usos del sòl. Els mapes d'usos del sòl representen un determinat retrat físic del territori, en mostren una estructura objectiva, poden ajudar a comprendre els processos socials, culturals i econòmics que han condicionat formes d'ocupació del territori, i a projectar escenaris futurs d'evolució, i són alhora –i sovint– fonamentals com a base d'informació per cartografiar els paisatges, per la possibilitat que ofereixen de combinar-se entre si i amb altra informació, però no són per si sols un mapa de paisatge, entenent el paisatge com s'ha descrit més amunt.

- **Dimensió històrica del paisatge.** S'entra de ple en l'estudi del factor humà com a principal agent de transformació del paisatge des d'una perspectiva històrica. Es té present la informació històrica vinculada a un paisatge mitjançant la identificació de formes i estructures paisatgístiques que hagin arribat fins als nostres dies, com per exemple patrons urbans (forma i dimensions del nucli), estructura parcel·l·lària i de

la propietat, tipologies d'assentament en el territori (dispersió o concentració poblacional), tipologies constructives (masos, molins, barraques, cabanyes, torres, ponts, castells, muralles, esglésies), sistemes d'infraestructures de contenció de sòls (terrasses, bancals), xarxes de camins antics i altres infraestructures de comunicació i transport (carreteres, ferrocarrils) i infraestructures hidràuliques (embassaments, xarxes de canals i recs). La seva pervivència en el territori, avui en dia, contribueix a definir el caràcter d'un determinat paisatge i la identitat d'un territori.

- **Determinació de les visibilitats.** La visió del paisatge està fortament condicionada per l'existència d'uns certs punts d'observació i de recorreguts visuals (fites topogràfiques, nuclis urbans, vies de comunicació...). La determinació dels punts d'observació més importants –en virtut del seu abast visual o de la seva freqüentació humana– i la cartografia de les conques visuals (conjunt de punts connectats visualment amb un determinat punt d'observació) són requeriments imprescindibles en la delimitació de les unitats de paisatge, ja que permeten determinar la mesura en què cada sector contribueix a la percepció del paisatge. La intervisibilitat (grau de visibilitat recíproca entre una sèrie de punts d'observació) és una altra variable que completa l'anàlisi dels paisatges i que aporta dades rellevants per a la caracterització. Per estudiar les visibilitats i intervisibilitats, s'emprarà el mateix Model Digital d'Elevacions generat en l'anàlisi de les variables fisiogràfiques (vegeu el primer punt).

A més a més de la delimitació de les unitats de paisatge, l'anàlisi de visibilitats permet obtenir resultats acurats sobre:

- 1) Les vistes des de les principals rutes i punts d'observació i de gaudi del paisatge (principalment, les carreteres, però també les fites, els miradors i el mar).

- 2) Els llocs des d'on es poden observar les principals fites o elements de singular rellevància del paisatge, pel seu interès natural, cultural o estètic.
- 3) Les zones menys visibles, amb les quals es determinen els indrets més recollits, de més difícil observació.
- 4) Els llocs des d'on s'observen els principals impactes paisatgístics presents al territori.

- **Dinàmiques.** La definició de les unitats es basa també en el reconeixement d'aquelles dinàmiques presents en el territori amb capacitat per caracteritzar alguns paisatges determinats. S'han tingut en compte projectes que ja afecten parts del territori i que no consten en les cartografies de referència.
- **Percepció i sentit de lloc.** El paisatge és molt més que un conjunt de components naturals o que el resultat d'uns factors històrics i socioeconòmics que han afaïçonat el territori. El paisatge és, en gran part, un element vivencial, és a dir, que està configurat a partir de la suma d'experiències viscudes al llarg dels anys, amb els sentiments de pertinença i identitat que això comporta.

La relació social i econòmica ancestral establerta entre diferents poblacions d'un territori, o entre un poble i un riu proper, o el reconeixement especial de determinats paisatges (per la seva importància durant la infantesa o pel seu ús quotidià) són alguns factors –sovint intangibles– que ens identifiquen amb un determinat paisatge i que s'han tingut presents en la definició de les unitats de paisatge.

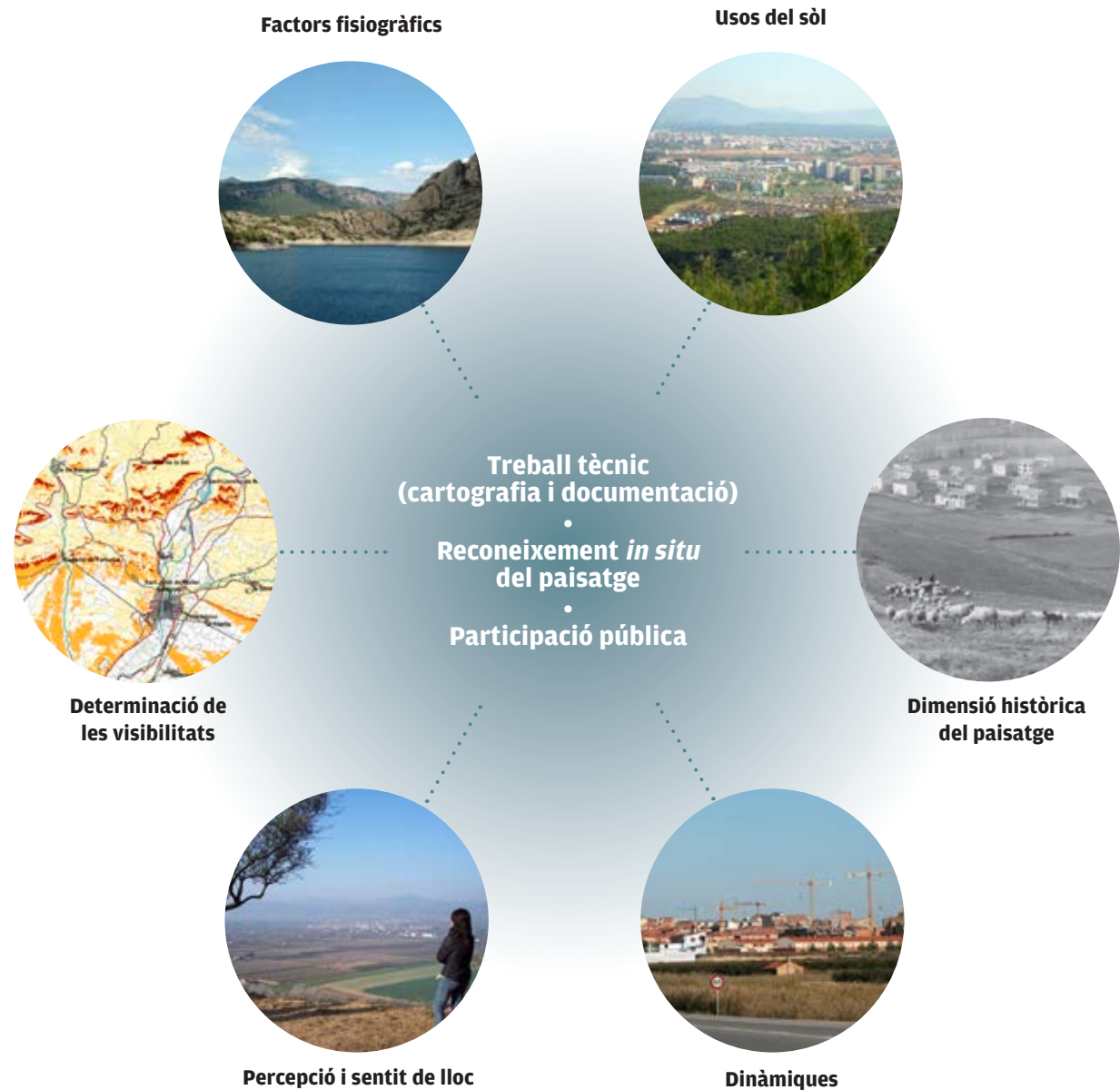

Figura 12. Variables paisatgístiques utilitzades per a la definició de les unitats de paisatge.

3.4. Procediment per a la delimitació d'unitats de paisatge

El procediment per delimitar les unitats de paisatge es fonamenta en les següents tasques:

- **Treball tècnic (cartografia i documentació).** Les variables paisatgístiques (vegeu l'apartat 3.3) s'han combinat i tractat mitjançant els sistemes d'informació geogràfica fins a assolir una primera proposta de delimitació d'unitats de paisatge, que posteriorment ha estat contrastada i verificada amb el treball de camp (vegeu el següent paràgraf) i amb els resultats de la participació (vegeu l'apartat 3.6).
- **Reconeixement in situ del paisatge.** El reconeixement *in situ* del paisatge és imprescindible per detectar la diversitat de visions possibles des de l'escala de percepció humana, i molt apropiat quan es treballa a escales grans, com és el cas dels catàlegs. Per exemple, el sentit de lloc d'un indret difícilment pot ser copsat només des del laboratori o a través d'una combinació cartogràfica.

El treball de camp també permet estudiar factors visuals que caracteritzen el paisatge (colors, línies, volums, estructures, equilibris, trames, formes, textures, simetries); identificar els afloraments geològics;⁵ definir els elements que distorsionen la visió;⁶ detectar altres dinàmiques recents i tendències diferents

5. L'anàlisi de la litologia no s'ha tingut en compte com una variable paisatgística més en el grup de les variables fisiogràfiques perquè s'ha considerat que aquest no és un element directament perceptible del paisatge, sinó que constitueix el substrat que condiciona la resta d'elements (relleu, vegetació, assentament humà, etc.). No obstant això, seria un error no considerar la litologia en el procés de delimitació de les unitats de paisatge, ja que sens dubte condiciona la visió que tenim de determinats paisatges (pel color dels materials que afloren, la seva textura, etc.).

6. En l'estudi de visibilitats és important tenir presents les barreres a la vista, com les masses boscoses.

de les identificades a l'apartat 3.3.f; identificar nous elements significatius i destacats de la percepció i de la visió del paisatge, i conèixer nous punts d'observació del paisatge, així com itineraris i corredors d'especial interès i riquesa visual no identificats prèviament.

Així, les visions obtingudes en el treball de camp aporten apreciacions i valoracions –coincidents o complementàries– que contribueixen a caracteritzar el paisatge i la seva diversitat. Les observacions obtingudes per aquesta via es documenten, contrasten i confronten amb les dades objectives procedents de l'anàlisi d'altres fonts d'informació (fotografia aèria, fotografia terrestre, cartografia, bibliografia...).

Resulta molt útil durant la fase de treball de camp tenir contactes informals amb agents locals bons coneixedors de les tendències recents del paisatge. Ha d'existir, per tant, un contacte entre els equips de treball i la gent que viu al territori que permeti compartir els coneixements sobre un determinat indret. Aquest exercici complementa el procés de participació (vegeu l'apartat 3.6).

- **Participació pública.** La identificació de les unitats de paisatge no és possible sense un coneixement expert del funcionament del sistema territorial que dona lloc a les estructures, els patrons i els elements que constitueixen el component morfològic del paisatge. Però no és l'únic coneixement que es té present. La participació pública ha fet una aportació extraordinària en aquesta tasca, tal com s'explica en l'apartat 3.6.

3.5. Denominació de les unitats de paisatge

Amb la voluntat de fer més properes les unitats de paisatge a la ciutadania, aquestes han estat denominades de forma breu, clara, descriptiva, entenedora, a partir del reconeixement popular més habitual, expressat en el procés de consulta pública i participació ciutadana dels catàlegs de paisatge (vegeu l'apartat 3.6). Així, les unitats de paisatge han estat batejades amb noms i cognoms ben arrelats entre la població i que pertanyen a la memòria col·lectiva, i no pas amb una denominació tècnica o acadèmica allunyada de la realitat social. La toponímia és un element fonamental de l'expressió cultural d'un paisatge i un dels elements més expressius de la identitat d'un determinat territori.

Generalment, els noms coincideixen amb elements del relleu (serres, massissos, cingles, cims, conques, altiplans, planes, valls), termes que matisen els elements del relleu (litoral, marítim, solana), formacions naturals (deltetes, espais fluvials), tipus de cultius (secans,

Imatge 16. La denominació Conca de Tremp pertany a la memòria col·lectiva del territori.

Denominació de les 134 unitats de paisatge

Alt Gaià	Costers de l'Ebre	Pastures de l'Alt Pirineu	Secans de Belianes i d'Ondara
Alt Maresme	Costers de la Segarra	Pla de Bages	Serres de Cardó - Boix
Alt Sió	Cubeta de Móra	Pla de Barcelona	Serra de Llaberia
Alt Ter	Delta de l'Ebre	Pla de Girona	Serra de Marina
Alta Garrotxa	Delta del Llobregat	Pla de Montserrat	Serres de Pàndols - Cavalls
Altes Nogueres	Empordanet - Baix Ter	Plana d'Algerrí - Balaguer	Serra del Tormo
Altiplà de la Terra Alta	Escornalbou - Puigcerver	Plana d'Almenar i Alguaire	Serrats de Sanaüja i Llanera
Ardenya-Cadiretes	Estany de Banyoles	Plana d'Urgell	Serres d'Ancosa
els Aspres	Garraf	Plana de l'Alt Camp	Serres de Bellmunt i Almenara
Aspres de la Noguera	Garrigues Altes	Plana de l'Empordà	Serres de Montsià-Godall
Era Baisha Val d'Aran	Garrigues Baixes i Vall del Corb	Plana de l'Hospitalet de l'Infant	Solana del Baridà
Baix Gaià	Garrotxa d'Empordà	Plana de l'Urgellet	Terraprim
Baix Maresme	les Gavarres	Plana de la Selva	la Terreta
Baix Montseny	Gavarres Marítimes	Plana de Vic	Vall Baixa del Llobregat
Baix Priorat	Guillerries	Plana del Baix Camp	Vall Cerdana
Baix Segrià	Horta de Pinyana	Plana del Baix Ebre - Montsià	Vall de Camprodon
Baix Sió	Litoral del Baix Ebre	Plana del Garraf	Vall de Rialb
Baixa Segarra	Litoral del Camp	Plana del Penedès	Vall del Llobregós
Baixa Tordera	Litoral del Penedès	Plana del Vallès	Vall del Silenci
Barrufemes	Lluçanès	Port del Comte - Vall de Lordos Ports	Valls d'Àneu
Boumort-Collegats	Massís de Bonastre	Priorat Històric	Valls d'Olot
Burgans	Massís de l'Orri - Valls de Castellbò i d'Aguilar	Regadius del canal d'Aragó i Catalunya	Valls de l'Anoia
Cabrèrès-Puigsacalm	Mig Segre	Replans del Berguedà	Valls del Freser
Cadí	Moianès	Replans del Solsonès	La Vansa
Camps de Santes Creus	el Montmell	Reus - Tarragona	Vessants de Tivenys - Coll de l'Alba
Camps del Francolí	Montsant	Ribera Salada	Xaragalls del Vallès
Cap de Creus	Montsec	Riberes de l'Algars	
Capçaleres del Llobregat	Montseny	Rocacorba	
Cims i estanys d'Aiguestortes i Sant Maurici	Montserrat	Rodalia d'Oliana	
Cingles de Bertí i Gallifa	Muntanyes d'Ordal	Rubió - Castelltallat - Pinós	
Collserola	Muntanyes de Prades	Salines - l'Albera	
Conca d'Alforja-Vilaplana	Muntanyes de Tivissa - Vandellòs	Sant Gervàs-Montcortès	
Conca d'Òdena	la Mussara	Sant Llorenç del Munt i l'Obac - el Cairat	
Conca de Poblet	Era Nauta Val d'Aran	Secans d'Utxesa	
Conca de Tremp	Paisatge fluvial de l'Ebre		
Conca Salina	Paisatge fluvial del Segre		
Congost del Segre			

pastures, horta); aspectes històrics, culturals o artístics, sobretot en aquells indrets on determinada herència històrica o l'expressió artística del paisatge prengui un relleu destacat (cultius històrics, nuclis, denominacions històriques o simbòliques). A tall d'exemple, i així fins a completar els 134 paisatges, denominacions com Moianès, Horta de Pinyana, Cubeta de Móra, Conca de Tremp o Plana de Vic són molt populars i pertanyen ja a la memòria col·lectiva del territori. Precisament per això s'utilitzen.

La implicació de la població en la denominació final de les unitats de paisatge ha estat un factor determinant en el reconeixement i ús posterior del mapa final.

3.6. La participació pública en la delimitació i denominació de les unitats de paisatge

La participació va tenir un pes rellevant en la identificació de les unitats de paisatge, tant pel que fa als límits com a la seva denominació. Sovint els processos participatius van servir per validar o ajudar a definir les propostes dels límits de les unitats realitzades pels equips redactors dels catàlegs. Per exemple, el mapa final d'unitats de paisatge del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines és molt similar al mapa d'unitats que es va obtenir integrant les aportacions obtingudes en el conjunt de les entrevistes als agents del paisatge. Pel que fa a la denominació, la major part dels participants en les consultes a través del web van estar d'acord amb el nom proposat per a les unitats.

En algunes ocasions, però, els arguments dels participants sobre les unitats van fer canviar o qüestionar alguna proposta dels equips redactors o, si més no, tenir en compte aspectes que l'equip havia obviat. Va ser el cas, entre molts d'altres, de la delimitació de les unitats

Estany de Banyoles i Valls d'Olot del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines per canvi de límits a la zona de Besalú. La participació a la consulta per mitjà del web va posar en dubte que la zona de Besalú pertanyés a la unitat Estany de Banyoles.

Les aportacions de la participació no es van circumscriure als límits, sinó que també van aportar informació que va afavorir el canvi de denominacions d'unitats. De fet, més del 20% de les unitats de paisatge dels catàlegs van canviar de nom fruit de la participació. Un exemple és la unitat Garrigues Altes, del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida, en què la suma de les aportacions realitzades per agents del paisatge i per participants a la consulta a través del web va donar lloc al canvi de denominació. En un primer moment, l'equip redactor l'havia anomenat Plataforma Garriguenca, nom que es va canviar per Plans de les Garrigues arran de les entrevistes en profunditat a agents del paisatge, que consideraven que calia incloure el terme *Garrigues*; finalment, aquesta denominació es va substituir per Garrigues Altes per les aportacions de l'enquesta per mitjà del web.

Figures 13 i 14. Proposta d'unitats de paisatge del conjunt dels agents entrevistats (a dalt) i versió final elaborada per l'equip de treball del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines (a baix). El mapa final d'unitats de paisatge del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines és molt similar al mapa d'unitats que es va obtenir integrant les aportacions obtingudes en el conjunt de les entrevistes als agents del paisatge.

3.7. Un país de 134 paisatges

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha permès obtenir, per primera vegada, el mapa de les unitats de paisatge (o dels paisatges) de Catalunya, un mapa fins ara inexistent. Amb 134 paisatges, el mapa evidencia la gran diversitat i riquesa de paisatges de Catalunya, de les més elevades del continent europeu. Aquest fet converteix el paisatge en un patrimoni de primer ordre a casa nostra. Com ja s'ha esmentat, cadascun dels 134 paisatges té un caràcter paisatgístic propi i està caracteritzat per un conjunt d'elements que li confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori i contribueixen a fer-lo un paisatge diferent dels altres (i no millor o pitjor).

Amb el fet que el mapa de paisatges cobreixi tot el territori es vol indicar que, en les polítiques de paisatge, cal considerar tots els paisatges, i no només els més excel·lents. Un mapa d'aquest tipus permet, precisament, fugir dels tòpics i fer ressaltar, en canvi, paisatges amb grans valors i enormement interessants, però poc coneguts i sovint menysvalorats.

Les unitats de paisatge són rellevants perquè constitueixen les 134 peces territorials bàsiques on aplicar polítiques de paisatge concretes, tenint en compte cada caràcter (defensar el caràcter d'un lloc no exclou que aquest paisatge pugui evolucionar ni deixar que s'hi intervingui). Tenen una extensió mitjana de 240 km², adequada per ser integrades —de fet, ja s'estan integrant— en els plans territorials parcials i els plans directors territorials, a través de les directrius del paisatge, és a dir, la normativa paisatgística específica per a cada territori i que emana dels catàlegs de paisatge. Aquest mapa també resulta útil, i cada vegada més, per a l'elaboració o la revisió dels plans d'ordenació urbanística municipal. I, potser el més important de tot, està essent utilitzat per l'administració local i la mateixa societat civil a l'hora d'impulsar des de la base iniciatives supramunicipals tendents a reivindicar un determinat

A tall d'exemple, els següents 21 paisatges identificables en el mapa són encara avui poc coneguts i, en canvi, tenen valors excepcionals:

- A l'Alt Pirineu i Aran: Massís de l'Orri – Valls de Castellbò i d'Aguilar, Solana del Baridà i Altes Nogueres.
- A les Terres de Lleida: Paisatge fluvial del Segre, Secans d'Utxesa i Vall del Llobregós.
- A les Terres de l'Ebre: Serra del Tormo, Burgans i Cubeta de Móra.
- Al Camp de Tarragona: Vall del Silenci, Conca d'Alforja – Vilaplana i Baix Gaià.
- A la Regió Metropolitana de Barcelona: Muntanyes d'Ordal, Vall Baixa del Llobregat i Montmell.
- A les Comarques Gironines: Garrotxa d'Empordà, Terra-prims i Rocacorba.
- A les Comarques Centrals: Ribera Salada, Replans del Solsonès i Serres d'Ancosa.

paisatge. Les recents iniciatives de creació del Consorci dels Aspres de l'Empordà, d'impuls de la Carta del Paisatge del Lluçanès o de desenvolupament del Pla de paisatge transfronterer de la Cerdanya, que prenen les seves respectives unitats de paisatge com a àmbit bàsic de la seva actuació, en són un exemple molt il·lustratiu.

Així, l'experiència constata l'enorme utilitat de les unitats de paisatge, no només com a àmbit de comprensió i descripció del caràcter d'un determinat paisatge, sinó com a un àmbit de gestió, d'ordenació i d'intervenció. Per tant, el mapa de 134 paisatges és quelcom més que un mer mapa de paisatges, i les unitats de paisatge esdevenen autèntics àmbits funcionals, de referència, que permeten passar de la generalització a la concreció; són peces territorials bàsiques on aplicar iniciatives, estratègies locals, implementar directrius del paisatge, donar pautes per als espais oberts, aplicar normatives, o dissenyar projectes de paisatge concrets.

A aquestes qualitats se'ls ha de sumar la seva gran capacitat didàctica i de sensibilització. Efectivament, el mapa dels paisatges de Catalunya és també una poderosa eina pedagògica perquè els joves i la societat catalana en general prenguin consciència dels paisatges on viuen, de la importància dels seus valors naturals, històrics, socials, productius, simbòlics i identitaris, i també de la seva singularitat i dels seus riscos. És per aquest motiu que ja s'ha inclòs en alguns llibres de batxillerat com a temàtica pròpia de les ciències socials. També ha servit de base per a l'elaboració dels materials educatius per a ESO *Ciutat, territori, paisatge*. Una altra iniciativa en aquesta línia és la creació de la secció “El paisatge del mes” a la revista *Descobrir Catalunya*, on mensualment ha aparegut durant un cert temps una unitat de paisatge per número.

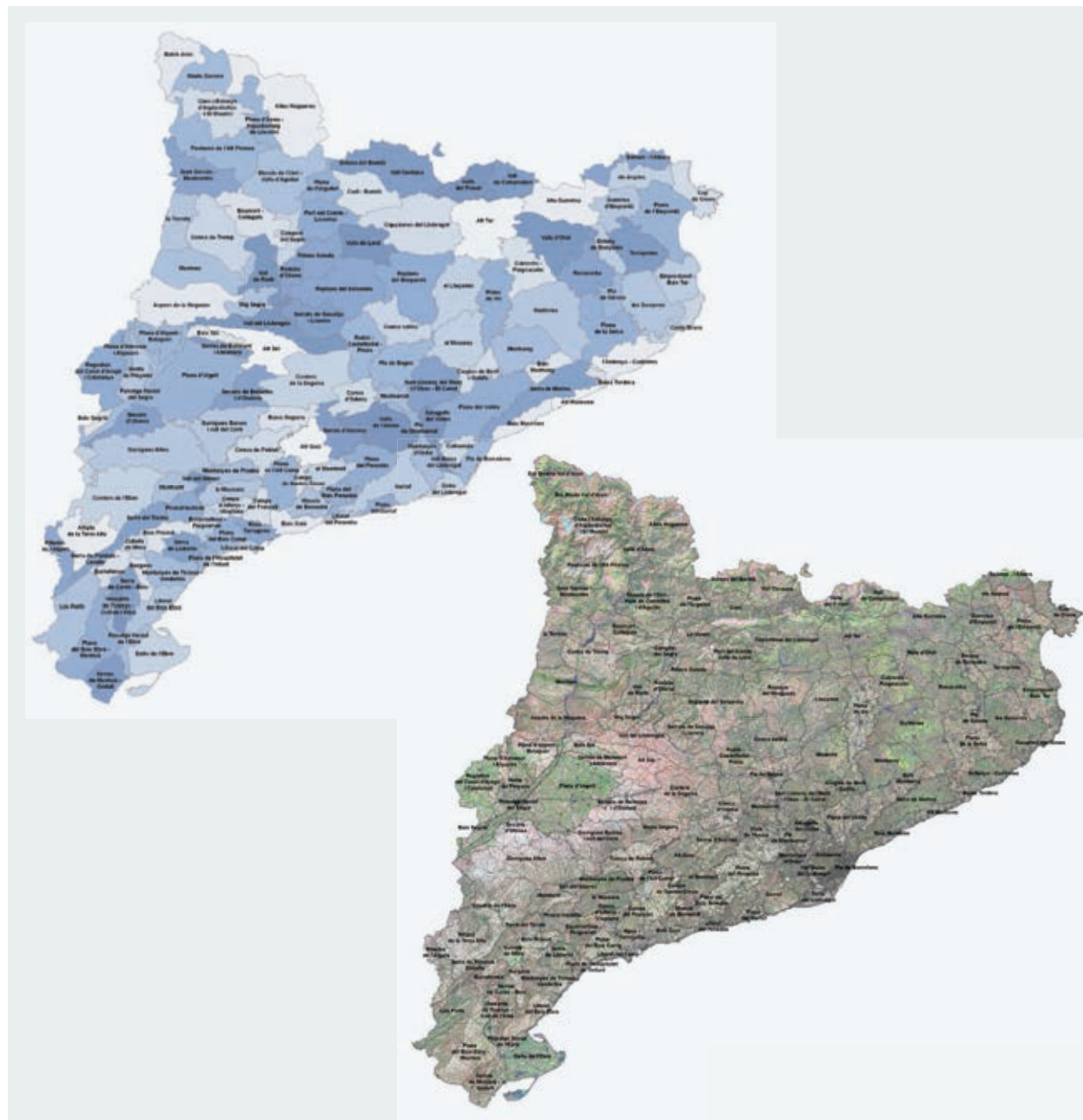
Els catàlegs de paisatge han aparegut en aquests moments de canvi de paradigma en relació amb la nova forma d'entendre l'acció política i les noves formes de govern del territori que exigeix la societat. D'aquí prové l'interès que ha suscitat aquesta lectura del territori en clau paisatgística, com també aquesta divisió en 134 unitats de paisatge, que no són vistes com entitats politicoadministratives, sinó com espais de vida, llocs de trobada, contenidors de memòries col·lectives o, fins i tot, àmbits idonis per repensar el govern del paisatge. Cadascun d'aquests 134 paisatges ve acompanyat d'una completa fitxa que pot descarregar-se del web www.catpaisatge.net i en què es presenten les seves principals característiques, la seva evolució històrica, les seves dinàmiques, l'expressió artística a la qual han donat lloc, així com els seus riscos i les seves amenaces. Només països com Regne Unit i França o regions europees com Valònia (Bèlgica) o la Toscana (Itàlia) disposen d'un mapa de paisatges semblant, és a dir, que cobreixi tot el territori i en què cada paisatge disposi d'una detallada descripció, un diagnòstic i propostes concretes d'actuació. En aquest sentit, Catalunya, partint d'on partia, ha fet en l'última dècada un pas de gegant endavant.

3.8. Representació cartogràfica de les unitats de paisatge

Tal com s'ha mencionat anteriorment, l'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha permès obtenir, per primera vegada, la cartografia de les unitats de paisatge de Catalunya (Mapa de paisatges de Catalunya). Catalunya disposava de mapes geològics, d'usos i de cobertes del sòl, o de mapes de vegetació, entre molts d'altres, però encara no existia una cartografia de paisatges, entenent el paisatge tal com ho fa el Conveni europeu del paisatge. El mapa de les unitats de paisatge de Catalunya presenta un repte especialment complex: la representació cartogràfica dels límits. En aquest sentit, durant l'elaboració del mapa ha calgut enfrontar-se a diversos tipus de límits ben diferents: una carena que divideix dues valls, per exemple, és un tipus de límit *dibuixat* pel mateix territori i, per tant, d'entrada, fàcil de representar. Un límit que ja és més difícil de plasmar sobre un mapa és el que s'estableix, per exemple, entre un paisatge eminentment forestal i un altre d'agroforestal, on la diferenciació és més difusa. Una altra dificultat es troba a l'hora de traçar un límit entre dos paisatges visiblement molt diferents (cultius de secà i de regadiu) però que es troben enmig d'una dinàmica de transformació molt ràpida (per exemple, una evolució del secà cap al regadiu). Finalment, el sentiment de pertinença a un paisatge o a un altre de veí, expressat per la població, en seria un altre exemple, per la dificultat que hi ha molt sovint de decidir on comença i on acaba un paisatge que és reconegut per una col·lectivitat. Aquesta complexitat en la delimitació dels paisatges en dificulta alhora la repre-

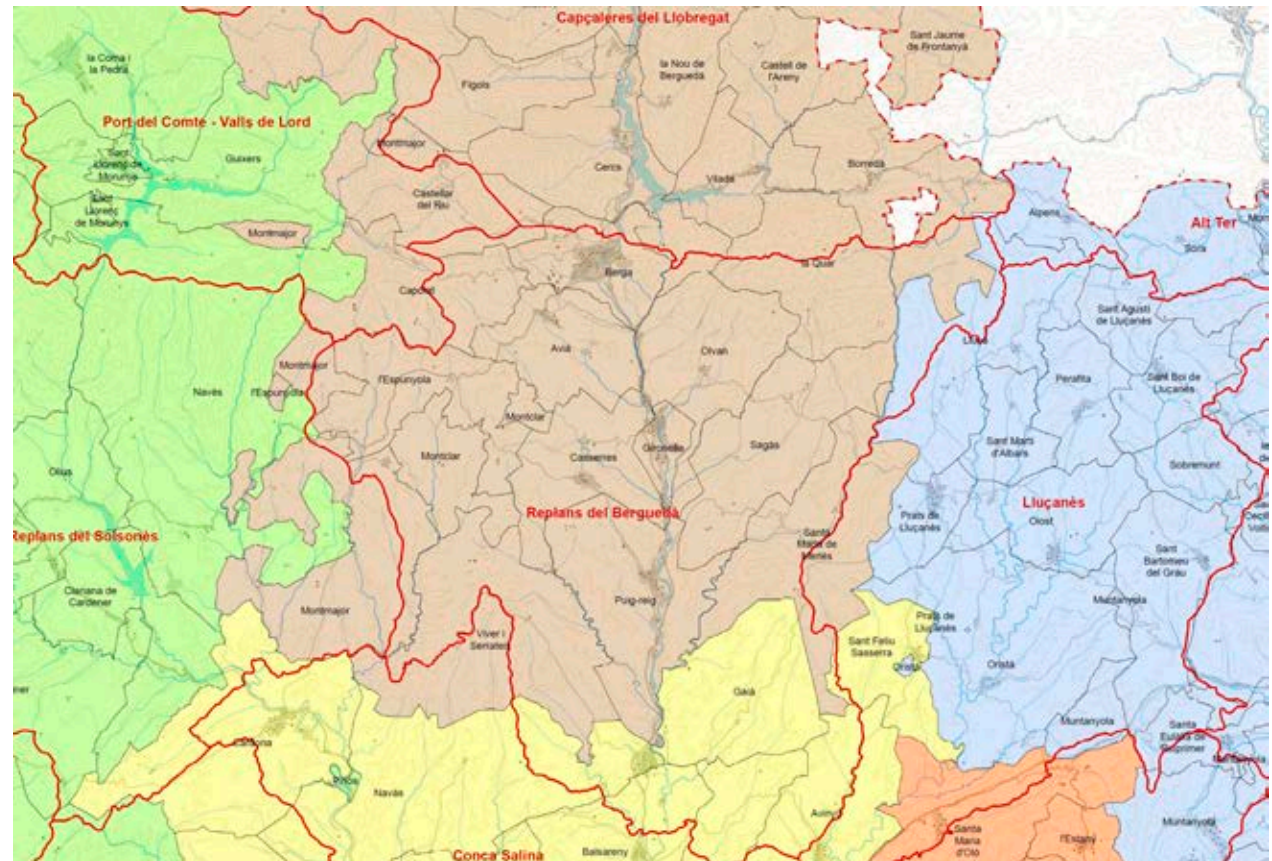
Mapes 5 i 6. Plasmar sobre un mapa la diversitat i la riquesa paisatgística de Catalunya no és una tasca fàcil. Per aquest motiu, l'Observatori del Paisatge continua treballant en diverses versions del mapa de paisatges de Catalunya, ja que la versió actual (mapa inferior) encara simplifica massa el contingut d'un mapa que vol representar la gran diversitat d'estructures i valors paisatgístics que té el país.

sentació cartogràfica: com es pot expressar gràficament un límit que és difús? Val a dir que la dificultat a l'hora de definir alguns límits resulta especialment problemàtica, ja que l'administració necessita limitacions clares i precises.

Malgrat que aquesta cartografia té com a objectiu il·lustrar l'enorme diversitat de paisatges, visualment els resultats s'apropen més a un típic mapa de divisió territorial politicoadministrativa que no pas al mapa de paisatges desitjat. Una opció assajada per l'Observatori ha estat la de posar com a base una cartografia temàtica (una imatge per satèl·lit, per exemple), que, sense cap mena de dubte, aporta una nova dimensió. Aquesta és una línia que cal seguir explorant.

D'altra banda, un dels mapes que s'han demostrat més útils ha estat el que encreua les unitats de paisatge i els límits administratius, pel fet que permet al lector o al planificador situar-se en el seu context comarcal o municipal. Aquest és l'únic mapa del catàleg que inclou els límits administratius locals.

Mapa 7. Detall del mapa d'unitats de paisatge i divisió administrativa del Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals.

4. Caracterització i avaluació del paisatge

Després d'identificar les àrees del territori que tenen un caràcter semblant (unitats de paisatge), la següent fase consisteix a descriure els valors i les dinàmiques que formen cadascun d'aquests paisatges i posteriorment avaluar-los.

De tots els processos de caracterització del paisatge, el més significatiu és el d'identificació dels valors (vegeu l'apartat 4.1), atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix (valors naturals, valors estètics, valors productius, valors històrics, valors d'ús social i valors simbòlics). En aquest procés d'identificació de valors, l'exploració del llegat artístic (vegeu l'apartat 4.2) de cada indret hi té un paper molt important, sobretot per fer aflorar valors de caire més cultural i perceptiu.

La caracterització també analitza el paisatge actual, les seves dinàmiques i la possible evolució futura (vegeu l'apartat 4.3). També s'assenyalen els principals recorreguts i punts d'observació des dels quals es percep el paisatge (vegeu l'apartat 4.4).

Durant el procés de caracterització també s'identifiquen els paisatges d'atenció especial (vegeu l'apartat 4.6), aquells sectors del territori amb trets molt singulars o bé aquells que són objecte de grans transformacions amb repercussions paisatgístiques importants.

La caracterització és cabdal per emprendre la fase d'avaluació del paisatge (vegeu l'apartat 4.5), estudiant les seves debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats per protegir, gestionar i ordenar el paisatge.

En els següents apartats s'analitzen els punts clau necessaris per caracteritzar i avaluar els paisatges en el marc dels catàlegs. A cada apartat, s'ha posat èmfasi en els aspectes metodològics més destacables, en la incidència de la participació i en el repte que suposa la representació cartogràfica.

4.1. Valors en el paisatge

De tots els processos de caracterització del paisatge, el més significatiu és el d'identificació, descripció i cartografia dels valors. Els catàlegs de paisatge parteixen de l'existència de diversos valors o tipus de valors del paisatge atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix. Es tracten els valors del paisatge des de totes les seves dimensions a través d'una àmplia classificació escollida atenent a la riquesa i diversitat dels paisatges de Catalunya.

La importància de la identificació dels valors del paisatge rau tant en el coneixement d'aquests valors com, sobretot, en el fet que els valors identificats es van tenir molt en compte en el moment de definir i concretar la proposta d'objectius de qualitat paisatgística, de criteris i d'accions.

La participació de la població en aquesta fase ha estat imprescindible per poder copsar aquells valors que depenen de la percepció sensorial o emotiva, impossibles d'identificar només a través de l'anàlisi de la cartografia de referència existent, del coneixement especialitzat o del treball de camp. Tanmateix, la percepció del paisatge és tan diversa i depèn de tants factors que es fa difícil cenyir-se a una interpretació dels punts de vista de la ciutadania i els agents del paisatge en termes estrictament quantitius. És per això que el procés participatiu dels catàlegs (vegeu l'apartat 2.1.1) s'ha basat en instruments eminentment qualitius. Així, les tècniques utilitzades han permès sobretot assolir coneixement subjectiu (opinions, sentiments o creences), altament rellevant en l'anàlisi del paisatge, en què la informació, obtinguda directament de les persones que han participat en els processos participatius, és tractada per tal de fer emergir idees, reflexions, valors o dimensions del fenomen que altrament quedarien exclosos.

Aquesta identificació de valors ha convertit els catàlegs de paisatge en un instrument d'interès per a àmbits i

administracions diversos, ja sigui per dissenyar estratègies turístiques (cal recordar que el paisatge és un actiu de primer ordre) o bé per integrar-los en iniciatives d'educació en el paisatge, entre moltes altres funcions ja esmentades. Tanmateix, els valors dels paisatges, més degradats o menys, no han de ser només conservats en el sentit més estàtic del terme, sinó que han de ser reinterpretats i adaptables, si escau, a nous usos, a noves formes. L'única manera de conservar determinats paisatges és reinventant-los, adaptant-los als nous contextos sense perdre la seva identitat o la seva raó de ser. I no estem parlant –o no només– de simples usos turístics o recreatius.

Els valors que s'analitzen són de diferents tipus. Al final d'aquest apartat es mostren alguns exemples:

- **Naturals:** Fan referència als factors o elements que determinen la qualitat del medi natural, com espais amb especial interès natural i ecològic (per la seva singularitat, representativitat, etc.), i també els paisatges reconeguts legalment per criteris estrictament naturals. Aquest valor revela sovint una especial saviesa de les comunitats per aprofitar la base natural preexistent a través de sistemes d'utilització del sòl ben adaptats a les condicions naturals. Confereix al paisatge la capacitat de transmetre informació sobre la història del seu ús, sobre les activitats i les motivacions de les comunitats humanes que l'han transformat al llarg del temps, i sobre el significat que li han anat atribuint.
- **Estètics:** Es relacionen amb la capacitat que té un paisatge per emocionar o transmetre un determinat sentiment de bellesa, en funció del significat i l'apreciació cultural que ha adquirit al llarg de la història. Recolzat sobre una realitat física tangible, el paisatge es torna el suport d'una realitat estètica fundada en la capacitat d'expressió d'aquest mateix paisatge, no només a través de la seva mera contemplació, sinó també gràcies a la mediació d'altres arts com la pintura, la literatura, la música, la fotografia, etc. El resultat

són els paisatges que, per la seva composició, per la seva diversitat d'estructures, textures o colors, o per la seva harmonia de conjunt, es perceben com a visualment atractius i agradables.

El valor estètic del paisatge acostuma a tenir una profunda base cultural associada a determinats patrons o models. En aquest sentit, el mar i la muntanya són exemples de paisatges la valoració dels quals ha variat diametralment al llarg de la història de les civilitzacions.

Alguns exemples generals de valors estètics són les interfícies paisatgístiques on es produeixen combinacions harmòniques, àrees clarament recognoscibles respecte al seu entorn (mosaics agroforestals), fons escènics (línies de muntanyes, horitzons), conjunts monumentals o altres singularitats estètiques (alineacions arbòries en marges de carreteres i camins, accessos ordenats als nuclis). L'apreciació de valors estètics al paisatge contribueix a incrementar la nostra consciència –tant individual com col·lectiva– i el respecte cap a aquest paisatge, i a condicionar l'ús que se'n fa o se'n farà, premissa bàsica per a la seva idònia conservació.

La dimensió estètica dels paisatges s'ha definit en tres categories:

- **Elements configuratius.** Aquells que tenen un paper important en la composició visual de l'entorn. S'han classificat diversos elements configuratius, com els elements climàtics, hidrològics, morfològics, agrícoles, forestals i històrics i culturals.

- **Patrons.** Entesos com la combinació d'elements en estructures complexes identificables i que es repeteixen al llarg del territori. S'han identificat diversos tipus de patrons, com els agrícoles i forestals, els fluvials, els d'estructura de valls, amb contrast, i els d'assentaments urbans, entre d'altres.

- **Singularitats.** Enteses com aquelles peculiaritats paisatgístiques úniques i que no es repeteixen en tot

l'àmbit. Per exemple, els fons escènics emblemàtics, definits prèviament com a elements configuratius són en si mateixos una singularitat paisatgística indistriable dels paisatges de panoràmiques obertes, on el teló de fons que els emmarca manté un perfil clarament identificable i singular per a la població que resideix al lloc. A banda dels fons escènics emblemàtics, s'han identificat altres singularitats, com la imatge visual de les planes, l'estructura geomorfològica, els espais agrícoles singulars, els espais agroforestals singulars o els nuclis singulars.

- **Històrics:** Resideixen en la capacitat narrativa d'un paisatge, és a dir, en la seva possibilitat de transmetre informació sobre les activitats desenvolupades per la població que el transforma. Corresponen a les petjades més rellevants que l'ésser humà ha deixat en el paisatge al llarg de la història, en algunes ocasions d'origen secular, com tipologies constructives (molins, barraques de pedra seca, torres, ponts, castells, muralles, esglésies), tipologies d'assentament, centres històrics dels nuclis urbans i altres conjunts arquitectònics (colònies industrials), estructures parcel·làries i els seus límits (ordenació de les parcel·les, marges, murs), cultius històrics (vinyes, regadius, horta, etc.); explotacions històriques (paisatge del suro, de les oliveres, etc.), sistemes de contenció del sòl (terrasses, bancals), sistemes de reg (sistemes tradicionals, fonts, ponts de pedra, pous), carrerades i xarxa de camins públics, etc. Igualment engloben els escenaris de fets històrics amb rellevància social, econòmica o política (camps de batalla, llocs commemoratius i memorials), i poden estar associats a una activitat o a la vida o l'obra d'un personatge singular o d'una comunitat, amb importància per al desenvolupament històric de la localitat o la nació. La identificació de valors històrics no es concep com un mer inventari d'elements d'interès històric presents en un determinat territori mancats d'una lectura paisatgística. S'identifiquen els elements del paisatge amb valor històric, però també els espais o conjunts d'ele-

ments que es considera que tenen un valor paisatgístic des d'una perspectiva històrica.

Aquest valor històric s'entén sempre des d'una perspectiva dinàmica que asseguri en tot moment el seu significat per a la població que el viu en l'actualitat, així com per a la que ha de gaudir-ne en el futur.

- **D'ús social:** Es relacionen amb la utilització que fa un individu o un determinat col·lectiu d'un paisatge. El fet que la comunitat el percebi com un bé social pot ser per motius de plaer, oci, repòs, observació, pràctica de l'esport o activitats terapèutiques, així com per l'essencial importància científica dels coneixements que es deriven del seu estudi, per ser llocs que van tenir especial rellevància en els avenços de la ciència, pel seu valor educatiu arran de la claredat amb la qual es perceben determinats elements o tècniques que van determinar la seva estructura o configuració (paisatges industrials, agrícoles, de l'aigua), etc.
- **Simbòlics:** Resideixen en paisatges amb una forta càrrega simbòlica per a la població que hi viu i amb els quals estableix relacions de pertinença o expressions d'identificació. Sovint s'expliquen per la presència d'elements naturals (rius, zones humides, muntanyes, horitzons, fons escènics...), de llocs geoestratègics (passos de muntanya, guals de rius, ports i badies, fars), o d'elements culturals (bancals, zones amb construccions de pedra seca, mosaics agroforestals, zones amb alineacions arbrades, castells i altres construccions defensives, etc.); també d'aquells elements del paisatge que tenen atribucions mitològiques vinculades a l'explicació d'històries fantàstiques o llegendes, o associades a ritus i costums. També resideixen en paisatges amb una important representació artística històrica i contemporània a través de la pintura, la literatura, les cançons, els gravats o litografies, les postals... que responen a una determinada concepció social i que influeixen enormement en l'imaginari col·lectiu. Els valors simbòlics solen reunir-los també paisatges amb determinades

càrregues espirituals i religioses (calvaris, santuaris, indrets i recorreguts per on transcorren processons o pelegrinatges, espais on se celebren aplecs de caràcter religiós).

Dins el valor simbòlic, cada vegada adquireix més rellevància el valor identitari que pot representar un paisatge, com a sistema significant per a una determinada població, és a dir, el paisatge com a element d'identificació col·lectiva, com a símbol sobre el qual una comunitat es reconeix i s'identifica i davant del qual mostra una certa emotivitat.

En definitiva, els valors simbòlics s'associen a paisatges que es relacionen amb tradicions vives, esdeveniments, commemoracions, idees, pràctiques o creences, així com aquells que generen un sentiment de pertinença mitjançant el qual un determinat col·lectiu se sent identificat amb el paisatge.

- **Productius:** Estan relacionats amb la capacitat d'un paisatge per proporcionar beneficis econòmics, convertint els seus elements en recursos, sempre sota els paràmetres de la sostenibilitat. L'activitat turística pot estar associada a aquests valors, però en cap moment aquesta ha de convertir-se en l'únic recurs econòmic del paisatge. Els paisatges s'han d'entendre com unitats multifuncionals dinàmiques que puguin canviar de funció al llarg del temps, però que en tot moment assegurin la seva productivitat. Aquesta pot ser de diversa índole: des de l'ecològica, contribuint a la qualitat de vida, referida als sistemes agropecuaris –hortes, camps de cultiu, vinyes–, silvícoles –boscós, suredes, deveses– o a la ramaderia tradicional –carerades, pastures–, fins a processos industrials i extractius –minería, salines, etc–, associats a xarxes de transport i comunicació –calçades, línies fèrries, canals–, a centres econòmics –fires ramaderes, centres rurals o urbans–, etc. Una gestió encertada d'aquests valors potenciarà la seva multifuncionalitat, i assegurarà la renovació de recursos i que se'n generin de nous al llarg del temps.

Valor identificat que ha esdevingut la base per a la definició d'un objectiu de qualitat paisatgística i per a l'establiment de criteris per assolir-lo (Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals)

Imatge 17. Fons escènic del Cabrerès - Puigsacalm vist des del mirador de Sant Cugat de Gavadons.

4.1.1. Algunes característiques de la identificació dels valors

Algunes característiques de la metodologia d'anàlisi dels valors són les següents:

- Els catàlegs de paisatge defensen el manteniment dels diversos tipus de valors esmentats, i ho fan a una escala que és l'òptima per als instruments de planejament territorial i urbanístic, sense la pretensió de fer un recull exhaustiu i a una escala molt detallada, més propi d'altres instruments, com les cartes del paisatge.
- Com ja s'ha esmentat, les diferències de percepció existents respecte al paisatge dificulten la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge. Cal tenir present que no tots els paisatges tenen el mateix significat per a tothom i, d'altra banda, que a cada paisatge se li poden atribuir diferents valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep. Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències perceptives respecte al paisatge que dificulten d'entrada la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom.
- Pel mateix motiu expressat abans, els catàlegs eviten la jerarquització de nivells de qualitat del paisatge, tasca molt complicada, per no dir impossible, ja que la majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població subjectives i incommensurables.
- Alguns valors es poden classificar com a perceptius. Corresponen a la percepció sensorial (olors, sons, etc.) –no només visual– i emocional que un subjecte té d'un paisatge determinat (paisatge segur, terrorífic, tranquil, sorollós, salvatge, remot, etc.). Aquests valors són fàcils de descriure però molt difícils d'identificar, per la gran subjectivitat que comporten. Aquests valors s'han copsat en funció de la idiosincràsia de cada paisatge i de la sensibilitat i la capacitat

Àrees d'interès paisatgístic:

- Espais definits al Pla director del sistema costaner
- Espais d'interès segons els plans especials per a la protecció del medi natural i del paisatge

Àrees reconegudes a la normativa sobre espais naturals:

- Espais naturals de protecció especial (parc nacional, paratge natural d'interès nacional, reserva natural i parc natural)
- Espai d'interès natural (PEIN)
- Pla especial (normativa de protecció d'espais)
- Pla especial (normativa urbanística)
- Refugi de caça
- Zona de caça controlada
- Paisatge pintoresc a escala local, establert per la Llei 9/93, de patrimoni cultural de Catalunya

Espais reconeguts estrictament pel seu interès geològic:

- Inventari dels espais d'interès geològic de Catalunya

Espais reconeguts estrictament pel seu interès cultural:

- Bé Cultural d'Interès Local (BCIL)
- Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN)

Espais naturals reconeguts a escala europea:

- Xarxa Natura 2000 (Zona d'especial protecció per a les aus i Zona d'especial conservació)

Espais reconeguts internacionalment:

- Reserva de la Biosfera
- Zona especialment protegida d'importància per al Mediterrani
- Àrees designades Patrimoni de la Humanitat

Figura 15. Alguns paisatges reconeguts legalment.

d'observació i empatia amb el lloc per part de l'equip de treball.

- La identificació dels valors comença amb la consideració dels "paisatges reconeguts", és a dir, la identificació i cartografia d'aquells espais la vàlua dels quals es reconeix normativament a escala internacional, estatal, catalana o local (vegeu figura 15).

4.1.2. Fonts d'informació dels valors

Alguns mètodes per arribar a conèixer els valors són:

- **Fonts documentals.** Són especialment interessants per identificar els valors tangibles (naturals i històrics), així com també alguns d'intangibles (sobretot simbòlics i identitaris). Alguns exemples d'aquestes fonts són les diagnosis territorials, memòries de POUM, plans directors territorials i urbanístics, plans estratègics locals i comarcals, catàlegs sectorials (PEIN, BCIN...), cartes del paisatge, llibres especialitzats, treballs de recerca acadèmics, fotografia documental, o la premsa.
- **Fonts orals.** Per identificar els valors de caire més cultural i perceptiu (com els estètics, els d'ús social o els simbòlics) i, per tant, de valoració més subjectiva, és molt important conèixer l'opinió de la gent que viu en un territori. Aquests ciutadans, així com els agents econòmics i socials, a través dels mecanismes de consulta i participació explicats a l'apartat 2.1.1 (entrevistes a agents del paisatge, grups de discussió, tallers amb persones a títol individual, tallers oberts, estudi d'opinió, enquesta telefònica, consulta per mitjà del web...), han contribuït a identificar quins són els paisatges que reuneixen aquests valors. A l'apartat 4.1.4, relatiu a la participació, s'aprofundeix més en aquests detalls.
- **Coneixedors del territori.** Contactes informals amb agents locals i gent que viu al territori, bons

coneixedors de les tendències recents del paisatge, que permetin compartir els coneixements sobre un determinat indret. Aquest exercici complementa el procés de participació i és imprescindible, ja que permet l'aprofundiment en aspectes del paisatge que d'altra manera implicarien una major inversió en temps i recursos.

- **Herència artística i literària del lloc** (pintura, fotografia, gravats, postals, literatura, guies de viatges, música, pòsters turístics...). Aquest mètode, que es basa en l'exploració i l'estudi de la producció artística, les guies de viatge i les il·lustracions, parteix de la idea que les representacions del paisatge permeten conèixer les relacions entre la societat, o una part d'aquesta, i el paisatge en un moment històric determinat. Aquesta font d'informació s'explica amb més detall en l'apartat 4.2.

4.1.3. Cartografia dels valors

Al llarg del procés d'elaboració dels catàlegs, en els quals la participació ciutadana ha tingut un paper destacable (especialment a l'hora de copsar la percepció que tenen les persones i els agents sobre els aspectes intangibles d'aquests paisatges, com per exemple el sentit de lloc, la memòria del territori o les sensacions i les emocions que els desperten), s'han identificat diversos tipus de valors del paisatge (naturals, estètics, històrics, d'ús social, simbòlics i productius) atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix.

Aquests valors, molts dels quals són de tipus perceptiu, són complexos de cartografiar, sovint per una qüestió d'escala, però també per la seva càrrega subjectiva, entre altres motius (vegeu el següent exemple). Ha estat precisament en el moment de representar valors del paisatge derivats de les impressions o de les emocions que desperten en la població quan ha calgut fer un esforç més gran d'imaginació per superar els models de representació de la cartografia clàssica.

EXEMPLE DE VALORS PERCEPTIUS

Mapa de la percepció olfactiva del Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran

Els paisatges pirinencs, com tots els altres, es caracteritzen per una presència d'aromes particulars que els fan especialment evocadors de records. És possible identificar de forma orientativa alguns dels principals valors olfactius a partir de les cobertes del sòl.

Per exemple, els balegars o matollars de *Genista balansae* constitueixen un espai d'una forta presència aromàtica, sobretot a la primavera. Contrasten amb aquestes olors clarament pirinenques les que es poden considerar com aromes típicament mediterrànies, entre les quals destaquen les brolles de romaní (*Rosmarinus officinalis*) –i timonedes– amb foixarda (*Globularia alypum*) i bufalaga (*Thymelaea tinctoria*). Les olors també s'han identificat entre els boscos de coníferes perennifòlies, que s'han associat a l'olor de resina, i els boscos de caducifolis, que s'han associat a bosc humit.

Per altra banda, les olors dels ambients agrícoles i ramaders principals es relacionen amb les pràctiques majoritàries del sector primari (l'herba segada als diferents prats de dall de tot l'Alt Pirineu i Aran confereix a l'ambient una olor particular, a la vegada que aquesta activitat desprèn diferents partícules herbàcies que són fàcilment identificables per als nassos més sensibles). També hi ha altres olors com l'aroma de terra acabada de llaurar, que es localitza allà on la mecanització permet remoure la terra com a pas previ a la sembra. "L'olor de bestiar", que caldria distingir de la pudor de femta, s'ha identificat únicament amb aquells indrets on es recull el bestiar que pastura les parts altes durant els mesos d'estiu. Això s'ha fet així perquè és a les pletes on es pot veure un gran nombre d'animals i, a més, sentir l'olor de bestiar tan característica en alguns imaginaris col·lectius de l'àmbit d'estudi.

Mapa 8. Mapa de la percepció olfactiva. Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran.

La cartografia de la valoració del paisatge, tal com estan concebuts els catàlegs de paisatge, no ha consistit a elaborar un mapa resultant de la suma dels diversos valors, sinó a elaborar diversos mapes que puguin acabar sobreposant aquests valors. És a dir, la llista de mapes resultants no se suma, ni tampoc s'agrupa. Simplement, forma un element de judici més a l'hora de decidir sobre el futur d'aquest paisatge (a través de la definició dels objectius de qualitat paisatgística o l'establiment de criteris i accions). No és oportú obtenir un mapa final que valori íntegrament el paisatge, ja que aquest és un exercici que ha de fer cada ciutadà, cada agent o cada administració, ponderant cada valor segons les seves preferències. El que es pretén amb aquest sistema és donar les eines perquè aquesta anàlisi sigui possible.

La cartografia resultant de cada valor s'ha anat definint, precisant i adaptant a mesura que s'han anat desenvolupant els catàlegs, i ha derivat cap a una mateixa llegenda amb la finalitat de poder fer una lectura homogènia de tots els mapes. A efectes documentals, la cartografia consta d'un mapa DIN A0 de tot l'àmbit del catàleg per a cadascun dels valors descrits (naturals, estètics, històrics, d'ús social, simbòlics i productius) i de dos mapes DIN A3 inserits a les fitxes de cada unitat de paisatge i que utilitzen la informació generada als mapes DIN A0: un d'aquests mapes plasma tots els valors estètics de la unitat de paisatge corresponent i l'altre recull la resta de valors.

4.1.4. La contribució de la participació pública

La majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població i, per tant, són subjectius i molt difícils de quantificar. Per identificar aquests valors més perceptius i interpretatius (com els estètics, els d'ús social o els simbòlics) i, per tant, de valoració més subjectiva, és molt important conèixer l'opinió de la població que viu al territori. És per això que els catàlegs de paisatge han compatibilitzat el rigor científic amb la

participació de la població i dels principals agents (vegeu el capítol 2). Aquesta participació ha estat bàsica per identificar molts dels valors del paisatge que són imperceptibles si s'analitzen exclusivament les dades científiques.

Els valors estètics identificats pels participants són tant positius (ametllers florits de la unitat de l'Altiplà de la Terra Alta, el paisatge de les closes de la Plana de l'Empordà, les banquetes arbrades de Lleida, les construccions de pedra en sec del Garraf, els tossals que estructuren la plana lleidatana, les terres vermelles de sota el Cadí, l'encant del Bosc de Tosca a les Valls d'Olot, l'harmonia de la Cubeta de Móra) com negatius (espais desordenats, artificials, colpadors, degradats, lletjos). La valoració estètica del paisatge sovint va associada als colors (bedolls de color groc a la tardor al pla de Boavi, el color del mar al Cap de Creus, la riquesa cromàtica del Montseny, la diversitat de colors dels mercats de Barcelona), les olors (l'olor de primavera de les Pastures de l'Alt Pirineu, l'olor dels arbres fruiters a l'Horta de Pinyana), els sons (el silenci i la pau dels Pirineus, la tranquil·litat del Montsec, el cant dels ocells al Paisatge fluvial del Segre) o els fenòmens meteorològics (les postes de sol i la tramuntana a la Plana de l'Empordà, la boira de Lleida, la neu als Pirineus).

Els valors simbòlics (entre els quals s'inclouen els identitaris), que en ocasions emergeixen amb dificultat, van aparèixer en els processos de participació, sovint quan se cercava un nom per a la unitat de paisatge, o per a llocs concrets. La toponímia i el nom que la població adjudica a alguns paisatges contenen una elevada càrrega de valors simbòlics i identitaris. Alguns exemples de valors simbòlics detectats en els processos participatius dels catàlegs són la silueta dels Ports, el cap de Creus, la serra del Cadí, la vall d'en Bas i per descomptat, Montserrat.

Un altre valor simbòlic destacable és l'àmbit d'incidència de la batalla de l'Ebre. La seva valoració i significació per part de la població va afavorir que es tractés amb

més detall a través de la figura de paisatge d'atenció especial en el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre (vegeu capítol 4.6). La participació també va servir per identificar elements del paisatge que tenen atribucions mitològiques lligades a històries fantàstiques o a llegendes, com els minairons en el Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran. Els minairons són personatges fantàstics que habiten en un canut d'agulles i creen tarteres en acumular en un punt totes les pedres d'una zona. Segons la llegenda, moltes de les tarteres dels Pirineus han estat obra d'aquests follets.

Els valors perceptius estan relacionats amb la percepció sensorial i emocional que es té d'un paisatge determinat. En els processos participatius es va definir l'Alta Garrotxa com una terra aspra, feréstega, inhòspita, mentre que la Plana de l'Empordà es va descriure com un paisatge tranquil, equilibrat, acollidor, familiar, amable, pacífic. El llenguatge referit a cadascun d'aquests dos paisatges i, per tant, la percepció que se'n té, són pràcticament oposats.

EXEMPLES DE VALORS NATURALS⁷

Boscors protectors d'allaus i boscors minimitzadors de riuades (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

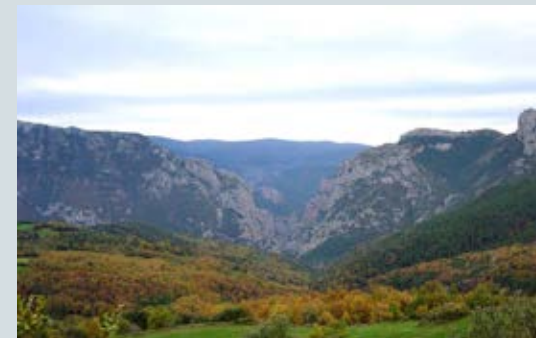
Les grans masses forestals, el verd dels Pirineus, destaquen des d'un punt de vista paisatgístic quan les allaus i les grans avingudes d'aigua s'hi obren pas en forma de cicatrius lineals. Per això cal esmentar com a valors naturals els boscors protectors d'allaus i els boscors minimitzadors de riuades, que lògicament es localitzen en enclavaments clau de les zones de capçalera de les principals conques fluvials de l'àmbit d'estudi. Tot i que no formen continuïtats homogènies, sí que dibuixen un àmbit prou ampli que cal tenir en compte de forma preferent, atès el risc que suposaria qualsevol alteració en aquests indrets.

Imatge 18. Els boscors protectors d'allaus tenen un paper clau en les capçaleres dels rius i generen un paisatge trencat molt visible, com aquesta obaga sobre el pla de Boavi solcada per les canals d'allaus de Rovinets.

Boscors singulars (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

Hi ha una sèrie de boscors que, tenen una gran singularitat. Són destacables la mata de València d'Àneu, avetosa única en el conjunt d'avetoses a Catalunya per l'extensió i les qualitats paisatgístiques; el bosc de Baricauba, també una gran extensió d'avets amb una densitat important; i també el bosc de Virós, amb menys avets que els anteriors però amb molt pi roig i un petit rodal de faig únic al Pallars Sobirà; els boscors de Sant Joan de l'Erm, els boscors de la vall del riu de Santa Magdalena; els boscors de l'obaga del massís de l'Orri i dels seus barrancs de llevant (el bosc Reial i els dels Tres Comuns a Roní, l'obaga de Montalto, les obagues de Llagunes i Rubió i el bosc de la Mata d'Ars); l'obaga del Cadí; l'avetosa de Riu; les obagues del Port del Comte; la serra de Boumort; l'obaga del Montsec; l'obaga de la vall de la Molina, des de la collada de Toses; el bosc d'Aubàs; la fageda d'Era Artiga i la de Toran; la Selva de Lladorre; les obagues de Bonabé; els boscors de la capçalera de la vall de Barravés (bosc Negre); el bosc de la Contesa i bosc d'Era Èrla; i el bosc del Forat del Gel i obaga de Llebre.

Imatge 19. El paisatge de Boumort - Collegats conté un dels boscors singulars de l'Alt Pirineu i Aran.

Terrasses i planes fluvials (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

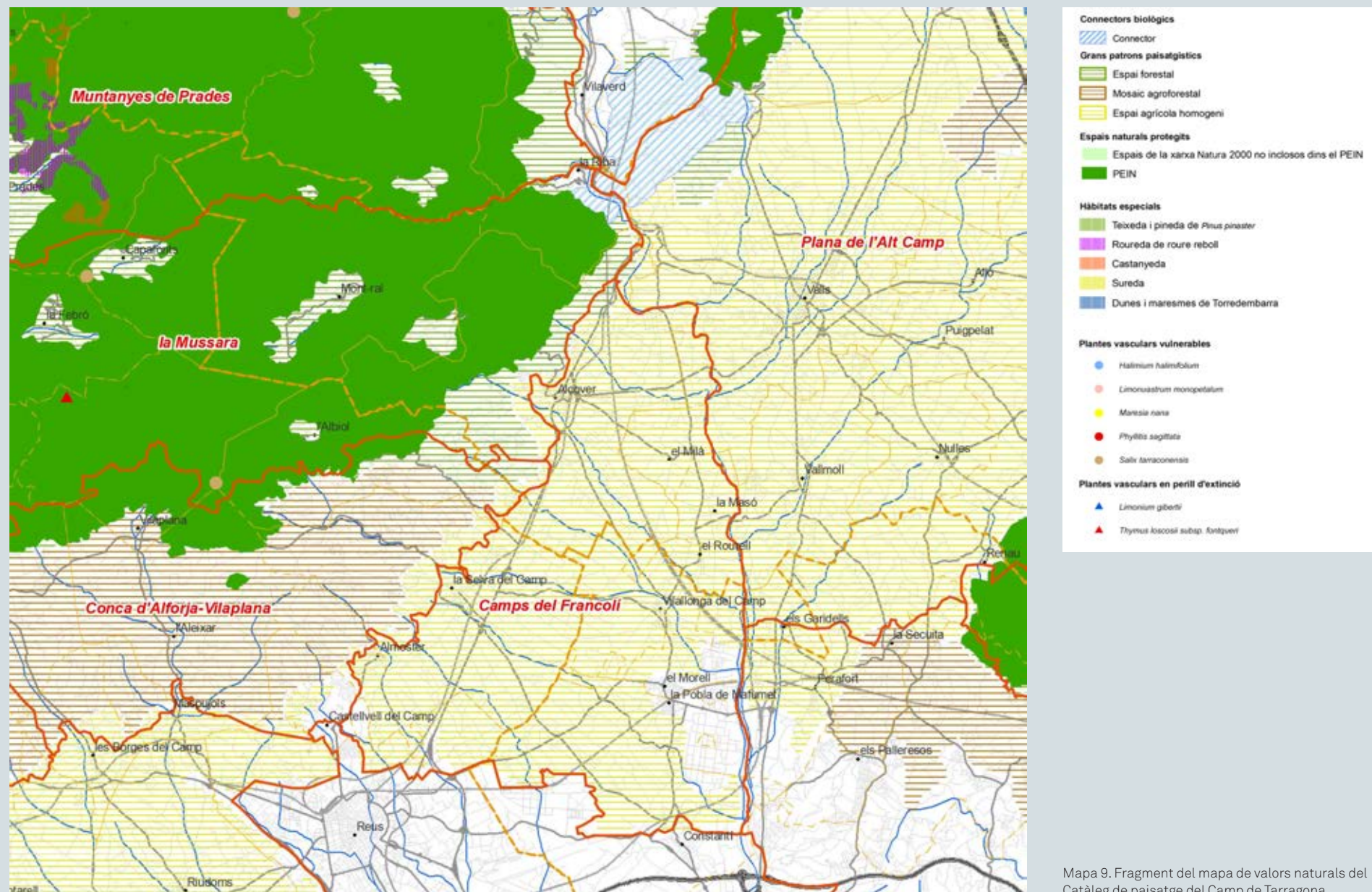
La presència del riu Ebre i les seves terrasses i planes fluvials ha generat paisatges amb elevats valors naturals. Els boscors de ribera, les illes del riu, els galatxos, els marges del riu i les desembocadures de rieres i barrancs generen ambients aquàtics rics en biodiversitat, tant vegetal com faunística, que posen el contrapunt a uns territoris generalment secs. Destaquen les terrasses i planes fluvials del meandre d'Ascó-Vinebre, el sector central de la Cubeta de Móra, des de Móra la Nova fins a Miravet, el sector comprès entre Xerta i Tortosa i el sector entre Tortosa i Amposta, a banda del mateix delta de l'Ebre.

Imatge 20. Boscors de ribera del riu Ebre a prop de Miravet.

7. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Mapa 9. Fragment del mapa de valors naturals del Catàleg de paisatge del Camp de Tarragona.

Cota de neu (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

Als cims i a les valls més altes, concentrades principalment a les comarques de la Val d'Aran, el Pallars Sobirà, l'Alta Ribagorça i la Cerdanya, la neu és un element fonamental que defineix el paisatge durant bona part de l'any. Es tracta d'un fenomen especialment visible sobretot durant l'època hivernal, constituït per un mantell blanc de neu que cobreix els boscos, prats, conreus i nuclis de població. Per altra banda, els cims i les serres innivats formen part dels principals fons escènics de l'Alt Pirineu i Aran, fet que contribueix al seu reconeixement per part de la població. Paisatgísticament també esdevé clau en el moment del desgel, quan es fan visibles les conseqüències erosives als cims i desnivells més pronunciats, la crescuda de cabals hídrics i la verdor de la vegetació en contrast amb el blanc hivernal.

Imatge 21. En alguns paisatges, com el de les Altes Nogueres, la neu és un element característic durant bona part de l'any.

Tramuntana (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

La tramuntana ha estat un element configuratiu del paisatge amb gran importància, especialment pel que fa a la disposició i configuració dels camps de conreu i les possibilitats de la vegetació espontània. És alhora un element que condiona tant des del punt de vista de la visibilitat com de la seva textura la percepció que tenim dels paisatges gironins, sobretot els empordanesos, i és considerat un element identitari per part de la població de les planes de l'Empordà.

Imatge 22. En llocs de molta exposició a la tramuntana, com el Cap de Creus, la vegetació s'adapta i pren formes aerodinàmiques, sovint curioses.

Perfils i fons escènics (Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona)

Els elements configuratius més destacats del paisatge són els fons escènics, és a dir, les formes de relleu amb una més alta exposició visual. En molts casos aquestes formes esdevenen horitzons persistents, la qual cosa els atorga una important funció estructuradora del paisatge i, de retruc, una destacada condició com a referents visuals. Els fons escènics principals, entre molts d'altres de secundaris, són els següents: Montserrat, la serra de Collserola, els cingles de Bertí i el Montseny.

Imatge 23. La serra de Collserola és un fons escènic clarament identificable tant des de la ciutat de Barcelona com des del Vallès o des d'altres paisatges de la Regió Metropolitana.

8. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Paravents de xiprers (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

Els paravents són, sense cap mena de dubte, un dels elements estructurals i més característics del patrimoni rural dels paisatges agrícoles litorals de les Comarques Gironines. Si bé el seu origen històric fou marcadament funcional (protegir les hortes i els camps agrícoles de la força de la tramuntana), amb el pas del temps s'han convertit en un tret singular dins del conjunt de les Comarques Gironines i una inequívoca senyal d'identitat pròpia. Els efectes de la tecnificació i la intensificació agrícoles han contribuït a fer que les barreres de xiprers siguin cada vegada més escasses, fet que ha significat la pèrdua progressiva d'un dels elements estètics, històrics i simbòlics més definidors del paisatge rural de l'Empordà. Destaquen els paravents presents en els municipis de Figueres, Vilabertran, el Far d'Empordà, Santa Llogaia d'Àlguema, Cabanes, Fortià, Peralada, Vila-sacra, Vilanova de la Muga, Castelló d'Empúries, Siurana, Riumors, Vilamacolum, Torroella de Fluvià, Sant Pere Pescador, l'Armentera, Viladamat, Albons, la Tallada d'Empordà, Belcaire d'Empordà, Torroella de Montgrí, Ullà, Ullastret, Gualta i Serra de Daró.

Imatge 24. Les fileres de xiprers són un dels elements més característics del paisatge de l'Empordà.

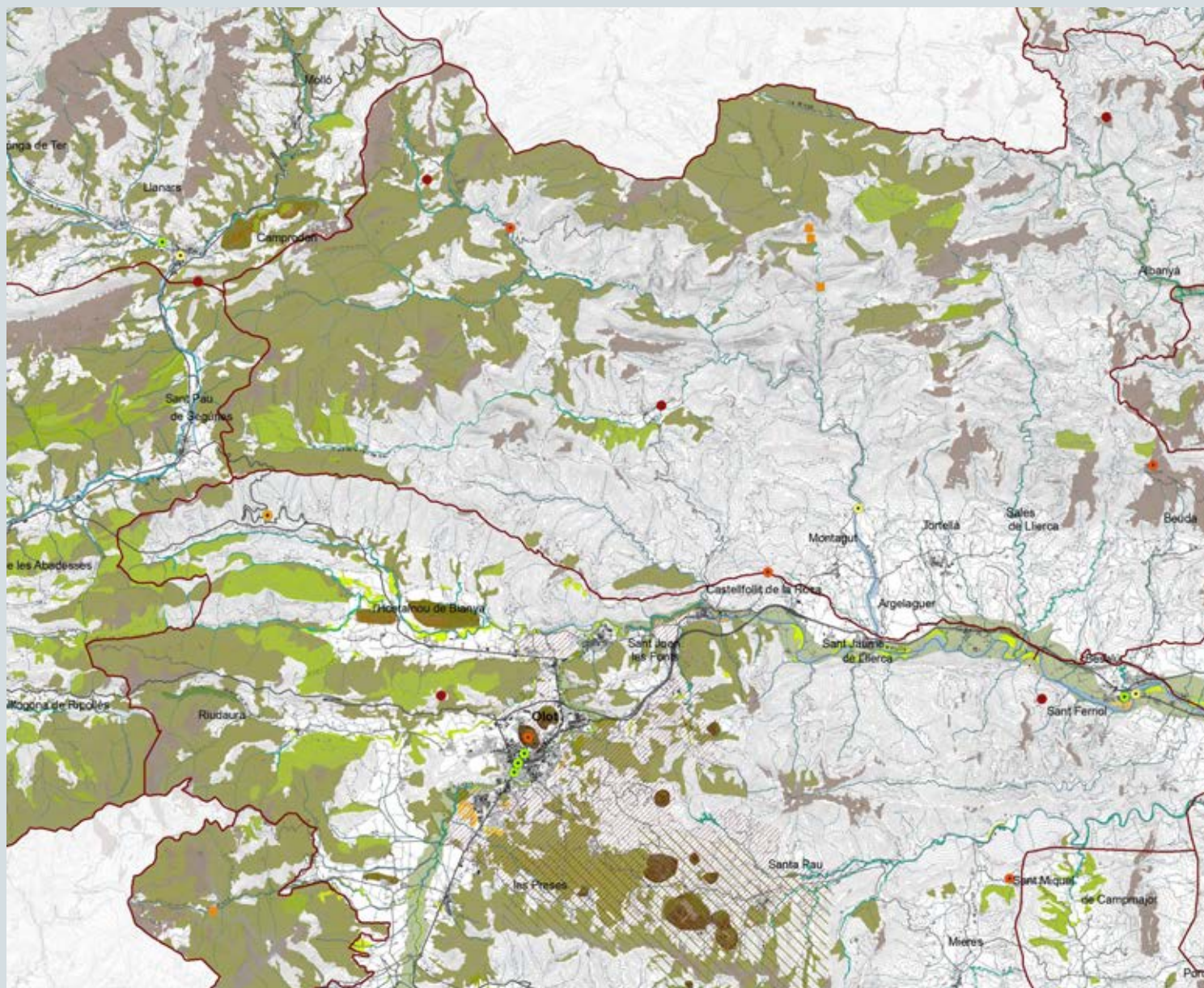
Construccions de pedra seca (Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals)

Les construccions de pedra seca configuren un paisatge estèticament ordenat i molt integrat al seu entorn, ja que són construccions elaborades amb materials propis de la zona, respectant textures i colors. Els murs, les cabanes i les tines de pedra seca constitueixen per si mateixos un exemple clar de construccions agrícoles tradicionals. Els murs associats a feixes, delimitant sobretot els conreus de vinya, o les cabanes de pastor per a usos ramaders en són dos exemples. Per altra banda, entre el Pla de Bages i Sant Llorenç del Munt i l'Obac - El Cairat, hi ha una zona molt singular on destaca la presència de més d'un centenar de tines de pedra seca repartides en diverses valls i serres, en concret a les valls del Flequer, la serra de Puig Gili, el torrent de Santa Creu de Palou, el Farell-Matarrodona, la riera de l'Àlber, les Generes, la riera de Mura-Sant Esteve i el riu Llobregat, totes a la zona de Talamanca, Mura, el Pont de Vilomara i Rocafort. Aquestes construccions són testimoni d'un passat en què la comarca va ser la principal productora de vi a Catalunya.

Imatge 25. Barraca de pedra seca al municipi de Calders.

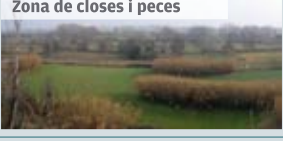

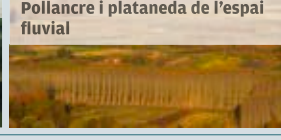

Mapa 10. Fragment del mapa de valors estètics, elements configuratius del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines.

Mosaic d'imatges dels elements que formen part del mapa de valors estètics, elements configuratius del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines

Climàtic	Cota de neu 	Tramuntana 				
	Riu principal 	Aiguamoll 	Aigua continental 			
Hidrològic	Puig i turó 	Volcà 	Espais d'Interès Geològic 	Fons escènic 	Cala 	Salt d'aigua
	Paravent 	Canal de reg 	Arrossar 	Fruiter de regadiu 	Fruiter de secà 	Conreu herbaci intensiu (cereal i ferratge)
Morfològic	Zona de closos i peces 	Horta 				
	Bosc mixt 	Bosc caducifoli 	Bosc de ribera 	Pollancre i plataneda de l'espai fluvial 		
Agrícola	Murs de pedra seca 	Castell 	Església i ermita 	Far 	Patrimoni arqueològic 	Pont emblemàtic
	Passeig arbrat 	Accés arbrat al nucli urbà 	Canvi de pissarra a teula 			
Forestal						
Històric i/o cultural						

Patró agrícola del *bocage* o closa (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

En entorns concrets d'alguns fons de valls o replans de les valls del Pirineu destaca, per la seva singularitat, una formació agrícola i estructuradora del paisatge anomenada *bocage*. Aquest terme d'origen francès s'utilitza per anomenar un paisatge associat al minifundisme, compost per petites parcel·les irregulars, que tant poden ser terres de cultiu com prats de dall, i que es troben separats entre ells per tanques vives, petits murs, talussos i arbres que sovint voregen els camins. És una formació agrícola característica dels climes humits i amb abundància d'explotacions ramaderes. Aquesta configuració del territori aporta gran diversitat biològica, així com un gran valor estètic a l'entorn, sobretot a la tardor, època de canvi cromàtic de les tanques arbrades que separen les parcel·les. Destaquen algunes zones de *bocage* amb valors especialment rellevants o singulars, on els prats de dall i els elements associats (camins, murs, fileres d'arbres, feixes, etc.) són els protagonistes. És el cas de moltes valls pirinenques, com la vall d'Assua, la vall de Boí, la vall Fosca, la vall de Cardós, la vall de la Coma de Burg, la Plana d'Àneu, les solanes del Faro a la vall d'Unarre, les valls d'Aguilar, el pla de Barruera, la Ribera de Sort, la plana entre Vilaller i Ginast en plena cubeta de Bono, el Pont de Suert, la Pobleta de Bellvé, el pla de Corts, les planes residuals d'Era Lana de Les i Bossòst i els prats que envolten bona part dels pobles situats a mig vessant de la Val d'Aran, la finca d'Alinyà, l'entorn de Tuixén o els nuclis que envolten l'engorjat de la Vansa, entre d'altres i per citar només algunes de les zones de prats de dall més destacades. En totes, el *bocage* s'estén al voltant dels nuclis de població del fons de vall, aprofitant les minses zones planeres que ofereixen les valls pirinenques.

Imatge 26. L'entorn de Barruera és un bon exemple de *bocage* en fons de vall que ha mantingut el seu caràcter.

Patró de contrast entre les cales, els penya-segats i el mar (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

Aquests indrets són estèticament interessants pel contrast que ofereixen els verds de les màquies i les bosquines, els grocs dels penya-segats i el blau del mar. Es tracta, tanmateix, d'un contrast que varia lleugerament segons l'època de l'any: a la tardor i l'hivern és un paisatge auster, amb els verds apagats de la vegetació i on les llevantades o les mestralades emblanquinen el mar amb les onades; mentre que a la primavera, amb els verds més vius de la vegetació, el contrast s'accentua. Es localitzen al Litoral del Baix Ebre i estèticament destaquen els de l'Ametlla de Mar. Hi ha molts sectors que mantenen una qualitat estètica remarcable, com el cap de Santes Creus i la cala de l'Estany Podrit, a l'Ametlla; cala Maria, a l'Ampolla, i Sòl de Riu, a Alcanar.

Imatge 27. El Litoral del Baix Ebre és un dels paisatges de les Terres de l'Ebre on el contrast entre la vegetació, els penya-segats, les cales i el mar es pot observar millor.

Patró d'assentament urbà de l'Empordanet (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

Diversos sistemes d'assentaments de les Comarques Gironines constitueixen, pel seu emplaçament en el territori, la seva dilatada història i la presència abundant d'elements patrimonials i identitaris, patrons d'assentaments urbans destacats. Són patrons formats per estructures d'assentaments urbans seqüencials remarcables i d'aspecte identificable. Destaquen els següents grups, que presenten característiques diferenciades, i que formen uns paisatges amb una gran identitat pròpia. Un d'aquests patrons està format pel conjunt de nuclis de l'Empordanet: nuclis petits d'estructura compacta, de morfologia orgànica en relació amb la topografia, habitualment situats en un turó o suau elevació del terreny i amb l'església com a edifici destacat. Aquests són: Tor, la Tallada, Jafre, Ultramort, Parlavà, Corçà, Monells, la Pera, Púbol, Vulpellac, Canapost, Ullastret, Serra de Daró, Gualta, Palau-sator, Peratallada, Fontclara, Pals, Torrent, Fontanilles, Fonteta, Llabià, Matajudaica, Casavells, Cruïlles, Sant Sadurní de l'Heura, Madremanya, Castell d'Empordà, Sant Feliu de Boada, Sant Julià de Boada, Sant Iscle d'Empordà, Ruplà i Foixà.

Imatge 28. El nucli de la Pera se situa en un turó a prop de les Gavarres.

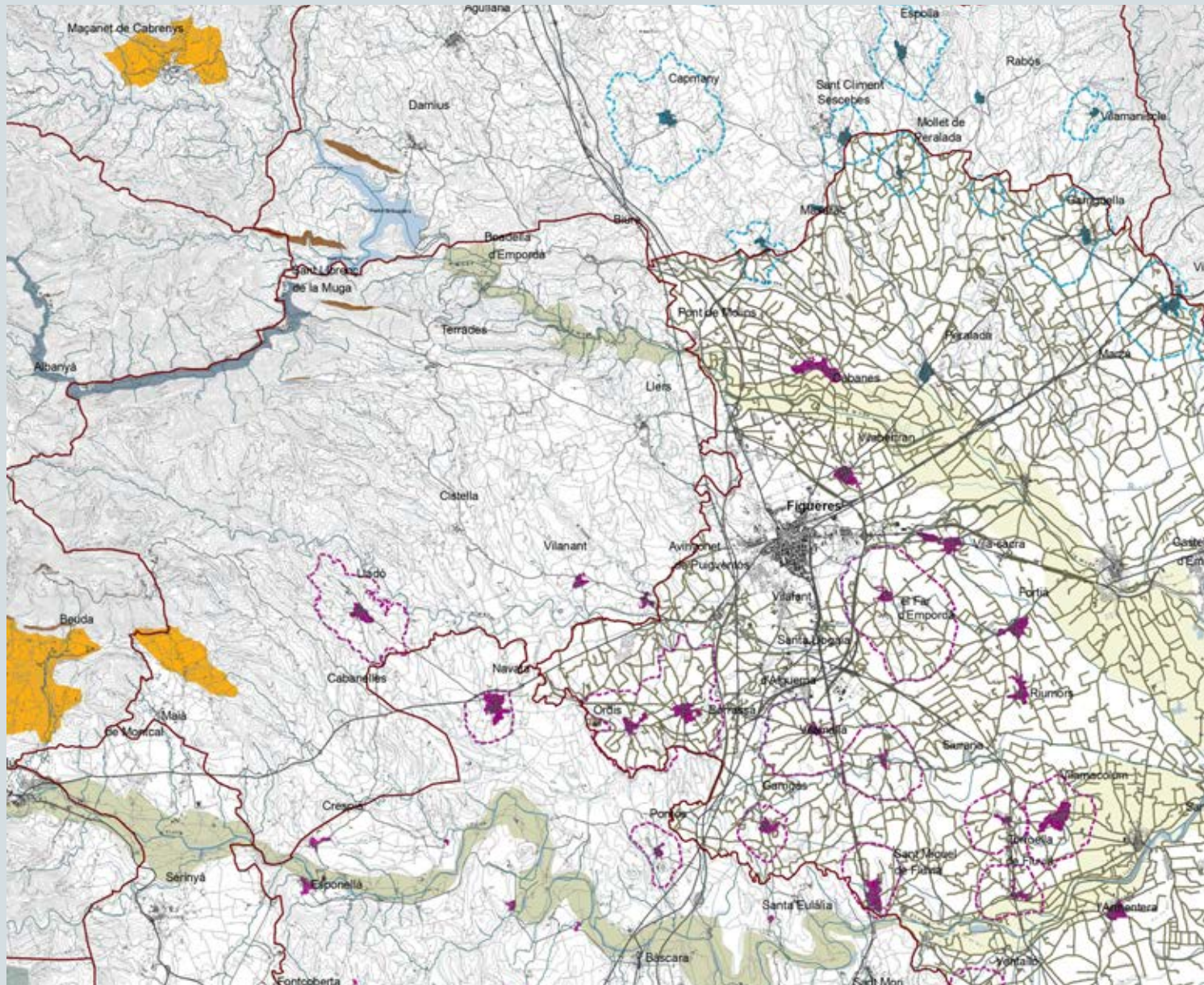
Patrons lineals d'assentaments urbans i els seus paisatges (Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida)

Es tracta d'un patró d'estructures lineals d'assentaments urbans, remarcables per llur aspecte compacte, predominantment en la cota més alta. Els assentaments s'acostumen a localitzar en una situació dominant, molt sovint al final d'una serra estreta que controla la confluència de dues valls, tot i que també es troben pobles al fons de les valls, al peu dels vessants o a dalt d'una terrassa petita. A les rodalies dels pobles, sovint els antics cultius han estat substituïts per indústries ramaderes que formen una mena de corona periurbana als afores, generalment als voltants dels accessos. Així, les immediacions de les poblacions van substituint progressivament l'ús agrícola tradicional per la ramaderia industrial. Els assentaments urbans que segueixen un patró lineal són els següents: riu Set: Cervià de les Garrigues, l'Albagés, el Cogul, Aspa i Alfés; vall Major: Juncosa, els Torms, el Soleràs i Torrebesses; torrent de la Femosa: Montblanquet, Omells de na Gaia, l'Espluga Calba, els Omellons, Vinaixa, la Floresta, les Borges Blanques, Juneda i Artesa de Lleida; riu Corb: Rauric, Llorac, Vallfogona, Guimerà, Ciutadilla, Nalec, Rocafort de Vallbona, Sant Martí de Maldà, Maldà i Belianes; riu Sió, a la unitat d'Alt Sió: la cadena de nuclis comença a Agramunt, i segueix amb Puigverd d'Agramunt, Castellnou d'Ossó, Ossó de Sió, Mont-roig, les Pallargues, Sisteró i Pelagalls, Ratera, Concabella, Hostafrancs, Ribera, Sedó i Tarroja de Segarra.

Imatge 29. El nucli de Maldà forma part del patró d'assentaments que ressegueix el riu Corb.

Mapa 11. Fragment del mapa de valors estètics, patrons del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines.

Mosaic d'imatges dels elements que formen part del mapa de valors estètics, patrons del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines

Agrícola i forestal

Terrassa de conreu i bosc

Trama viària capil·lar d'arrel històrica

Fluvial

Conca mitjana

Conca baixa

Vall

Vall interior tancada

Vall interior oberta

Vall litoral de la costa de tramuntana

Contrast

Cingle i penyal amb vegetació

Penya-segat i mar

Bosc i mar

Duna i mar

Bosc i prat de muntanya

Assentament urbà i/o el seu entorn

Els Aspres

Plana de l'Empordà

L'Empordanet

Terraprims

Muntanya pirinenca

Litoral

Espai agroforestal singular dels Terraprimis (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

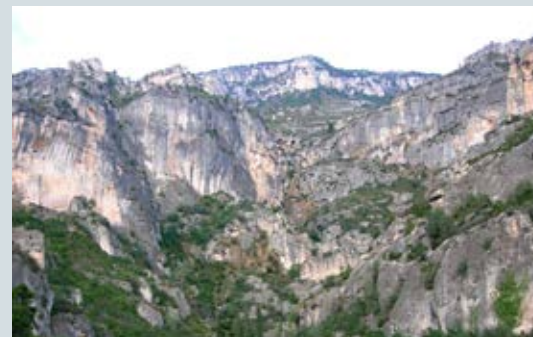
Hi ha zones on els fragments forestals i els agrícoles formen conjunts amb gran entitat i valor estètic. Són espais agrícoles i forestals entrelligats que, a part del seu valor productiu i de connector paisatgístic, presenten singularitats definides per la tipologia del cultiu, l'estructura de les parcel·les, la morfologia de la matriu territorial, la seva forma o la seva extensió. Un d'aquests espais és el mosaic dels Terraprimis, una àrea de relleu ondulat de grans dimensions compresa entre els cursos mitjans del Ter i del Fluvià on s'intercalen conreus, principalment herbacis de secà, amb petits pobles o veïnats i boscos mixtos de pi i alzina.

Imatge 30. El paisatge dels Terraprimis es caracteritzen per la combinació de fragments forestals i agrícoles i la presència de masos i petits veïnats.

Capçaleres de barrancs (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

Els barrancs són molt abundants a les serres calcàries de les Terres de l'Ebre, i formen unes singularitats força destacades i valorades estèticament. Les capçaleres de barrancs es caracteritzen per forts pendents i desnivells. Molts són sinuosos, amb una accessibilitat complicada i caracteritzats per ser estrets i amb un curs normalment més ample que el cabal que porten, que acostuma a ser nul. De les capçaleres destaquen les dels Ports, amb els barrancs de la Vall d'Uixó, la Paridora, el Regatxol, la Fou, Valldebous, la Galera, Lloret, la Conca, Xalamera, riu Canaletes, la Caramella, els Estrets; les de les Serres de Cardó-Boix, amb les dels barrancs de les Nines, de Vallpalmera, i de la Victòria; i les de les Muntanyes de Tivissa-Vandellòs, amb els barrancs del Pouet, de Franquers, d'Escaldabecs, dels Comuns i del Mas de Capcir.

Imatge 31. Capçalera del barranc de la Caramella, als Ports.

Façana litoral de l'Ardenya (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

Un dels aspectes més valorats de l'Ardenya és el conjunt que formen les muntanyes i el mar. Les imponents formes dels grans penya-segats combinades amb la vegetació i el mar donen peu a un conjunt d'innegable valor estètic. Les petites cales distribuïdes al llarg de la costa, encerclades d'imponents penya-segats i poc freqüentades pel seu difícil accés, completen i complementen la panoràmica.

Imatge 32. La façana litoral de l'Ardenya destaca sobretot per la presència de vegetació situada molt a prop del mar.

Pobles abandonats (Catàleg de paisatge del Camp de Tarragona)

Els pobles abandonats, a banda del seu interès històric, també configuren paisatges amb una estètica molt determinada relacionada amb l'encant de la solitud i la melancolia de les restes d'un passat més pròsper. El paisatge d'aquests pobles està format per cases majoritàriament enrunades, campanars sense campana, carrers empedrats, així com altres petits detalls arquitectònics o funcionals, com els antics cups, forns de pa de llenya o els rellotges de sol. Al Camp de Tarragona s'han identificat tres àrees amb un nombre important de pobles abandonats: al sector de les muntanyes de Tivissa-Vandellòs hi ha un total de cinc pobles abandonats: Gavaldà, Fatxes, Masdevalentí, Castelló i Remullà. El nucli de Masdevalentí pràcticament és inapreciable, mentre que a Castelló una associació està duent a terme tasques de rehabilitació des de fa set anys. Al sector de la Mussara hi ha els nuclis abandonats de Gallicant i de la Mussara. Un tercer sector amb un nombre abundant de pobles abandonats és al nord del Montmell, on existeixen tres pobles abandonats: l'Albà vell, Selma i Marmellar.

Imatge 33. Església del poble abandonat de la Mussara.

Nuclis singulars (Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals)

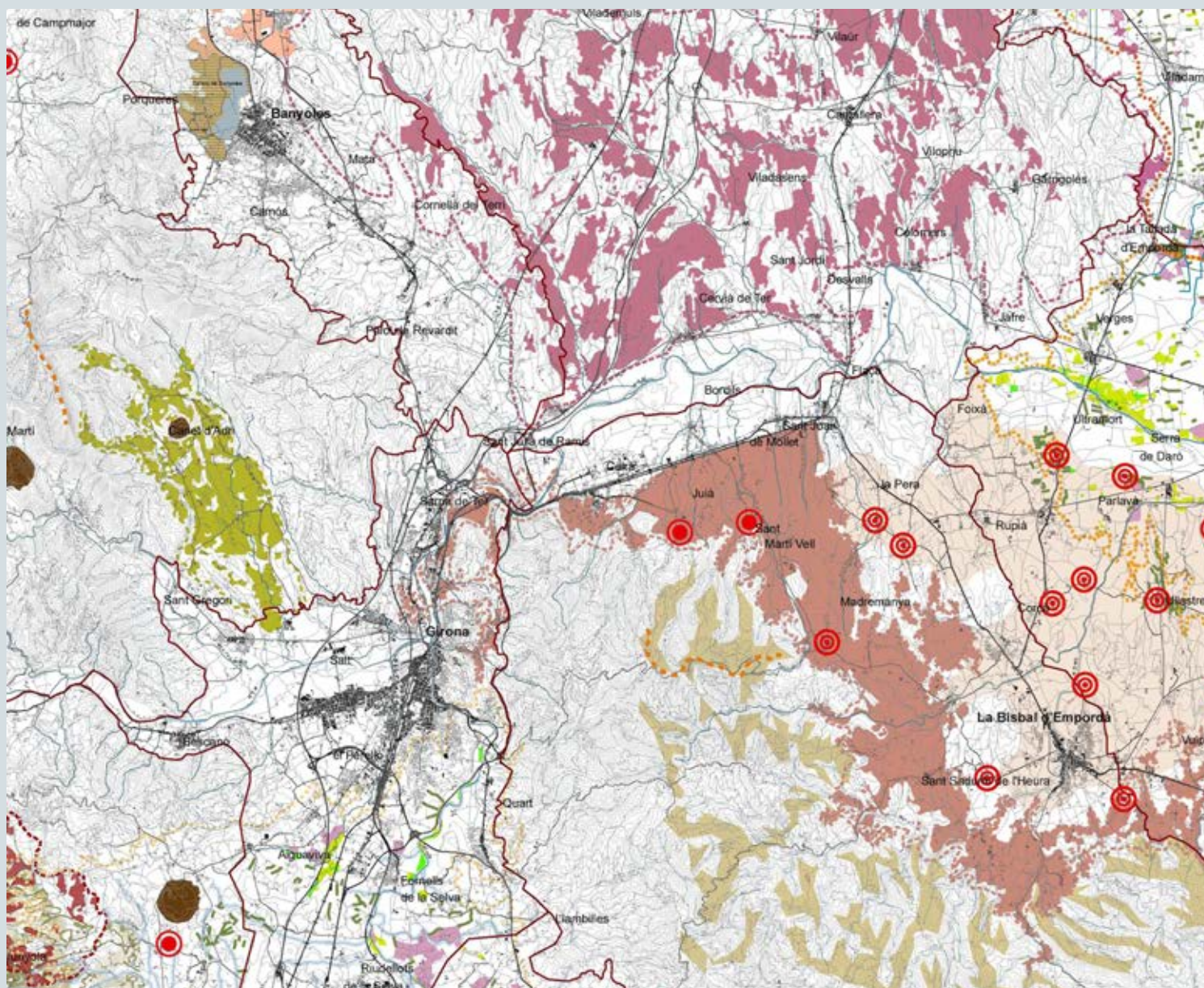
En el context de les Comarques Centrals destaquen molts nuclis singulars que esdevenen fites paisatgístiques i elements clau en la configuració dels seus fons escènics, els quals resten al marge dels patrons d'assentament definits en altres apartats. La singularitat d'aquests altres nuclis de fesomia característica recau en la seva morfologia, en l'estructura del nucli urbà i en la integració amb el seu entorn circumdant, tant agrari com forestal. Destaquen els nuclis de Bagà, Capellades, l'Estany, la Pobla de Lillet, Mura, Cardona, Calders, Sant Llorenç de Morunys, Viladrau, Rupit, Tavertet, Gósol, Castellar de n'Hug, Bellprat, Espinelves, Sant Julià de Cerdanyola, Tavèrnoles, Sant Jaume de Frontanyà i Vidrà.

Per altra banda, també destaquen altres nuclis que conformarien un diferent grup singular atenent a la seva major dimensió i, especialment, a la vàlua o distinció dels seus nuclis antics. Serien, doncs, Calaf, Berga, Igualada, Manlleu, Manresa, Santpedor, Sallent, Solsona, Tona, Mojà, Vic i Torelló.

Imatge 34. El conjunt que formen el nucli de Cardona i el castell homònim esdevenen una de les principals fites urbanes de les Comarques Centrals.

Mapa 12. Fragment del mapa de valors estètics, singularitats del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines.

Mosaic d'imatges dels elements que formen part del mapa de valors estètics, singularitats del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines

Fons escènic emblemàtic	Fons escènic emblemàtic						
Imatge visual de les planes	Empordanet - Baix Ter			Alt Empordà		La Selva	
Estructura geomorfològica	Formació granítica de l'Ardenya		Illes Medes		Duna		Illes Formigues
	Xarxa de turons de l'Empordanet			Litoral del Cap de Creus		Perfil del Montgrí	
	Cresta de les Gavarres		Cingle i penyal		Volcà		Congost de Sadernes
	Grau d'Escales		Delta de la Tordera		Litoral del Montgrí		
	Litoral de Begur		Sistema lacustre de Banyoles		Vall de Núria		Ondulació del relleu de la plana de la Selva
Agrícola	Façana litoral de l'Ardenya						
	Peces de la Rovina i Closa de la Vila		Closes del Ter Vell		Pla de Martís		Estany de Banyoles
Agroforestal	Riera de Santa Coloma		Arrossars de Pals		Valls d'en Bas i Bianya		
	Aspres (vinya i fruïter de secà)		Terrades (fruïter de secà)		Gavarres (conreu de secà)		Brunyola (avellaner)
	Plans de Canet d'Adri (conreu de secà)		Terraprimis (bosc mixt d'alzines i pins)				
Fesonomia singular	Nuclis encimbellats		Altres nuclis				

Camins ramaders (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

Els camins ramaders o carrerades (o cabaneres) dibuixen un sistema arterial allunyat de les actuals vies de comunicació del fons de vall, ja que transita per les parts més elevades i careneja per evitar els desnivells propis dels vessants. Per aquesta raó les principals carrerades de l'àmbit d'estudi descriuen uns itineraris des del sud cap al nord amb petites connexions transversals que funcionen com a vèrtexs clau. En aquest sentit destaca la confluència de camins que hi ha al nord de la Pobla de Segur i que serveix per redistribuir els ramats cap a l'extrem més occidental –la Pobleta de Bellvé, Senterada, Espui, etc.– controlant el pas de les principals carrerades entre el marge esquerre de la Noguera Rib-

gorçana i el marge dret de la Noguera Pallaresa. Entre el marge esquerre de la Noguera Pallaresa i el Segre una altra carrerada principal connecta la Conca de Tremp amb les parts altes de la vall de la Noguera de Cardós i de la Noguera de Vallferrera. Més a l'est, la zona del Cadí també era travessada per una via principal de pas de bestiar que, seguint la serralada del Cadí, es desplegava d'oest a est, afavorida per l'orientació de la mateixa muntanya. Al marge dret del Segre hi havia un camí principal que travessava el Segre a l'altura de Martinet en direcció als rasos fronterers amb Andorra, al nord de Lles de Cerdanya.

Imatge 35. Paisatge de la transhumància a la Terreta.

Accessos arbrats al nucli urbà i passeigs arbrats (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

Des del seu origen al segle XIX, l'arbrat a les entrades de pobles i ciutats s'ha considerat un element patrimonial important per les diverses funcions que ha desenvolupat per a la població, com generar ombra als viatgers, servir de guia en la nit o amb boira, protegir els vianants davant les inclemències meteorològiques o consolidar les vies de comunicació. Ha servit també per l'explotació silvícola dels arbres que les formaven i per projectar noves avingudes i bulevards de passeig per a l'oci i el gaudi. Aquestes fileres exerceixen, en alguna ocasió, una funció ecològica important perquè funcionen com a nexes d'unió entre espais verds urbans i els espais naturals del seu voltant. Una altra de les característiques que defineixen les fileres arbrades històriques és que, des del seu origen, han esdevingut les línies directores dels nous creixements urbans i han acompanyat els eixos principals de projecció dels nuclis, constituint veritables artèries verdes que emmarquen el paisatge,

en subratllen els punts d'interès i defineixen i anuncien les entrades als nuclis urbans. A les Comarques Gironines, durant el segle XIX, trobem nombrosos exemples de ciutats que consoliden les seves entrades i avingudes arbrades, com Girona, Figueres, Olot, Camprodon o Hostalric. Malgrat el patrimoni paisatgístic que constitueixen actualment, en els últims anys molts dels vials arbrats han anat desapareixent de les carreteres de les Comarques Gironines per canvis en els criteris estètics, o bé per raons de seguretat. Tot i la seva progressiva desaparició, les Comarques Gironines tenen una bona mostra d'aquest patrimoni, com els existents a l'entrada a Orfes, Fontanilles, pel nord a Ripoll, Maçanet de Cabrenys, Garriguella, pel sud a la Bisbal, pel nord a Banyoles, pel sud de Ribes de Freser, pel nord i per l'est a Castelló d'Empúries, a Arbúcies, Sant Hilari Sacalm, o per l'est a Girona, entre d'altres.

Imatge 36. Entrada arbrada al nucli d'Orfes.

9. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Paisatge històric del suro (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

La indústria del suro es va iniciar a la Costa Brava a mitjan segle XVIII i va tenir una gran importància al llarg del XIX i començament del XX. El punt de màxima esplendor va tenir lloc entre 1880 i 1910, període conegut com “l’edat d’or dels tapers”. En aquell segle les suredes s’havien convertit en la riquesa principal dels petits pobles de costa com Lloret de Mar i Tossa de Mar, situats al peu del massís granític de l’Ardenya. El desenvolupament de la indústria del suro va ser el res-

ponsable de la transformació de molts alzinars i boscos mixtos en suredes destinades a la fabricació de taps de suro per al sector vitivinícola. Les suredes es localitzen a les muntanyes granítiques del litoral i el prelitoral: a l’Ardenya, les Gavarres, les muntanyes de Begur, als relleus del Baix Montseny i de les Guilleries al voltant de Santa Coloma, i a l’àrea granítica de l’Alt Empordà entre Darnius i Requesens.

Imatge 37. A partir del segle XVIII, i especialment al XIX, les suredes es van estendre a causa de la demanda de taps per a la indústria vitivinícola (Alt Empordà).

Torres defensives (Catàleg de paisatge de les Terres de l’Ebre)

La presència de torres defensives és important a les Terres de l’Ebre, especialment en el tram baix de l’Ebre, a partir de l’assut de Xerta, i al llarg de la línia de costa, així com en algunes serres, com la del Montsià. La seva funció era fer talaies des d’on guaitar la presència dels diversos enemics, segons l’època històrica. Les de costa van proliferar sobretot entre els segles XV i XVIII per tal de prevenir els atacs pirates, molt freqüents durant aquest període. Al Paisatge fluvial de l’Ebre se’n comptabilitzen un total de 18, entre les quals destaca la torre de la Carrova, situada al costat de la carretera C-12

(eix de l’Ebre), entre Tortosa i Amposta. És la torre més emblemàtica de l’Ebre, construïda sobre la roca, al costat de les restes d’una antiga vila romana. Al Litoral del Baix Ebre i al Delta de l’Ebre en destaquen un total d’11, entre les quals destaca la torre castell de Sant Jordi d’Alfama, construïda al segle XIII i reconstruïda al segle XVIII. A les Serres de Montsià-Godall, especialment als vessants marítims de la serra del Montsià, s’han identificat un total de 10 torres defensives. Als vessants de Tivenys-Coll de l’Alba se n’han identificat tres.

Imatge 38. La torre de la Carrova, situada al costat de la carretera C-12 (eix de l’Ebre) entre Tortosa i Amposta, és la torre més simbòlica de l’Ebre.

Jardins singulars (Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona)

El paisatge urbà dels nuclis històrics es complementa amb espais de verd privats i públics, de gran valor i associats a antics palaus o cases d'estiueig. Aquests espais constitueixen recreacions de paisatges al gust i manera de les classes benestants del segle XIX i principi del XX. Alguns dels jardins més destacats són els jardins de

la Universitat de Barcelona (Barcelona), el parc Güell (Barcelona), el parc de Ca l'Arnús (Badalona), el parc de Torreblanca (Sant Feliu de Llobregat-Sant Joan Despí-Sant Just Desvern), el parc de Terramar (Sitges) i els jardins de Can Rius (Caldes de Montbui).

Imatge 39. El parc de Ca l'Arnús, a Badalona, conté un jardí de gran valor estètic i històric.

Àrea amb abundància de cases pairals (Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals)

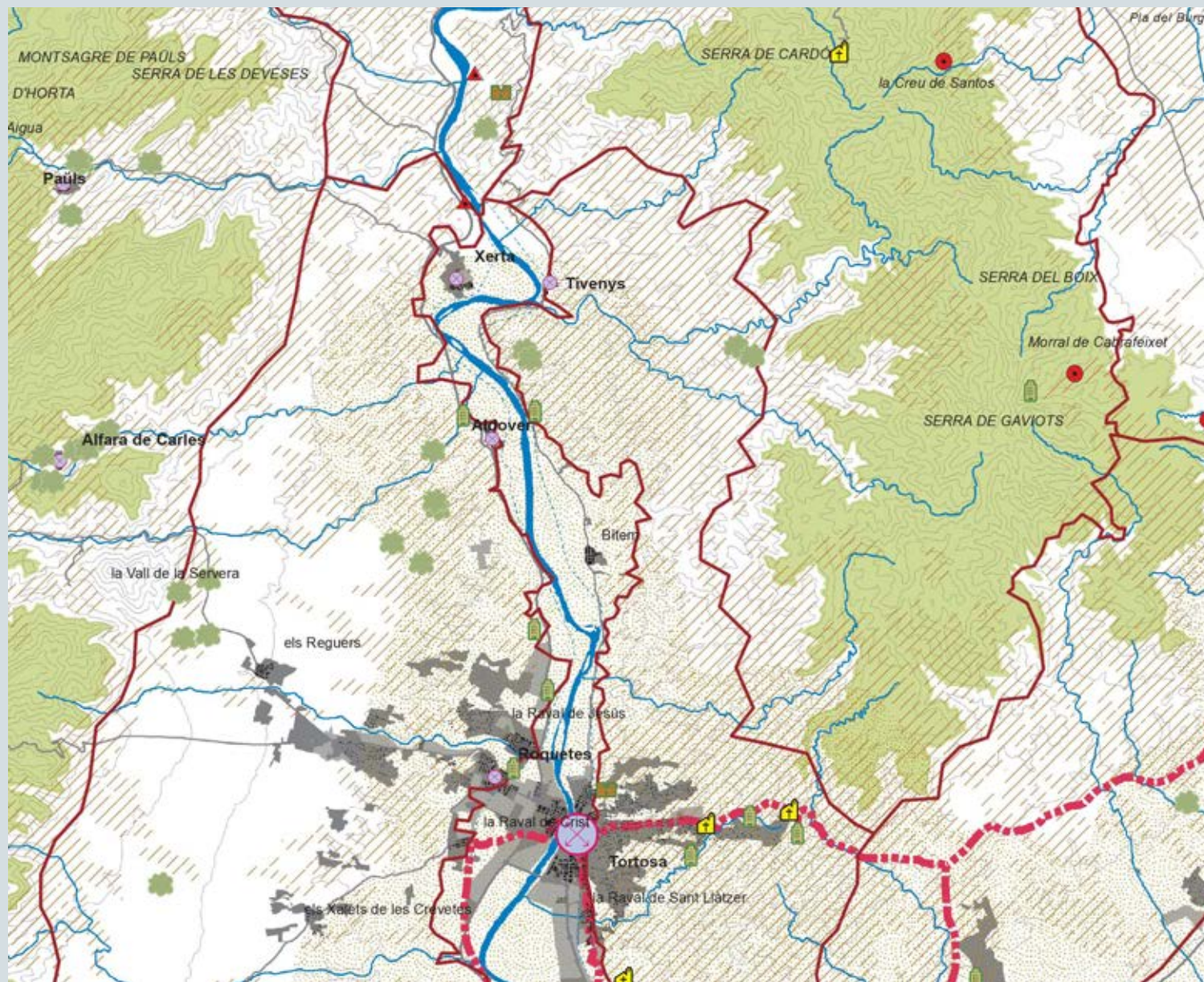
Les masies i les cases de mas són construccions aïllades amb una arrelada presència als llocs on s'ubiquen que es materialitza amb una profunda transformació de l'entorn. La fisonomia de la vegetació natural i del modelatge agrari que caracteritza aquests escenaris no s'entén sense la presència d'aquests elements, que tenen una presència important perquè són elements ubicats de manera precisa d'acord amb la topografia i les vistes. Aquestes particularitats confereixen a aquestes edificacions i als escenaris associats un gran valor histò-

ric. Les àrees on predominen aquestes construccions aïllades són, per una part, l'àrea del Pla de Bages i la Conca d'Òdena, excepte la rodalia d'Igualada, acompanyada de les unitats de Montserrat, Sant Llorenç del Munt i l'Obac - El Cairat i el sud de Rubió - Castelltallat - Pinós; així com tota la zona central de l'àmbit, començant pel Cabrerès - Puigsacalm, passant per l'àrea netament agrícola de la Plana de Vic, i des del Lluçanès, nord del Moianès, Replans del Berguedà i Replans del Solsonès, fins al sud de la Ribera Salada.

Imatge 40. Les masies i cases de mas són construccions aïllades presents a bona part dels paisatges de les Comarques Centrals.

Escenaris de la memòria històrica

- Batalia de l'Ebre

Patrimoni arquitectònic en el nucli urbà

- Fins a 24 elements
- Entre 25 i 66 elements
- Més de 66 elements

Patrimoni arquitectònic en l'espai rural

- Castell
- Torre de guaita i defensa
- Edifici religiós
- Abundància de torres de defensa

Patrimoni arqueològic

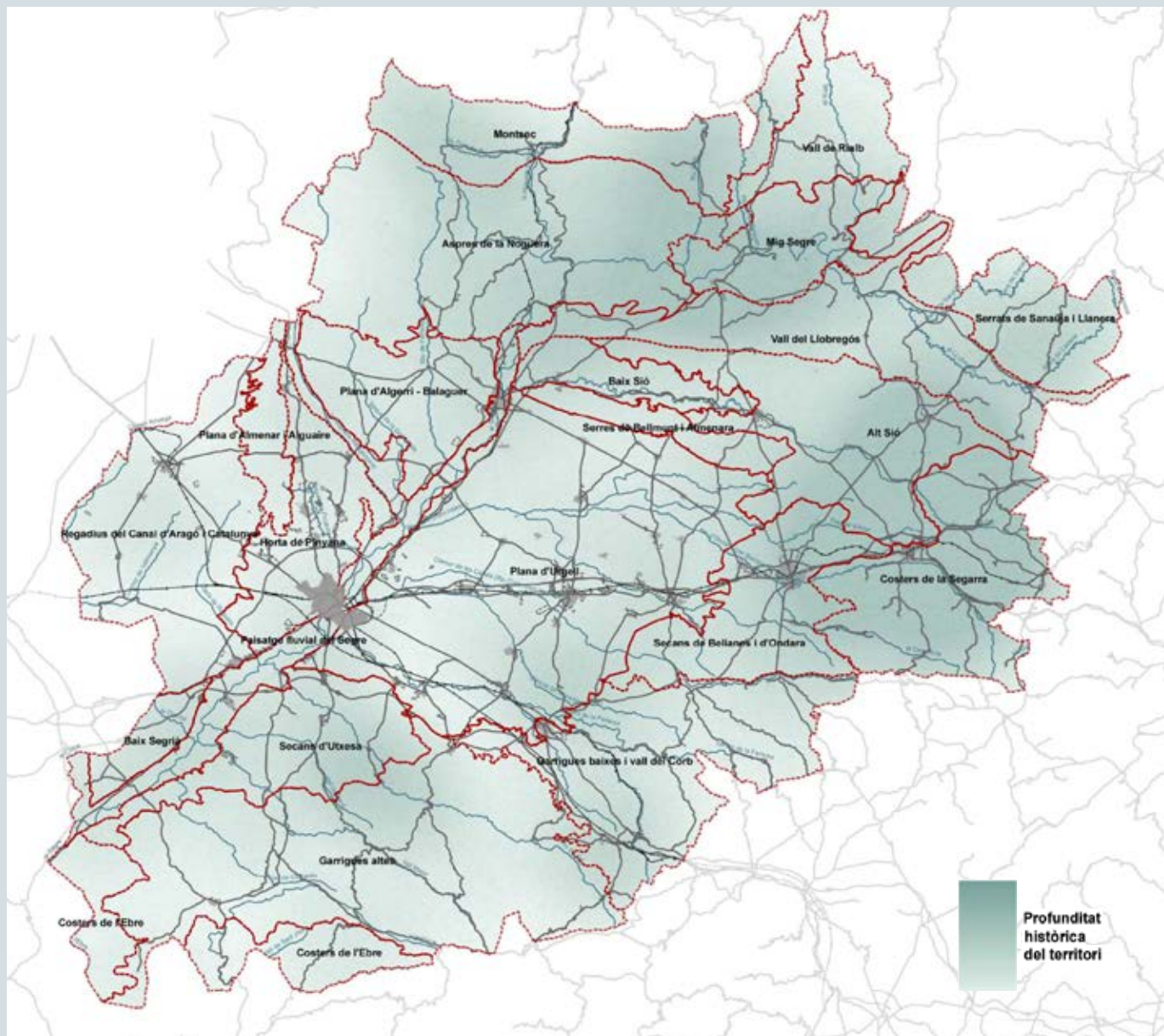
- Patrimoni universal de la UNESCO
- Jaciment arqueològic
- Via Augusta

Patrimoni històric rural

- Oliveres monumentals
- Marges de pedra en sec
- Pastures d'estiu
- Pastures d'hivern

Mapa 13. Fragment del mapa de valors històrics del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre

Mapa 14. Mapa de valors històrics del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida. Aquest mapa indica les àrees on la presència d'elements amb valor històric és més elevada.

EXEMPLES DE VALORS D'ÚS SOCIAL¹⁰

Hortes (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

Un valor d'ús social, rellevant especialment a les ciutats, són les hortes. Es tracta d'estructures parcel·làries de conreus hortícoles associades normalment a l'àmbit periurbà, tot i que també n'hi ha d'urbanes, que contribueixen a la formació d'una imatge de qualitat adaptada a la identitat local i poden aportar beneficis socials de diversa índole. En els últims anys s'han promogut nombroses experiències pilot d'ordenació d'horts existents i s'han realitzat projectes de creació de nous horts amb funcions lúdiques i socials. El cas més simbòlic a les Comarques Gironines són les hortes de Salt i Santa Eugènia (Girona). Les hortes també tenen un valor estètic àmpliament reconegut que aporta caràcter i singularitat als espais i les poblacions on s'ubiquen. Destaquen les hortes de Salt, Girona, Bescanó, Anglès, Amer, les Planes d'Hostoles, Olot, Castellfollit de la Roca, Ripoll, Sant Jaume de Llierca, Llançà, Besalú, Vilabertran, Figueres, Cabanes, Peralada, Castelló d'Empúries, Ullà, Torroella de Montgrí, la Bisbal d'Empordà, Sant Feliu de Guíxols, Llagostera i Santa Coloma de Farners.

Imatge 41. Hortes de Salt i Santa Eugènia, a Girona.

Banquetes arbrades (Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida)

Les banquetes o camins de servei situats als marges dels canals són llocs d'esbarjo, passeig i trobada de la població local. La tendència dels darrers anys de revestir el caixer dels canals pot provocar la desaparició d'aquests paisatges d'alt interès social i la pèrdua de les arbrades associades a aquests canals.

Imatge 42. Séquia Tercera del Canal d'Urgell, als afores de Mollerussa, amb una alineació de plataners a la banqueta.

Paisatges litorals (Catàleg de paisatge del Camp de Tarragona)

Els paisatges del litoral, tot i l'elevada artificialització que han sofert, són encara avui espais amb una alta capacitat d'atracció turística. Els passeigs marítims, durs o tous, i especialment els pocs espais naturals que queden vora el mar, són espais molt freqüentats per a la realització de diverses activitats, com passejar, fer esport, o simplement gaudir del paisatge. Els paisatges litorals més freqüentats són els més pròxims als nuclis de població.

Imatge 43. Els passeigs marítims tenen un gran valor d'ús social.

10. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Aplecs i festes tradicionals (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

Un important valor d'ús social que s'ha volgut destacar són els aplecs que se celebren al llarg de tot el territori i estan lligats a ermites i esglésies de marcat valor històric i que majoritàriament se situen a les serres i turons propers als nuclis, fet que deixa patent la relació dels pobles amb el seu entorn. Es poden destacar aplecs com els de Montgarri, Sant Joan de Toran, la Mare de Déu dera Artiga de Lin, Santa Maria d'Arboló, la Mare de Déu de la Muntanya, la Mare de Déu de Buiro a Ainet de Besan, la Mare de Déu del Soler a Sort, la Mare de Déu de Biuse a Llavorsí, la Mare de Déu d'Esplà a Gerri de la Sal, la Mare de Déu de Boscalt a Ansovell, la Mare

de Déu de la Trobada a Montferrer, la Mare de Déu de les Peces d'Alàs, Santa Maria de Talló a Bellver de Cerdanya, Sant Marc a Puigcerdà o Sant Salvador del Bosc a Llimiana, entre molts d'altres també cartografiats. Tots formen part de l'ampli ventall de festes tradicionals dels municipis i els seus habitants, en les quals destaquen, per exemple, les baixades de falles del Pallars i la Ribagorça, *era crema deth Haro* de Les, el concurs de gossos d'atura del Pallars o altres de caire més gastronòmic com la festa del cep de Vilaller o la del trinxat a Puigcerdà.

Imatge 44. La baixada de falles a Vilaller és una de les moltes que se celebren als pobles de l'Alta Ribagorça i el Pallars i que cada cop apleguen més gent.

Carrers i places (Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals)

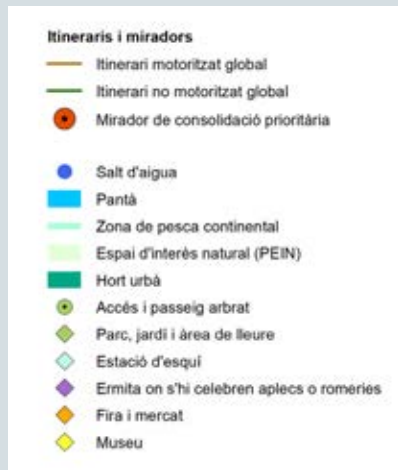
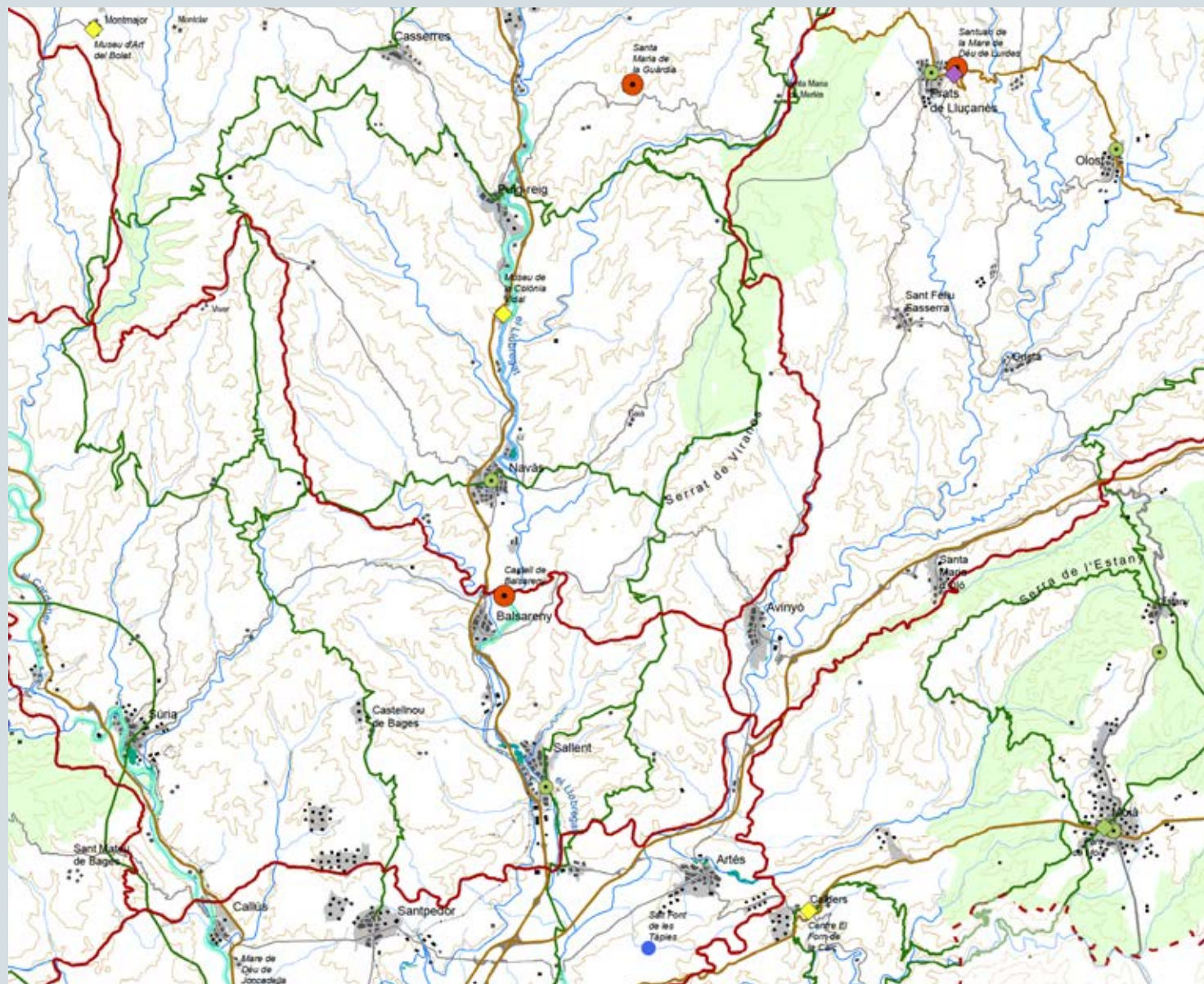
Els espais públics, pel fet de ser llocs de trobada per excel·lència i on sempre passen coses, són els escenaris on els processos de socialització i d'interacció entre ciutadans adquireixen una major intensitat. El caràcter d'aquests processos fa que els espais públics tinguin un valor d'ús social. El valor històric de les tipologies edificatives, el color dels tancaments verticals o la qualitat dels carrers i les places són alguns dels aspectes que poden transformar l'espai urbà en un escenari capaç d'acollir esdeveniments diversos.

A nivell territorial alguns carrers i places tenen valor d'ús social perquè també són espais de trobada pel fet que de manera periòdica s'hi celebren mercats i fires. Així, per exemple, s'organitzen mercats setmanals a les places Major, del Bisbe i de la Catedral de Solsona; a la plaça Viladomat i al passeig de la Indústria de Berga o a la plaça Major de Vic. En el cas de les fires destaquen, a més a més dels espais anteriors, la plaça del Mercadal de Cardona, el passeig Pere III de Manresa i el barri del Rec d'Igualada.

Imatge 45. Els carrers del barri del Rec d'Igualada acullen diverses fires, algunes vinculades a la indústria tèxtil i d'adoberies que històricament ha caracteritzat el barri.

Mapa 15. Fragment del mapa de valors d'ús social del Catàleg de paisatge de les Comarques Centrals.

Valls tranquil·les (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

L'Alt Pirineu i Aran s'identifica també com un lloc especialment tranquil. Diferents punts es poden considerar valls tranquil·les perquè es troben separades dels principals eixos de circulació, ja sigui perquè són culs-de-sac o perquè estan en espais interfluvials. Lògicament són valls amb població estable però amb poca gent i amb nuclis petits i poc transformats, en què és relativament senzill sentir-se allunyat del bullici. L'Alt Pallars, alguns punts d'Era Baisha Val d'Aran, els interfluvis Segre-Noguera Pallaresa i entre aquest segon i la Noguera Ribagorçana, així com alguns punts del marge esquerre de la conca del Segre, contenen algunes de les valls més tranquil·les de tot l'Alt Pirineu i Aran.

Imatge 46. L'estètica del paisatge de la vall Ferrera convida a gaudir d'un entorn on ja fa molt temps que s'assegura que a la vall es pot escoltar el silenci, tal com ressenyen alguns vells rètols de l'Ajuntament d'Alins.

Passos fronterers (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

La situació fronterera entre l'Estat espanyol i França de les Comarques Gironines fa que s'hi acumulin els valors simbòlics relacionats amb l'exili a què es veieren forçats milers de catalans i republicans d'arreu a conseqüència de la Guerra Civil. Actualment es valora el gran significat que guarden aquests colls i passos naturals dels Pirineus com uns paisatges de la memòria que han de fer-se extensius al conjunt de la població de les Comarques Gironines i de Catalunya en general. En són alguns exemples el pas de Portbou, el coll de Banyuls, el Pertús, el coll de la Manrella, el coll dels Pous, el pas de l'Hostal de la Muga i el coll d'Ares, entre d'altres.

Imatge 47. Portbou i el pas fronterer del coll dels Belitres.

Escenaris de la memòria històrica (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

Els escenaris de la memòria històrica que tenen un major valor simbòlic i identitari per al conjunt de les Terres de l'Ebre són els espais de la batalla de l'Ebre. La memòria dels que la van viure ha estat traslladada al present i tota la població ebrenc identifica aquests espais amb els durs i sagnants mesos de la major batalla de les que van ocórrer durant la Guerra Civil. El seu desenllaç i les seves conseqüències van marcar tota la població. D'entre tots aquests espais, el que té un major simbolisme és el poble vell de Corbera d'Ebre, destruït per les bombes de l'aviació franquista.

Imatge 48. El poble vell de Corbera d'Ebre és un dels espais més significatius de la batalla de l'Ebre.

11. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Paisatges mironians (Catàleg de paisatge del Camp de Tarragona)

Uns paisatges específics que representen un elevat valor simbòlic, especialment per a la població de Mont-roig del Camp, són els anomenats paisatges mironians. En efecte, Joan Miró va passar llargues temporades a Mont-roig del Camp, on tenia un mas, el mas Miró, i on diuen que el pintor trobava la inspiració que no li donaven altres paisatges. Al llarg de les seves estades va realitzar diversos quadres que mostren els paisatges agrícoles de l'entorn d'aquesta població del Baix Camp.

Imatge 49. El mas Miró de Mont-roig del Camp és el bressol de la inspiració de Joan Miró, que hi estiujava.

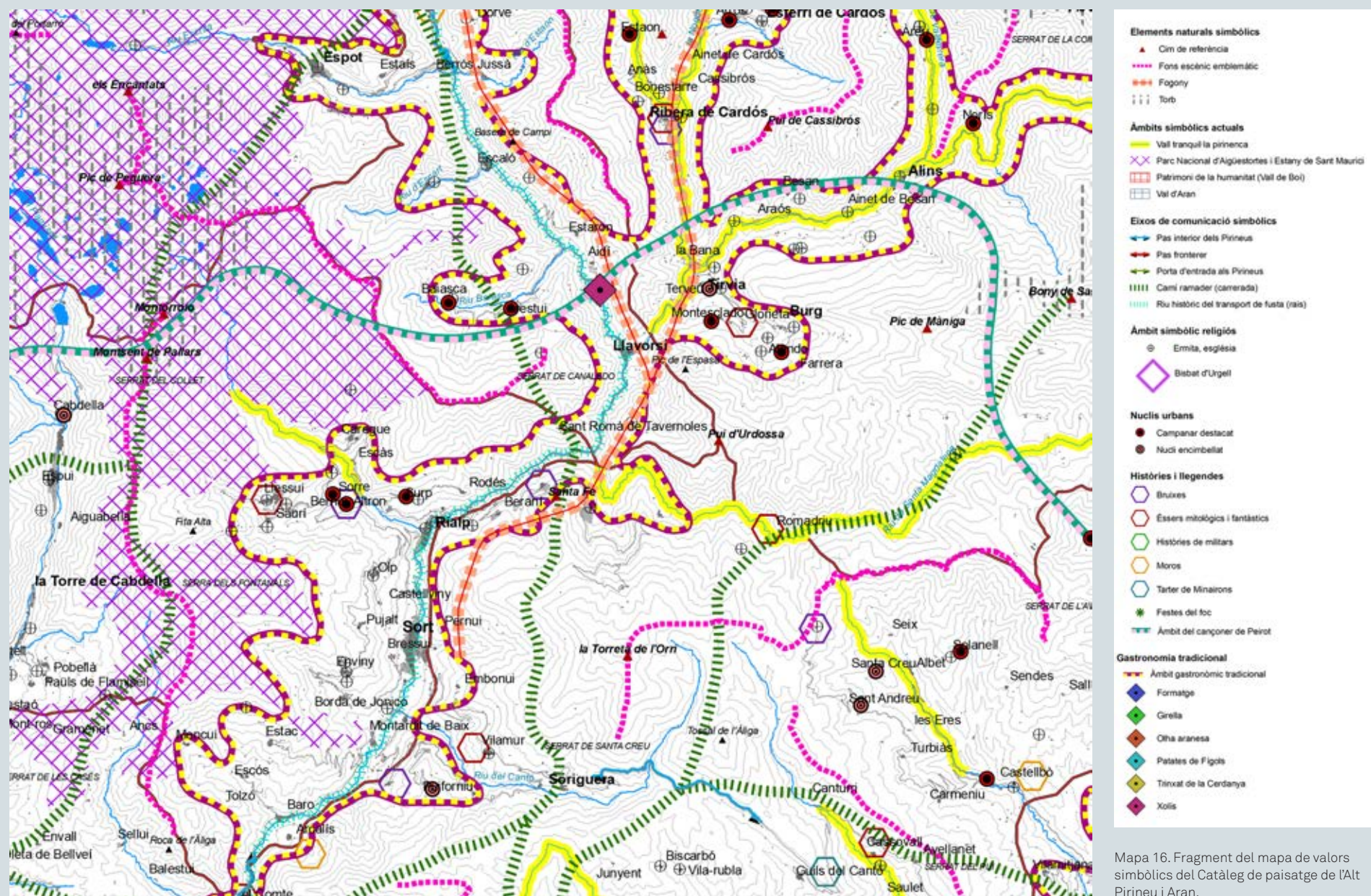
Formacions geomorfològiques i perfils topogràfics (Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida)

Un dels elements que prenen un valor simbòlic i identitari més significatiu per als habitants de les Terres de Lleida són les formacions geomorfològiques i els perfils topogràfics que marquen elements puntuals i els fons escènics sobre els quals es reflecteix la identificació amb un lloc. En aquest àmbit hi ha alguns perfils topogràfics molt valorats des d'aquest punt de vista. El tossal de Montmeneu n'és un bon exemple: la seva forma cònica i l'alçada destacable respecte als relleus adjacents, el converteixen en un punt de referència obligat per a una gran part de la població del Baix Segrià i les Garrigues occidentals. En aquest sentit, també destaca tota la serra del Montsec, que s'observa des de bona part de les Terres de Lleida, o el congost de Montrebei, que ha esdevingut un valor identitari de la comarca de la Noguera, i fins i tot de terres situades més al sud, per la seva gran bellesa i espectacularitat.

Imatge 50. Perfil topogràfic del Montsec.

Mapa 16. Fragment del mapa de valors simbòlics del Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran.

Distintius d'origen i qualitat agroalimentària (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

A les Comarques Gironines hi ha productes que presenten segells de qualitat reconeguts institucionalment i socialment per la seva qualitat i tradició, els quals van associats a determinats paisatges. Entre els productes més representatius destaquen els de la denominació d'origen (DO) Empordà, que en els darrers anys han aconseguit un elevat valor productiu i porta associat el paisatge de la vinya de l'Empordà, principalment a les àrees de Peralada, els Aspres, el Cap de Creus i Calonge. Així mateix, la denominació d'origen protegida (DOP) Oli de l'Empordà abasta tres àrees on predomina el conreu de l'olivera: el sector de Llagostera, els Terraprimers occidentals i un sector dels Aspres. D'altra banda existeixen dues indicacions geogràfiques protegides

(IGP), la de la Poma de Girona, que inclou els camps de pomeres de l'Alt Empordà i dels municipis litorals del Baix Empordà; i la IGP Vedella dels Pirineus Catalans, que comprèn la producció de granges situades a les comarques del Ripollès, la Garrotxa i l'Alt Empordà, pel que respecta a l'àmbit gironí.

També cal destacar la marca de garantia Producte del Ripollès, que inclou diversos productes agroalimentaris d'aquesta comarca. Per altra banda, hi ha alguns productes que per la seva trajectòria i el seu reconeixement gastronòmic són àmpliament coneguts i valorats per la població, i que s'associen a determinats paisatges. Destaquen els fesols de Santa Pau, la gamba de Palamós, l'anxova de l'Escala, o l'arròs de Pals.

Imatge 51. Conreus de vinya que pertanyen a la DO Empordà.

Delta de l'Ebre (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

El paisatge del Delta, des de les platges i el mar fins als aiguamolls i la zona agrícola, té un caràcter productiu molt important. El fet de ser un espai tan característic a nivell estatal per tots els valors que conté ha generat que hi hagi una aflluència de turisme molt gran, sobretot durant els darrers anys. El producte va associat a elements o activitats més específics de l'espai del delta

com les platges, l'ornitologia, la caça o la pesca. A més, en els darrers anys s'estan dissenyant i comercialitzant productes de la zona, especialment vinculats al conreu de l'arròs, ecològic o en producció integrada, vinculats a la denominació d'origen protegida de l'arròs del Delta de l'Ebre.

Imatge 52. El paisatge del Delta té un caràcter productiu molt important.

Turisme de neu (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

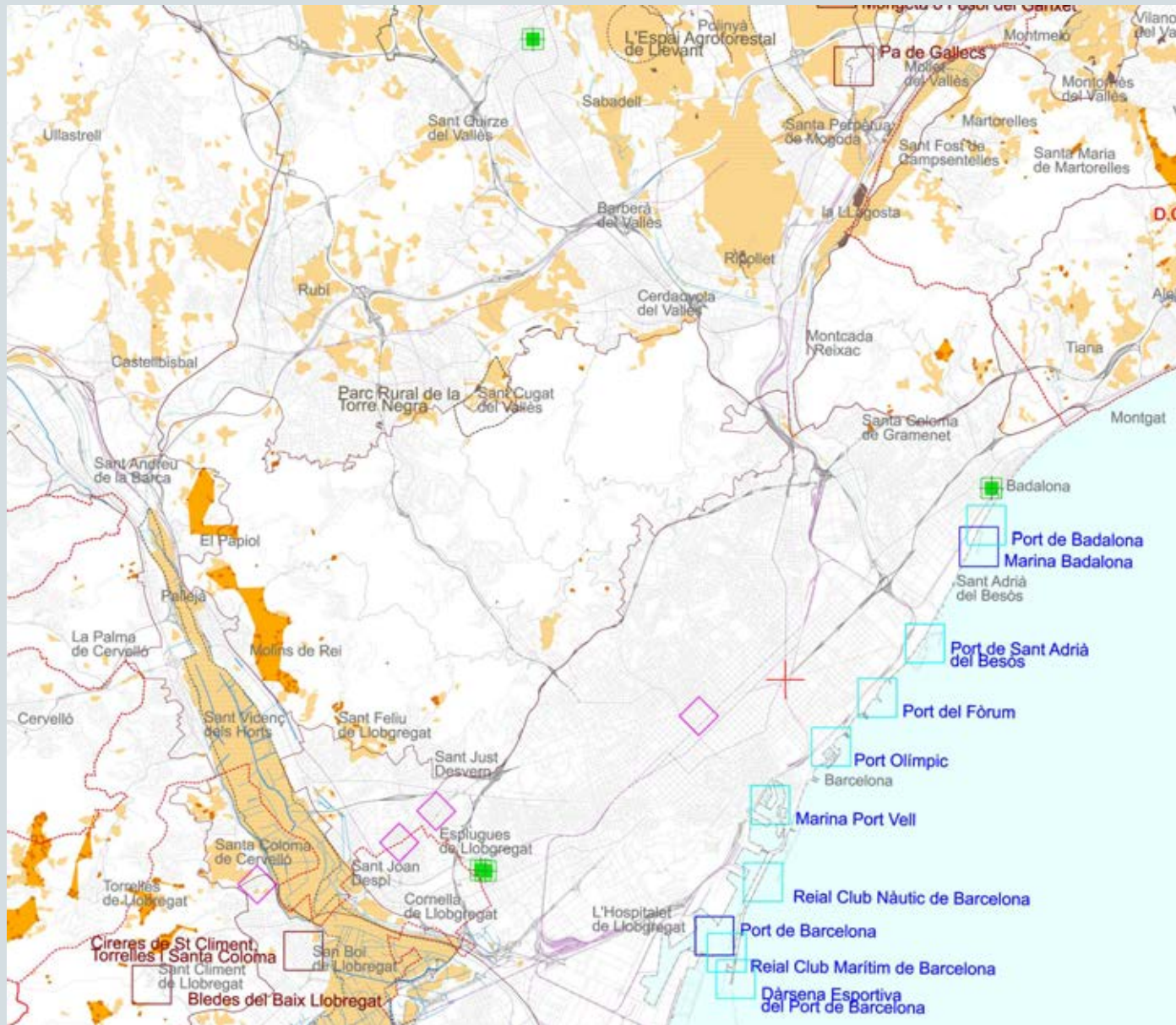
Finalment, cal remarcar els valors productius del paisatge de l'Alt Pirineu i Aran associats al turisme, tan importants per a l'economia pirinenca. Destaquen en aquest sentit les estacions d'esquí, un dels sectors econòmics que més aporten al conjunt del PIB de l'Alt Pirineu i Aran, sobretot als dominis esquiables de

Vaquèira-Beret, Boí-Taüll, la Molina-Masella i Port del Comte, i molt menys en aquells on es practica l'esquí de fons, com Lles o Sant Joan de l'Erm, entre d'altres. En aquestes zones, però, hi ha nombroses infraestructures hoteleres i un conjunt de serveis complementaris destinats a aquesta activitat econòmica.

Imatge 53. El pla de Beret forma part de l'estació de Baqueira-Beret.

12. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Caràcter agrícola

- Espais d'especial interès agronòmic
  - Reconeguts amb figura jurídica (parcs agraris, PE, POUM, altres...)
  - Reconeguts sense figura jurídica
  - Valor agronòmic
- Distintius d'origen i qualitat agroalimentària
  - Reconeguts (DO, IDG, DOP)
  - Altres productes de qualitat
- Elements associats a la capacitat productiva del sòl
  - Marges de pedra seca vinculats a l'ús productiu
  - Canals, recs i séquies
  - Elements de caràcter rural (BCIN)

Caràcter forestal:

- Plantacions de pollancre i plataners
- Forest

Caràcter turístic:

- Ports:
  - Principals ports esportius
  - Principals ports generals
  - Principals ports industrials
- Destinacions turístiques:
  - Destinacions turístiques tradicionals
  - Rutes modernistes
- Itineraris turístics
  - Rutes del vi i del cava:
  - Rutes de la plana
  - Rutes dels castells
  - Ruta del Foix
  - Ruta del Bitlles
  - Camins ramaders (oficials)

Mapa 17. Fragment del mapa de valors productius del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona.

4.2. Expressió artística del paisatge

De tot el procés de caracterització del paisatge, un dels processos més significatius és el d'identificació dels valors, que es tracta extensament en l'apartat 4.1. Una manera d'identificar aquells valors del paisatge de caire més cultural i perceptiu (com els estètics, simbòlics, o espirituals) i, per tant, de valoració més subjectiva, és l'exploració del llegat artístic de l'indret. L'explicació rau en el fet que una de les vies bàsiques de transformació de la mirada i de creació dels imaginaris paisatgístics més destacables al llarg de la història han estat les percepcions artístiques, per mitjà de la interpretació que els mateixos artistes fan del paisatge.

Així, artistes, escriptors, escultors, músics o cineastes han transmès en les seves obres paisatges amb atributs estètics i simbòlics, i –tampoc no ho oblidem– ells mateixos, sovint, n'han estat creadors. Fins i tot el realisme pictòric, el realisme literari, el neorealisme en el cinema o la fotografia realista no reflecteixen el territori tal com és, sinó que en fan una interpretació i, per tant, creen paisatge. Aquesta constant creació de paisatge generada per les expressions artístiques pot arribar a l'extrem de transformar els territoris en si mateixos. És el cas de quan determinades implantacions es fan, per exemple, a partir de l'art natura. I passa també en certa mesura quan hi ha una alta freqüentació turística de determinats indrets a partir no tant del territori que es visita com de les mirades connotatives que s'hi han projectat (provinents de relats literaris, pel·lícules, etc.).

A vegades, “és la vida qui imita l'art”, i no a l'inrevés. La cita, que manté tota la seva vigència, fa referència al lligam que es produeix entre l'art i la percepció.

La relació entre art i paisatge

L'art ens revela la mirada subjacent de la nostra cultura sobre la realitat observada i serveix de nexa privilegiat per connectar estretament l'individu i el seu territori. La instrumentalització cultural a què ha estat sotmesa històricament la natura –tot esdevenint, així, paisatge– continua influenciant de manera més o menys directa les nostres preferències estètiques de determinats indrets, així com el mateix acte de la contemplació. L'art, en privilegiar espais i punts de vista concrets, i ignorant-ne d'altres al mateix temps, contribueix a la conformació d'estereotips mentals sobre indrets i sobre maneres de seleccionar allò de destacable que té un paisatge determinat i d'obviar la resta.

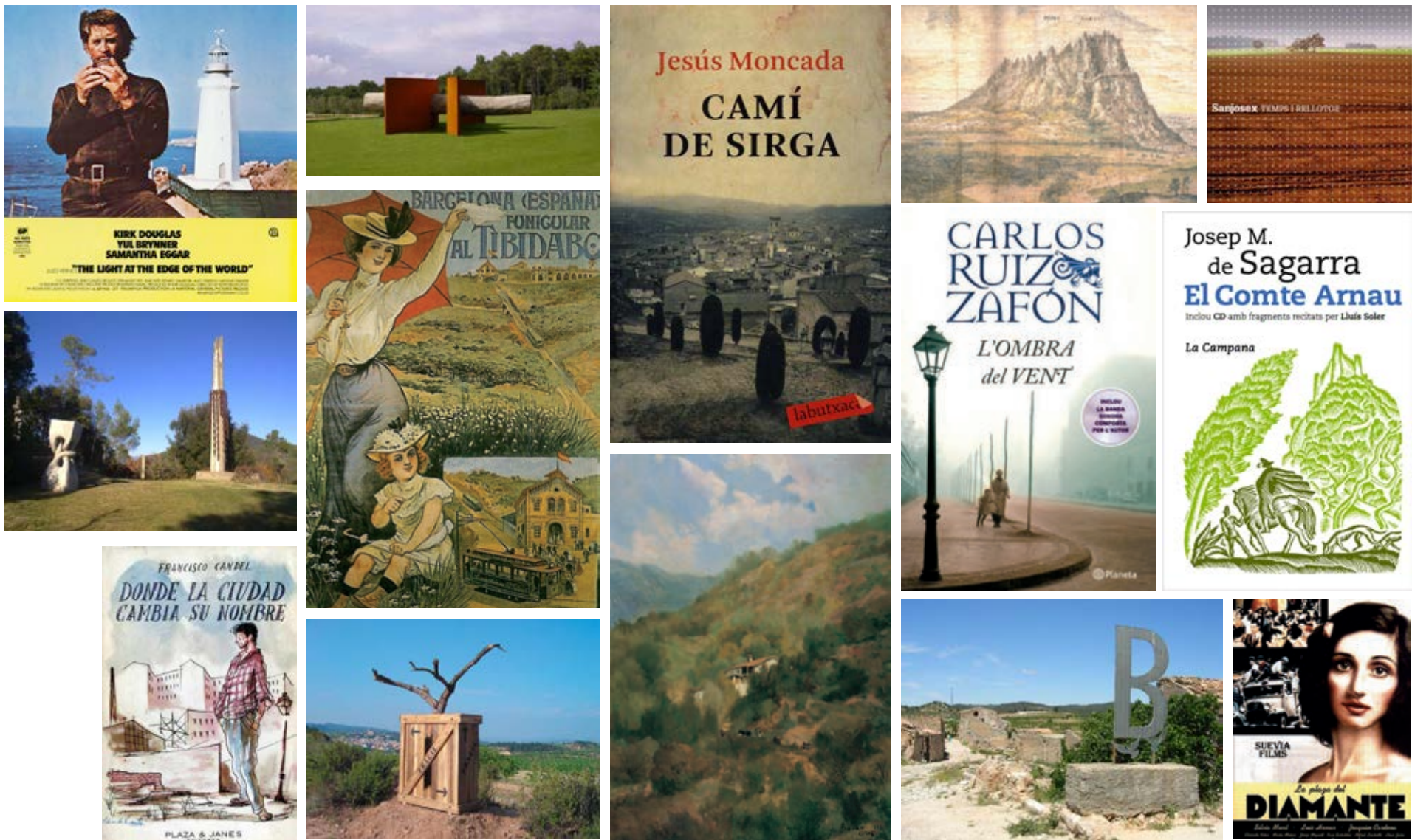
Tot i que la representació artística del paisatge es remunta a èpoques pretèrites, el fenomen del paisatgisme a Catalunya és relativament nou, on el pintor Ramon Maria Alsina (1826-1894) i l'Escola d'Olot en són dos màxims referents. Els paisatges de muntanya són considerats en la tradició dels estudis de paisatge els primers paisatges que es perceben com a tals durant el període romàntic del segle XIX. Els paisatges agraris –i, per extensió, els rurals–, són especialment denotats en el primer terç del segle XX, coincidint amb el moviment noucentista en el cas català. Els paisatges urbans –explicats sobretot en relació amb la ciutat de Barcelona– emergeixen ja amb força des del final del vuit-cents, però es consoliden al llarg del segle XX, amb una notable presència en la segona meitat de segle.

El mètode utilitzat en els catàlegs de paisatge, doncs, es basa en l'estudi de la producció artística (pintures, gravats, textos, cançons, cinema, art natura, etc.) i parteix de la idea que aquestes i altres representacions del paisatge permeten conèixer les relacions entre la societat –o una part d'aquesta– i el paisatge en un moment històric determinat, i la seva influència en l'imaginari col·lectiu. A efectes documentals, es dedica un capítol d'expressió artística per a tot l'àmbit de cada catàleg i també un capítol específic per a cada unitat de paisatge.

Les principals característiques de l'anàlisi de l'expressió artística són les següents:

- **Priorització de les manifestacions artístiques més significatives de cada indret.** Catalunya ha estat objecte d'una elevada quantitat de percepcions artístiques durant segles que obliga a fer-ne una revisió molt sintètica i generalitzadora, però que evita que creadors notables en quedin exclosos. Persegueix, també, que les obres seleccionades comuniquin els trets paisatgístics fonamentals i aquelles referències territorials indiscutibles. Les fitxes de cadascuna de les unitats de paisatge incorporen un registre extens d'artistes i un major detall que l'aproximació que en fa el volum general.
- **Selecció de mostres variades de les diverses manifestacions artístiques.** Es tracta d'una selecció variada de pintures, gravats i litografies, postals, relats de viatgers, guies de viatges, pòsters turístics, textos literaris, fotografies, gèneres musicals, art natura, o altres manifestacions artístiques, que constitueixen valors intangibles del paisatge.
- **Interpretació en clau paisatgística,** amb l'objectiu d'analitzar com les diverses expressions artístiques han situat en el mapa alguns paisatges, com els han representat al llarg del temps, com el paisatge ha influenciat les manifestacions artístiques i com aquestes han influenciat l'imaginari i la mirada de la població.

Imatge 54. La varietat de manifestacions artístiques identificades queda palesa en aquest recull d'imatges vinculades a l'expressió artística dels catàlegs de les Comarques Gironines, les Terres de l'Ebre i la Regió Metropolitana de Barcelona. Escriptors, escultors, pintors, cineastes, etc. han transmès en les seves obres paisatges amb atributs estètics i simbòlics.

Literatura oral i escrita

Emili Rosales explica el paper del paisatge ebrenc en la literatura catalana amb aquesta afirmació: “El paisatge de l'Ebre ha estat invisible per a l'imaginari català modern, no ha format part de la mitologia paisatgística de la cultura catalana del darrer segle i mig, la que a partir de la Renaixença torna a fundar la identitat catalana. Aquest imaginari paisatgístic ha tingut dos grans referents: d'una banda, el Pirineu, sobretot al segle XIX i de la mà del escriptor més representatiu de la represa de la literatura catalana, Jacint Verdaguer; i d'una altra banda, l'Empordà, la matèria primera de l'escriptor català més influent del segle XX, Josep Pla. [...] Llavors el paisatge de l'Ebre, les Terres de l'Ebre, en quedar-se sense una representació artística que li hagi atorgat un valor cultural, un valor afegit, ha restat invisible durant dècades per a la consciència col·lectiva catalana. I és que és la cultura qui atorga valor al paisatge, qui modela el paisatge, i no a la inversa; un paisatge amb valor cultural compta amb una protecció de la qual manca un paisatge no culturalitzat. I aquí rau la fragilitat del paisatge ebrenc, que malgrat l'evidència en termes ecològics del valor del delta de l'Ebre, aquest valor no estava assumit pel conjunt de la societat catalana” (Rosales, 2008: pàg. 149-150).

Així doncs, els paisatges ebrencs són uns dels grans desconeguts en la cultura literària catalana. Malgrat tot, i en paraules del mateix Emili Rosales: “[...] òbviament ha existit una cultura que recrea o que parteix del paisatge de l'Ebre, malgrat que la seva incidència sobre el conjunt de la societat catalana no hagi estat prou intensa o potser prou insistent” (Rosales, 2008: pàg. 150). Els paisatges ebrencs han inspirat fragments literaris o obres senceres de diversos escriptors. Els més reconeguts, tant dins l'àmbit ebrenc com fora d'ell, són: Sebastià Juan Arbó (Sant Carles de la Ràpita, 1902-Bar-

celona, 1984), Artur Bladé i Desumvila (Benissanet, 1907-Barcelona, 1995), i Jesús Moncada (Mequinensa, 1941-Barcelona, 2005).

Fins i tot estudiosos com Pere Poy reflexionen sobre l'existència d'un cànon narratiu ebrenc i la seva vinculació amb el paisatge: “[...] es tracta d'un cànon que subratlla les coincidències, endemés poderoses, entre aquests escriptors. Certament varien llurs actituds davant el riu Ebre. Però en paral·lel no poden articular el paisatge literari sense una interacció amb el paisatge real. Certament varien llurs actituds davant l'allunyament del paisatge real, així com també en varien llurs vivències. Però en paral·lel l'allunyament fibla la memòria, alhora que contribueix a modelar un paisatge literari passat pel seu sedàs. I certament varien llurs actituds davant la fatalitat oculta en l'allunyament. Però en paral·lel la fatalitat, la impossibilitat de retornar al paisatge real, esclata en l'articulació del paisatge literari” (Poy, 2007: pàg. 3).

En els darrers anys s'han iniciat diversos projectes de rutes literàries per tal de resseguir i descobrir els paisatges que van descriure o que van inspirar les seves obres. Probablement el projecte més reeixit és la proposta impulsada l'any 2007 per l'Associació Cultural Artur Bladé i Desumvila en motiu del centenari del naixement de l'escriptor. Aquest projecte consisteix en una ruta literària que recorre els espais més representatius de la vila natal de l'escriptor, Benissanet, a través dels textos de les seves obres.

Per altra banda, el paisatge de les Terres de l'Ebre també és present en diverses cançons, tan tradicionals com actuals. A les Terres de l'Ebre, especialment al Baix Ebre i Montsià, ha estat, i és, característic el cant improvisat de jotes per part de cantadors acompanyats d'una ron-

dalla, formació musical de vent i corda. La rondalla sona de fons amb una jota tortosina de melodia fixa i ritme reiteratiu que finalitza quan el cantador alça una mà, el senyal que ja ha ideat el vers. Entre estrofa i estrofa la rondalla torna a interpretar la jota. Els temes dels cantadors, improvisats, són encàrrecs que el públic sol·licita, i solen fer referència a temes amables o picants, d'una certa crítica social, de cants a la terra, a l'agricultura o al mode de viure d'un territori.

També cal citar les recerques i actuacions del grup Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries. El grup fou creat el 1992 amb l'objectiu de recuperar i difondre l'ús i el coneixement de la música popular i tradicional de les comarques del sud de Catalunya. Amb la música, el teatre i la ironia han donat a conèixer dins i fora del territori ebrenc uns costums i un tipus de vida mitjançant la recreació de personatges. Han reivindicat la jota com a música autòctona i no com una influència fronterera, ja que anys enrere l'anomenat folklore tortosí es considerava no propi de la cultura catalana, ja que s'entenia que provenia del País Valencià i d'Aragó. A partir de la publicació de Joan Moreira El Folklore Tortosí (1934), Artur Gaya i Jordi Fusté, membres de Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries, van començar a fer recerca amb diversos documents com partitures, relats, cançons escrites, gravacions, crims cantats a l'estil dels cecs, recopilacions locals, etc., a partir de la qual han anat sorgint els espectacles, CD o llibres. Del seu treball destaquen diverses cançons que tracten del mode de vida o del paisatge de les Terres de l'Ebre, com per exemple: “El Carrilet i el Vaporet”, “Es cantava i es canta”, “Jota de les plegadores d'olives”, “Jota espaïda del pas del vent”, “La font del moro”, “Panxampla” i “De la Terra de l'Ebre D.O.”.

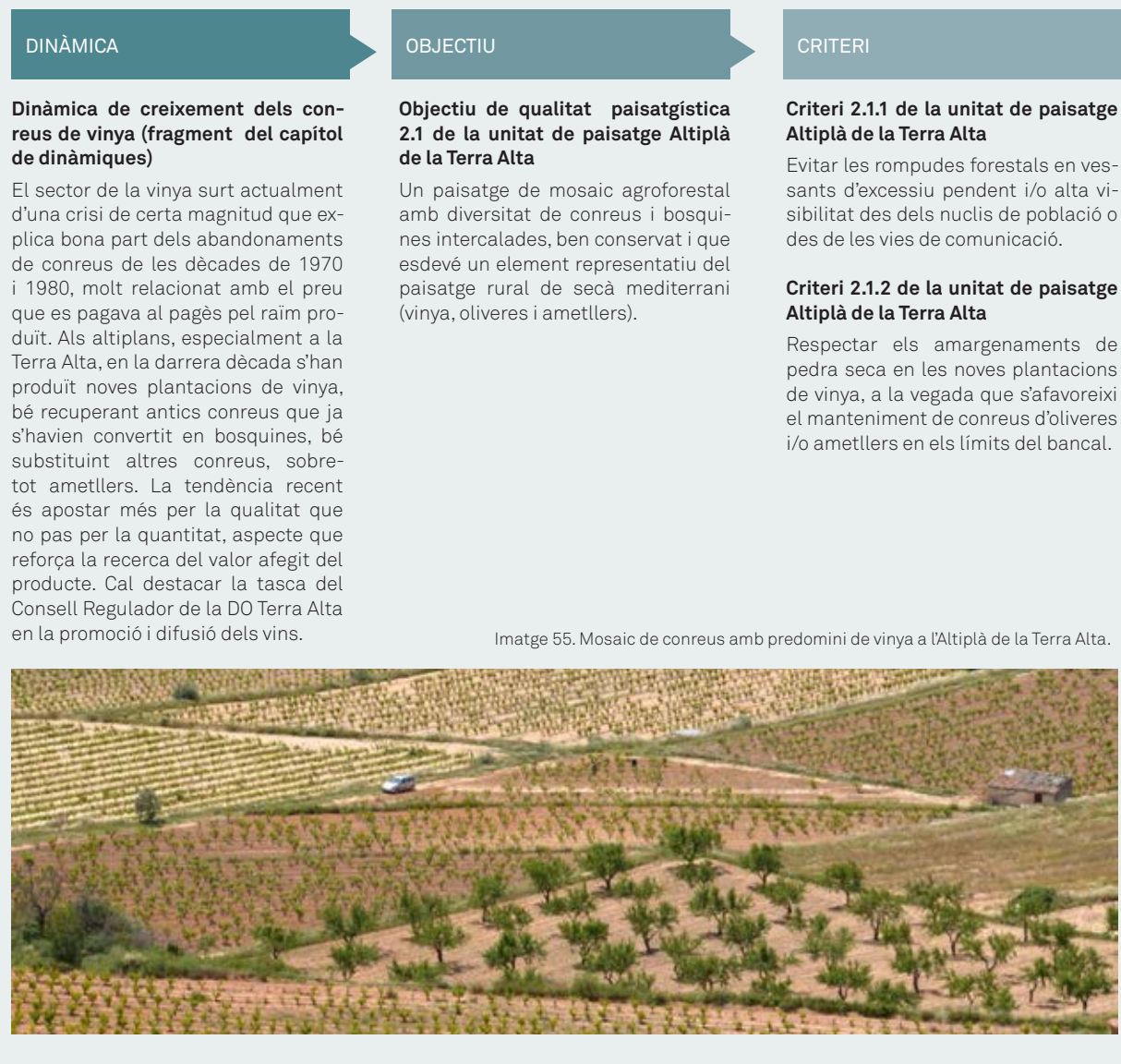
4.3. Dinàmiques en el paisatge

Tots els paisatges es troben en evolució constant, una evolució i que el Conveni europeu ja inclou en la mateixa definició de paisatge. El paisatge és el resultat d'un procés dinàmic a través del qual un territori i la percepció que en té la població es modifiquen constantment. L'anàlisi de les dinàmiques és, doncs, fonamental perquè ajuda a traçar línies de futur necessàries per prendre certes decisions polítiques. Dit d'una altra manera, l'aprofundiment en les dinàmiques permet identificar els reptes que una política del paisatge ha de tenir en compte.

En el capítol dels catàlegs "El paisatge actual i les seves dinàmiques" es descriuen i valoren les dinàmiques i els processos que incideixen més notòriament en la configuració del paisatge actual, i els principals factors que han afavorit els canvis al llarg de la història, prenent els principals factors de canvi (la urbanització, el turisme, les activitats recreatives o les extractives) i avaluant la incidència que tenen sobre el paisatge. També s'analitza la possible evolució futura del paisatge fruit de les principals activitats que hi incideixen, i com a conseqüència de la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials vigents.

L'anàlisi de les dinàmiques té un paper molt important a l'hora de tractar quatre parts essencials dels catàlegs de paisatge: la definició de les unitats de paisatge, l'avaluació del paisatge (debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats), la definició dels objectius de qualitat paisatgística i dels criteris i accions per protegir, gestionar i ordenar el paisatge.

Incidència de les dinàmiques en la definició d'objectius de qualitat paisatgística i dels criteris i les accions (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

4.3.1. Caracterització de les dinàmiques

Les dinàmiques del paisatge tracten l'evolució o el canvi dels paisatges en el temps (dinàmiques històriques, actuals i futures) i en l'espai. Els factors que les defineixen són:

- **L'origen.** Fruit de l'evolució natural dels paisatges o derivats de l'acció humana.
- **L'escala.** Hi ha dinàmiques globals que afecten de manera general a tot el món; n'hi ha d'altres de regionals, que es reflecteixen amb més o menys intensitat a tot el territori; i, finalment, dinàmiques locals, vinculades específicament al caràcter de cadascun dels paisatges identificats.
- **La freqüència i la durada.** Els canvis poden ser efímers, es poden anar repetint de manera periòdica o estacional, o poden presentar una continuïtat temporal.
- **La velocitat.** El fet de ser més ràpides o més lentes també condiciona la percepció del canvi, positiva o negativa, per part de la població. En general, quan les dinàmiques antròpiques són més potents, més ràpides i a una escala més global, en particular si es comparen amb les dinàmiques naturals, són més difícilment assimilables per la població.
- **La intensitat.** Rellevant o poc perceptible.
- **L'efecte.** Les dinàmiques poden influenciar el paisatge de manera directa o indirecta.

4.3.2. Identificació i descripció de les dinàmiques

Les dinàmiques s'han identificat a partir de diverses fonts: observant els indicis d'evolució dels paisatges *in situ*, a través del treball de camp; cercant referències en llibres especialitzats en l'evolució històrica, fons docu-

mentals i d'arxius (cadastre, fotografia, relats de viatge, etc.), i comparant cartografia, fotografies aèries o imatges de satèl·lit de diferents períodes, analitzant dades estadístiques i a través de les aportacions dels diversos processos de consulta ciutadana explicats en l'apartat 2.11.

La descripció de les dinàmiques s'ha dividit en dos capítols ben diferenciats dels catàlegs tant a la memòria de tot l'àmbit com per a cada unitat de paisatge: "Evolució històrica del paisatge" (permet comprendre les interaccions entre la societat i el seu territori des d'antic) i "Paisatge actual i les seves dinàmiques" (permet comprendre el present a partir dels signes de l'evolució i de les tendències, així com l'evolució futura d'un paisatge a partir de la normativa i el sistema de planificació).

Evolució històrica del paisatge

Els paisatges actuals són el resultat de segles d'història. Les diverses cultures que en un moment o altre de la història s'hi han establert han intervingut, d'acord amb els coneixements i capacitats tècniques de què disposaven, per transformar el territori en funció de les seves necessitats. El resultat ha estat la configuració de paisatges culturals singulars. Les empremtes del passat que perviuen al territori no tan sols contribueixen a comprendre la formació dels paisatges actuals, a definir el caràcter d'un determinat paisatge i la seva identitat, o a comprendre com han evolucionat les representacions socials dels paisatges, sinó que tenen també un gran potencial a l'hora de proporcionar informació rellevant per a la seva futura gestió i planificació, a més de ser una poderosa eina de sensibilització i educació.

El capítol d'evolució històrica del paisatge ofereix una breu perspectiva històrica de les transformacions que s'han donat en el paisatge d'aquest territori amb l'objectiu de contribuir a la interpretació del paisatge actual (sobretot, i sense menystenir les fases anteriors, a partir de la segona meitat del segle XVIII). També permet iden-

tificar allò que cal preservar des del punt de vista patrimonial i interpretar com han evolucionat les representacions socials dels paisatges.

A grans trets, l'evolució històrica del paisatge ha identificat:

- Els factors ambientals que han condicionat l'assentament humà sobre el territori i l'evolució del paisatge des d'èpoques remotes (morfologia, disponibilitat de recursos, insalubritat).
- Els principals esdeveniments i conjuntures que han propiciat canvis en el paisatge (desenvolupament de l'agricultura i la ramaderia, desenvolupament de l'activitat manufacturera, expansió vitivinícola, fil·loxera, desenvolupament industrial, guerres, epidèmies, transformació dels conreus de secà a regadius, embat del turisme al segle XX, incendis forestals, aparició de nous mitjans de transport, d'economies d'escala, de telecomunicacions, etc.).
- Dinàmiques agràries i ramaderes a partir de finals del segle XVIII (evolució de les tendències en l'ocupació del sòl agrícola, evolució de la superfície agrària, evolució de la ramaderia i la transhumància...).
- Dinàmiques forestals a partir del segle XVII, derivades dels propietaris, pastors, carboners, picadors, enginyers forestals, ecologistes, etc.
- També s'ha posat èmfasi a mirar d'entendre d'una manera integrada la transformació que ha patit el paisatge català en els últims cinquanta anys i analitzar-ne les causes, entre altres, a partir de les fotografies aèries del vol americà de l'any 1956.
- Molt vinculat amb l'últim punt, s'han analitzat les dinàmiques urbanes, periurbanes i d'infraestructures: creixement i evolució dels nuclis urbans, dispersió d'activitats en el sòl no urbanitzat, implantació de polígons industrials, proliferació d'infraestructures, etc.

- Finalment, l'evolució de les representacions socials. En funció de l'època, la població ha valorat més positivament o més negativament determinats usos, dinàmiques i elements del paisatge. Un dels exemples més clars en aquest sentit és l'evolució de la percepció de les zones humides, antigament percebudes negativament perquè significaven una font de malalties, fet que, juntament amb la necessitat d'obtenir terres de conreu, va provocar la seva dessecació, i actualment molt valorades positivament pels seus valors estètics i naturals, sobretot relacionats amb la riquesa ornitològica i la presència de vegetació singular i d'una làmina d'aigua semipermanent. La literatura i la pintura han contribuït tradicionalment a aquests canvis de percepció.

El paisatge actual i les seves dinàmiques

Aquest capítol permet comprendre la combinació i la interacció dels elements que constitueixen l'estructura actual del paisatge i que en defineixen el caràcter, a partir dels signes de l'evolució i de les tendències dels darrers decennis. Concretament identifica i analitza:

- L'estructura actual del paisatge, fent un anàlisi dels usos del sòl, i una descripció dels principals elements que estructuraven el paisatge, fent èmfasi en l'estructura dels principals nuclis urbans.
- Les dinàmiques, les activitats i els processos que incideixen més notòriament en la configuració del paisatge actual, partint dels principals factors de canvi (la urbanització, el turisme, l'activitat agrícola i forestal, les activitats recreatives o les extractives) i descrivint la seva incidència sobre el paisatge.
- Les tendències evolutives dominants i les incipients en l'evolució del paisatge.
- La incidència de la intervenció humana en el paisatge, així com les activitats que mantenen el paisatge en clau positiva. I també les reaccions o respostes

de l'administració, entitats, propietaris, usuaris del medi, etc. per potenciar les dinàmiques positives o fer front a les negatives.

- L'evolució futura del paisatge, que intenta dibuixar el futur paisatge de l'àmbit territorial, tot analitzant, en clau estratègica, la interrelació entre diversos factors, com les dinàmiques naturals (successió de la vegetació, canvi climàtic) i les tendències socioeconòmiques (despoblament, envelliment, immigració), així com les conseqüències fruit de la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials vigents, tant d'àmbit europeu com estatal i català (polítiques de conservació de la natura, forestals, agràries, planificació hidrològica, implantació d'indústria, infraestructures i transports, activitats extractives, residus, energia, turisme, etc.). Aquesta anàlisi prospectiva ha ajudat a definir propostes de caràcter preventiu per millorar la qualitat del paisatge.

És imprescindible esforçar-se a territorialitzar les dinàmiques paisatgístiques, adreçar-se a la realitat municipal i conèixer detalladament els projectes d'ordenació o d'equipaments, si no es vol acabar identificant merament les dinàmiques més generals i comunes (extensió urbana, desenvolupament d'infraestructures, mecanització de l'agricultura, etc.), fet que limitaria les accions que cal emprendre.

4.3.3. Cartografia de les dinàmiques

Cartografiar les dinàmiques és imprescindible per comprendre i ajudar a fer comprendre l'evolució dels paisatges contemporanis. La cartografia de dinàmiques consta d'un mapa de mida DIN A0 de tot l'àmbit de cada catàleg on es representen bona part de les dinàmiques explicades a la memòria (ja siguin naturals, agràries i forestals, urbanes, industrials, o d'infraestructures).

Ara bé, representar en un mapa els canvis en el paisatge implica una pila de reptes. En primer lloc, es parteix de

la idea que el paisatge és dinàmic, es transforma contínuament, mentre que un mapa convencional és una representació estàtica que dificulta l'expressió d'aquest canvi permanent. A aquest repte se n'hi afegeix un altre: la dificultat de cartografiar l'evolució de la percepció de la societat en relació amb aquest paisatge, ja que el paisatge no és tan sols la fisonomia d'un territori, sinó també el resultat de la percepció que en té la població. Dit d'una altra manera: un mapa de dinàmiques en el paisatge no hauria de reflectir només les transformacions en els usos del sòl agrícola, forestal, o urbà, o l'evolució dels sectors econòmics, per moltes dades de què es disposi. Aquest mapa seria més aviat de dinàmiques territorials. A un mapa de dinàmiques en el paisatge li correspon incloure les dimensions emocional i perceptiva d'aquests canvis. Dinàmiques com l'alteració de la fesomia tradicional dels nuclis o la modificació visual dels accessos a les poblacions, per exemple, ambdues representades al Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran, recullen la visió col·lectiva d'una realitat paisatgística canviant.

Tampoc no es poden confondre els conceptes de dinàmica i d'impacte. Si ja resulta difícil decidir què és i què no és un impacte en el paisatge, més difícil n'és la representació. Com es pot cartografiar –si és que es pot cartografiar– la pertorbació de l'harmonia visual de determinades torres i línies elèctriques, o de construccions aïllades com ara granges, coberts de maquinària o naus en indrets d'una gran qualitat paisatgística? Per afrontar aquest repte, la cartografia de dinàmiques dels catàlegs en alguns casos proposa maneres poc convencionals de cartografiar aquests elements i en altres casos aposta per una cartografia més clàssica.

Pèrdua de fesomia tradicional (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

Els elements característics i definitoris de l'arquitectura pirinenca, ja siguin individuals o conjunts, entre molts d'altres, s'han vist afectats per la proliferació de noves construccions que ha afectat algunes poblacions, representades en el mapa de dinàmiques en el paisatge, fins a perdre part de la fesomia. També s'ha produït una manca de manteniment i inversions en la restauració

d'alguns elements patrimonials històrics (esglésies, castells, viles closes, nuclis històrics, carrers empedrats, petit patrimoni industrial, etc.). Aquests canvis, generalment radicals, sobre el paisatge natural i arquitectònic tradicional d'aquestes poblacions han promogut alteracions en la perspectiva que els seus habitants tenen de l'entorn.

Imatge 56. A l'Alt Pirineu i Aran hi ha nuclis que han vist alterada la seva fesomia a causa de la proliferació de noves construccions.

Modificació visual dels accessos als nuclis (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

El paisatge dels accessos a nombrosos nuclis urbans de les Comarques Gironines es troba en un procés permanent de transformació des de fa, sobretot, tres dècades. En aquests espais s'han anat implantat indústries, magatzems i, especialment en els darrers anys, activitats comercials i de serveis (des de superfícies comercials a l'engròs, tals com concessionaris de cotxes, magatzems de mobles o hipermercats, fins a altres tipus d'activitats i serveis, com restaurants de carretera, estacions de rentatge de vehicles o gasolineres) que aprofiten els avantatges d'estar situats davant de la carretera. Es tracta d'un fenomen complex, conegut com a carretera aparcador, que té les seves arrels en la permissivitat dels planejaments municipals a l'hora d'ubicar els nous creixements, sobretot la implantació d'activitats en sòl no urbanitzable. Es forma així una nova tipologia urbana

de caràcter lineal, amb una disposició seqüencial d'edificacions i elements de suport (aparcaments, plafons i tanques publicitàries) que tendeix a emular el carrer comercial tradicional a escala periurbana. Aquestes noves edificacions es caracteritzen per una absoluta manca de coherència pel que fa a tipologies constructives i a la disposició dels elements en relació amb el territori preexistent, fins al punt que trenquen amb el caràcter de la trama urbana i la imatge de les localitats en qüestió. Són entrades estèticament poc interessants, mancades sovint d'uns mínims d'infraestructura urbana, i en les quals es juxtaposen espais oberts de poca qualitat paisatgística amb conjunts d'edificis generalment poc atractius i amb una estètica caracteritzada per la presència de colors estridents, rètols lluminosos i/o cartells publicitaris.

Imatge 57. El paisatge dels accessos a nombrosos nuclis urbans de les Comarques Gironines es troba en un procés permanent de transformació. En aquests espais s'han anat implantat indústries, magatzems i, especialment en els darrers anys, activitats comercials i de serveis.

13. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Substitució de superfície agrícola per sòls urbanitzats (Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona)

El paisatge agrari de la Regió Metropolitana de Barcelona pateix una dinàmica marcadament regressiva que es va iniciar a mitjan segle xx. El 1955 les terres conreades representaven el 40% de la superfície de l'àmbit, mentre que el 2002 aquest percentatge se situava en el 15%. Això implica una pèrdua de més de 76.000 hectàrees. Aquesta important regressió de les terres conreades s'explica, en part, pel procés d'abandonament de les activitats agràries estès per tota la geografia catalana, que ha transformat especialment i substancialment el paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona. El cessament de l'activitat agrària ha propiciat l'expansió forestal, com ja s'ha explicat en l'apartat anterior, però sobretot ha estat absorbit per la forta pressió urbana al voltant de Barcelona. Així, un terç del sòl agrícola ha evolucionat cap a sòl forestal, mentre que els dos terços restants han esdevingut sòl urbà (urbà continu, urbanitzacions, polígons industrials i comercials i infraestructures). Aquesta dinàmica de substitució de la superfície agrícola per sòls urbanitzats s'ha estès per pràcticament tot l'àmbit de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Imatge 58. La pèrdua de superfície agrícola és un fenomen generalitzat a bona part de Catalunya.

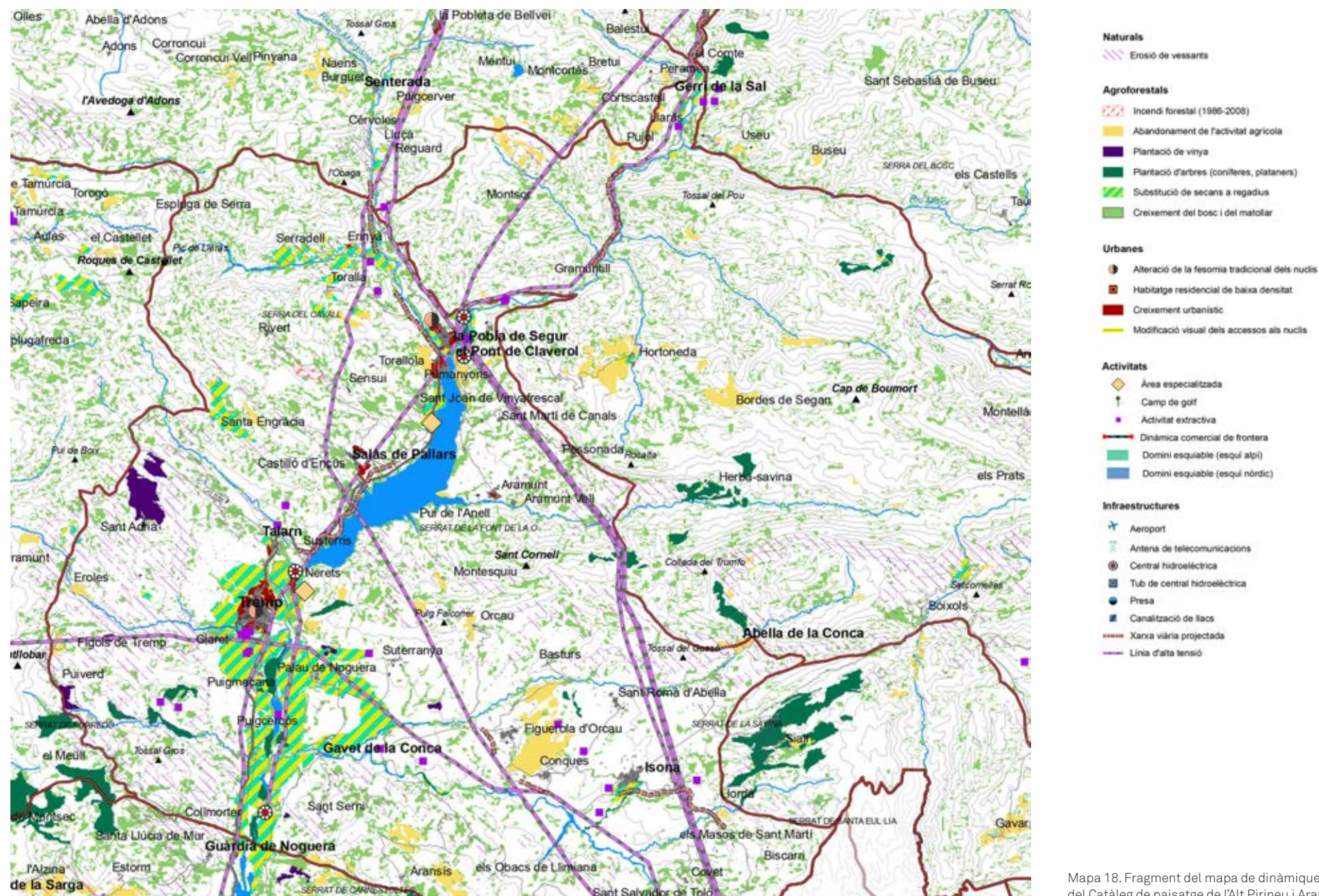
4.3.4. La contribució de la participació pública

Els processos participatius dels catàlegs van permetre identificar i cartografiar les dinàmiques, les activitats i els processos que incideixen més notòriament en la configuració del paisatge actual partint dels principals factors de canvi (com la urbanització, el turisme, les activitats recreatives i les extractives, les infraestructures, els incendis forestals o les activitats agràries), així com descriure'n la incidència sobre el paisatge.

Els processos participatius també van servir per corroborar dades ja conegudes pels equips redactors i, en alguns casos, concretar-ne els detalls. En conjunt, els diversos mecanismes utilitzats van ajudar a detectar els actors que causen pressió sobre el paisatge (com els processos d'urbanització, les dinàmiques turístiques o les polítiques agrícoles i forestals); les pressions que en resulten; els efectes sobre el medi si se segueix la tendència actual; els impactes i riscos que, per l'estat de degradació i abandó, o per la seva simple existència, contribueixen a empobrir la qualitat dels paisatges; i, finalment, aquells elements que per la seva ubicació, dimensions i forma fragmenten el territori i dificulten l'accés dels ciutadans al medi que els envolta.

Per exemple, durant la consulta per mitjà del web del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona va quedar palesa la preocupació per dinàmiques com l'augment de la densitat de les urbanitzacions a la part muntanyosa del municipi de Sitges o a la serra de Collserola, la dispersió de polígons industrials i d'infraestructures a la zona del delta del Llobregat o la pèrdua d'hàbitats naturals a les rieres del Maresme. Tot i que la majoria de percepcions de canvis en el paisatge detectades en els catàlegs van ser negatives, també se'n van identificar de positives. Per exemple, en les entrevistes a agents del paisatge del Catàleg de paisatge del Camp de Tarragona, els participants van percebre positivament la recuperació del conreu de la vinya al Priorat i el seu paper impulsor d'una estratègia de turisme sostenible en tot l'àmbit comarcal.

Mapa 18. Fragment del mapa de dinàmiques del Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran.

4.4. Miradors i itineraris

Les carreteres, els camins i els miradors són, avui, recorreguts i indrets molt poderosos d'interacció amb els paisatges contemporanis. En aquest sentit, els catàlegs de paisatge han identificat les principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge. Els miradors i itineraris tenen, a més, una important funció pedagògica sobre l'evolució i els valors dels paisatges.

4.4.1. Miradors

Una de les formes contemporànies de contemplació dels paisatges urbans i rurals és a través dels miradors. Entenem per miradors aquells punts enlairats des dels quals la ciutadania pot gaudir d'àmplies panoràmiques i fomentar valors com el de la contemplació. Aquests espais privilegiats ens sedueixen, estimulen i, evidentment, ens fomenten l'estima pels paisatges, i al mateix temps són indrets on es poden experimentar sensacions de plaer, eufòria o tranquil·litat. No es tracta, doncs, d'una contemplació merament visual, sinó també sensorial, emocional i vivencial.

Els miradors més estratègics acostumen a localitzar-se en llocs elevats, accessibles, de major amplitud escènica, i amb vistes atractives i variades que permeten copsar tots els matisos dels paisatges a diferents escales, identificar els seus valors, les seves dinàmiques i, fins i tot, interactuar amb ells. Al llarg de la història aquests miradors han anat incorporant-se en l'imaginari dels territoris de Catalunya: creats per raons de control i seguretat (domini d'un territori, on avui es troben encara testimonis de torres de vigilància, fars, castells, fortaleses o refugis de temps de guerra; per motius religiosos (ermites o cementiris), o bé per raons de lleure i plaer. En definitiva, cims, turons, cingles, edificis públics de les ciutats, places, muralles, torres, marges de les carreteres i autopistes, etc., llocs que poden tenir al mateix temps una forta càrrega simbòlica i emocional per a la

Imatge 59. Panoràmica des del mirador del puig de Llivia. Al llarg de la història aquests miradors han anat incorporant-se en l'imaginari dels territoris de Catalunya.

població, tant per la importància de l'indret com per haver esdevingut una fita o per formar part d'algun fons escènic representatiu.

Alguns dels miradors inclouen mitjans explícits per a la interpretació dels paisatges, sobretot panells, mentre que en d'altres l'essència de cada paisatge i el seu significat es poden induir a través d'altres tipus d'elements més suggerents, formant part d'itineraris temàtics o, simplement, pel coneixement, la percepció i la mirada propis de l'observador.

Criteris de selecció

Els miradors s'han seleccionat seguint deu criteris, per bé que, en funció de les característiques de cada mirador, alguns criteris prevalen per sobre dels altres.

- **Visibilitat.** Miradors amb àmplies panoràmiques (tenint present que sovint una visibilitat panoràmica molt extensa impedeix la percepció d'alguns detalls pel fet que la llunyania tendeix a difuminar el territori visible).

- **Proximitat visual.** Miradors des dels quals es poden percebre millor els elements que caracteritzen un determinat paisatge (unitat de paisatge).
- **Representativitat.** Miradors des dels quals es pot copsar la riquesa i diversitat de paisatges de Catalunya (unitats de paisatge), així com una varietat de components paisatgístics (paisatges urbans, periurbans, litorals, agrícoles, de muntanya...).
- **Diversitat.** Miradors des dels quals es poden percebre els principals valors del paisatge (naturals, estètics, històrics, d'ús social, simbòlics...).
- **Abast.** Miradors que s'estructurin en xarxa, i permetin, en el seu conjunt, una percepció adequada de tot el territori català, de manera que s'eviti que hi hagi miradors molt pròxims entre si.
- **Accessibilitat.** Amb l'objectiu d'afavorir l'accés al paisatge, en general, miradors accessibles amb cotxe o que no requereixen caminar més de 30 minuts.
- **Varietat d'emplaçaments.** S'inclouen cims, colls, llocs dins les poblacions (places i altres espais públics), elements arquitectònics destacats (castells i ermites) d'accés públic, miradors de carretera, en camins de ronda, refugis, o altres elements als quals la població atribueix simbolisme (llocs amb personalitat local o regional i amb forta càrrega simbòlica).
- **Popularitat.** Miradors coneguts i valorats per la població, identificats a partir dels processos de participació dels catàlegs de paisatge.
- **Sinergia.** Sempre que sigui possible, s'haurien de prioritzar miradors amb accessos i senyalització existents.
- **Complementarietat.** Quan sigui possible, haurien de formar part d'itineraris paisatgístics.

S'han identificat més de 540 punts d'observació estratègics de la diversitat de paisatges de Catalunya i els seus valors, que tenen excel·lents capacitats didàctiques.

Mapa 19. Miradors identificats en els catàlegs de paisatge.

Catàleg	Nombre de miradors
Alt Pirineu i Aran	123
Terres de Lleida	76
Camp de Tarragona	41
Comarques Gironines	77
Terres de l'Ebre	30
Regió Metropolitana de Barcelona	115
Comarques Centrals	82
Total	544

ques i de sensibilització social. Cadascun dels miradors s'ha descrit breument i cartografiat. La descripció ha anat més enllà de l'enumeració dels indrets identificables des dels miradors i ha procurat reflectir els valors del paisatge i les seves dinàmiques, posant èmfasi en els elements o conjunts d'elements que configuren cada paisatge (urbans, periurbans, agrícoles, forestals, etc.).

De tots els miradors definits, a cada catàleg se n'han destacat un petit nombre (entre 10 i 20 miradors per catàleg) considerats clau per tenir una visió conjunta de la diversitat de paisatges de cada àmbit i que, per aquest motiu, també mereixen una atenció prioritària pel que fa al compliment de les propostes de criteris i accions definides en els catàlegs, principalment encaminades al seu manteniment i la seva promoció.

4.4.2. Itineraris

Amb la mateixa filosofia de fons que els miradors, s'ha definit una xarxa d'itineraris rodats (accessibles amb vehicles motoritzats) i no rodats (accessibles a peu o amb vehicles no motoritzats) que recorren aquells paisatges o elements del paisatge que són més valorats per la població; però també aquells paisatges menys valorats, sobretot els més degradats, per tal de conèixer i interpretar la gran diversitat de paisatges de Catalunya. Sovint aquests itineraris es complementen amb la presència dels miradors definits en els catàlegs, o algun de caràcter més local.

La xarxa d'itineraris connecta els diferents tipus de paisatges de Catalunya a partir de les rutes que disposen d'un reconeixement oficial (definides i, en alguns casos, habilitades per ajuntaments, consells comarcals, grups excursionistes o altres administracions o entitats públiques i privades) o que són significatives per a la població. Els itineraris també posen en relació les unitats paisatgístiques limítrofes per tal d'ajudar a copsar la transició entre els diversos paisatges identificats.

Imatge 60. Itinerari no rodats que ressegueix la séquia de Manresa.

Criteris de selecció

Els itineraris rodats i no rodats s'han seleccionat seguint deu criteris, per bé que, en funció de les característiques de cada itinerari, alguns criteris prevalen per sobre dels altres.

- **Representativitat.** Itineraris que permeten copsar la riquesa i diversitat de components paisatgístics (paisatges urbans, periurbans, litorals, agrícoles, de muntanya...), així com les singularitats pròpies de cadascuna de les unitats de paisatge.
- **Diversitat.** Itineraris des dels quals es perceben els principals valors del paisatge (naturals, estètics, històrics, d'ús social, simbòlics...).
- **Visibilitat.** Itineraris que disposen de punts amb gran visibilitat escènica.
- **Abast.** Itineraris amb un major abast territorial, que permeten, en el seu conjunt, una percepció adequada de tot l'àmbit territorial.
- **Accessibilitat.** Amb l'objectiu d'afavorir l'accés al paisatge, s'inclouen itineraris pedestres, cicloturístics i motoritzats (carreteres).

- **Simbolisme.** Itineraris amb un significat històric o simbòlic per a la població (camins de ronda, pelegrinatges, rutes històriques, etc.).
- **Popularitat.** Itineraris coneguts i valorats per la població, identificats a partir dels processos de participació dels catàlegs de paisatge.
- **Sinergia.** Es prioritzen itineraris amb accessos i senyalització existents. Es tracta de trams de recorreguts ja institucionalitzats (GR, via verda, PR, etc.).
- **Complementarietat.** Es prioritzen aquells que incorporen en el seu traçat els punts d'observació prioritària (miradors) definits en els catàlegs de paisatge.
- **Seguretat.** Itineraris que tenen un accés fàcil i un recorregut d'escassa dificultat, per a un gaudi del paisatge òptim.

S'han identificat més de 470 recorreguts rodats i no rodats, i s'han cartografiat i descrit breument tant a la memòria de tot l'àmbit de cada catàleg com a la fitxa de cada unitat de paisatge. La descripció ha anat més enllà de la identificació dels llocs per on passa cada itinerari i ha procurat reflectir els valors del paisatge i les seves dinàmiques, posant èmfasi en els elements o conjunts d'elements que configuren cada paisatge (urbans, periurbans, agrícoles, forestals, etc.).

De tots els itineraris definits, tant rodats com no rodats, a cada catàleg se n'han destacat un petit nombre (entre 10 i 20 itineraris per catàleg) considerats clau per tenir una visió conjunta de la diversitat de paisatges de cada àmbit i que, per aquest motiu, també mereixen una atenció prioritària pel que fa al compliment de les propostes de criteris i accions definits en els catàlegs, principalment encaminades al seu manteniment i la seva promoció.

Mapa 20. Itineraris identificats en els catàlegs de paisatge.

Catàleg	Nombre d'itineraris
Alt Pirineu i Aran	43
Terres de Lleida	55
Camp de Tarragona	72
Comarques Gironines	135
Terres de l'Ebre	45
Regió Metropolitana de Barcelona	50
Comarques Centrals	78
Total	478

Mirador del castell de Montgrí (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

Situats a l'Empordanet - Baix Ter, la icona paisatgística que representen el massís i el castell per a tot l'Empordà és alhora un mirador excepcional. La Plana de l'Empordà s'obre totalment davant dels Pirineus, des del Puigmal (2.910 m) fins al cap Norfeu i amb el Canigó (2.784 m) de fons. A l'oest, els Terraprimis, suaus relleus de mosaic agroforestal contrasten amb les severes planes

agràries tant de l'Empordà com de l'Empordanet - Baix Ter, que s'observen al sud, amb Torroella de Montgrí en primer terme, i tots els elements que caracteritzen aquesta unitat: els arrossars de Pals, les closes del Ter Vell, les maresmes de la Pletera i les basses d'en Coll, el poblat ibèric d'Ullastret, els nuclis medievals, entre d'altres, i especialment les illes Medes.

Imatge 61. El castell del Montgrí és un excel·lent mirador de l'Empordanet - Baix Ter.

Itinerari rodat de la plana i solana de la Cerdanya (Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran)

Itinerari circular per la Cerdanya, amb un desviament vers Llivia, que permet apropar-se a dos dels grans tipus de paisatges preponderants en aquesta unitat de paisatge: la plana i la solana. Prenent com a punt central el mirador de Puigcerdà, i seguint el sentit horari, és possible observar paisatges agrícoles i ramaders que encara no han patit en excés la intromissió de les taques urbanes

de residències no habituals, com Age o Vilallobent, passant per zones amb un grau de transformació important com Prats i Sansor. L'itinerari permet comparar l'evolució dels paisatges tradicionals d'aquesta unitat vers les noves ocupacions del territori. La part final de l'itinerari s'enfila cap a Meranges per assolir grans panoràmiques a prop del refugi forestal de la Feixa.

Imatge 62. L'itinerari rodat de la plana i solana de la Cerdanya passa pel nucli de Prats.

Itinerari no rodat del GR-92 (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

És una ruta interessant per observar els diversos paisatges que configuren el litoral de les Terres de l'Ebre. Entra a Catalunya per la foia d'Ulldesona i, després de creuar per la serra del Montsià, descendeix cap als paisatges fluvials del riu Ebre, on es poden contemplar les hortes, els canals de reg i les plantacions de cítrics, en combinació amb fragments de vegetació de ribera que manté l'Ebre, així com també la proliferació dels assentaments disseminats en forma d'habitatge i/o activitats

industrials o de serveis. Després el sender s'arrambla a la línia de costa, i transcorre per un dels paisatges singulars de les Terres de l'Ebre, com són els petits penya-segats, on s'intercalen petites cales que es formen a les desembocadures dels barrancs i torrents. Aquest tram litoral permet contemplar els mosaics agroforestals formats per marginats en pedra seca amb conreus d'olivera, brolles i bosquines de pi blanc arranats a la mar.

Imatge 63. El GR-92 a les proximitats de l'Ampolla, al Litoral del Baix Ebre.

14. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

4.4.3. Cartografia dels miradors i itineraris

La cartografia relacionada amb els miradors i itineraris consta d'un mapa de mida DIN A0 de tot l'àmbit del catàleg on es localitzen tots els miradors, i d'un altre on s'identifiquen tots els itineraris, distingint els rodats dels no rodats. Per altra banda, la cartografia de cada unitat de paisatge conté un mapa DIN A3 on hi ha ubicats tots els miradors i itineraris.

Mirador

16- Xaragalls del Vallès

- 56- Els Quatre Vents
- 57- La Creu dels Tres Batlles
- 58- Castellnou/Ullastret

17- Plana del Vallès

- 59- Turó de Sant Pau
- 60- Les Tres Creus

18- Baix Montseny

- 61- Castell de Fluvià
- 62- Castell de Montclús
- 63- Mare de Deu del Puig del Bellver

19- Collserola

- 64- Turó de la Magarola
- 65- Forat del Vent
- 66- Tibidabo
- 67- Torre de Collserola
- 68- L'Arrabassada
- 69- Sant Pere Màrtir
- 70- Santa Creu d'Olorda
- 71- Mirador d'Horta
- 72- Puig de la Guàrdia
- 73- Mirador de Cerdanyola
- 74- Turó del Fumet
- 75- Mirador de Font Groga
- 76- Turó Rodó
- 77- Turó Merlès
- 78- Puig Madrona

79- Turó d'en Segarra

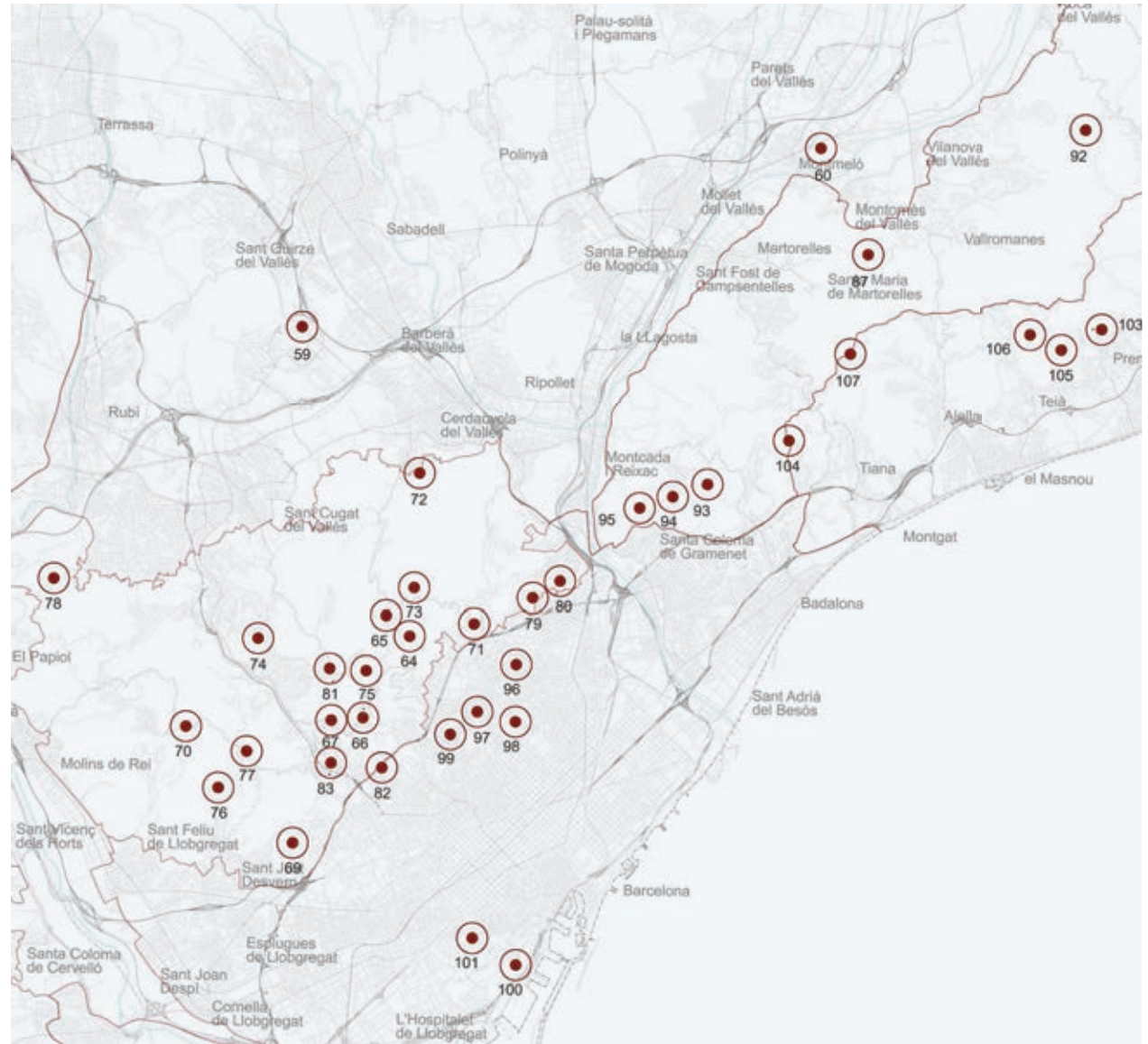
- 80- Turó de les Roquetes
- 81- Turó del Puig
- 82- Bellesguard
- 83- Mirador de Sarrià

20- Serra de Marina

- 84- Hortsavinyà
- 85- Turó Gros
- 86- El Rocatell
- 87- Castell de Sant Miquel
- 88- Collsacreu
- 89- El Corredor
- 90- Can Bruguera
- 91- Coll de Parpers
- 92- Cèllec
- 93- Ermita de Sant Onofre
- 94- Ermita de Sant Climet
- 95- Puig Castellar

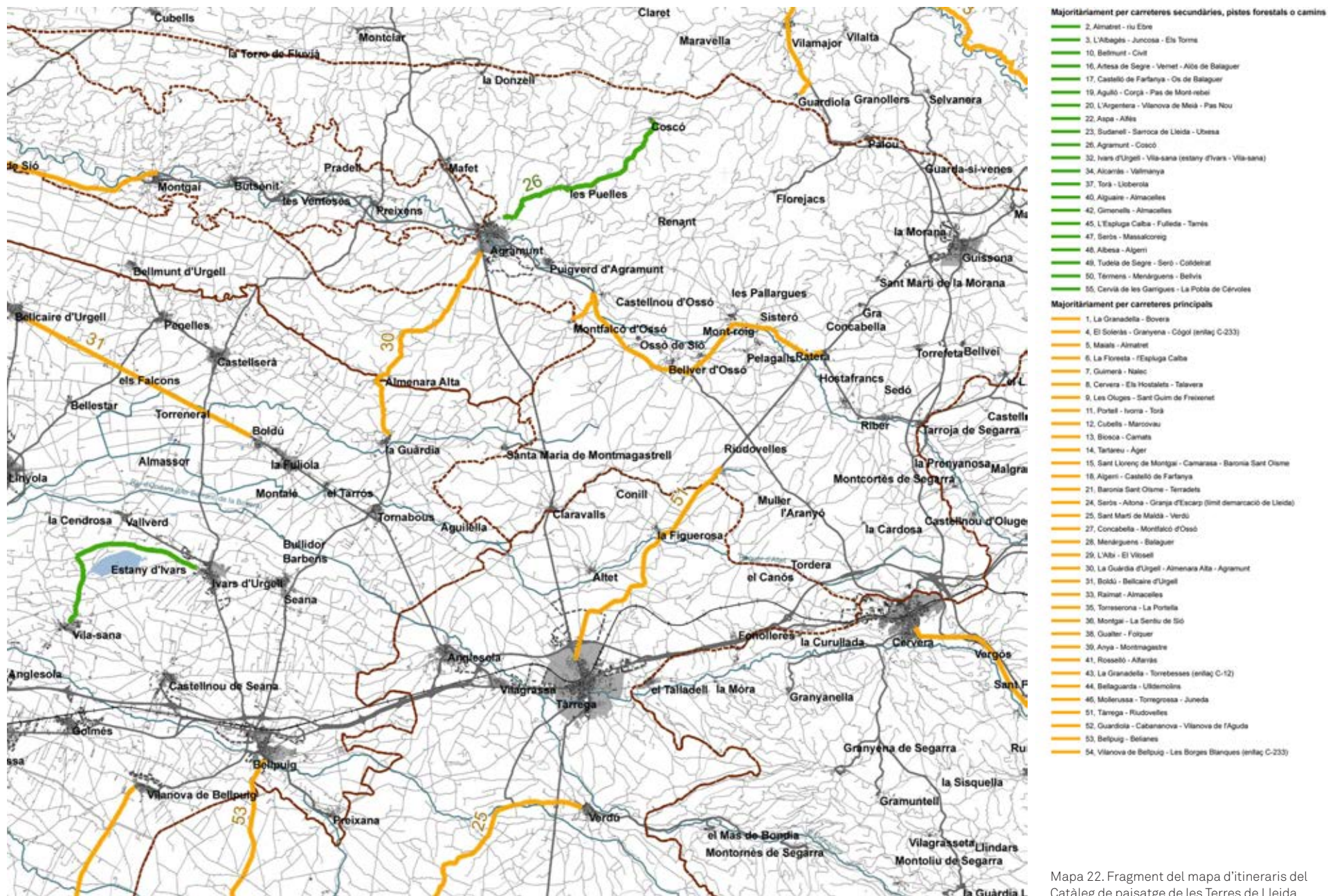
21- Pla de Barcelona

- 96- Turó de la Peira
- 97- El Carmel
- 98- Turó de la Rovira
- 99- Parc Güell
- 100- Castell de Montjuïc
- 101- Mirador de Torre Baró
- 115- Museu Nacional d'Art de Catalunya

Mapa 21. Fragment del mapa de miradors del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona.

Mapa 22. Fragment del mapa d'itineraris del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida.

4.4.4. La contribució de la participació pública

La participació ha permès identificar els punts i recorreguts més significatius per a la població, que han estat presos en consideració pels equips tècnics i incorporats a la xarxa de miradors i itineraris del catàleg quan s'ha considerat oportú tenint en compte els criteris anteriors. Les entrevistes amb els agents de paisatge, els tallers oberts i l'enquesta a través del web han resultat els instruments més útils per a la seva identificació.

A la consulta a través del web dels darrers catàlegs, els corresponents a les Comarques Centrals i la Regió Metropolitana de Barcelona, es demanava explícitament als participants que proposessin miradors des d'on obtenir una panoràmica del paisatge de la unitat i itineraris d'interès paisatgístic. Els catàlegs de paisatge de Catalunya inclouen una selecció del conjunt de miradors i itineraris més destacats dels recollits en els processos participatius. És el cas, per exemple, dels miradors de la Mola, Castellsapera i el turó de Roques Blanques, de la unitat Sant Llorenç del Munt i l'Obac - el Cairat, o els del parc Güell i el turó de la Rovira.

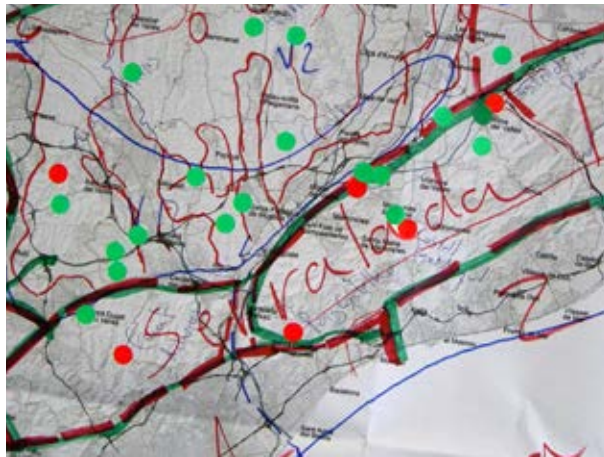

Figura 16. Mapa resultant dels tallers oberts del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, en què es poden veure els miradors identificats pels participants (rodones verdes i vermelles).

4.5. Avaluació del paisatge

L'avaluació del paisatge s'ha efectuat per mitjà de la identificació de les seves **debilitats**, **amenaces**, **fortaleses** i **oportunitats** (metodologia DAFO), en clau de sostenibilitat, tant per a tot l'àmbit com per a cadascuna de les unitats de paisatge. Les anàlisis DAFO tenen el seu origen en la planificació estratègica en l'àmbit empresarial, i amb el temps s'han convertit en una eina igualment emprada en la planificació territorial, ambiental i paisatgística. En essència, la metodologia consisteix en una síntesi dels punts forts i febles, tot diferenciant si són interns o externs al territori que s'avalua:

Debilitats: Dinàmiques internes o atributs que empobreixen la qualitat futura del paisatge tenint en compte els canvis que s'estan succeint o que es preveuen.

Amenaces: Dinàmiques externes que poden tergiversar o empobrir la qualitat del paisatge.

Fortaleses: Dinàmiques internes o atributs amb determinats valors que singularitzen i donen consistència al paisatge davant de possibles canvis.

Oportunitats: Dinàmiques externes al sistema o provinents de la revaloració de nous valors que poden afavorir la consecució dels objectius de qualitat paisatgística que es persegueixen.

Els aspectes clau que s'han emprat per realitzar aquesta avaluació han estat tres: en primer lloc, la caracterització del paisatge actual i les seves dinàmiques històriques, actuals i futures, juntament amb tots els factors que hi incideixen; en segon lloc, la identificació dels valors del paisatge (naturals, estètics, històrics, d'ús social, simbòlics i productius); i, finalment, la participació pública també ha facilitat aquesta tasca, aportant valoracions basades en l'experiència vivencial amb els paisatges. Aquesta anàlisi ha estat extremadament útil per a la definició d'objectius de qualitat paisatgística i per efectuar la proposta de criteris i accions per assolir-los.

Així, la radiografia de l'estat del paisatge obtinguda a partir de la caracterització del paisatge actual i les seves dinàmiques històriques, actuals i futures s'ha utilitzat per diagnosticar tant debilitats i amenaces com fortaleses i oportunitats. Per altra banda, la caracterització dels valors ha permès incidir més sobre fortaleses del paisatge que fins ara no havien estat reconegudes o eren poc conegudes i, al mateix temps, ha fet aflorar noves oportunitats de dinamitzar positivament aquests paisatges. El paper de la participació ha estat més transversal, ja que s'han fet aportacions puntuals i majoritàriament focalitzades en paisatges concrets.

A efectes documentals, l'avaluació del paisatge s'ha realitzat tant per a tot l'àmbit del catàleg de paisatge com específicament per a cada unitat de paisatge, procurant sintetitzar les debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats en forma de punts i evitant redactats llargs que haurien pogut dificultar la comprensió dels aspectes clau.

	Aspectes negatius	Aspectes positius
Origen intern	<p>Debilitats</p> <p>Una estructura visual del paisatge fràgil i fragmentada, producte de l'alternança contínua i inconnexa de diferents elements.</p> <p>La presència d'urbanitzacions amb habitatges de baixa densitat poc integrades en el paisatge agrícola i forestal del seu entorn i sense relació amb els nuclis urbans existents.</p>	<p>Fortaleses</p> <p>Les figures de protecció dels espais amb majors valors naturals, com l'estany de Sils, la riera de Santa Coloma i els edificis volcànics.</p> <p>L'existència d'alguns sectors amb patrons agrícoles on s'alternen diferents tipologies de conreu de forma mesurada i harmònica, especialment a la meitat occidental de la unitat de paisatge.</p> <p>La gestió de l'estany de Sils per part de l'ONG Acció Natura i l'Ajuntament de Sils contribueix a revalorar aquests espais, perquè els millora ecològicament i es desenvolupen activitats per donar a conèixer, cada cop més, aquesta zona humida a la població de les Comarques Gironines.</p>
Origen extern	<p>Amenaces</p> <p>La proliferació i l'ampliació dels eixos viaris i ferroviaris longitudinals (AP-7, A-2/N-II, TAV i via fèrria Barcelona-Portbou) i transversals (eix transversal, C-35 i C-63). Sense les mesures correctores adequades, l'impacte paisatgístic tant visual com funcional pot ser molt elevat.</p> <p>La progressiva instal·lació amb poca cura d'activitats econòmiques i equipaments al llarg de les principals vies de comunicació, especialment la carretera N-II/A-2, que fa que augmenti la fragmentació del paisatge.</p>	<p>Oportunitats</p> <p>Els sectors de la plana que es mantenen amb un paisatge menys alterat i ben conservat, com per exemple Sant Andreu Salou i el seu entorn, poden ser centres d'iniciatives per al foment d'activitats relacionades amb el turisme rural.</p> <p>El gran nombre d'espais amb valors naturals i culturals és un important recurs per al desenvolupament local i per a tasques d'educació ambiental.</p> <p>La nova Política Agrària Comunitària (PAC), basada en l'aplicació de mesures ambientals i la producció integrada i de qualitat, suposa una oportunitat per reconduir l'activitat agrícola i frenar els principals processos d'homogeneïtzació del paisatge de la plana agrícola.</p>

Imatge 64. La urbanització dispersa és una de les debilitats del paisatge de la Plana de la Selva.

Imatge 65. L'estany de Sils és una de les fortaleses del paisatge de la Plana de la Selva.

4.6. Paisatges d'atenció especial

Els paisatges d'atenció especial són aquells sectors del territori amb trets molt singulars o bé aquells que són objecte de grans transformacions amb repercussions paisatgístiques importants. Són conjunts de paisatges que presenten una determinada heterogeneïtat, complexitat o singularitat des del punt de vista de la gestió i ordenació paisatgística (per exemple, zones periurbanes en transformació o altres indrets amb una intensa i ràpida transformació dels seus usos) i en els quals es fa necessari definir criteris específics per a la preservació, gestió i ordenació a una escala més de detall que a la resta del territori.

Els paisatges d'atenció especial es delimiten pensant que han de fer servei als instruments de planificació territorial, al planejament urbanístic (les decisions preses en l'àmbit urbanístic són, de fet, les que acaben tenint més incidència sobre el paisatge, o almenys les que la població percep més fàcilment) i a totes les decisions d'actuació i intervenció sobre el territori derivades de la implementació de polítiques sectorials (d'infraestructures, agràries, forestals, de turisme...). Efectivament, pel fet que permeten precisar sobre uns valors o unes dinàmiques concretes del paisatge, el paper dels paisatges d'atenció especial en els catàlegs és clau per plantejar altres objectius de planificació que no siguin el merament territorial, com és el cas dels sectorials (agricultura, turisme, cultural...).

Els criteris generals de definició i delimitació dels paisatges d'atenció especial són els següents:

- Sectors amb trets molt singulars o que són objecte de grans transformacions del territori amb repercussions paisatgístiques importants.
- Paisatges que presenten una determinada heterogeneïtat, complexitat o singularitat des del punt de vista de la gestió i ordenació paisatgística.

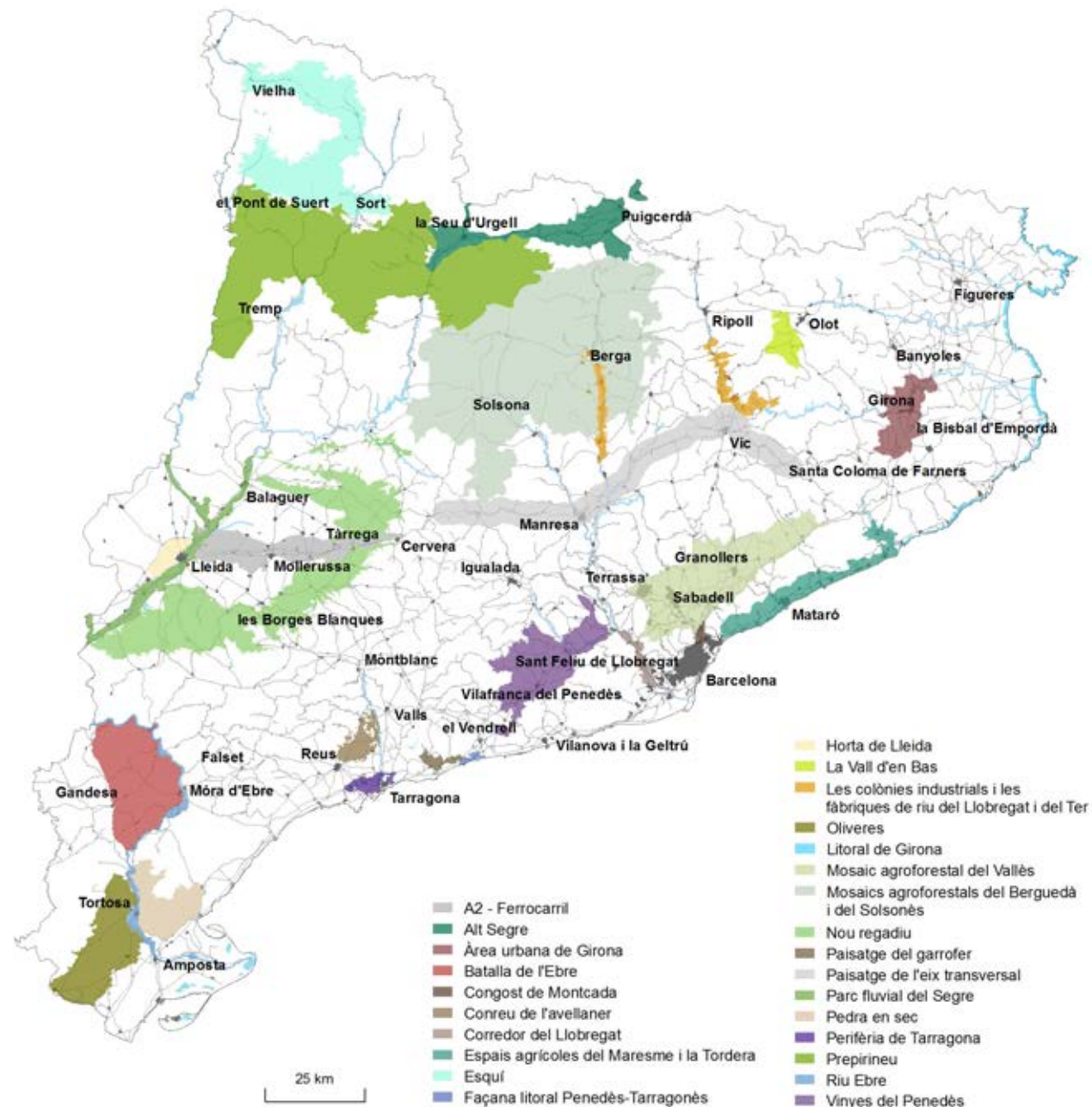
- En alguns casos, exerceixen un paper exemplificant d'anàlisi o planificació d'unes determinades dinàmiques o d'uns valors concrets per a altres indrets de Catalunya que també es repeteixen.
- La participació pública (vegeu l'apartat 2.1.1) ha contribuït a la decisió sobre quins havien de ser els paisatges d'atenció especial.
- La raó de ser dels paisatges d'atenció especial va més enllà dels trets que defineixen una unitat de paisatge (vegeu el capítol 3), pel fet que es poden centrar en elements (pedra seca, mosaic agroforestal, etc.) o en dinàmiques concretes del paisatge (proliferació d'infraestructures i serveis, canvis de cultius de secà a regadiu) i, per tant, poden pertànyer a parts d'una unitat, a una unitat sencera, o a més unitats.
- Les escales de treball van des d'1:50.000 fins a 1:25.000. En aquest cas, l'anàlisi dels elements del paisatge (estructura dels cultius, feixes, infraestructures, etc.) és més exhaustiu que a la resta del catàleg.
- El paisatge d'atenció especial és continu i se centra en un sector concret, encara que puguin existir altres sectors semblants en altres parts de Catalunya, tal com s'indicava en l'apartat c).

En general, el capítol de paisatges d'atenció especial consta de:

- El mapa del paisatge d'atenció especial (disponible en mida DIN A0 i també de manera esquemàtica a l'inici del capítol).
- Justificació de la definició del paisatge d'atenció especial.
- Valors i dinàmiques en el paisatge d'atenció especial.
- Estratègies per desenvolupar en el paisatge d'atenció especial, així com una proposta de criteris i accions. Les estratègies definides per a cadascun dels paisatges d'atenció especial són complementàries amb els objectius de qualitat paisatgística i la proposta de criteris i accions descrits en el capítol 5.

Paisatge d'atenció especial	Principals unitats que formen part del Paisatge d'Atenció Especial
Alt Pirineu i Aran	
Esquí	Era Nauta Val d'Aran, Altes Nogueres, Valls d'Aneu, Cims i Estanyes d'Aigüestortes i St. Maurici, Pastures de l'Alt Pirineu i Massís de l'Orri-Valls de Castellbò i d'Aguilar
Alt Segre	Plana de l'Urgellet, Cadí i Vall Cerdana
Prepirineu	La Vansa, Cadí, Plana de l'Urgellet, Pastures de l'Alt Pirineu, Massís de l'Orri-Valls de Castellbò i d'Aguilar, Sant Gervàs-Montcortès, La Terreta, Boumort-Collegats, Montsec, Conca de Tremp i Congost del Segre
Terres de Lleida	
A2-Ferrocarril	Paisatge fluvial del Segre, Plana d'Urgell i Secans de Belianes i d'Ondara
Horta de Lleida	Horta de Pinyana
Nou regadiu	Garrigues Altes, Secans d'Utxesa, Garrigues Baixes i Vall del Corb, Secans de Belianes i d'Ondara, Alt Sió, Serres de Bellmunt i Almenara i Vall del Llobregós
Parc fluvial del Segre	Paisatge fluvial del Segre
Camp de Tarragona	
Paisatge del garrofer	Baix Gaià
Perifèria de Tarragona	Reus-Tarragona i Baix Gaià
Conreu de l'avellaner	Camps del Francolí i Conca d'Alforja-Vilaplana
Façana litoral Penedès-Tarragonès	Litoral del Penedès
Comarques Gironines	
La Vall d'en Bas	Valls d'Olot i Cabrerès-Puigsacalm
Àrea urbana de Girona	Pla de Girona, Rocacorba, Gavarres i Plana de la Selva
Litoral de Girona	Baixa Tordera, Ardenya-Cadiretes, Gavarres Marítimes, Empordanet-Baix Ter, Plana de l'Empordà i Cap de Creus

Paisatge d'atenció especial	Principals unitats que formen part del Paisatge d'Atenció Especial
Terres de l'Ebre	
Batalla de l'Ebre	Altiplà de la Terra Alta, Serra de Pàndols-Cavalls, Serra del Tormo, Cubeta de Móra, Barrufemes, Costers de l'Ebre
Riu Ebre	Costers de l'Ebre, Serra del Tormo, Cubeta de Móra, Barrufemes, Paisatge fluvial de l'Ebre i Delta de l'Ebre
Pedra en sec	Vessants de Tivenys-Coll de l'Alba, Litoral del Baix Ebre i Serres de Cardó-Boix
Oliveres	Plana del Baix Ebre-Montsià
Regió Metropolitana de Barcelona	
Mosaic agroforestal del Vallès	Plana del Vallès i Baix Montseny
Vinyes del Penedès	Plana del Penedès i Valls de l'Anoia
Espais agrícoles del Maresme i la Tordera	Alt Maresme, Baix Maresme, Baixa Tordera
Congost de Montcada	Plana del Vallès, Pla de Barcelona, Collserola i Serra de Marina
Corredor del Llobregat	Vall Baixa del Llobregat, Delta del Llobregat
Comarques Centrals	
Mosaics agroforestals del Berguedà i del Solsonès	Ribera Salada, Port del Comte-Vall de Lord, Capçaleres del Llobregat, Replans del Solsonès, Serrats de Sanaüja i Llanera, Replans del Berguedà, Rubió-Castellallat-Pinós, Vall del Llobregós i Cadí
Les colònies industrials i les fàbriques de riu del Llobregat i del Ter	Alt Ter, Plana de Vic, Cabrerès-Puigsacalm, Replans del Berguedà i Conca Salina
Paisatge de l'eix transversal	Costers de la Segarra, Rubió-Castellallat-Pinós, Pla de Bages, Conca Salina, Lluçanès, Moianès, Plana de Vic i Guilleries

Mapa 23. Paisatges d'atenció especial identificats en els catàlegs de paisatge.

Congost de Montcada (Regió Metropolitana de Barcelona)

El paisatge del congost de Montcada constitueix un dels eixos de comunicació i fluxos de mobilitat més importants de la Regió Metropolitana de Barcelona. És un paisatge de perifèria molt dinàmic i altament fragmentat, precisament, per la varietat d'infraestructures viàries, ferroviàries o energètiques, per polígons industrials i cimiteres, i pels creixements urbans dispersos, que formen un espai de molt poca qualitat paisatgística.

Imatge 66. El congost de Montcada és un dels principals accessos a la ciutat de Barcelona.

Garrofer (Camp de Tarragona)

El paisatge del garrofer presenta uns trets molts singulars. És un paisatge tradicional en forta regressió, que reuneix els valors propis dels paisatges agraris mediterranis amb un alt significat identitari, en què destaca l'existència del mateix garrofer i el seu valor productiu històric, tant pel seu fruit com per la seva llavor, els murs i la resta de construccions en pedra seca utilitzades pels pagesos des d'antic, així com el contrast de colors entre el verd intens del fullatge del garrofer i el color rogenc de les argiles. És un paisatge present a la perifèria de Tarragona i de la façana litoral del Tarragonès i el Penedès, amb unes dinàmiques territorials de transformació molt intenses, que en fan necessària una protecció especial.

Imatge 67. Camps de garrofers a prop de Roda de Berà.

Paisatge de la Batalla de l'Ebre (Terres de l'Ebre)

La batalla de l'Ebre va tenir lloc entre el 25 de juliol i el 16 de novembre de 1938 en el marc de la Guerra Civil espanyola (1936-1939). L'espai d'enfrontament entre els dos exèrcits (republicà i franquista) a la zona del riu Ebre ha deixat nombroses restes arquitectòniques (trinxeres, pous de tiradors, casamates, refugis, etc.), arqueològiques, i també en la memòria dels habitants d'aquest indret, que fan que aquest paisatge estigui cada cop més integrat en l'imaginari col·lectiu de la població de les Terres de l'Ebre.

Imatge 68. Les trinxeres dels Barrancs, al municipi de Vilalba dels Arcs, és un dels espais històrics recuperats pel Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre.

15. Textos extrets dels catàlegs de paisatge.

Estratègia i propostes associades per al paisatge d'atenció especial de Montcada (Catàleg de paisatge de la RMB)

Estratègia: Restaurar i potenciar els paisatges dominants que actuen com a límit, referent visual i fons escènic del congost

L'àmbit de pas es troba clarament delimitat per la serra de Marina al costat nord-est i la serra de Collserola al costat sud-oest. Tot i que són paisatges amb valors reconeguts, s'han vist afectats per les dinàmiques diverses de transformació que s'han mencionat prèviament, especialment en els vessants més propers al corredor.

En sòl rústic o no urbanitzable es proposen actuacions destinades a la restauració dels àmbits degradats per activitats o edificacions il·legals o amb un impacte associat apreciable. En aquest cas es fa referència a:

- La pedrera del turó de Montcada
- Els horts il·legals localitzats a prop de Can Cuiàs i a Sant Pere de Reixac
- Àrees amb edificacions aïllades il·legals i/o marginals

D'altra banda, es proposa la recuperació de la vegetació potencial i la millora de les comunitats vegetals existents, especialment en les zones amb risc d'erosió:

- Vegetació riberenca al llarg dels petits torrents
- Boscos aciculifolis, de pi blanc i pi pinyer, com a millora de la imatge paisatgística, amb densitats raonables, en funció de la proximitat als espais construïts i el pendent.
- Matollar i garriga, per fixar el sòl en aquells indrets de terraprimers o altres situacions en què no convingui vegetació arbrada pel risc envers instal·lacions i habitatges.

Finalment, s'han de tractar els límits entre el sòl no urbanitzable i el sòl urbà/urbanitzable assegurant la continuïtat dels espais oberts i la contenció/restricció d'usos o edificacions en sòl rústic, així com el tractament i la gestió adequats de la vegetació, de cara a minimitzar el risc i l'impacte d'un eventual incendi forestal. Totes les instal·lacions o edificacions localitzades en sòl urbà en el samontà de les serres hauran de disposar d'un projecte d'integració paisatgística.

Propostes:

- Elaborar un projecte de restauració de la pedrera del turó de Montcada, establint fases d'actuació més enllà del tancament de l'activitat.
- Elaborar un projecte de reforestació dels vessants que delimiten el congost, en coherència amb la gestió de la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació i dels espais protegits de Collserola i la Serra de Marina.
- Preveure un programa d'actuacions d'integració paisatgística de les vies de comunicació, així com dels fronts urbans i altres edificacions aïllades en sòl rústic (habitatges unifamiliars). En el cas dels fronts urbans es prioritza l'arranjament de la façana i teixit del barri de Torre Baró i urbanitzacions adjacents, a partir de projectes d'espai públic o zones enjardinades.
- Preveure un programa d'actuacions d'integració paisatgística de les instal·lacions i infraestructures d'alt impacte visual, definint prèviament les peces prioritàries a tractar. En tot cas s'hauran de restringir implantacions de noves infraestructures o instal·lacions d'impacte dins l'àmbit.
- Promoure iniciatives locals adreçades al tractament ambiental i paisatgístic de l'entorn del riu Besòs i afluents, en coherència amb les mesures adoptades en la recuperació ambiental del tram final del riu.
- Elaborar un catàleg del patrimoni rural i històric d'interès paisatgístic existent a l'àmbit: canal del Rec Comtal, masies, peces agrícoles (la Ponderosa), etc., definint mesures de protecció i gestió en relació amb el seu context amb la finalitat d'evitar la seva degradació o desaparició.
- Recuperar les peces agrícoles en estat de degradació. Es prioritza el condicionament paisatgístic dels horts il·legals i la previsió i gestió d'horts urbans en peces abandonades confrontants als nuclis.
- Qualificar com a sistema d'espais lliures els espais residuals i/o marginals que estiguin en continuïtat amb zones verdes existents o localitzats entre una via ràpida i un nucli.
- Establir mesures de restauració de zones nues i/o erosionades al voltant de les infraestructures de mobilitat, amb criteris ambientals i paisatgístics.

5. De la caracterització a l'acció: objectius de qualitat paisatgística, criteris i accions

La següent fase d'elaboració dels catàlegs consisteix en la definició dels objectius de qualitat paisatgística. El principal repte d'aquesta fase és capacitar la ciutadania i els agents de paisatge per expressar les seves aspiracions i desitjos respecte al seu paisatge. Un cop formulats els objectius de qualitat paisatgística, els catàlegs estableixen una llarga llista de criteris (mesures, en la terminologia de la Llei del paisatge) i accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística prèviament definits.

L'elaboració dels catàlegs de paisatge ha formalitzat un esquema conceptual clar de tres nivells de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, així com dels criteris i accions (vegeu la figura 17). Aquest plantejament ha comportat una correspondència d'escalas amb els plans territorials parcials per no trencar la coherència en el sistema de planificació: a nivell de Catalunya (vegeu l'apartat 5.1.1.), per a cadascun dels àmbits territorials que abasten els catàlegs (vegeu l'apartat 5.1.2.), i per a cadascuna de les 134 unitats de paisatge (vegeu l'apartat 5.1.3.).

Aquesta fase del catàleg és realment clau perquè, segons determina la Llei del paisatge, els objectius de qualitat paisatgística, així com la proposta de criteris i accions, han de servir principalment per a la definició de les directrius del paisatge (vegeu el capítol 2) que ha d'elaborar el Departament de Territori i Sostenibilitat per in-

corporar-les amb caràcter normatiu en el planejament territorial i director.

5.1. Què són els objectius de qualitat paisatgística

El Conveni europeu del paisatge insta en el seu article 6 les diverses societats europees a definir uns objectius de qualitat paisatgística, i els defineix a l'article 1 com "la formulació que fan les autoritats públiques competents de les aspiracions que tenen les poblacions pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn". Com a punt de trobada entre les aspiracions de la ciutadania, l'opinió dels experts i les polítiques públiques en relació amb el paisatge, els objectius de qualitat paisatgística plasmen, de manera fidedigna i després d'un intens procés de consulta i participació pública, la meta final que una societat es marca a si mateixa en termes de millora dels seus paisatges. Els objectius de qualitat paisatgística tenen, per tant, un rang estratègic

i faciliten l'avenç cap a una nova cultura de la gestió i l'ordenació del territori que exigeix grans dosis de sensibilitat paisatgística per part de tots els agents que hi intervenen i de la societat en general.

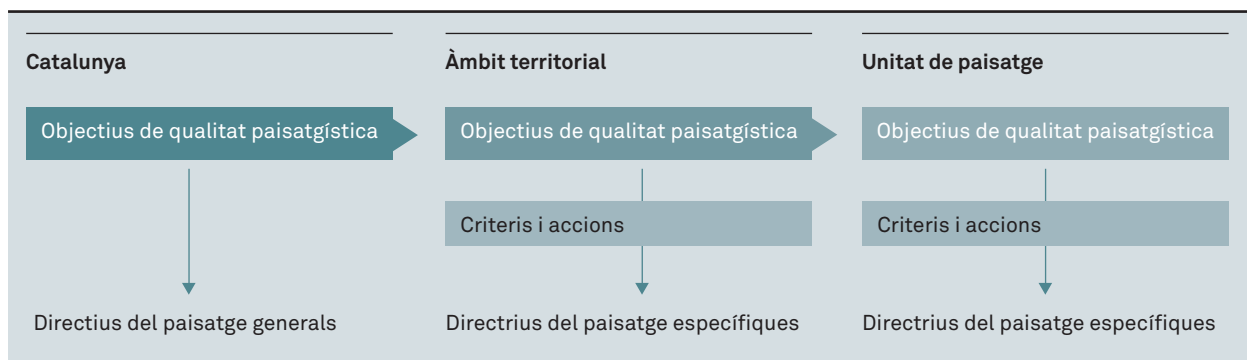
Els objectius de qualitat paisatgística són, doncs, la declaració de les preferències paisatgístiques d'una societat, després de conèixer-ne l'estat, de valorar la realitat particular, els valors i les dinàmiques de cada territori. Per tant, els objectius s'han formulat a partir del coneixement del caràcter del paisatge (vegeu el capítol 3), dels valors (vegeu l'apartat 4.1), de les dinàmiques (vegeu l'apartat 4.3.) i de l'anàlisi DAFO (vegeu l'apartat 4.5). Dit d'una altra manera, els objectius esdevenen una referència de primer ordre per a les polítiques territorials i sectorials, entitats i societat en general, per continuar avançant cap a un país amb uns millors paisatges que repercuteixin positivament en la qualitat de vida dels ciutadans.

Els objectius de qualitat paisatgística responen a la pregunta, tan senzilla i complexa alhora, de "Quin paisatge volem?". La mateixa pregunta constata que la definició dels objectius de qualitat paisatgística no es pot basar exclusivament en l'opinió dels especialistes, vinculada a uns coneixements merament subjectius. Els objectius de qualitat paisatgística també han de recollir les aspiracions i desitjos de la ciutadania, partint de la seva percepció (vegeu l'apartat 5.3).

Els objectius de qualitat paisatgística haurien de ser tinguts en compte a l'hora de formular les directrius dels plans territorials parcials, dels plans directores urbanístics i d'altres plans plurimunicipals, a les cartes del paisatge, als plans especials, a les figures de protecció, a les polítiques d'adquisició pública de sòl i patrimoni, etc.

Més enllà de la incidència que tinguin en els instruments propis de la planificació territorial, urbanística o sectorial, o per a iniciatives municipals i supramunicipals de tota mena, els objectius de qualitat paisatgística també tenen un fort component pedagògic i la funció

Figura 17. Esquema de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, els criteris i les accions, i les directrius del paisatge en funció de l'escala.

d'incrementar la consciència ciutadana en relació amb el paisatge. Han d'actuar de guia i de marc de referència no només per a l'administració, en qualsevol dels seus nivells, sinó també per al conjunt de la ciutadania, tant en l'àmbit del que habitualment s'entén per societat civil com en el pròpiament individual. En aquest sentit, també s'han considerat aquelles aportacions que s'han fet des de les organitzacions socials, econòmiques i acadèmiques de cada territori sobre la protecció, gestió i ordenació del paisatge.

5.1.1. Objectius de qualitat paisatgística de Catalunya

De la llarga i variada llista d'objectius de qualitat paisatgística definits en els set catàlegs de paisatge, tant per a les set regions com per a cada unitat de paisatge, n'ergeixen deu que fan referència a aspectes que són comuns a la major part de Catalunya: són els objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya. L'Observatori del Paisatge ha anat recollint aquests desitjos comuns per als paisatges catalans i els ha convertit en la base per a la definició d'uns objectius generals de qualitat paisatgística per a tot Catalunya.

Els objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya tenen un rang estratègic. No es tracta d'un pla d'actuacions per a la millora dels paisatges de Catalunya. Tampoc alguns dels objectius que es presenten són assolibles només a través del compliment de determinada normativa, amb l'execució d'una llista d'actuacions o de l'aplicació d'una determinada gestió en un territori concret. Cal, en molts d'aquests casos, un progrés cap a una nova cultura de la gestió i una nova ordenació del territori que exigeixen grans dosis de sensibilitat paisatgística per part de tots els agents que hi intervenen i de la societat en general.

Els objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya tenen la voluntat d'esdevenir una autèntica referència

Objectius generals de qualitat paisatgística per a Catalunya.

1. Uns paisatges ben conservats, gestionats i ordenats, independentment de la seva tipologia (urbans, periurbans, rurals o naturals) i del seu caràcter.
2. Uns paisatges vius i dinàmics –els existents i els de nova creació a través de la intervenció–, capaços d'integrar les inevitables transformacions territorials sense perdre la seva idiosincràsia.
3. Uns paisatges heterogenis, que reflecteixin la rica diversitat paisatgística de Catalunya i que s'allunyin de l'homogeneïtzació.
4. Uns paisatges endreçats i harmònics, que evitin el desordre i la fragmentació.
5. Uns paisatges singulars, que s'allunyin de la banalització.
6. Uns paisatges que mantinguin i potenciïn els seus referents i valors, tangibles i intangibles (naturals, històrics, estètics, d'ús social, productius i simbòlics).
7. Uns paisatges sempre respectuosos amb el llegat del passat.
8. Uns paisatges que transmetin tranquil·litat, lliures d'elements dissonants, de sorolls discordants i de contaminació lumínica i olfactiva.
9. Uns paisatges dels quals es pugui gaudir sense posar en perill el seu patrimoni i la seva idiosincràsia.
10. Uns paisatges que atenguin la diversitat social i contribueixin al benestar individual i social de la població.

transversal i consensuada que serveixi al conjunt del govern de la Generalitat de Catalunya i a les seves polítiques sectorials, així com a les administracions, entitats i societat en general, per continuar avançant cap a un país amb uns paisatges de més qualitat, amb una visió global i a llarg termini, que repercuteixi positivament en la qualitat de vida dels seus ciutadans. Així mateix ho expressa el Conveni europeu del paisatge, quan afirma que “el paisatge és un element important

Imatge 69. Els objectius de qualitat paisatgística de Catalunya fan referència a aspectes que són comuns a la major part de Catalunya.

de la qualitat de vida de les poblacions, tant en els seus medis urbans com en els rurals, tant en els territoris degradats com en els de gran qualitat, tant en els espais singulars com en els quotidians” (Consell d'Europa, 2000: preàmbul).

5.1.2. Objectius de qualitat paisatgística per a l'àmbit territorial

Els objectius formulats per a tot un àmbit territorial han considerat els aspectes relacionats amb el paisatge que són més significatius per al conjunt del territori o que són aplicables a més d'una unitat de paisatge, i són tots ells coherents amb els objectius generals de qualitat paisatgística que l'Observatori del Paisatge ha definit per a tot Catalunya.

A l'hora de traduir-los en el document tècnic, aquests tipus d'objectius es descriuen detalladament concretant, quan és possible, els espais o elements que cal prendre més en consideració. Es complementen amb una fotografia que, en la mesura del possible, representa el compliment de l'objectiu.

EXEMPLE DELS OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

1. Uns assentaments urbans amb un creixement ordenat, respectuos amb la seva singularitat, amb perímetres nítids, dimensionat d'acord amb les necessitats reals i que no compromet el caràcter agrari dels espais circumdants.
2. Unes urbanitzacions endreçades i dotades d'elements de qualitat paisatgística.
3. Uns paisatges litorals gestionats integralment, amb unes intervencions dirigides a dotar-los de qualitat i de noves identitats, a la vegada que se'n millori l'accessibilitat per al gaudi i l'ús social amb respecte vers els valors naturals i estètics que contenen.
4. Uns paisatges naturals ben conservats, amb qualitat paisatgística, i que compaginin l'activitat agropecuària, l'extracció de recursos naturals i l'ús turístic i de gaudi.
5. Uns assentaments disseminats amb unes construccions aïllades (masos, magatzems agrícoles, granges, coberts d'eines, etc.) vinculats a la viabilitat de les explotacions agràries.
6. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, conduccions de gas i d'electricitat...) integrades paisatgísticament i que no malmetin la continuïtat paisatgística i social del territori.
7. Uns espais periurbans més ordenats que aportin nous elements d'interès al paisatge i contribueixin a millorar la imatge d'accés als nuclis urbans.
8. Unes àrees especialitzades (industrials, logístiques, comercials, de producció d'energia, de tractament, abocament de residus...) ubicades en zones visuals no preferents o notòries i dissenyades (o redissenyades) tenint en compte els tractaments de façana i les tipologies edificatòries.
9. Uns parcs eòlics i fotovoltaics planificats amb visió de conjunt a escala regional i disposats en sintonia amb els elements que configuren el paisatge.
10. Uns fons escènics de qualitat que mantinguin els referents visuals i identitaris de les Terres de l'Ebre.
11. Una xarxa de miradors i itineraris paisatgístics que concedeixin valor a les panoràmiques més rellevants i permetin interactuar amb la diversitat i els matisos dels diferents paisatges de les Terres de l'Ebre.
12. Uns paisatges dels entorns fluvials, urbans i naturals del riu Ebre, de la resta de rius ebrencs, i del conjunt de barrancs i rieres, que conservin els seus valors i siguin accessibles per a activitats de gaudi respectuos.
13. Un paisatge del delta de l'Ebre vinculat a la conservació, gestió i revalorització del conreu de l'arròs, de la xarxa de camins, canals i recs, del patrimoni arquitectònic, així com d'altres valors naturals, històrics, estètics i simbòlics que aquest espai conté.
14. Un paisatge format per la pedra seca i per mosaics agroforestals i agraris, productiu i conservat com a referent estètic i identitari de les Terres de l'Ebre.
15. Una arquitectura vinculada als paisatges de secà i de regadiu tradicional, a les construccions defensives i a les construccions religioses, i que els doti d'un contingut i una significació territorial i paisatgística.

Imatge 70. La necessitat de tenir unes urbanitzacions endreçades i dotades d'elements de qualitat paisatgística és motiu de l'objectiu de qualitat paisatgística 2 del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre.

5.1.3. Objectius de qualitat paisatgística d'unitats de paisatge

Els objectius de qualitat paisatgística de les unitats de paisatge s'elaboren, per una banda, seleccionant els objectius generals que tenen més incidència en cada unitat de paisatge i, per l'altra, considerant les especificitats i característiques paisatgístiques (positives o negatives) que són pròpies de cada unitat de paisatge, aportant referències toponímiques per tal de concretar al màxim els indrets que comprèn cada objectiu de qualitat paisatgística. També són coherents amb els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial i per a Catalunya. Alhora, intenten expressar-se amb un enunciat clar, curt i detallat, a més a més de territorialitzat, quan això és possible. En alguns casos també inclouen una breu explicació que l'argumenta.

EXEMPLE

Objectius de qualitat paisatgística de la unitat de paisatge Litoral del Baix Ebre (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

17.1. Una façana litoral de qualitat, on quedin integres els elements del patrimoni natural i construït amb les noves edificacions i on es faciliti l'ús social i el gaudi del paisatge.

Aquesta unitat comprèn una franja costanera relativament estreta a causa de les infraestructures que hi transcorren de nord a sud, que conté gran quantitat de valors naturals, històrics i d'ús social tot i l'elevat nombre d'edificacions que s'hi han construït durant els darrers decennis. Cal destacar la importància ecològica dels seus barrancs i torrents i, en especial, del barranc de Sant Jordi, el barranc del torrent del Pi i el barranc del torrent de l'Estany. També cal remarcar la importància ecològica que té l'espai d'interès natural del cap de Santes Creus. A més a més, en aquesta façana litoral encara hi ha restes del patrimoni històric construït. Malgrat tenir altres atractius, el litoral del Baix Ebre es troba molt vinculat al turisme de platja, des de l'Ampolla fins a Calafat.

Imatge 71. La necessitat d'una bona gestió del paisatge agroforestal de l'interior del Litoral del Baix Ebre justifica l'objectiu 17.2.

17.2. Un paisatge agroforestal de plana litoral que conservi el caràcter rural, es mantingui al marge de noves edificacions i instal·lacions, i funcioni com a espai d'ús social amb una xarxa de camins que en permeti el gaudi.

Aquesta plana litoral es caracteritza per contenir molts espais agrícoles amb rellevància estètica. Hi ha el conreu de l'olivera amb garrofer que, juntament amb l'orografia del terreny, caracteritzada per l'abundància de barrancs, i els elements del patrimoni rural de pedra seca, formen uns conjunts visuals molt harmònics i que haurien de mantenir-se. També cal destacar els masos i les casetes tradicionals que encara s'hi conserven. Els mosaics agroforestals de conreus d'olivera i garrofer i bosquines de pi blanc i brolles mediterrànies són existents a tota la part occidental a partir de l'AP-7. Aquests mosaics actuen com a zona de transició paisatgística entre els espais més forestals de l'extrem oest de la unitat i els espais urbanitzats de costa a la part més central.

17.3. Un entorn de les grans infraestructures de pas (AP-7, N-340 i xarxa ferroviària), dels nuclis urbans i d'urbanitzacions, ben gestionat i amb un tractament acurat de les seves façanes paisatgístiques.

Al Litoral del Baix Ebre hi ha grans espais ocupats per urbanitzacions, com la del sector de Tres Cales i Calafat, al nord de l'Ametlla de Mar; la del Port de l'Estany i les Roques Daurades, al sud del mateix municipi; la de les Oliveres, al Perelló, o la de Cap Roig, a l'Ampolla. El creixement de noves urbanitzacions als espais litorals que encara estan lliures pot comportar, si no es pren en consideració el significat del lloc, una homogeneïtzació del paisatge, amb la consegüent desaparició de diversitat i qualitat paisatgístiques.

5.2. Criteris i accions

Un cop establerts els objectius de qualitat paisatgística, s'han concretat per a cada objectiu tots els criteris i les accions específics que haurien d'emprendre les administracions competents, així com la ciutadania, per tal d'assolir-los. Els esmentats criteris i accions van adreçats, sobretot, a les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials (turisme, agricultura, cultura, conservació de la natura, etc.). En cap dels dos casos es tracta d'una llista exhaustiva de criteris i accions, atès que l'assoliment de l'objectiu de qualitat paisatgística depèn en molts casos de dinàmiques que s'escapen de l'àmbit d'actuació del catàleg de paisatge.

A la pràctica, la proposta de criteris i accions té com a finalitat traduir els objectius de qualitat paisatgística en orientacions, pautes, recomanacions i projectes que permetin assolir-les. Basant-se en els valors que la població atribueix als paisatges, les dinàmiques i la participació ciutadana, les propostes tenen per objectiu la millora dels paisatges en sentit ampli, és a dir, van més enllà de les intervencions directes en un espai, també tenen un fort component pedagògic i de conscienciació ciutadana.

Els criteris i les accions que recullen els catàlegs tenen, doncs, les següents característiques:

- Combinen la percepció col·lectiva del paisatge (obtinguda a partir dels resultats dels processos de consulta i participació) amb consideracions ètiques i tècniques fetes per l'equip basades en l'interès general.
- Van més enllà de les propostes de preservació i harmonitzen les actuacions futures, posant èmfasi en els elements, formes i conjunts paisatgístics més rellevants i característics de cada unitat de paisatge (basats en el caràcter del paisatge).
- Sorgeixen dels valors, de les dinàmiques i dels reptes identificats en els paisatges de Catalunya.

- Es dirigeixen tant a les polítiques territorials com a les sectorials, a tots els nivells de l'administració i de la societat.
- Aspiren a tenir un fort component pedagògic i de conscienciació de la ciutadania.
- Fan èmfasi en aquells elements claus que cal tenir en compte en el planejament territorial i urbanístic i en l'atorgament de llicències en el sòl no urbanitzable (serveixen de base per als informes d'impacte i integració paisatgística).
- Constitueixen el marc de treball per plantejar els acords que s'assoleixen en les cartes del paisatge o per definir les propostes d'altres iniciatives impulsades a nivell municipal i supramunicipal (estratègies de paisatge, plans d'ordenació del paisatge, etc.).

Els criteris i accions es formulen per a cadascun dels àmbits territorials de Catalunya i per a cada unitat de paisatge identificada en els mateixos catàlegs, de manera que esdevinguin coherents i complementaris entre ells.

5.2.1. Criteris i accions d'àmbit territorial

La proposta de criteris i accions per a un àmbit territorial determinat s'ha definit considerant els aspectes relacionats amb el paisatge que són més significatius per al conjunt del territori o que són aplicables a més d'una unitat de paisatge.

La proposta es divideix en criteris i accions, però posa èmfasi sobretot en l'apartat de criteris, ja que el principal objectiu dels catàlegs és donar recomanacions a les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials. Tot i això, també s'han definit algunes accions que s'han considerat cabdals per a l'assoliment dels objectius de qualitat paisatgística.

Criteris

Els criteris són mesures generals, recomanacions o aspectes a tenir en compte que contribueixen a l'assoliment dels objectius de qualitat paisatgística d'àmbit territorial. A part de donar recomanacions per a una bona gestió o ordenació del paisatge, també fan propostes detallades dirigides als instruments de planificació territorial, urbanística, o a estratègies de caràcter sectorial empreses per municipis, consells comarcals, diputacions o la mateixa Generalitat, entre altres institucions i entitats de tot tipus.

Accions

Les accions corresponen a actuacions, projectes o iniciatives que, seguint els criteris establerts prèviament, també ajudin a assolir els objectius de qualitat paisatgística definits. Detallen sectors i àmbits d'actuació concrets, i es concreta quins agents promouen o han de promoure cada acció.

Al final del capítol de criteris i accions també s'inclouen criteris i accions que són transversals, que depassen els objectius de qualitat paisatgística de tot l'àmbit.

Exemple dels criteris i les accions d'un objectiu de qualitat paisatgística d'àmbit territorial (Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre)

Objectiu 5. Uns assentaments disseminats amb unes construccions aïllades (masos, magatzems agrícoles, granges, coberts d'eines, etc.) vinculats a la viabilitat de les explotacions agràries

Criteris

- Garantir que en els sòls agrícoles de protecció especial per l'interès paisatgístic o agrari que tenen, del pla territorial parcial, només seran admesos els nous edificis lligats a l'agricultura.
- Restringir la localització de construccions rurals sobre els punts prominents, els careners i les cotes més altes del territori, on la projecció de la silueta de l'edificació en la línia d'horitzó modifiqui el perfil natural perceptible del paisatge, i en indrets amb una alta fragilitat o exposició visual identificats en el catàleg. Una altra variable important en la decisió de la localització de les edificacions dins de la parcel·la agrària és la seva percepció des de la xarxa de carreteres, camins o miradors, la sensació de llunyania o proximitat que es crea, la proporció i posició en relació amb els altres elements del paisatge agrari, com la vegetació, la forma i les dimensions dels talussos, i les tanques, entre d'altres.
- Tots els projectes d'edificacions, construccions o instal·lacions aïllades haurien de sotmetre's a un informe d'impacte i integració paisatgística.
- Garantir l'establiment d'edificacions aïllades que responguin a models i tipologies edificatòries pròpies de la zona, sense caure en la mera repetició banal de models arquitectònics.

- Cal entendre les construccions en sòl no urbanitzable a les Terres de l'Ebre destinades a l'habitatge com una oportunitat per a la gestió del paisatge, especialment allí on existeix un retrocés de l'activitat agrària. En els conreus harmònics i en els conreus agraris singulars definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 14 només es permetran edificacions residencials vinculades a les explotacions agràries o de suport a aquestes.

Excepcionalment, s'hi permetrà la construcció d'equipaments i centres d'interpretació del medi rural o del paisatge, i paradors i cases de turisme rural. A més, els projectes hauran de respectar l'estil tradicional quant a materials, color i alçària de les edificacions, que es fixarà en relació amb l'alçària de paisatges agraris amb conreus arboris.

Alguns criteris que s'han de tenir en compte i que afecten elements estructurals del paisatge són els següents:

- Xarxa de camins: vetllar pel seu manteniment i la seva millora compatibilitzant els usos agraris amb els usos públics. Cal evitar l'obertura de camins nous llevat que estigui justificat per motius vinculats a la viabilitat de les explotacions agràries i, en tot cas, cal respectar la topografia i l'estructura parcel·lària del lloc i evitar un tractament del ferm de tipus artificial.
- Xarxa de drenatge natural i canals de rec: vetllar pel seu manteniment i la seva millora compatibilitzant els usos agraris amb els usos públics. En el cas de les obres hidràuliques (molins, assuts, rescloses, séquies i ponts), es recomana inventariar-les i incloure-les dins dels catàlegs de béns a protegir dels POUM. Cal evitar l'obertura de canals nous llevat que estigui justificat per motius vinculats a la viabilitat l'explotació agrària tradicional i, en tot cas,

cal respectar la topografia i l'estructura parcel·lària del lloc.

- Separacions topogràfiques, de vegetació i tanques entre conreus i parcel·les: vetllar pel seu manteniment i la seva millora. Cal respectar els materials i la vegetació del lloc si se'n construeixen de noves.
- Estructura parcel·lària: vetllar pel seu manteniment, i evitar processos intensius de fragmentació o concentració. Cal evitar les reparcel·lacions llevat que estiguin justificades per motius vinculats a la viabilitat de l'explotació agrària i, en tot cas, cal respectar en la seva execució la xarxa hidrogràfica natural i de camins, minimitzar els moviments de terra, evitar la modificació topogràfica i l'eliminació de vegetació, respectar les guies de l'estructura parcel·lària preexistent i no introduir cap tractament de tipus artificial dels llandars que no respongui a les tipologies arquitectòniques tradicionals.
- Construccions i edificacions de pedra seca: vetllar per mantenir-les, millorar-les, inventariar-les i per incloure-les dins dels catàlegs de béns a protegir dels POUM. Cal evitar noves construccions llevat que estigui justificat per motius vinculats a la viabilitat de les explotacions agràries i, en tot cas, caldrà destinar-les a residència o al suport d'aquestes activitats. Si és així, cal localitzar-les i construir-les segons criteris de relació amb els materials i les tonalitats de la pedra seca del lloc.
- Prioritzar l'estratègia d'harmonització per als nous projectes d'edificació aïllada, això és, la integració de l'element en el paisatge amb un resultat positiu o com a mínim neutre pel que fa a la qualitat d'aquest paisatge. L'estratègia de mimesi i ocultació és la indicada quan no es pot assolir un grau acceptable d'harmonització. Excepcionalment es pot optar per l'estratègia de monumentalització quan, per l'elevada qualitat formal i singularitat del nou element a construir

i/o per la significació social que tingui, aquest hagi de passar a ser un component principal del paisatge.

- Evitar, en totes les intervencions, ocupar els terrenys amb un major pendent. Quan siguin necessaris anivellaments, s'ha de procurar evitar l'aparició de murs de contenció de terres, i s'han de salvar els desnivells amb desmunts o talussos amb pendents que permetin la revegetació. Per tal de minimitzar l'impacte visual, les edificacions s'han d'esglaonar o s'han de descompondre en diversos elements simples articulats i evitar la creació de grans plataformes horitzontals que acumulin en els extrems importants diferències de cota entre el terreny natural i el modificat.
- Instal·lar pantalles vegetals i, en concret, d'arbrat, amb espècies i plantacions pròpies del lloc, així com arbrat aïllat com a element d'acompanyament tradicional, per facilitar la integració paisatgística de les edificacions.
- Els criteris anteriors són d'aplicació, si escau, per millorar la integració paisatgística de les edificacions existents en sòl no urbanitzable. En aquest sentit, es recomana promoure l'adequació paisatgística de les instal·lacions associades a les explotacions agràries (magatzems, granges, coberts per a la maquinària, sitges, dipòsits, etc.).
- Establir paràmetres de regulació de l'edificació en sòl no urbanitzable en els plans especials urbanístics d'ordenació del paisatge i els altres instruments de planejament urbanístic, en especial d'aquells motivats per les activitats agrícoles i ramaderes. Els paràmetres han de ser coherents amb els patrons agraris i paisatgístics definits en l'objectiu de qualitat paisatgística 14, que es deriva en cada cas de la xarxa de camins, el sistema de reg, la parcel·lació, la topografia, la tipologia de conreu (herbaci o arbori), la vegetació natural i les edificacions (masos, coberts, ermites, torres de defensa...) existents.
- Prioritzar la reutilització o rehabilitació d'edificacions existents per a equipaments públics, paradors,

cases de turisme rural i centres d'interpretació del medi rural, natural o del paisatge. A més, cal intentar que es localitzin en llocs pròxims als nuclis de població i que es concentrin en punts estratègics per tal de garantir la mínima afectació al paisatge.

- Vetllar per l'elaboració de catàlegs de masies i cases rurals com a documentació dels POUM o com a plans especials urbanístics, d'acord amb l'article 69 de la Llei d'urbanisme.

Accions

- Desenvolupar els instruments de planificació urbanística i les actuacions urbanístiques apropiats, amb l'objectiu de regular les construccions d'habitatges en sòl rústic, entenent que aquesta realitat representa una peculiaritat en part del territori de les Terres de l'Ebre, així com una oportunitat per a la gestió del paisatge, especialment allí on hi ha un retrocés de l'activitat agrària. Aquesta peculiaritat sobretot es manifesta al Delta de l'Ebre, a les terrasses fluvials de l'Ebre, als Vessants de Tivenys - Coll de l'Alba, al Litoral del Baix Ebre i als Burgans. Es podria estudiar la possibilitat de permetre aquests assentaments a partir de l'establiment d'uns criteris de densitat segons els patrons tradicionals i la incorporació de mesures

d'integració paisatgística d'acord amb les tipologies edificatòries pròpies de cada unitat de paisatge.

- Regular les instal·lacions associades a les explotacions agràries (magatzems, granges, coberts per a la maquinària, sitges, dipòsits, etc.) i promoure'n l'adequació paisatgística evitant els volums fora d'escala i afavorint la utilització de tipologies senzilles i materials adequats, amb uns acabats correctes en les construccions i un ordre en l'entorn d'aquestes. El procés hauria d'anar acompanyat de campanyes de sensibilització al sector agrícola per tal que els paraments exteriors i les cobertes de les edificacions situades en sòl no urbanitzable estiguin ben acabats i que els propietaris els mantinguin en les degudes condicions estètiques i de conservació.
- Incloure un annex a l'apartat de normativa del sòl no urbanitzable dels POUM per a les construccions de nova planta i ampliació o arranjamant d'edificacions existents que incorpori les prescripcions dels plans urbanístics considerats a les dues accions anteriors.
- Elaborar un inventari de les principals construccions en sòl no urbanitzable de les Terres de l'Ebre que estiguin fora d'ús i que tinguin una baixa qualitat paisatgística, i especificar una nova finalitat per a cada construcció (eliminació, reutilització per usos diferents, etc.).

Imatge 72. Els criteris i les accions donen pautes per poder assolir els objectius de qualitat paisatgística. La bona integració de les construccions aïllades té un paper cabdal en la percepció de la nitidesa del paisatge de les Terres de l'Ebre.

Exemple dels criteris i accions transversals del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre

Promoure la creació de consorcis supramunicipals amb l'objectiu que les diferents administracions consensuin les mesures i accions compartides i estableixin mecanismes de gestió conjunta.

- Desenvolupar instruments que permetin la concertació i el consens en relació amb la gestió, ordenació i protecció del paisatge per part dels diferents agents de les Terres de l'Ebre que hi intervenen (polítics, econòmics i socials). Un exemple dels instruments a desenvolupar són les cartes del paisatge.
- Garantir els mecanismes adequats per a la participació dels ciutadans en les decisions del futur que afectin el paisatge, com una via de reconeixement dels seus paisatges. En aquest sentit, cal establir procediments (enquestes, fòrums de debat, etc.) per a la participació activa de la població. Els mecanismes de participació haurien d'incloure la presentació d'informació visual infogràfica i tècniques de modelització que facilitin la comprensió.
- Incorporar la valoració dels elements intangibles del paisatge (simbòlics, identitaris, etc.) en els procediments de participació a escala local, ja que sovint aquests elements són més fàcilment perceptibles pels habitants o els visitants d'un territori, i aquesta resulta l'escala òptima per identificar-los.
- Fomentar l'educació en els valors del paisatge a la població de les Terres de l'Ebre com a mecanisme de conscienciació de la necessitat de gestió, ordenació i protecció del paisatge. És molt important que una societat aprengui a conèixer els seus paisatges i els trets que els defineixen per tal de valo-

rar-los i reconèixer quan i per què aquests valors poden estar en perill.

- Protegir i reivindicar el patrimoni intangible vinculat al paisatge (tècniques tradicionals de treball de la terra, contes, cançons, pintura de paisatge, etc.), que han contribuït a crear la identitat dels paisatges.
- Endegar una gestió activa del paisatge no visual, per exemple l'acústic, i identificar les característiques no visuals del paisatge (per exemple, el so de les campanes a les zones on la dimensió històrica cristiana forma part del caràcter del paisatge).

Imatge 73. La formació i sensibilització en matèria de paisatge és un dels aspectes que tracten els criteris transversals dels catàlegs.

5.2.2. Criteris i accions d'unitats de paisatge

La proposta de criteris i accions per assolir els objectius de qualitat paisatgística de les unitats de paisatge, s'elabora, per una banda, seleccionant els criteris i les accions generals que tenen més incidència en cada unitat de paisatge i, per l'altra, considerant el caràcter específic de cadascun dels paisatges, aportant referències toponímiques per tal de concretar al màxim els indrets que comprèn cada criteri o acció. Aquesta proposta s'ha dividit en tres grups, en funció de si es tracta de propostes dirigides prioritàriament a la protecció, a la gestió o a l'ordenació, seguint els principis del Conveni europeu del paisatge:

Dirigides a la protecció: Accions destinades a conservar i mantenir els trets destacats característics d'un paisatge, justificats pel seu valor patrimonial, ambiental i econòmic, que provenen de la seva configuració natural i/o de la intervenció humana.

Dirigides a la gestió: Actuacions dirigides a guiar i harmonitzar les transformacions induïdes pels processos socials, econòmics i ambientals.

Dirigides a l'ordenació: Accions que tenen un caràcter prospectiu particularment afirmat destinades a la valoració, la restauració o la creació de paisatges.

Tal com passa amb els criteris i les accions d'àmbit territorial, els de les unitats de paisatge també han de ser molt detallats amb l'objectiu de ser més efectives.

Críteris i accions de la unitat de paisatge Estany de Banyoles (Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines)

Propostes de críteris i accions dirigides prioritàriament a la protecció

- Els POUM dels municipis d'aquesta unitat de paisatge haurien d'aplicar mesures de protecció del sòl als espais d'interès natural i connector següents: les planes al·luvials dels curs alt del riu Fluvià; el Terraprim d'Empordà; la vall del riu Ser; els plans al·luvials del riu Fluvià; el pla de Martís de Centenys; la vall del riu Rodeja; el pla d'Usall; els plans al·luvials de Garrumbert, el Terri, el Revardit i el

Remença; els turons de Miànigues; les muntanyes de Rocacorba, i la muntanya dels Sants Metges.

- Incloure als catàlegs de béns del POUM, o en altres figures de protecció del planejament municipal, el sistema de séquies i recs de distribució d'aigües de l'estany de Banyoles.

Propostes de críteris i accions dirigides prioritàriament a la gestió

- Mantenir i reforçar la vegetació inherent als àmbits fluvials a les zones de contacte amb reserves naturals i zones de singularitat. Considerar els àmbits fluvials de l'estany de Banyoles com a peces connectores entre les unitats de Rocacorba i la Plana de l'Empordà.
- Promoure el control i la definició de les masses forestals per tal de reduir el risc d'incendi forestal. En aquest sentit, impulsar programes de gestió forestal amb herbívors (rucs, cabres, etc.) per a la gestió del sotabosc. Cal alhora fomentar i promocionar les activitats productives associades a les explotacions forestals.
- Impulsar un estudi del conjunt del sistema històric de canals i infraestructures hidràuliques que n'avaluï l'estat de conservació i el deteriorament progressiu en llocs on l'activitat agrícola està en procés de desaparició. L'objectiu serà revelar la seva importància en el desenvolupament del paisatge de regadiu, minimitzar la desaparició d'aquest sistema històric del caràcter estructurador del paisatge, preservar la imatge en llocs visualment prioritaris i mantenir la identitat d'aquests paisatges agrícoles. Alhora cal reforçar la imatge del sistema històric de canals i infraestructures de l'aigua com a símbol identitari de la unitat de l'Estany de Banyoles, a través de la difusió dels seus valors i l'adequació de mecanismes per al seu descobriment. Cal, doncs, mantenir i preservar el sistema de séquies de rec com a element de valor i singularitat paisatgística dels horts de Banyoles. La preservació i la potenciació de l'activitat hortícola facilitaria la conservació i el manteniment de tota la xarxa de recs i canals com a bé d'interès comú.
- Impulsar línies d'ajut per a la recuperació arquitectònica d'elements

l·ligats al riu (molins, séquies, assuts, etc.) per tal de recuperar el seu valor d'ús social i històric. Cal incorporar-los dins les rutes i recorreguts l·ligats als sistemes fluvials com a elements bàsics en el desenvolupament dels paisatges actuals.

- Conservar el valor patrimonial de les carreteres històricament ben inserides al territori, com la GI-513 entre Banyoles i Orriols, la GIV-5132 entre Banyoles i Galliners, i la GI-524 entre Banyoles i Olot, passant per Santa Pau, dotant-les de miradors que donin valor als elements de més interès paisatgístic i en limitin les dimensions i la velocitat de circulació.
- Evitar al màxim la fragmentació física, visual i social en el paisatge de les infraestructures lineals del TAV i la C-66, de manera que el seu creixement eviti la generació d'espais no aptes per als usos actuals.
- Impulsar l'elaboració d'informes d'impacte i integració paisatgística de totes les propostes de noves infraestructures viàries. Elaborar aquests estudis, en primer lloc, per als projectes d'infraestructura viària que afectin la C-66.
- Potenciar els sectors amb una producció agrícola activa, com les immediacions de l'estany de Banyoles i el pla de Martís, evitant-ne l'abandonament, tot regulant les substitucions de cultius i les quantitats de superfície agrícola destinada a conreus amb subvencions, com és el cas del gira-sol.
- Mantenir i reforçar les estructures de plantació de les proximitats de l'Estany de Banyoles, com a elements associats i definidors de la imatge lacustre.

Propostes de criteris i accions dirigides prioritàriament a l'ordenació

- Promoure una configuració compacta dels assentaments urbans de la unitat (Banyoles, Cornellà del Terri, Fontcoberta, Serinyà, Camós, Porqueres i petits veïnats) i evitar l'aparició de teixits discontinus que fragmentin el paisatge. De la mateixa manera, afavorir uns límits clars i de qualitat entre aquests espais urbans i els espais agrícoles o naturals de les perifèries, i evitar la ubicació d'activitats o instal·lacions no aptes en sòl agrícola per tal de preservar-ne la qualitat. Cal alhora evitar la degradació d'aquestes fronteres creant, quan sigui necessari, franges de transició, sobretot en aquells assentaments situats a les proximitats de la carretera C-66 (Cornellà del Terri, la Banyeta, la Beguda, Pont-xetmar, Banyoles, Melianta i Serinyà).
- Vetllar per la integració paisatgística dels nous sòls i dels nous edificis als sectors industrials i terciaris, i vetllar també pels actuals, que estan situats majoritàriament al llarg de la carretera C-66 i a l'accés a Banyoles per la C-150a.
- Establir criteris d'integració paisatgística dels espais periurbans, evitant que les noves extensions modifiquin figures, perfils i escenaris urbans tradicionals i facin proliferar les carreteres aparador.
- Restaurar els àmbits de vegetació de ribera degradats mitjançant espècies autòctones. De la mateixa manera, establir criteris d'actuació en les àrees perimetrals de l'estany i els estanyols d'acord amb els elements estructuradors predominants, com les alineacions d'arbres, els recs i els canals d'aigua.
- Per la seva vàlua paisatgística, els desenvolupaments urbans ja previstos en el planejament tindran un tractament específic en els municipis amb presència d'un sistema històric de canals i infraestructures de l'aigua. En aquests casos, les possibles noves extensions s'incardinaran en les estructures preexistents de manera harmònica, respectant-ne la singularitat, i/o les integraran com un element de vertebració de l'estructura urbana i el sistema d'espais lliures. En aquest sentit, les actuacions cal fer-les seguint les pautes pròpies dels paisatges agraris preexistents, tot mantenint el patrimoni arquitectònic civil i paisatgístic lligat als canals i les infraestructures hidràuliques, respectant la seva continuïtat funcional i, en la mesura que sigui possible, mantenint-los descoberts, amb un tractament paisatgístic adequat.
- Procurar pel manteniment dels horts del voltant de Banyoles i dels que resten dins la trama urbana, fent una especial atenció als de Sota Monestir, de manera que estiguin ben inserits al lloc, que els materials que els formen siguin respectuosos amb els elements del medi natural i coherents amb els valors paisatgístics de l'entorn, i que l'activitat productiva dirigida a l'autoconsum pugui coexistir amb les activitats de caràcter social, lúdic o educatiu.
- Mantenir alliberats de nous elements aliens els fons escènics d'alt valor paisatgístic Rocacorba i Alta Garrotxa (principalment el Bassegoda i la Mare de Déu del Mont) en els àmbits visibles des de l'estany, i promoure la seva protecció com a zones d'abast visual que donen caràcter al paisatge.
- Promoure una xarxa d'itineraris paisatgístics i de miradors accessibles a peu o amb vehicles, on la percepció i interacció amb el paisatge és més àmplia i suggerent. Aquesta xarxa, que comprèn miradors i camins existents, i d'altres a consolidar, hauria de rebre, allà on correspongui, les actuacions necessàries de condicionament, senyalització, manteniment i difusió per tal de potenciar la percepció dels valors del paisatge i el coneixement del territori. Són els miradors del puig de Sant Martíria i els itineraris paisatgístics a peu o amb bicicleta de l'estany, del GR-1, Banyoles-les Estunes, Cornellà del Terri-Camós, Banyoles-Rocacorba i Pujals dels Pagesos-Vilavenut-Esponellà; i els motoritzats de Banyoles-Esponellà, estany de Banyoles i Cornellà del Terri-Borgonyà.

Imatge 74. El camí que fa la volta a l'estany de Banyoles forma part dels itineraris que cal mantenir en bon estat de conservació.

5.3. Participació pública en la definició dels objectius de qualitat paisatgística, els criteris i les accions

Els objectius de qualitat paisatgística s'han formulat després de recollir l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori (obtinguda a partir dels resultats dels processos de consulta i participació), amb consideracions ètiques i tècniques fetes per l'equip basades en l'interès general. De les diverses eines de participació utilitzades, els tallers amb experts, els tallers amb agents i la consulta a través del web han estat les més profitoses per a la definició dels objectius de qualitat paisatgística. No obstant això, la resta de mecanismes, com els tallers oberts o els grups de discussió, eines més orientades a la caracterització i avaluació del paisatge, també han acabat fent aportacions molt útils per a aquesta finalitat (vegeu el capítol 2).

Així, per la seva complexitat i pel seu component tècnic, la participació ciutadana en l'establiment de criteris i propostes d'actuació va tenir un paper molt menor que en les altres fases d'elaboració dels catàlegs. Tanmateix, es van portar a terme processos participatius vinculats a l'establiment de criteris i accions, però va ser necessari facilitar les tasques a les persones no expertes en aquesta temàtica.

Tot i que la prioritat de la participació ciutadana no era que els participants definissin, acordessin i concretesin objectius de qualitat paisatgística, per la dificultat tècnica que això representa, alguns mecanismes participatius van aconseguir un cert consens en determinats objectius, que van ser recollits pels equips redactors dels catàlegs. Un bon exemple són els tallers amb agents del paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona. Si es comparen els objectius resultants d'aquests

tallers amb els objectius de qualitat generals proposats provisionalment per l'equip redactor del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, es constata la influència directa dels primers sobre els segons. Per exemple, als tallers es va parlar de la necessitat "d'assentaments urbans més compactes i complexos", cosa que es reflecteix en l'objectiu general 7 del catàleg: "Un sistema de ciutats compactes amb un creixement ordenat, amb complexitat d'usos, tot evitant els creixements aïllats". Un altre dels objectius del taller fa referència a "una vora urbana endreçada", concepte que s'explica més acuradament en l'objectiu general 10 del catàleg: "Uns límits urbans acuradament ordenats i endreçats, de cara a la seva correcta integració paisatgística i prevenció d'espais degradats". Per acabar, l'objectiu del taller que demanava "uns espais fluvials de qualitat paisatgística al llarg de tot el seu curs" es va traslladar a l'objectiu general 13 del catàleg de la següent manera: "Uns paisatges dels entorns fluvials, urbans i naturals del Besòs, el Llobregat i la Tordera, i de la resta de cursos hídrics metropolitans, amb continuïtat i qualitat, mitjançant la millora dels hàbitats, la restauració i l'assignació d'usos socials compatibles".

De tota manera, en la major part dels casos, els processos participatius van aportar informació dispersa que els equips redactors van utilitzar en el moment de redactar els objectius de qualitat. És a dir, els equips majoritàriament van destil·lar i interpretar els desitjos de la ciutadania en relació amb el futur dels seus paisatges. Això es va fer tenint molt en compte els valors i significats del paisatge per a la societat i, també, la descripció del que agrada i el que no agrada en relació amb el paisatge. Aquesta no va ser una tasca gens fàcil. Un exemple és la consideració dels paraents i les tanques arbrades per part de molts participants del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines (entrevistes en profunditat, consulta per mitjà del web i tallers de persones a títol individual) com a elements característics i estructurals del paisatge rural de la Plana de l'Empordà i l'Empordanet - Baix Ter, que va propiciar que s'inclou-

guessin en els objectius de qualitat paisatgística dels respectius catàlegs.

La incidència de la participació en els objectius de qualitat paisatgística i en els criteris i accions es pot observar també clarament en tres altres exemples del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines. En primer lloc, el malestar expressat al llarg dels processos participatius del catàleg en relació amb algunes carreteres aparador amb expressions com ara "el paisatge de l'N-260 entre Figueres i Roses és banal" o "de Banyoles a Girona hi ha una barreja de polígons, urbanitzacions i granges que donen un aspecte desordenat i caòtic", es va traduir en l'objectiu de qualitat paisatgística 1 del Catàleg de paisatge de les Comarques Gironines, que especifica que es desitja un paisatge amb "uns assentaments urbans amb un creixement ordenat, respectuós amb la seva singularitat, amb perímetres nítids, dimensionat d'acord amb les necessitats reals i que no comprometi els valors del paisatge dels espais circumdants". Aquest objectiu es va traslladar, posteriorment, al criteri 1.3 del mateix catàleg, que estableix que, entre altres aspectes, cal "evitar que les extensions urbanes afectin negativament figures, perfils i escenaris urbans d'interès paisatgístic, particularment en els casos en què puguin contribuir a l'aparició de fenòmens de conurbació, carretera aparador o continuus de la façana litoral". A més, se citen alguns fenòmens de conurbació com Girona-Sarrià de Ter-Sant Julià de Ramis, Banyoles-Palol de Revardit i Figueres-Roses, que havien estat detectats en els processos participatius.

Un segon exemple el trobem en les aportacions de la població en els catàlegs en relació amb algunes entrades a municipis, com ara: "Les grans zones d'aparcament i polígons industrials de la Jonquera semblen Tijuana, amb plàstics, camions, supermercats, gasolineres arreu. És un paisatge [...] que no s'escau amb l'Alt Empordà"; o aquesta: "L'entrada a Figueres és lletja [...]. És una zona inacabada que conforma un paisatge pseudourbà i industrial, desendreçat i degradat", o, finalment, aquesta:

Imatge 75. Els objectius de qualitat paisatgística s'han formulat després de recollir l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori.

“L’entrada a Girona per Sarrià és lletja”. Aquest tipus de comentaris van servir de base per a la definició de l’objectiu de qualitat paisatgística 2 del Catàleg de paisatge, que estableix el desig “d’unes entrades dels nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge circumdant, amb uns passejos arbrats recuperats i reestructurats com a elements que caracteritzen el paisatge”. Al seu torn, l’objectiu de qualitat va servir per definir el criteri 2.7, que especifica que “la revisió de tots els plans d’ordenació urbanística municipal dels municipis de les Comarques Gironines introduirà un apartat específic sobre el tractament paisatgístic del vial d’accés a les poblacions amb l’objectiu de garantir uns accessos als nuclis urbans ordenats i que facilitin la transició entre els espais oberts i els paisatges urbans, a la vegada que reforcin el caràcter i la identitat dels nuclis urbans als quals estan vinculats. Els criteris introduïts perseguiran, entre d’altres, els següents objectius: [...] minimitzar els espais degradats de les perifèries de les poblacions i eixos de comunicació, [...] integrar les entrades dels municipis de perfil carretera aparador mitjançant mesures de requalificació de l’espai. Es tracta de dotar-les d’uns mínims infraestructurals i d’actuar per tal de minimitzar-ne l’impacte mitjançant estratègies d’ocultació i/o harmonització amb el paisatge circumdant, [...] i gestionar i recuperar els espais agrícoles abandonats o de zones nues que no acullen cap activitat”. Cita alguns exemples d’eixos viaris que requereixen ordenació, com Girona (per Sarrià de Ter i per Fornells de la Selva), Figueres (per Vilatenim, per Santa Llogaia d’Àlguema i per Vilafant), Platja d’Aro (per Castell d’Aro i per Sant Feliu de Guíxols), Campdevàrol (per Ripoll), Olot (per les Tries, la carretera de la Canya i la carretera de Sant Joan les Abadesses), Banyoles (per

Mata), Cornellà del Terri (a la C-66), Palol de Revardit (a la C-66), la Jonquera (N-II), Empuriabrava (C-66) i Santa Margarida, a Roses (C-68), entre d’altres.

Un tercer i últim exemple està relacionat amb les descripcions de carreteres d’interès paisatgístic i amb el desig de preservar-les que tenen algunes persones enquestades, com ara: “La carretera de Cassà a la Bisbal permet una bona aproximació al paisatge gavarrenc”, o aquesta altra: “La carretera de la Jonquera a Roses és des d’on es veu més vinya [...]. L’orientació de les vinyes, en sentit N-S, té un efecte paisatgístic de gran bellesa, com també el tenen els xiprers que protegeixen la vinya com a paravent”. Aquestes descripcions es recullen en l’objectiu de qualitat paisatgística 3 del catàleg: “Unes

infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions integrades en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat i la permeabilitat ecològica i social respecte a les seves característiques ambientals i paisatgístiques” i, al seu torn, l’objectiu de qualitat paisatgística 3 es concreta en el criteri 3.6, que afirma que cal “conservar el valor patrimonial de carreteres històricament ben inserides al territori, [...] per tal de mantenir aquestes característiques i dimensions caldrà en alguns trams regular expressament la velocitat permesa”. Cita els exemples de la GI-664 (entre la Bisbal d’Empordà i Cassà de la Selva) o la GI-602 (entre Garriguella i Capmany).

6. Reptes i perspectives

Els catàlegs de paisatge es troben en la **interfície entre la ciència i la gestió, entre la generació de coneixement i la pràctica política**. Representen el principal projecte de generació de coneixement sobre paisatge en els últims anys a Catalunya, i un exemple clar que el **coneixement no es troba en mans d'unes determinades persones especialistes, sinó que és resultat del creuament de sabers plurals i diversos**.

El fet que la Llei del paisatge de Catalunya creés els catàlegs com un instrument per a la introducció del paisatge en el planejament territorial a Catalunya, així com en les polítiques sectorials, a través de les directrius del paisatge, **va situar normativament el paisatge, per primer cop, en el vèrtex de la planificació territorial a Catalunya** (si bé cal entendre els catàlegs de paisatge com uns documents vàlids per si mateixos com a conjunt de coneixements i de propostes indicatives, i una magnífica oportunitat per reflexionar sobre el model territorial i de desenvolupament del país). **La preparació de les directrius ha suposat un autèntic exercici d'innovació en la planificació**, mancada de referències internacionals, i aquest primer pas endavant demana continuïtat i consolidació fermes i decidides, per tal de no decebre l'expectativa social que s'ha generat. Els catàlegs, a través de les directrius, han convertit propostes que són vinculants en referències per a la societat civil.

D'altra banda, **la introducció de les directrius del paisatge en les polítiques sectorials ha estat més aviat tímida i és una qüestió encara no resolta, que requereix polítiques transversals** –no sempre fàcils d'impulsar i que sovint topen amb esculls institucionals i organitzatius–. Tot i això, en els últims anys el govern de Catalunya està impulsant algunes iniciatives sectorials que prenen la informació dels catàlegs com a base, com ara les orientacions per a una adequada implantació dels aerogeneradors a Catalunya, la iniciativa de cuines del paisatge, que vincula la gastronomia i el paisatge, o el projecte d'innovació educativa “Ciutat,

Territori, Paisatge”, dirigit als alumnes d'educació secundària obligatòria.

Un altre repte tan rellevant com els anteriors és **la necessitat de precisar més els instruments que permetin traspasar el paisatge de l'escala territorial a la municipal, treballar multiescalarment**, introduint-lo en la normativa d'urbanisme i edificació i en els instruments de planejament urbanístic. A mesura que s'han anat aprovant els catàlegs, han aparegut exemples de plans urbanístics o d'ordenança reguladors dels espais oberts, però encara queda molt terreny per recórrer. Ara bé, precisament perquè els catàlegs de paisatge van ser pensats i elaborats per a l'escala regional, no resulta vàlid únicament el traspàs de la informació identificada i cartografiada en els catàlegs al planejament urbanístic, pel fet que significa no tan sols una notable pèrdua d'informació i un empobriment de la lectura del paisatge, sinó també fer un salt d'escala incomplet i insuficient. **L'escala local requereix les seves pròpies determinacions i al nivell que li pertoca**.

En aquesta mateixa escala local, **les unitats de paisatge definides pels catàlegs estan convertint-se mica en mica en àmbits funcionals, de referència, vàlides per passar de la caracterització a l'acció**, de la generalització a la concreció, i, en definitiva, estan resultant molt útils per a la gestió i ordenació del territori. Un exemple n'és el Pla director urbanístic d'enoturisme de Catalunya, que pren les unitats de paisatge com a base per a la futura regulació d'activitats i infraestructures en els paisatges vitivinícoles.

Un altre resultat inesperat de **les 134 unitats de paisatge és que són una font d'inspiració per al naixement de noves estratègies de paisatge**, com és el cas dels recents Consorci Els Aspres o el Pla de paisatge transfronterer de la Cerdanya. En aquestes experiències, **els catàlegs estan ajudant a repensar el territori i el seu desenvolupament des del paisatge**, en un moment en què les administracions locals busquen fórmules alternatives i imaginatives de planificació i de

gestió. Iniciatives com les cartes del paisatge del Priorat i del Lluçanès, o el Pla de paisatge de Cervera, a banda de les ja esmentades més amunt, parteixen d'informació i també –i això és important de remarcar-ho– dels objectius de qualitat paisatgística definits pels mateixos catàlegs, amb la qual cosa es garanteix la coherència entre dos documents d'escalas i objectius diferents. Moltes d'aquestes experiències d'àmbit local o supralocal es basen en el treball col·lectiu i col·laboratiu, creen nous espais de diàleg i concertació entre actors, o promouen la coresponsabilitat amb l'aplicació de les polítiques i accions de paisatge.

La comunicació és una peça clau per a la conscienciació en les societats contemporànies. Cal aprofitar l'enorme valor comunicatiu del paisatge, autèntic portador de missatges fàcilment desxifrables pel conjunt de la ciutadania, i els catàlegs són eines molt poderoses per assolir aquest objectiu. L'ús que n'han fet diversos mitjans de comunicació audiovisuals i escrits, com Televisió de Catalunya, el diari *Ara*, la revista *Descobrir Catalunya* o del setmanari *El Temps*, entre d'altres, ha estat molt important per conscienciar i sensibilitzar sobre la importància del paisatge. Ara per ara es pot afirmar, doncs, que **els catàlegs estan servint no només per integrar el paisatge en la planificació territorial i urbanística**, que era el seu objectiu principal establert per la Llei del paisatge, **sinó també per dissenyar estratègies turístiques** (en què el paisatge és un actiu de primer ordre) o **culturals, per dissenyar campanyes de sensibilització, o perquè el paisatge arribi a l'escola**, entre altres aplicacions.

Els catàlegs van ser concebuts com un instrument de planificació i alhora un exercici de reflexió acadèmica, fruit d'un treball coral i interdisciplinari, que va plantejar un veritable repte metodològic, en un moment en què la cultura paisatgística de l'administració era més aviat escassa o inexistent. La complexitat venia –i ve–, per exemple, pel fet de posar el focus en els paisatges quotidians, els que vivim diàriament (i un veritable

---

repte per al segle XXI); per l'intent d'incorporació de les percepcions i les emocions en un document pensat principalment per a la planificació territorial, i per tenir una base participativa en totes les fases d'elaboració (sobre un concepte complex, polièdric, amb una enorme càrrega cultural, sobre el qual no és fàcil assolir consensos).

Els catàlegs també han assajat diversos mecanismes de participació, alguns amb més èxit que d'altres. Aquesta qüestió és fonamental, ja que **la gestió i ordenació del territori i del paisatge no poden anar deslligades de processos democràtics que garanteixin la interacció entre actors i ciutadans**. És necessari seguir avançant en la cerca de mètodes efectius i vàlids per aconseguir la màxima implicació, participació i cooperació entre l'esfera pública, la privada i els ciutadans.

L'elaboració dels catàlegs de paisatge també representa un gran **esforç d'innovació i d'imaginació a l'hora d'interpretar i representar cartogràficament elements, valors i dinàmiques dels paisatges, o a l'hora de plasmar en un mapa objectius de qualitat paisatgística**, essent plenament conscients que no s'ha arribat a l'estadi final i que la cartografia convencional s'haurà d'anar substituint o complementant progressivament per d'altres que donin cabuda a altres representacions del paisatge.

En un món on les tecnologies de la informació i la comunicació s'han fet imprescindibles, aquesta innova-

ció i imaginació també cal aplicar-les en el moment de presentar i explicar els resultats dels catàlegs. No n'hi ha prou de fer disponible la informació dels catàlegs al web o difondre-la a través dels mitjans de comunicació, sinó que **cal buscar fórmules noves i més interactives que facin més atractiva la informació i permetin que arribi a tots els sectors de la població**. L'existència d'aquestes tecnologies també genera una oportunitat per als processos de participació i cooperació esmentats, amb noves possibilitats per a la producció de continguts a través de la interacció entre actors, o l'acció directa.

Un altre aspecte que cal tenir molt present és l'actualització dels catàlegs, necessària per la pròpia naturalesa canviant dels paisatges i pels nous desafiaments europeus i globals. En aquest sentit, els avenços en les tecnologies de la informació i la comunicació també estan creant noves possibilitats per a la investigació, l'anàlisi, l'intercanvi i la difusió.

A ningú se li escapa que els **catàlegs han marcat un abans i un després, tant per la seva capacitat de documentar i orientar les polítiques públiques com pel seu potencial pedagògic o de sensibilització de la societat**. I, ves per on, cada cop estan tenint més utilitats que les que la Llei del paisatge preveia. Sobre tot, servint de base per a aquells territoris que busquen nous continguts i noves respostes, i per a aquelles administracions i entitats que posen sobre la taula noves

formes d'assolir acords i d'actuar, en què el paisatge és vist cada vegada més com un bé comú, com un motor per al seu desenvolupament, i com una via per incrementar el seu nivell d'autoestima, d'identitat, així com la qualitat de vida de la ciutadania.

La Llei del paisatge de Catalunya va dissenyar-se i va arrencar en un context de bonança econòmica i, alhora, d'un notable empobriment paisatgístic com a resultat d'actuacions no sempre afortunades. Dotze anys més tard, el context ha canviat radicalment. S'està sortint amb penes i treballs d'una crisi econòmica duríssima, es reivindica un major protagonisme de la societat i dels seus agents en el govern del territori, i s'assisteix a una creixent rellevància de les identitats territorial locals, és a dir, de la diversitat paisatgística del país. Tenint això present, els catàlegs han contribuït a cobrir el nivell zero, és a dir, les bases d'informació i documentació imprescindibles per poder fer un salt endavant i poder anar molt més enllà. **Els catàlegs haurien de ser la base per incloure prioritats paisatgístiques a l'agenda política, i per plantejar-se unes polítiques de paisatge més orientades a l'acció, més transversals, que reforcin la concertació i la cooperació público-privada, que impulsin les necessàries mesures de sensibilització, educació i formació, i que instaurin noves formes de democràcia participativa en tot allò relatiu al govern i a la gestió del territori**. Aquests reptes ens fan adonar que tenim un llarg camí per recórrer del qual tot just som al principi.

7. Glossari

Agent del paisatge

Individu o entitat pública o privada interessats en el paisatge, que en fan ús o que tenen competències en la seva gestió.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Avaluació del paisatge

Procés dirigit a conèixer l'estat, la dinàmica i les tendències del paisatge, a l'anàlisi dels resultats obtinguts i a l'emissió dels judicis pertinents.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Banalització del paisatge

Procés a través del qual el paisatge perd la seva originalitat o el seu interès natural, cultural o simbòlic.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Caràcter del paisatge

Conjunt d'elements clarament recognoscibles que contribueixen a fer un paisatge diferent d'un altre, i no pas millor o pitjor.

Font: The Countryside Agency / Scottish Natural Heritage

Característica del paisatge

Element o combinacions d'elements del paisatge que contribueixen a distingir-ne el caràcter.

Font: The Countryside Agency / Scottish Natural Heritage

Carta del paisatge

Instrument de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats, aplicables a escala local, supramunicipal o comarcal, per tal de dur a terme actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge, que tinguin per objectiu mantenir-ne els valors.

Font: Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge

Catàleg de paisatge

Documents de caràcter descriptiu i prospectiu, aplicables als àmbits territorials, que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir.

Font: Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge

Comunicació en el paisatge

Transmissió de significats culturals en relació amb un o més paisatges a través dels mitjans i les tecnologies d'informació.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Coneixement del paisatge

Grau de formació i reconeixement del paisatge que té i experimenta una població determinada.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Conservació del paisatge

Ús i gestió del paisatge compatible amb el manteniment dels seus valors ambientals, culturals, visuals i perceptius, en benefici de la societat i de les generacions futures.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Creació de paisatge

Intervenció sobre una porció del territori amb l'objectiu de millorar-ne les condicions paisatgístiques i de crear un nou imaginari en el supòsit que el propi original s'hagi perdut o banalitzat.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Criteri paisatgístic

Opinió a través de la qual s'emeten judicis o es prenen decisions sobre la protecció, gestió i ordenació del paisatge.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Dinàmiques del paisatge

Activitats i processos naturals i humans que incideixen en la configuració del paisatge actual.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Directrius del paisatge

Determinacions que, basant-se en els catàlegs de paisatge, precisen i incorporen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials parcials o en els plans directors territorials.

Font: Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge

Diversitat paisatgística

Riquesa en configuracions i caràcters paisatgístics, ja sigui a través d'elements o de paisatges en el seu conjunt.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Educació en paisatge

Iniciatives de formació i ensenyament amb l'objecte de fomentar el coneixement del paisatge i la sensibilitat envers la importància dels seus valors i la seva qualitat.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Element del paisatge

Component individual que forma part del paisatge.

Font: The Countryside Agency / Scottish Natural Heritage

Estat del paisatge

Conjunt de característiques naturals, culturals i simbòliques en què es troba o es mostra un determinat paisatge.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Estudi d'impacte i integració paisatgística

Document tècnic destinat a considerar les conseqüències que té sobre el paisatge l'execució d'actuacions, projectes d'obres o activitats i a exposar els criteris adoptats per a la seva integració.

Font: Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei del paisatge.

Evolució del paisatge

Procés gradual de canvi d'un paisatge d'un estat a un altre.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Fons per la protecció, gestió i ordenació del paisatge

Instrument financer de la Generalitat de Catalunya amb la finalitat de destinar-lo a les actuacions de millora i conservació del paisatge, adreçades a ens públics, entitats privades i persones físiques i jurídiques que actuïn amb aquests objectius.

Font: Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge

Fragilitat d'un paisatge

Susceptibilitat d'un paisatge al deteriorament dels seus valors naturals, culturals, visuals i perceptius.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Fragmentació paisatgística

Resultat d'un procés de trencament i esmicolament de la continuïtat d'un paisatge i la seva coherència.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Gestió dels paisatges

Actuacions dirigides a guiar i harmonitzar les transformacions induïdes pels processos socials, econòmics i ambientals.

Font: Conveni europeu del paisatge

Governança del paisatge

Forma de govern d'un paisatge fonamentat en la interrelació dels organismes responsables de la direcció política d'un territori i la societat civil, en què es dona poder, autoritat i influència a la societat sobre les decisions que afecten el paisatge en concret.

Identificació del paisatge

Procés de delimitació i denominació de les unitats de paisatge, tot especificant quins són els seus trets distintius.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Impacte paisatgístic

Pertorbació en el paisatge provocada per un fenomen natural o per l'activitat humana.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Indicador de paisatge

Element quantitatiu o qualitatiu que permet conèixer i fer un seguiment periòdic de l'evolució i l'estat dels paisatges, la satisfacció de la població amb el seu paisatge, així com l'efectivitat de les iniciatives públiques i privades en la seva millora.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Informe d'impacte i integració paisatgística

Exposició escrita que té per objecte avaluar la idoneïtat i suficiència dels criteris o les mesures adoptades en els estudis d'impacte i integració paisatgística per integrar en el paisatge les actuacions, els usos, les obres o les activitats a realitzar.

Font: Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei del paisatge

Mesura d'integració paisatgística

Acció encaminada a disminuir l'impacte paisatgístic d'un projecte d'obra o infraestructura.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Millora del paisatge

Evolució del paisatge cap a un millor estat.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Objectiu de qualitat paisatgística

Plasmació per part de les administracions públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.

Font: Conveni europeu del paisatge

Ordenació dels paisatges

Accions que tenen un caràcter prospectiu particularment afirmat destinades a la valoració, la restauració o la creació de paisatges.

Font: Conveni europeu del paisatge

Paisatge

Àrea, tal com la percep la població, el caràcter de la qual és resultat de la interacció de factors naturals i/o humans.

Font: Conveni europeu del paisatge

Paisatge d'atenció especial

Sector de paisatge amb una determinada heterogeneïtat, complexitat o singularitat des d'un punt de vista paisatgístic que requereix directrius i criteris específics per poder ser protegit, gestionat i ordenat.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Paisatge quotidià

Correspon als espais del voltant de la majoria de les persones. Estan en constant evolució a causa dels efectes dels processos socials, econòmics i ambientals. Els valors que els són atribuïts per la població estan relacionats principalment amb el benestar.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Percepció del paisatge

Apreciació per part d'un individu o col·lectiu dels valors d'un paisatge, així com del seu estat de conservació.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Política del paisatge

Formulació que les administracions públiques competents fan dels principis generals, les estratègies i les orientacions que permeten l'adopció de mesures particulars destinades a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge.

Font: Conveni europeu del paisatge

Protecció dels paisatges

Accions destinades a conservar i mantenir els trets destacats o característics d'un paisatge, justificats pel seu valor patrimonial, ambiental i econòmic, que provenen de la seva configuració natural i/o de la intervenció humana.

Font: Conveni europeu del paisatge

Recuperació del paisatge

Mecanismes adreçats a deturar la degradació o desaparició d'un element o conjunt d'elements d'un paisatge i restituir-los en les seves condicions originals, tot assegurant la seva pervivència en el futur.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Satisfacció paisatgística

Expressió del grau d'acomentament o descontentament de la població que viu en un determinat àmbit territorial amb el seu paisatge, provocat per diversos factors.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Transformació del paisatge

Canvi en les característiques naturals o culturals del paisatge tendent a la modificació dels seus valors o de la seva aparença.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Unitat de paisatge

Porció del territori caracteritzada per una combinació específica de components paisatgístics de naturalesa ambiental, cultural, perceptiva i simbòlica, així com de dinàmiques clarament recognoscibles que li confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori.

Font: Observatori del paisatge de Catalunya

Valor espiritual del paisatge

Element del paisatge o paisatges en el seu conjunt relacionats amb pràctiques i creences religioses i espirituals.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Valor estètic del paisatge

Capacitat que té un paisatge per transmetre un determinat sentiment de bellesa, en funció del significat i l'apreciació cultural que ha adquirit al llarg de la història, així com del valor intrínsec en funció dels colors, la diversitat, la forma, les proporcions, l'escala, la textura i la unitat dels elements que formen el paisatge.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Valor històric del paisatge

Vestigi –tangible o intangible– d'activitat humana de rellevància present en el paisatge.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Valor identitari del paisatge

Element del paisatge o paisatges en el seu conjunt amb una gran càrrega simbòlica o identitària per a la població local per establir-hi relacions de pertinença o expressions d'identificació.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Valor productiu del paisatge

Capacitat d'un paisatge per proporcionar beneficis econòmics, convertint els seus elements en recursos.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Valor social del paisatge

Relatiu a l'ús que un individu o un col·lectiu fa del paisatge amb un interès per la col·lectivitat.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

Valoració del paisatge

El fet de reivindicar els aspectes ambientals, culturals, visuals i perceptius del paisatge.

Font: Observatori del Paisatge de Catalunya

8. Bibliografia

- BRUGUÉ, Joaquim; BOADA Júlia; BLANCO, Ivan (2013). *Els motors de la innovació a l'administració pública*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- BRUNET-VINCK, Véronique (2004). *Méthode pour les atlas de paysages; enseignements méthodologiques de 10 ans de travaux*. París: Ministère de l'Ecologie et du Développement Durable.
- CLARK, Jo; DARLINGTON, John; FAIRCLOUGH, Graham (2004). *Using Historic Landscape Characterisation*. [S.l.]: English Heritage; Lancashire County Council.
- CONSELL D'EUROPA (2000). *Conveni europeu del paisatge* [en línia]. <http://www.magrama.gob.es/es/desarrollo-rural/temas/desarrollo-territorial/09047122800d2b59_tcm7-26223.pdf> [consulta: 26.08.2016].
- CONSELL D'EUROPA (2008). *Recommendation CM/Rec(2008)3 of the Committee of Ministers to member states on the guidelines for the implementation of the European Landscape Convention*. Estrasburg: Consell d'Europa.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2006). *Llei 8/2005 i Reglament de protecció, gestió i ordenació del paisatge*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. (Quaderns de Legislació; 65).
- LAMBRICK, George; HIND, Jill; WAIN, Ianto (2013). *Historic Landscape: Characterisation in Ireland: best practice guidance*. [S.l.]: The Heritage Council.
- MATA, Rafael; SANZ, Concepción (dir.) (2003). *Atlas de los paisajes de España*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente.
- NOGUÉ, Joan; PUIGBERT, Laura; BRETCHA, Gemma (eds.) (2009). *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Eines; 2).
- NOGUÉ, Joan; SALA, Pere (2006). *Prototipus de catàleg de paisatge. Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya.
- NOGUÉ, Joan; SALA, Pere (eds.) (2010). *Catàleg de paisatge. Les Terres de Lleida*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- NOGUÉ, Joan; SALA, Pere (eds.) (2012). *Catàleg de paisatge. El Camp de Tarragona*. Barcelona: Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat; Associació Empresarial Química de Tarragona.
- NOGUÉ, Joan; SALA, Pere (eds.) (2013). *Catàleg de paisatge. Les Terres de l'Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat; [Tarragona]: Diputació de Tarragona.
- NOGUÉ, Joan; SALA, Pere (eds.) (2014). *Catàleg de paisatge. Les Comarques Gironines*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat; Girona: Diputació de Girona.
- NOGUÉ, Joan; SALA, Pere (en premsa). "Landscape, Local Knowledge and Democracy: the work of the Landscape Observatory of Catalonia", dins Graham Fairclough, Ingrid Sarlöv-Herlin i Carys Swanwick (eds.). *Landscape Character Assessment: Current Approaches to Characterisation and Assessment*. Oxon: Routledge Handbook.
- NOGUÉ, Joan; SALA, Pere; PUIGBERT, Laura; BRETCHA, Gemma (eds.) (2010). *Paisatge i participació ciutadana*, Olot, Observatori del Paisatge de Catalunya; Barcelona, Direcció General de Participació Ciutadana del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya. (Documentació; 1).
- OBSERVATORI DEL PAISATGE DE CATALUNYA (2016a). *Catàlegs de paisatge* [en línia]. <<http://www.catpaisatge.net/cat/catalegs.php>> [consulta: 25.08.2016].
- OBSERVATORI DEL PAISATGE DE CATALUNYA (2016b). *Objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya* [en línia]. <<http://www.catpaisatge.net/cat/objectius.php>> [consulta: 25.08.2016].
- OFFICE FÉDÉRAL DE L'ENVIRONNEMENT (2003). *Paysage 2020 - Principes directeurs*. Berna: Office Federal de l'Environnement.
- RAYMON, Richard; et al. (2015). *Les atlas de paysages, méthode pour l'identification, caractérisation et la qualification des paysages*. París: Ministère de l'Ecologie et du Développement Durable.
- SALA, Pere (2010). "Els catàlegs del paisatge", dins Oriol Nel-lo (ed.). *La política de paisatge a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques, p. 42-51. (Guia d'Integració Paisatgística 4).
- SALA, Pere (2012). "Perifèries urbanes. L'experiència dels catàlegs de paisatge de Catalunya", dins Joan Nogué, Laura Puigbert, Gemma Bretcha, Ágata Losantos (eds.). *Franges. Els paisatges de la perifèria*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Reflexions; 3).
- SALA, Pere (2013). "Cartografiar els paisatges d'avui i els que vénen", dins Joan Nogué, Laura Puigbert, Gemma Bretcha, Ágata Losantos (eds.). *Reptes en la cartografia del paisatge. Dinàmiques territorials i valors intangibles*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya, p. 14-41. (Plecs de Paisatge; Eines; 3).
- SALA, Pere; PUIGBERT, Laura; BRETCHA, Gemma (eds.) (2015). *La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa = Landscape planning at a local level in Europe*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Andorra la Vella: Govern d'Andorra. (Documents; 2).
- SWANWICK, Carys; LAND USE CONSULTANTS (2002). *Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland*. Cheltenham: Countryside Agency; Scottish Natural Heritage.
- TUDOR, Christine (2014). *An Approach to Landscape Character Assessment*. [S.l.]: Natural England.

